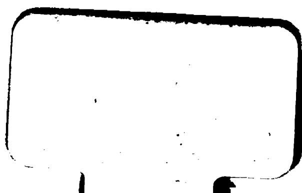

600027554T

MANDEVILLES REJSE

PÅ DANSK FRA 15. ÅRHUNDREDE.

EFTER HÅNDSKRIFTER UDGIVEN

AF

M. LORENZEN.

TREDJE HÆFTE.

KØBENHAVN.
S. L. MØLLERS BOGTRYKKERI.
1882.

MANDEVILLES REJSE

I GAMMELDANSK OVERSÆTTELSE,

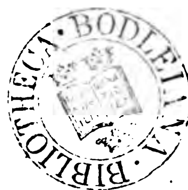
TILLIGE MED

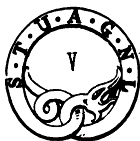
EN VEJLEDER FOR PILGRIMME,

EFTER HÅNDSKRIFTER UDGIVEN

AF

M. LORENZEN.

KØBENHAVN.

S. L. MØLLERS BOGTRYKKERI.

1882.

MANDEVILLES REJSE.

Mandevilles rejse, der her for første gang forelægges trykt i gammeldansk oversættelse, har nu vistnok kun et lille publikum, men en gang har den kendt en bedre skæbne og kunnet glæde sig ved en popularitet, som få eller ingen samtidige skrifter nåde.

Straks ved sin fremkomst midt i det 14de århundrede blev den greben med begærlighed af samtiden, der i den som i få andre skrifter fandt tilfredsstillelse for sit hang til det vidunderlige og en kærkommen bekræftelse på alle de efterretninger om østens mærkelige ting, der ved korstogene og ad literær vej — navnlig ved Alexandersagnet — var blevne spredte omkring over Evropa. De æventyrlige beretninger om Asiens lande og folk, der havde sat sindene i forundring, fortaltes her atter af en mand, der selv havde været på hine fjærne steder og derved gav en borgen for disse beretningers sandhed, hvormed datidens kritik lod sig nöje. Selv for dem, der bedst vidste besked med det hemmelighedsfulde østen, måtte bogen indeholde meget nyt, og for alle andre åbnede den et perspektiv ind i en vidunderverden, der måtte opfylde tidens dristigste drömme. Intet under derfor, at Mandevilles bog blev modtagen med åbne arme og i kort tid blev oversat på det ene sprog efter det andet, stundom flere gange, at den spredtes over næsten hele det civiliserede Evropa og hurtig

fandt så stor udbredelse, at der efter Halliwells[1]) udsagn omkring i Evropas biblioteker næppe af nogen bog findes så mange håndskrifter fra slutningen af 14de og begyndelsen af 15de århundrede som af denne, biblen alene undtagen. Et andet vidnesbyrd om den popularitet, den havde vundet, har man deri, at der mindst kendes 25 trykte udgaver af den fra tiden för 1500, medens Marco Polos berömte værk kun foreligger i 5[2]) og således med sin mere ædruelige beretning langt fra i den grad er falden i tidens smag som Mandevilles skrift med alle dets fabler og undere. Hvad disse angår, var det sikkert dem, der væsenligst bidrog til at skaffe bogen dens yndest, og det var så langt fra, at de svækkede den tillid, Mandeville nød, at de endnu længe som fuldt pålidelige optoges af andre forfattere. Som exempel herpå skal jeg fra Danmark anføre, at Petrus Olai i sine samlinger[3]) har efterladt et uddrag af den latinske tekst, navnlig af det, der vedrører Olger danske, at han i en af sine krønniker citerer «Itinerarium Johannis de Anglia» som bevis for Olgers bedrifter i Indien[4]), og at ligeledes forfatteren til krønniken om danske udvandrere blandt andre kilder siger at have øst «aff Fasciculo temporum och aff itinerario domini Johannis Anglici . . . och fordi skal ingen sige, at det er squalder eller løgn»[5]).

[1]) The Voiage and Travaile of Sir John Maundevile. Reprinted from the Edition of A. D. 1725. With an Introduction, additional Notes, and Glossary, by J. O. Halliwell, London 1839, introduct. s. VIII. — Denne udgave er i det følgende betegnet ved «engl.».

[2]) The Book of Ser Marco Polo. Newly translated and edited, with notes. By Colonel Henry Yule, London 1871, I, s. CXL, not. †.

[3]) Cod. Arn. Magn. 107, 8vo.

[4]) Script. rer. Dan. I, 72.

[5]) Chr. Pedersens Danske Skrifter ved C. J. Brandt, V, 349.

Imidlertid vågnede kritikken, og hvad der fra først af især havde givet Mandevilles rejse dens tiltrækning, det kaldte nu hårde domme ned over bogen og dens forfatter, der antoges selv at have opdigtet de fabler, han fortalte. Forskellige forfattere søgte vel at lægge et godt ord ind for ham ved at vise, at han ikke kan bære ansvaret for alt, hvad der går under hans navn — for de tilföjelser, hans oversættere har indskudt, og for de fejl, de har begået, der i en gammel tysk oversættelse når så vidt, at «Grantkan», Mongolernes storkhan, ved forveksling med lat. canis er opfattet som «der grosse hund» — alle hans fabler kunde dog ikke fjærnes ved den undskyldning, at han «var falden blandt røvere», som hans landsmand Purchas[1]) udtrykte sig, og medens bogens anseelse således svandt hos de lærde, sank den nogle steder ned til at blive «trykt i dette år» og blev almuelæsning til ind i dette århundrede.

Vore dages kritik har ikke skaffet Mandeville den oprejsning, som f. ex. er bleven Marco Polo til del, idet der tvært imod til den gamle anklage for upålidelighed er föjet en ny, som Yule[2]) betegner ved ordene «røve» og «stjæle». Så hårde ord vilde Mandevilles egen samtid måske ikke have brugt, skönt det ikke kan nægtes, at i al fald större delen af hans bog er lånt fra andre skrifter, men om den end således ikke længer kan betragtes som original, den vil dog altid beholde en betydelig literær interesse og kunde sikkert göre fordring på en nærmere undersøgelse, end jeg i de følgende blade kan skænke den og dens forfatter.

[1]) His Pilgrimes, London 1625, III, 127–8.

[2]) Cathay and the way thither; being a collection of medieval notices of China, translated and edited by Colonel Henry Yule, London 1866 (Hakluyt Society), I, 27 ff

I.

Hvad der meddeles om Mandevilles liv og levned er ikkun lidet, og selv dette lidet er til dels så upålideligt, at en nærmere prøvelse deraf i höj grad er fornøden. De fleste efterretninger meddeler han selv i sin bog, men disse efterretninger er ikke ganske ens i de forskellige tekster og håndskrifter, og hvor meget deraf er til at stole på, er endnu ikke fuldt opklaret. Andre oplysninger har man hentet fra et epitafium[1]), der i al fald tidligere fandtes i Vilhelmitternes klosterkirke i Liège, og hvis indskrift lyder således:

«Hic jacet vir nobilis dominus Johannes de Mandeville alias dictus ad barbam miles dominus de Campdi natus de Anglia medicine professor devotissimus orator et bonorum suorum largissimus pauperibus erogator et toto quasi orbe lustrato Leodii diem vite sue clausit extremum anno domini M.CCC.LXXII mensis novembris die XVII.»

Hvad der ellers af forskellige ældre og yngre forfattere meddeles om Mandeville er meget ubetydeligt og synes for största delen kun at være videre udsmykning af de alt anførte kilder.

Alle beretninger meddeler, at Johannes de Mandeville[2])

---

[1]) Omtales af Ortelius, Itinerarium per nonnullas Galliæ Belgicæ partes, Anvers 1584 s. 16, og er senere blevet set af andre: Jo. Pitseus, Relationum historic. de rebus Anglicis, Paris 1619, 4to I, 512; Lambinet, L'Origine de l'imprimerie, Bruxelles, an VII, s. 302, o. s. v.

[2]) Efternavnet skrives i de forskellige håndskrifter og udgaver på mange forskellige måder: Mandeville, Maundeville, Maundvyle o. s. v., mere afvigende Mendavil, Mandevelt og — som det synes navnlig i Tyskland — Montevilla, samt endelig latiniseret Magnovillanus eller Magdovillanus (se engl. s. I ff; Recueil de voyages et de mémoires publié par la Société de Géographie, IV, Paris 1839, 4to s. 427. J Lelandi Comment. de scriptor. Britan., Oxonii 1709 fol. II, 366 o. s. v.

er født i England i byen St. Albans nogle få mil nordvest for London, men derimod savnes i kilderne en angivelse af fødeåret. Man har beregnet det til c. 1300, idet han selv sætter sin rejses begyndelse til 1322 og efter epitafiet skal være død 1372, men som vi senere skal se, må det vistnok falde lidt tidligere. Hvad hans familie angår, tier han selv fuldstændig, og med hensyn til hans sociale stilling siger hans bog ikke andet, end at han var «chevalier» (knyght, miles, ridder). Derimod meddeler epitafiet, at han var «dominus de Campdi», og allerede fra ældre tid har det været en almindelig antagelse, at han hørte til samme slægt som den William Mandeville, jarl af Essex, der i følge Hakluyt[1]) i året 1177 besøgte det hellige land. Herefter har han altså været af gammel fornem familie, men nærmere oplysninger angående dette slægtskab foreligger, så vidt jeg ved, ikke.

Som anført kalder han sig selv «chevalier», og senere hen i bogen berører han sin aktive deltagelse i kampen mod ørkenens Beduinere og «kongen af Manci». — Andre skrifter[2]) gör ham ved siden heraf til en lærd mand, der allerede i sin tidlige ungdom med iver kastede sig over teologi, medicin og andre videnskaber. Navnlig skal han efter disse kilder have lagt sig efter lægekunsten, som han en tid praktisk skal have udøvet, ja der fortælles endogså, at han skal have forfattet flere medicinske skrifter, som imidlertid ikke nåde at blive trykte[3]). Hvad der således meddeles om ham er imidlertid

— I steden for John (Jehan, Johannes) har et par franske håndskrifter Guillaume (Recueil de voyages IV, 427 not. 1), vistnok ved forveksling med den nedenfor nævnte ældre engelske rejsende William Mandeville.

[1]) The principal navigations, London 1589 fol. II, 17.

[2]) J. Baleus, Scriptorum illustr. maioris Brytanniæ... catalogus, Basileæ 1557, fol. s. 478; Pitseus, a. st.; Leland, a. st., o. s. v.

[3]) Pitseus, a. st.; Nicéron, Mémoires pour servir à l'histoire des hommes illustres, Paris 1734, XXV, 251.

sikkert upålideligt, og navnlig synes hele hans lægevirksomhed med alt, hvad dermed står i forbindelse, at bero på en forveksling. Efterretningen om, at han har været læge, synes de nævnte forfattere — Bale muligvis undtagen — at have hentet direkte fra epitafiet i Liège, hvor han betegnes som «medicine professor», og hvor der gives ham tilnavnet «ad barbam». I den latinske tekst af hans bog (kap. 50) fortælles derimod, at da han efter sin hjemkomst til Evropa blev syg og søgte lægehjælp under et ophold i Liège, blev han der behandlet af en gammel læge ved navn magister Johannes ad barbam, som han tidligere havde truffet hos den ægyptiske sultan i Kairo. Herefter var det altså en fra Johannes de Mandeville forskellig magister Johannes, der var læge og havde tilnavnet ad barbam, og denne efterretnings pålidelighed synes ikke at kunne afkræftes ved, at den alene findes i den latinske oversættelse, eftersom denne blev besörget «paulo post», kort efter den franske original, netop i selve Liège, hvor den nævnte magister Johannes levede og måtte være kendt. Når denne sidste angivelse således synes at måtte anses for troværdig, kan indskriften i Liège næppe betragtes som samtidig kilde men må sikkert skrive sig fra en senere tid og hvile på en falsk tradition[1]), der sammenblandede de to mænd af navnet Johannes, hvortil der kunde være så meget mere anledning, som Johannes ad barbam også var vidt berejst og desuden — efter hvad den latinske tekst fortæller — havde været Mandeville behjælpelig ved affattelsen af hans bog. Hvis denne opfattelse er rigtig, må ikke alene tilnavnet ad barbam[2]) men sikkert også betegnelsen

---

[1]) Bale omtaler ikke epitafiet og har måske efterretningen andet steds fra; det samme gælder måske også en gammel Fasciculus temporum (s. l. & a.), der kalder Mandeville «doctor in medicinis et miles in armis».

[2]) Grässe (Lehrbuch d. Literärgeschichte II, 2, 2, s. 773) mener, at ad barbam skyldes falsk læsemåde for de Alban-

«medicine professor» anses for Mandeville uvedkommende, og antagelsen af, at han overhovedet har været læge eller særlig har givet sig af med lægekunsten, synes under denne forudsætning at savne al den hjemmel, den havde nødig overfor hans egen tavshed om dette punkt og overfor det faktum, at der i hele hans bog ikke findes noget, der tyder på særlige medicinske kundskaber[1]).

Medens hværken Mandeville selv eller hans biografer fortæller noget om den første del af hans liv, kunde måske en lille meddelelse om ham fra tiden för hans rejse hentes fra den manske krønnike[2]). Det fortælles næmlig her ved år 1316, at «Ricardus le Mandevile et fratres ejus cum aliis magnatibus et malefactoribus de Hybernia» landede på øen, og da indbyggerne ikke godvillig vilde give dem, hvad de forlangte, gik de frem med våben i hånd «quousque venerunt sub latere montis de Warchfel in campo ubi quidam manebat nomine Johannes Mandevil.» Her stod kampen, der endte med Manboernes nederlag, hvorefter øen blev plyndret. Hvis navnet Mandevil på sidste sted er rigtigt, og hvis den her nævnte mand er samme person som vor forfatter, skulde denne altså 1316 have opholdt sig på Man, uden at vi ved, hvorledes han er kommen til at bo på denne ø, og da han — således som han nævnes — vel den gang må have været mer end 16 år gammel, skulde han altså være født för 1300.

Når efterretningerne om Mandevilles liv hidtil har været mer end sparsomme, flyder de derimod rigelig nok, når vi

---

[1]) Foruden rejsebeskrivelsen og de ovenfor nævnte medicinske skrifter tillægges der også Mandeville et fransk Lapidarium, hvoraf flere udgaver kendes, men hvorledes forholdet er med dette skrift, har jeg ikke haft lejlighed til at undersøge.

[2]) Chronica regum Manniæ et insularum, by P. A. Munch, Christiania 1860, s. 28. Krønniken er skreven af forskellige forfattere, samtidige med de begivenheder, de omtaler.

først er nåde frem til Mikkelsdag 1322, da han efter eget sigende i Marseille indskibede sig for at begynde den store rejse, han så udførlig har beskrevet i sin bog. Der er imidlertid den fejl ved det, han her fortæller om sig selv, at en stor del deraf med temmelig sikkerhed kan siges at være opdigtet, og om resten kan det være tilladt at nære nogen tvivl. Han fortæller imidlertid og forsikrer, at alt er sandt. Han fortæller, at han kom til Ægypten og gav sig i tjæneste hos sultanen i Kairo, at han deltog i dennes kampe mod Beduinerne og i den grad vandt hans yndest, at sultanen ikke blot i enrum underholdt sig med ham om forholdene i Evropa men endogså tilbød ham giftermål med en fornem mands datter, hvis han vilde antage den mohamedanske tro. Da han forlod Ægypten, siger han, medgav sultanen ham et lejdebrev med sit store segl, en særlig udmærkelse, der ikke blev almindelige rejsende til del, som gav ham adgang overalt, også til steder, som kristne ellers ikke kunde betræde. Han fortæller dernæst, at han gæstede Sinai med dets berömte kloster, og at han derfra gennem ørkenen drog til Palæstina, hvis hellige steder han besøgte. Det er disse fortællinger, hvorom der kan næres tvivl, idet vi senere skal se, hvorledes meget af selve hans beretning er udskrevet af andre forfattere, men om dette er tilfældet med alt, hvad han meddeler, eller om noget skyldes egen erfaring og eget besøg i hine egne, er et spörgsmål, som endnu venter på en fyldestgörende besvarelse. Hans egne forsikringer om, at han selv har set, hvad han omtaler, kan man nemlig i og for sig ikke tillægge synderlig vægt, ti lignende forsikringer findes i sidste halvdel af bogen, hvor hans uvederhæftighed temmelig klart ligger for dagen. Her fortæller han, at han fra Trapezond ved det sorte hav gav sig til at gennemflakke Asiens lande, at han over Forindien og de indiske øer nåde lige til det nordlige Kina, hvor han med sine staldbrødre i 15 måneder tjænte Mongolernes storkhan i kampen mod «kongen af Manci»; at han derfra vendte hjem over land og på vejen besøgte præst Johans

rige, Tibet o. s. v. Alt hvad han beretter om de mærkelige ting, han har set og oplevet på denne sin rejse — ikke blot det overnaturlige men også det faktisk virkelige — har han imidlertid hentet fra andre forfattere, og, som vi skal se, har han ved at udskrive dem gjort sig skyldig i sådanne fejl, at man sikkert tör påstå, han slet ikke kan have været i de egne, han omtaler. Hvor vidt hans forsikringer om at have været i Ægypten og det hellige land er mere pålidelige end hans forsikringer om at have været i Indien og Kina, må foreløbig stå hen og er ikke afgjort dermed, at der for öjeblikket kun er påvist skriftlige kilder til en del af hans beretning om disse lande. En lille mistanke om, at han slet ikke har været i Orienten, kunde det vistnok endogså være undskyldeligt at nære.

Meddelelserne om hans rejse må altså anses for meget upålidelige, og noget lignende gælder sikkert til dels de få efterretninger, der haves om hans senere liv. I den engelske tekst af hans bog (s. 314—15) fortælles der, at da han efter 33 års fraværelse atter var vendt tilbage til Evropa, begav han sig til Rom og fremstillede sig for paven, der gav ham absolution for alle de synder, han havde fået på sin samvittighed under sit lange ophold blandt vantro folk. Ved samme lejlighed, fortælles der, viste han paven «this tretys», som denne på hans anmodning lod undersøge og rette af sit råd, der sammenlignede den med en anden 100 gange så stor og derpå erklærede den for pålidelig. Alt dette, som den latinske tekst ikke kender, og som heller ikke forekommer i den tyske bearbejdelse, som Michel Velser foretog efter den franske original, er imidlertid sikkert uægte, et senere indskud, som allerede antaget af Schönborn[1]) og Zarncke[2]), og at det

[1]) Bibliographische Untersuchungen über die Reise-Beschreibung des Sir John Maundeville, von Dr. Carl Schönborn, Breslau 1840, 4to s. 22—3.

[2]) Der Priester Johannes, von Fr. Zarncke; zweite Abhandl., Leipzig 1876, s. 130 not. 3.

i al fald ikke kan være historisk pålideligt fremgår deraf. at paven på den tid, til hvilken Mandeville sætter sin hjemkomst, 1355, slet ikke opholdt sig i Rom men i landflygtighed levede i Sydfrankrig. Umiddelbart efter det nævnte besøg hos paven meddeler Mandeville i den engelske tekst, at «nu» holder sygdom ham fængslet hjemme, meget imod hans vilje, og for at trøste sig og få tiden til at gå har han søgt at genkalde de svundne tider og tildragelser i erindringen og, således som de kom ham i minde, optegnet dem i «this boke» år 1356 i det 34te år efter sin bortrejse fra England. Den latinske oversættelse, som kort efter den franske original blev besörget Liège, meddeler (kap. 50). at det var i denne by, Mandeville 1355 blev syg på vejen til England, og, som allerede nævnt i det foregående fortælles der her videre om den gamle læge magister Johannes ad barbam, som efter at have vist sin kunst på Mandeville på det indstændigste opfordrede ham til for efterverdenens skyld at optegne, hvad han havde set og oplevet pa sin lange rejse. På hans opfordring og med hans hjælp, heder det, blev da dette skrift — iste tractatus — sammensat allerede i Liège, skönt Mandeville først havde haft i sinde at vente dermed, til han havde nåt sit hjem. Således berettes bogens tilblivelse, og det rene faktum, at den blev skreven i Liège 1355 eller 1356 er der vel ikke grund til at betvivle; hvorledes det forholder sig med den hjælp, Johannes ad barbam skal have ydet, kan ikke afgöres, måske har den bl. a. bestået deri, at han som boende i Liège har forsynet Mandeville med de literære hjælpemidler, han skulde bruge; måske er det ham, der har oversat bogen på latin.

Den latinske (danske) tekst ender med den bemærkning, at det fra Liège var Mandevilles hensigt at begive sig til England, hvor han håbede i ro og fred at skulle kunne henleve resten af sit liv. Om dette er blevet tilfældet, vides ikke. Vi ved kun, at forskellige forfattere i Liège har set den foran meddelte indskrift, hvorefter døden skal have truffet ham i denne

by den 17de november 1372[1]) og hans støv være stædt til hvile i Vilhelmitternes klosterkirke sammesteds. På den sten, hvor indskriften læstes, fandt man udhugget en ridder i fuld rustning med kløftet skæg (jvfr. »ad barbam»), trædende på en løve, og ved hans hoved sås en velsignende hånd og ordene: Vos ki passeis sor mi por l'amor di Diex pries por mi[2]). En tavle, der var ophængt i nærheden, forherligede den nye »Ulysses« i et latinsk digt[3]), og da Ortelius besøgte stedet, så han et skjold, der tidligere havde båret Mandevilles våben, ja man viste ham endogså knive, ridetöj og sporer, som han skulde have brugt på sin store rejse. — Det sted, hvor han skrev sin bog, skulde altså også gemme hans grav, men om traditionen i Liège heri er mere pålidelig, end vi hidtil har fundet den, er jeg ikke i stand til at afgöre. Også hans fødeby St. Albans har gjort fordring på at huse hans ben indenfor sit gamle, ærværdige abbedis mure[4]).

II.

Hvad der vides — eller fortælles — om tilblivelsen af Mandevilles bog, er allerede anført ovenfor, men derimod har vi endnu ikke haft lejlighed til nærmere at undersøge, hvad der skal forstås ved Mandevilles bog, eller — som spörgsmålet oftest er stillet — på hvilket sprog Mandeville selv har skrevet.

Svaret herpå har været meget forskelligt. Som Englænder

[1]) Et latinsk håndskrift af hans bog fra 15de århundrede (engl., Halliwells fortale s. VI) siger, at han døde i Liège år 1382.

[2]) Lambinet, a. sk., s. 303.

[3]) John Weever, Ancient funeral monuments, London 1631 fol. s. 568.

[4]) John Weever, a. st.

kunde man vente, at han havde skrevet på engelsk, på grund af latinens stilling som almindeligt meddelelsesmiddel kunde man tænke på dette sprog, men heller ikke fransk er på forhånd usandsynligt, når man erindrer, at Marco Polo's og flere andre ikke-franske forfatteres skrifter først fremkom på fransk [1]). I virkeligheden finder man da også snart det ene, snart det andet af disse tre sprog anført som det, Mandeville har benyttet, ja man finder endogså angivet, at han har «skrevet» sin bog på alle tre sprog, det ene efter det andet. Hos Bale [2]), hvem en hel række forfattere har benyttet, heder det således: in tribus linguis Anglica, Galliça et Latina graphice scripsit; længere tilbage i tiden siger den foran anførte gamle Fasciculus temporum, at han beskrev sin rejse «tribus linguis», og endelig meddeler det håndskrift fra c. 1400, hvorefter den engelske udgave fra 1725 er udgivet — men som det synes også kun dette håndskrift [3]) —, at Mandeville først skrev sin bog på latin, derpå oversatte den på fransk og atter fra fransk oversatte den på engelsk [4]). Disse kilder er altså enige om, at Mandeville selv har skrevet på alle tre sprog, men medens Bale nævner engelsk først og latin tilsidst, skulde efter det engelske håndskrift netop den omvendte orden være den rette og bogen først være affattet på latin. I modsætning til disse forskellige angivelser meddeler den franske tekst derimod, at Mandeville først havde haft i sinde at skrive på latin, men da flere kunde læse fransk, foretrak han

[1]) Jfr. The Book of Ser Marco Polo by Henry Yule, London 1871, I, s. CXII ff.

[2]) Scriptor. illust. maior. Brytann. . . . catalog., Basileæ 1557 fol. s. 478.

[3]) Se engl., Halliwells fortale s. VII.

[4]) And ȝee schulle undirstonde, that I have put this boke out of Latyn into Frensche, and translated it aȝen out of Frensche into Englyssche, that every man of my nacioun may undirstonde it. -- engl. s. 5.

alligevel dette sprog[1]), og i overensstemmelse hermed siger den latinske tekst, at bogen først blev skreven på fransk i byen Liège og kort derpå sammesteds oversat på latin[2]). — Det ses altså, at kildernes direkte angivelser er meget forskellige og til dels modsiger hinanden, men heldigvis gives der andre veje, ad hvilke et sikkert resultat synes at kunne nås.

At den engelske tekst — således som det ovenfor nævnte håndskrift angiver — er oversættelse fra fransk, antydes allerede af udtryk som porte de Sure or of Tyrye (s. 125), wee clepen hem poriz de spyne (s. 290) o. s. v., og med fuldkommen sikkerhed fremgår det, som Edw. B. Nicholson har bemærket[3]), af en række fejl, der findes, f. ex. når navnene Adrianopel og Akre gives i formen Dandrenoble (s. 8) og Dacoun (s. 31), der sikkert beror på, at oversætteren har opfattet præpos. d' (la cité d'Andrenoble o. s. v.) som navnets første bogstav, eller når der tales om the cercle of swannes of hevene (s. 86), hvor oversætteren har forvekslet signes med cygnes eller oversat efter et håndskrift, der havde denne læsemåde. Sådanne fejl er tilstrækkelig talende, men på den anden side er de af den natur, at Mandeville selv ikke kunde göre sig skyldig i dem, og de viser derfor, at håndskriftet har uret i at angive Mandeville som oversætter, og at det således er uden grund, når han af engelske forfattere lige til vore dage omtales som »our oldest prose author«.

¹) Et sachetz que jeo usse mis ceste liverette en Latyn pur plus briefment deviser, mès pur ceo que plusours entendent mieultz Romanz que Latin, jeo l'ai mys en Romanz pur ceo que l'entende, Halliwells fortale s. VII, jvfr. d'Avezac i Recueil de voyages IV, 428—9, hvor foran l'entende findes chascun.

²) Incipit Itinerarius .... editus primo in lingua gallicana a milite suo autore Anno incarnationis domini M.ccc.lv. in ciuitate Leodiensi et paulo post in eadem ciuitate translatus in hanc formam latinam.

³) The Academy, 1876, 11. novbr. s. 477.

Hvad den latinske tekst angår, er det let at se, at den ikke kan være originalen, således som man efter det engelske håndskrifts angivelse skulde formode. Sammenlignes den nemlig med den engelske tekst, der i det hele synes at være en temmelig tro gengivelse af sin franske original, viser den sig i mange henseender forskellig fra denne, men hvilken af de to tekster der er den oprindeligste, derom kan man næsten intetsteds være i tvivl. Navnlig er det umiddelbart indlysende for de partiers vedkommende, hvor de literære kilder, Mandeville har øst af, med sikkerhed kan påvises, idet vi her gennemgående finder, at den engelske tekst fyldigst og nöjagtigst gengiver kildens beretning, medens den latinske tekst ofte forbigår hele stykker, den engelske (franske) har medtaget, eller meddeler stoffet i en anden orden end den, der er fælles for den engelske tekst og den oprindelige kilde, — ikke at tale om de fejl, der forekommer, som i og for sig vilde være tilstrækkelige til at afgöre det foreliggende spörgsmål. Når således en betragtning af selve den latinske tekst med sikkerhed viser, at den ikke kan være originalen, er der ikke nogen grund til at tvivle om, at den er oversat fra fransk, således som den selv meddeler, og dette bestyrkes desuden ved fejl, den indeholder, f. ex. når navnet Derbent[1]) (engl. the Derbent, s. 257) gives i formen Loderkent (k. 40), idet oversætteren har forenet den franske artikkel og navnet til ét ord, ligesom vel også navnet Grantcan, flertalsformer på -s som droghemans (k. 11), Acopars, Bedoyens (k. 12) o. s. v. sikkert peger i samme retning. Da den latinske oversættelse fremdeles på flere steder ikke blot indeholder en hel anden beretning end den engelske (franske) tekst, men endogså undertiden siger det modsatte af, hvad der findes i denne, eller bestrider de meninger, som der

[1]) Derbend-passet, tyrkisk Demir-kápi, »Jærnporten« i Kavkasus.

udtales, tör man sikkert slutte, at Mandeville selv heller ikke har haft noget med denne oversættelse at göre.

Det viser sig følgelig, at såvel den engelske som den latinske tekst må være andenmands oversættelser fra fransk, og da såvel Bale som det engelske håndskrift sikkert har haft disse meget udbredte tekster for öje, må deres meddelelser om, at Mandeville selv har skrevet på tre sprog, og at han først har skrevet på engelsk eller latin, sikkert anses for fuldkommen uhjemlede. Imidlertid må det dog nævnes, at der i England er funden en engelsk tekst, som er forskellig fra den almindelige, og at der ligeledes i England synes at existere en anden latinsk tekst end den, der ellers kendes, men noget nærmere herom foreligger, så vidt jeg ved, endnu ikke. Hvad den første — den engelske tekst angår — omtales den af Nicholson[1]), der først har bemærket den, som yngre end den almindelige tekst, og for så vidt kan den altså ikke her komme i betragtning. Med hensyn til den latinske vides der næppe andet om dens existens, end hvad der kan sluttes af den engelske udgave fra 1725, hvor udgiveren (engl. s. VI) siger at have benyttet en latinsk tekst, der stemmer med den engelske og franske, og lejlighedsvis anfører citater deraf, som ikke forekommer i den almindelig bekendte[2]). Den synes altså at slutte sig nærmere til den fransk-engelske, men at den skulde være originalen, er der sikkert ingen som helst grund til at antage overfor de franske håndskrifters meget sandsynlige angivelse, der bekræftes af den almindelige latinske tekst og måske blot er misforstået i det titnævnte engelske håndskrift.

Som Mandevilles eget arbejde og det eneste, hvorfor han bærer det fulde ansvar, må altså sikkert den franske tekst anses, men denne, der kun foreligger i håndskrifter og sjældne

[1]) The Academy, a. st.

[2]) Jfr. Schönborn, s. 8 not. 7, s. 21; Fr. Zarncke, Der Priester Johannes, 2te Abh. 1876, s. 130.

gamle udgaver, har jeg desværre ikke kunnet benytte og har således været henvist til den engelske oversættelse, der dog, som alt anført, i det hele synes at stemme med originalen[1]) og således uden væsenlig fejl at kunne benyttes i steden for Mandevilles egen tekst.

Hvad nu denne angår, indeholder den efter hans eget udsagn forskellige meddelelser, som han har hørt af andre. Fortællingen om korsets træ og Seth's sendelse til Paradis skyldes «Cristine men, that dwellen beȝond the see, in Grece», der har det optegnet i «here scripture» (engl. s. 11); vejen gennem Sydrusland o. s. v. beskrives «as men seyn. I have not ben in that contree» (engl. s. 130); beretningen om landet hinsides floden Beumare med solens og månens træer «was told us of hem of the contree» (engl. s. 298); meddelelsen om Paradis på jorden gives «as I have herd seye of wyse men beȝonde» (engl. s. 303); omtalen af Saracenernes sæder og tro skyldes «here book, that is clept Alkaron» som «I have often tyme seen and radd» (engl. s. 131) o. s. v. Det er dog kun rent undtagelsesvis, at han således angiver en mundtlig- eller skriftlig kilde for sine meddelelser; næsten over alt udtrykker han sig således, at man måtte tro, det var sine egne iagttagelser, han anfører, og på adskillige steder siger han udtrykkelig, at han selv har set, hvad han omtaler. Man skulde altså antage, at næsten hele hans bog med selve rejsebeskrivelsen og alle dens undere var Mandevilles eget, originale arbejde, men det viser sig snart, at i det mindste den allerstörste del deraf er udskreven af ældre eller samtidige

---

[1]) Jfr. engl., første udgivers fortale s. VI; Fr. Zarncke, Der Priester Johannes, 2te Abh. 1876, s. 130, 180. — Afvigelser er der dog. Beseget hos paven er tilföjelse i den engl. tekst (se foran s. IX); det træk, at guden nævner et lægemiddel, når den syge skal komme sig (dsk. 107[2]), som den lat. oversættelse har, findes også i Mandevilles kilde (Odorik) og må have stået i originalen, men det mangler i den engl. tekst o. s. v.

forfatteres skrifter. Da det navnlig er i sidste halvdel af bogen, hvor det er let at påvise lånene, vil det vist være hensigtsmæssigt først at anføre de kilder, han her har benyttet.

Blandt disse må først og fremmest nævnes Itinerarium fratris Odorici ordinis minorum. De mirabilibus Indiæ, også kaldet Descriptio orientalium partium o. lign., der foruden i flere ældre mer eller mindre fuldstændige udgaver sidst er trykt i Cathay and the way thither by Colonel Henry Yule, London 1866 (Hakluyt Society). — Franciskanermunken Odoricus, født 1286 i Friaul, rejste hjemmefra i årene 1316—18 og opholdt sig i længere tid ved sin ordens missioner på forskellige steder i Asien, bl. a. i Cambalech[1]), hvorfra han over land atter nåde Italien i begyndelsen af 1330. Kort efter sin hjemkomst opholdt han sig syg og svag i Padova, og her fortalte han sine rejseerindringer, der straks — maj 1330 — blev optegnede på latin af frater Guillelmus de Solagna, men allerede i begyndelsen af næste år (14. jan. 1331) bukkede han under for sine lidelser i byen Udine. Som følge af de undere, der straks skede ved hans lig, blev han et par århundreder senere 1755 af pave Clemens XIII erklæret for «beatus».

Odoriks rejseberetning er hovedkilden til sidste halvdel af Mandevilles bog, der ligefrem er bygget derover og på en måde næsten kan betragtes som en anden recension deraf, omskreven og udvidet ved en række större og mindre indskud fra andre kilder. Den rejserute, der følges hos Mandeville, er aldeles den samme, som findes hos Odorik, kun at der hos Mandeville af og til undervejs göres udflugter til lande, der alene hører fabelen til, men derefter fortsættes atter ad den vej, Odorik rejste. Kapitel på kapitel, lige fra det første, gentages selve rejsebeskrivelsen hos Odorik i Mandevilles bog,

[1]) Mongolsk Khan-bálig (ↄ: Khanens by), det nuværende Peking.

snart med omtrent de samme ord, snart med samme indhold, kun videre udpyntet og udmalet, snart med tilföjelse af enkelte træk, som Odorik ikke omtaler, sjældnere også polemiserende mod meddelelser, denne giver. Det nære forhold mellem de to skrifter er så i öjne faldende, at det tidlig måtte blive bemærket, men Mandevilles ry var den gang så grundfæstet, at man som Purchas[1]) ikke kunde tænke sig andet, end at det var Odorik, der havde udskrevet Mandeville, eller også søgte man at løse vanskeligheden ved at antage, at Odorik havde ledsaget Mandeville på hans rejse, således som dette udtales i begyndelsen af et håndskrift af Odorik, som findes i Mainz[2]): Incipit itinerarius fidelis fratris Odorici socii militis Mendavil per Indiam, licet hic[3]) prius et alter posterius peregrinationem suam descripsit. Den sidste antagelse ser det næsten ud til, at Mandeville selv har søgt at fremkalde, i det han f. ex. ved beskrivelsen af Vallis infausta (the Valeye perilous)[4]) fortæller, at han der var i selskab med to franciskanere fra Lombardiet, blandt hvilke han synes at måtte have tænkt på Odorik, hvis kortere og simplere beretning om sit besøg på dette dunkle sted ligger til grund for Mandevilles udpyntede — i den latinske oversættelse yderligere meget udvidede — fortælling[5]). Det virkelige forhold mellem de to skrifter er det imidlertid let at opdage[6]), ja en sammenligning mellem dem synes endogså at hæve det over al tvivl, at Mandeville — langt fra at have

---

¹) His Pilgrims III, 127.

²) d'Avezac i Recueil de voyages IV, 426.

³) Det rigtige vilde være: ille. Odoriks skrift er ældst.

⁴) Engl. s. 282, dsk. s. 178.

⁵) Jfr. Cathay s. 28.

⁶) Jfr. M. C. Sprengel, Geschichte der wichtigsten geogr. Entdeckungen, 2. Aufl. Halle 1792, s. 350; Hugh Murray, Historical account of discoverries and travels in Asia, Edinburgh 1820, I, 197; Yule, Cathay I, 27—8, o. s. v.

rejst sammen med Odorik — slet ikke kan have været på de steder, hvis beskrivelse hos ham i det væsenlige stemmer med Odoriks, idet han ofte gör sig skyldig i fejltagelser og misforståelser, der vilde have været umulige, hvis han selv virkelig havde besøgt de egne, han omtaler. Jeg skal anføre et par exempler.

Ved byen Tana[1]) på Forindiens vestkyst har Odorik en lang beretning om 4 franciskanere, som der havde fundet martyrdøden, og hvis ben Odorik nu tog til sig; da han er ved at tale om disse, fortæller han med det samme, hvad der senere skede med benene, bl. a. også, at han tog dem med sig til India superior (ɔ: Kina) til byen Zayton[2]), hvor han anbragte dem hos de derværende munke af sin orden, og efter denne digression vender han så atter tilbage til Forindiens vestkyst og taler om peberskoven i landet Minibar (ɔ: Malabar), hvortil han kom fra Tana. Mandeville har ikke beretningen om martyrerne i Tana og hvad dertil hører men kun ganske kort: »Fro thens (nlg. fra Chana ɔ: Thana) men gon be see toward Ynde the more, to a cytee that men clepen Sarche[3]) (ɔ: Zayton), that is a fair cytee and a gode.... Aftre gon men be see, to the lond of Lomb. In that lond growethe the peper, in the forest that men clepen Combar».[4]) Han lægger altså vejen fra Tana til den nærliggende peberskov om ad Kina — öjensynlig fordi han ikke har lagt mærke

[1]) Tidligere en vigtig handelsstad, nu en art forstad til Bombay, jfr. Cathay s. 57 not. 3; Ser Marco Polo II, 331.

[2]) Det nuværende Chinchau, forhen hovedhavnen for forbindelsen med Indien. Marco Polo kalder den »den ene af de to störste søhandelsstæder i verden«. Ser Marco Polo II, 187 ff.

[3]) Andre hdskr. har navnet skrevet med Z.

[4]) Engl. s. 167, dsk. s. 86-7. — Det bemærkes her én gang for alle, at når der i dette afsnit foruden til den engelske tekst også henvises til den danske, er meningen hermed kun at angive, hvor det tilsvarende sted i denne findes uden hensyn til, om udtrykkene er de samme.

til, at Odorik kun ved en digression i fortællingen kommer til at nævne India superior, men når han i den grad er i vilderede med de forskellige steders beliggenhed, tör man sikkert dristig påstå, at han ikke har været hværken i Tana eller i peberskoven, og de oplysninger angående denne sidste, han giver ud over det, Odorik meddeler, må han da have lånt fra en anden kilde og ikke selv indhentet på stedet. — Den rige mand, Mandeville[1]) omtaler som boende i et land, hvortil han på vejen hjemad kommer efter en rejse på 10 dage fra «Rybothe», findes også hos Odorik (kap. 46), men denne siger udtrykkelig, at han besøgte hans gård, mens han endnu opholdt sig i Manzi (ɔ: det sydlige Kina); når Mandeville kommer til hans opholdssted ved at rejse fra «Rybothe», beror dette åbenbart på, at Odorik meddeler fortællingen om ham umiddelbart efter men uden nogen som helst forbindelse med sin omtale af lamaismen i Tybot (ɔ: Tibet). På lignende måde angiver Mandeville[2]), at den mystiske Vallis infausta ligger «besyde that yle of Mistorak, upon the left syde», alene fordi Odorik foran (kap. 47) — men uden forbindelse med det følgende — har navnet Millestorte, o. s. v. — I sin omtale af byen Cansay[3]), der lige fra 1276 havde været i Mongolernes magt[4]), bemærker Odorik (kap. 32), at den bevogtes for storkhanen (pro magno Cane); Mandeville[5]) derimod, hvis beskrivelse af byen ellers stemmer med Odoriks, siger, at den bevogtes mod ham (contra Gran can), men han forsikrer jo også[6]), at han i 15 måneder har tjænt storkhanen i krig mod

[1]) Engl. s. 310, dsk. s. 199.

[2]) Engl. s. 280, dsk. s. 175.

[3]) Marco Polos Quinsai = kinesisk King-sze (ɔ: «hoffets sæde», «hovedstad»), det nuværende Hangchau. Byen havde fra 1127 været hovedstad i Manzi. Cathay s. 113 not. 3; Ser Marco Polo II, 152—3.

[4]) Ser Marco Polo II, 108, 113.

[5]) Engl. s. 209, dsk. s. 111.

[6]) Engl. s. 220, dsk. s. 123.

«kongen af Mancy», en person, historien ellers næppe kender på den tid, da Manzi's erobring var fuldendt allerede 1279 og Sung-dynastiet samtidig gået til grunde[1]. — Ligesom Marco Polo[2], Rubruquis[3] og Carpini[4] fortæller Odorik (kap. 38), at der ved indgangen til storkhanens palads stod vagter for at passe på, at ingen rørte ved dörtærskelen, men dette har Mandeville[5] ikke forstået, eftersom det i hans beretning er blevet til, at vogterne blot skulde passe på, at ingen uberettiget slap ind. Han vilde imidlertid nok have lært at forstå det, hvis han, som han påstår, havde været ved storkhanens hof, da berøring af tærskelen blev anset for en forbrydelse, der kunde medføre de strængeste straffe.

En række lignende exempler kunde endnu med lethed fremdrages, men de anførte er sikkert fuldkommen tilstrækkelige til at vise, hvor megen tillid man kan skænke Mandevilles gentagne forsikringer om sin rejse i hine egne. Uden personligt kendskab til disse, uden at have sat sin fod — tör man sikkert sige — på noget af de steder, han omtaler, lige fra Trapezond ved det sorte hav til hans rejserute på hjemvejen taber sig i det indre Asien, har han udskrevet hele rejseberetningen i Odoriks bog, idet han deri har indskudt större og mindre stykker fra andre kilder, eller — hvor dette ikke er tilfældet — ofte på egen hånd vidtløftig udpyntet Odoriks simple beretning. At angive alle de enkelte meddelelser, han således har taget hos Odorik, vilde her blive for vidtløftigt. Det er så godt som alt, hvad der ikke er hentet fra de andre nedenfor nævnte kilder, og findes – med enkelte indskud andensteds fra — engl. s. 144—53, 162—222, 282—

---

1) Ser Marco Polo II, 113.
2) Ib. I, 339, 341—2.
3) Recueil de voyages IV, 255, 268, 319, 338.
4) Ib. 625, 741.
5) Engl. s. 220, dsk. s. 120.

46, 264, 277—82, 306—12; dsk. s. 79—82, 86—137, 142—3, 157—60, 172—9, 196—202.

Adskilligt har Mandeville i sidste halvdel af sin bog lånt fra den beretning om orientalske forhold, som Armenieren Hayton — eller rettere Hetum[1]) — den yngre har efterladt sig[2]). Denne, en ætling af det armeniske kongehus, som havde allieret sig med Mongolerne, var selv til stede ved en del af disses kampe mod den ægyptiske sultan, og for den foregående tids vedkommende fik han sine efterretninger dels af tatariske kilder, dels af Hayton den ældre, konge i Armenia minor, der selv længe havde opholdt sig blandt Mongolerne[3]) og holdt meget af at fortælle derom til sine yngre slægtninge. År 1305 drog Hayton den yngre til Cypern, hvor han blev præmonstratensermunk, og flyttede kort efter til Poitiers, hvor han på fransk dikterede sin beretning til Nicolas de Faulcon eller Salcon, som derpå også besørgede en latinsk oversættelse, der 1307 blev forevist pave Clemens V. Jeg har her benyttet den latinske tekst, som Grynæus under titlen «de Tartaris liber» har optaget i sin samling Novus Orbis, Basel 1555 fol., s. 402 ff.

Fra Haytons skrift (kap. 16—7, 23) har Mandeville hentet sin vidtløftige fortælling om Chingis-khan og de følgende storkhaners historie (engl. 224—31, dsk. 138—41) foruden enkelte mindre meddelelser om Tatarerne, således deres påstand, at de alene (i åndelig henseende) har to öjne (engl. 219, dsk. 133 — Hayt. kap. 1), notitsen om papirspengene (engl. 239, dsk. 124 — Hayt. kap. 1) og om Tatarernes kampmåde (engl. 252, dsk. 147 — Hayt. kap. 48). Fremdeles er Haytons oversigt

[1]) Se d'Avezac i Recueil de voyages IV, 412 not. 1.

[2]) Jfr. Sprengel, anf. skr. s. 350—1; J. Görres, Die teutschen Volksbücher, Heidelberg 1807, s. 66—7, o. s. v.

[3]) En beretning om hans besøg hos Mangu-khan i året 1254 haves endnu på armenisk, oversat på fransk af Klaproth i Nouv. journal asiatique XII, 273—305.

over det mellemste og vestligere Asiens vigtigste riger (kap. 1—15, 47) udskreven af Mandeville i hans omtale af landene Tharse, Turquesten, Chorasme. Comanye, Persie, Armenye, Georgie (med Hamson) samt Turkye (engl. 255—62, dsk. 150—56), og endelig er endnu enkelte mindre meddelelser hist og her hentede fra samme kilde; f. ex. stammer omtalen af den store rubin (engl. 197, dsk. 104) dels fra Hayton (kap. 6), dels fra Odorik (kap. 24), meddelelserne om Ararat (engl. 148, dsk. 80) dels fra Hayton (kap. 9), dels fra anden kilde, o. s. v. Hvad alle disse lån angår, har Mandeville i reglen enten ligefrem afskrevet Haytons tekst eller indskrænket sig til at give et uddrag deraf; sjældnere har han videre udpyntet Haytons beretning, således som han gjorde ved Odoriks, men hvor han prøver at gå på egen hånd, viser misforståelserne sig straks.

Som kilde har Mandeville også benyttet Johannes de Plano Carpini's skrift Historia Mongalorum, quos nos Tartaros appellamus, for første gang fuldstændigt udgivet af d'Avezac i Recueil de voyages et de mémoires publié par la Société de Géographie IV, Paris 1839, 4to, s. 603—773[1]). Forfatteren, en anset franciskaner fra omegnen af Perugia, blev 1245 af pave Innocens IV sendt til storkhanen Kujuk i hans lejr ved Karakorum i Centralasien for at bevæge ham til at standse Mongolernes ødelæggende indfald i Evropa, men han havde kun et unådigt svar at overbringe, da han i slutningen af året 1247 atter indfandt sig hos paven i Lyon. Her lagde han den sidste hånd på sin rejseberetning, hvortil han allerede undervejs havde gjort et foreløbigt udkast, der var blevet afskrevet flere steder, bl. a. også i Liège[2]), og det kunde da mulig være denne mindre fuldstændige tekst, Mandeville har benyttet, da han et århundrede senere i den nævnte by sammensatte sin bog.

[1]) Jfr. Yule, Cathay I. s. 28 not. 1.
[2]) Recueil IV, 773.

Fra Carpini's skrift har Mandeville lånt meddelelsen om storkhanens segl samt — på et par enkelte træk nær — alt hvad han anfører om Tatarernes religion, indretninger, sæder og begravelsesskikke (engl. 231, 246—54; dsk. 142, 143—49). Det er således kun et forholdsvis lille udtog, Mandeville giver af sin omfangsrige kilde — enkelte meddelelser tagne hist og her s. 611—43, 663—97, ofte ordret afskrevne efter Carpini's tekst og derfor ikke til at tage fejl af.

Fra de tre forfattere, vi nu har omtalt — Odorik, Hayton og Carpini — har Mandeville hentet næsten alt, hvad der i sidste halvdel af hans bog fortælles om virkelig existerende lande og folk, og det er kun undtagelsesvis, han anfører noget, der ikke findes i deres ovenfor nævnte skrifter. Nogle enkeltheder er der dog, man der vilde søge forgæves, f. ex. jongleurkunsterne ved storkhanens fester (engl. 237—8, dsk. 131—3), benævnelserne gaul (engl. 170, mgl. i dsk.), warkes (engl. 192, dsk. 101) o. s. v., og det er således klart, at han endnu har haft mindst én kilde af lignende art til sin rådighed, men om denne endnu kan påvises, turde måske være tvivlsomt nok, da han ikke synes at have benyttet de andre ældre rejseberetninger, der nu kendes.

Går vi dernæst over til de fabelagtige partier i sidste halvdel af Mandevilles bog, viser det sig, at adskilligt heraf stammer fra det bekendte opdigtede brev fra præst Johan til den byzantinske kejser Emanuel, der under forskellige navne (Epistola Johannis regis Indiæ eller presbyteri Johannis, Tractatus de Johanne presbytero, De ritu et moribus Indorum o. s. v.) spillede en meget betydelig rolle i middelalderen og nåde en sådan udbredelse, at prof. Zarncke, der sidst med stor omhu har udgivet brevet[1]), kan anføre ikke mindre end 96 håndskrifter deraf[2]). Disse

[1]) Der Priester Johannes, erste Abh., Leipzig 1879, s. 46 ff.
[2]) En dansk oversættelse af dette lille skrift blev 1510 trykt i København af Gotfred af Ghemen, optrykt i Danske Maga-

er tildels noget forskellige, men det håndskrift, hvorfra Mandevilles meddelelser stammer, synes at have givet brevet i dets ældste form [1]). Hvad der hos Mandeville er hentet fra denne kilde er allerede angivet af Zarncke [2]), men til hans oversigt bör måske endnu föjes fortællingen om ungdomskilden (the welle of ȝouthe, fons juventutis, engl. 169, dsk. 89), der vistnok stammer fra brevets § 27—8, ligesom vel også benævnelsen archiprotopapaten (engl. 170, dsk. 90) er taget fra brevets § 74. De øvrige lån, der mest angår præst Johan og hans herlighed, er følgende: Landets inddeling i 72 provinser, hver med sin underkonge (engl. 272, dsk. 164—5); sandhavet og floden, der kun løber tre dage om ugen (engl. 272—3, dsk. 170—1); beskrivelsen af, hvorledes præst Johan drager frem, når han rykker ud mod sine fjender eller er på rejse (engl. 274—5, dsk. 168—9); det meste af beretningen om hans palads (engl. 275—7, dsk. 165—8), hans riges udstrækning (engl. 277, dsk. 164) samt navnet Susis (engl. 275, dsk. 165). — Hvad der ellers meddeles om præst Johan må være hentet andensteds fra, som det synes fra en almindelig udbredt beretning, eftersom Mandeville selv siger: «I trowe that ȝee knowe wel y now and have herd seye, wherefore this emperour is clept Prestre John. But nathales for hem that knowen not, I schalle seye ȝou the cause» (engl. 299).

På forskellige steder i sin bog nævner Mandeville «kong Alexander» i forbindelse med flere af de fabelagtige ting, han omtaler, og henleder derved opmærksomheden på de æventyrlige beretninger om Alexander den stores bedrifter i østen, der i løbet af middelalderen i forskellige bearbejdelser spredtes over hele den civiliserede verden. Den ældste skikkelse, hvori dette sagn foreligger, findes i et skrift af den alexandrinske

zin III, 172—6. — Det omtales i Kongespejlet som nylig kommet til Norge (Brenners udg. s. 24).

[1]) Zarncke, a. skr., erste Abh. s. 55, zweite Abh. s. 133.

[2]) A. skr., zweite Abh. s. 133.

forfatter, der går under navnet Pseudo-Callisthenes, men det nærmere grundlag for sagnet i den form, hvori det optoges og udvidedes i Vestevropa, er den oversættelse eller rettere bearbejdelse af Pseudo-Callisthenes, som i det 10de århundrede blev besørget af den italienske archipresbyter Leo efter en fra Konstantinopel medbragt græsk tekst[1]). I denne bearbejdelse — Historia Alexandri magni regis Macedoniæ de preliis eller kortere: Historia de preliis — hvoraf flere gamle udgaver gives, finder vi nu virkelig også en stor del af de mærkelige ting omtalte, som Mandeville nævner, kun med den forskel, at det ikke er Mandeville men Alexander den store, der ser og oplever alle disse undere.

Hvad Mandeville (engl. 291—4, dsk. 188—9) fortæller om Brahmanerne, er et kort uddrag af de breve, som deres konge Dindimus vekslede med Alexander, og det, han (engl. 294—6, mgl. i dsk.) meddeler om een Oxidrate og een Gynosophe, er det samme, som Leo beretter om et folk »Oxidrates qui . . . dicuntur gignosophiste« (læs: gymnosophiste), kun at denne ikke har Mandevilles almindelige betragtninger elle hans bemærkninger om folkenes kristelige meninger. Mandevilles folk, der er lådne over hele kroppen og kan leve i vand (engl. 297—8, dsk. 190), omtales også af Leo omtrent på samme måde, men derimod er dennes meddelelser om Amazonerne kortere og noget forskellig fra Mandevilles (engl. 153—5, dsk. 82—3), og det samme gælder sagnet om de folk — Goch og Magoch — som Alexander indelukkede i Kavkasus (engl. 265—8, dsk. 158), hvilke hos Mandeville er »Jewes of 10 lynages«, det vil sige efterkommere af de Jøder, der forlod Mose lov og dyrkede guldkalven[2]). Alexanders besøg ved solens og månens træer (engl. 298, dsk. 190) beskrives

[1]) Pseudocallisthenes. Forschungen zur Kritik und Geschichte der Alexandersage von Julius Zacher, Halle 1867, s. 108 ff.

[2]) Jfr. Yule, Ser Marco Polo I, 51—4.

udførlig af Leo, der også omtaler de træer, som i løbet af én dag skyder op, sætter frugt og visner bort (engl. 273, dsk. 171), og fremdeles nævner han en del af de mærkelige dyr, Mandeville omtaler: de store svin, hvide løver, store mus og flagermus, røde gæs, dyret odenthos o. s. v. (engl. 290—1, dsk. 188), ligeledes de guldgravende myrer, men om disse er Mandevilles fortælling mere afvigende og udførligere, o. s. v.

Det ses altså, at en del af Mandevilles mærkelige ting findes i Leos skrift, og at Alexandersagnet er benyttet som kilde, således som alt det oftere forekommende «kong Alexander» antydede. Imidlertid kan der dog næppe være tale om, at det er selve Leos bog, Mandeville har haft for sig; uden tvivl har det været en af de forskellige senere bearbejdelser deraf, som i løbet af middelalderen fremkom i Frankrig, hvori flere partier af sagnet blev udvidede ved meddelelser andensteds fra og derved mulig blev bragte i den form, hvori Mandeville har optaget dem. Om denne nærmeste kilde endnu kan påvises, har jeg ikke haft lejlighed til nöjere at undersøge, og jeg er derfor ikke i stand til at angive, hvor meget han har taget fra den fremstilling af sagnet, han har benyttet, — om han f. ex. deri har fundet alle sine fabelagtige, vanskabte folk, eller om disse til dels er lånte fra andre middelalderlige skrifter: fra oldtidens forfattere, hvor de fleste af dem omtales, har han sikkert ikke direkte hentet dem.

De to kilder, vi nu har omtalt, presbyterbrevet og Alexandersagnet, har vistnok forsynet Mandeville med det meste af det fabelagtige og overnaturlige, han meddeler, og hvad resten heraf angår, kan der næppe være tvivl om, at det stammer fra lignende skrifter, som det sikkert til dels vilde være muligt uden stor möje at påvise[1]). — Vi ser altså, at

[1]) Angående fortællingen om jomfruen med högen (falken) på slottet i Armenien (engl. s. 145—7, dsk. s. 79—80) henviser således fortalen til den engl. udgave fra 1725 (s. VI—VII) til

det er middelalderens sagnliteratur, der ved siden af de tidligere omtalte, mere pålidelige skrifter er benyttet af Mandeville: hvad han ikke har fundet i den ene art kilder, har han taget fra den anden, — af bægge i forening har han sammenskrevet hele den sidste halvdel af sin bog, der således ikke kan göre fordring på at betragtes som et originalt arbejde.

Med hensyn til bogens første halvdel — beskrivelsen af Palæstina (med Ægypten) og vejene dertil — er forholdet mulig et andet, men den endelige dom kan endnu næppe afsiges. Hans egne forsikringer kan der, som alt bemærket, ikke lægges stor vægt på, og at han i al fald delvis også her har brugt samme fremgangsmåde som i sidste halvdel, — udskrevet andre forfattere uden at nævne det — er sikkert.

Fra Haytons ovenfor nævnte skrift (kap. 50—4) har han således lånt en stor del af, hvad han meddeler om Ægypten, navnlig fortegnelsen over de ægyptiske sultaner med undtagelse af den sidste og dennes broder (engl. 36—8, dsk. 21—2), fremdeles sine meddelelser om sultanens stridsmagt (engl. 38, dsk. 22—3), om Nilen (engl. 44—5, dsk. 26—7), om landets udstrækning og dets fem provinser samt Nubien (engl. 46, dsk. 27—8), om Damiette og Alexandria (engl. 46—7, dsk. 18) samt endelig noget om slavehandelen (engl. 49, dsk. 24).

At dette er taget fra Hayton, er allerede for længere tid siden bemærket, men med undtagelse heraf synes man at have anset denne del af hans bog for original, og så vidt jeg ved har kun Yule (Cathay s. 28 not. 1) udtalt en tvivl i så henseende. At denne tvivl ikke er ugrundet, viser sig, når Mandevilles bog sammenlignes med den rejseberetning med årstallet 1336, som den tyske adelsmand Guillielmus de

---

Melusine af Jean d'Arras. Historien findes endnu i den danske folkebog om Melusina (udg. af Carl Elberling, Kbhvn. 1867, s. 20).

Baldensel, Boldensel eller Boldensleve, »eques auratus Hierosolymitanus», har efterladt sig, første gang udgivet af Henr. Canisius 1604 og senere med titlen Hodoeporicon ad terram sanctam optrykt i hans Thesaurus monumentorum ecclesiast. et histor. ed. Basnage, Antwerpen 1725, fol., IV, 331 ff. Overensstemmelsen mellem dette skrift og de tilsvarende partier af Mandevilles bog er på sine steder så slående, at der ikke kan være nogen tvivl om, at Mandeville har benyttet Baldensels beretning, ja man tör vistnok endogså sige, at dette skrift til dels er noget lignende for første halvdel af Mandevilles bog, hvad Odoriks beretning er for dennes sidste halvdel — det grundlag, hvorpå han har bygget.

Allerede i indledningen til de to skrifter er tanken den samme, og den vej, Baldensel følger, finder vi også angivet hos Mandeville Baldensels fortælling om Konstantinopel med Troia og hans omtale af Chio, Pathmus, Ephesus, Patera, Myrrea, Kreta, Rodos, Cypern er med forskellige udvidelser og forkortelser optaget af Mandeville (engl. 8—9, 15, 21—9; dsk. 6—8, 11—3), tildels ordret, med de samme udtryk og med de anførte steder i samme orden, uagtet denne ikke er den geografisk naturlige. Mandevilles omtale af Tyrus (engl. 29, dsk. 13) stemmer temmelig nöje med Baldensels, medens hans meddelelser om byerne langs kysten er noget mere udvidet, men ligesom Baldensel har også Mandeville (engl. 33, dsk. 14) den ugeografiske orden: Cæsarea, Askalon, Joppe. Hvad Baldensel fortæller om rejsen gennem ørkenen på vejen fra Gaza til Ægypten, er helt optaget og lidt udvidet af Mandeville (engl. 34, dsk. 19), og ligeledes stammer mange af Mandevilles efterretninger om sidstnævnte land tydelig fra samme kilde (Bald. s. 340—2). Herhen hører meddelelsen om Babylonia med dets kirker (engl. 34, dsk. 19—20), om Kairo med sultanens slot og livvagt (engl. 35, dsk. 20), om forskellen mellem Babylonia Ægypti og det gamle Babylonia i Caldea samt afstanden mellem dem og noget om turris Babel (engl.

40—1, 42, dsk. 18—9, 81); omtalen af Mekka med dets «musket» og Mohameds lig (engl. 42, dsk. 28); Ægyptens lille udstrækning i breden samt bemærkningen om, at det ikke regner der (engl. 45, dsk. 27); slavehandelen (også hos Hayton) og den kunstige ægudrugning (engl. 49, dsk. 24); paradisæblerne (engl. 49, mgl. i dsk.), pyramiderne (engl. 52, mgl. i dsk.) o. s. v. — Beskrivelsen af vejen fra Ægypten til Sinai og besøget der (engl. 57—63, dsk. 30—4) er noget udvidet, men hovedkilden er umiskendelig (Bald. s. 343—4), og skildringen af rejsen gennem ørkenen og dennes beboere (engl. 63—4, dsk. 35) stemmer næsten fuldstændig med Baldensels (s. 343). Idet denne forlader Ægypten og begiver sig til Sinai, fortæller han: «Soldanus namque Babyloniæ fecit mihi singularem gratiam dei mediante favore, dans mihi literas, quibus me omnibus subditis recommendabat, ut me ad loca sancta per totum ejus dominium libere ire permitterent, sine omni tributo, exactione, telonio et me, meos ac mea salvarent, honorarent, ab omni offensa et injuria quorumcunque custodirent . . . Quocunque perveni et illis quorum intererat, literas Soldani monstravi, statim se levabant, literas osculabantur, super caput ponebant, me honorabant, aliquoties victualia gratias præsentabant et se mihi ad beneplacita benevolos exhibebant». Dette har det sin interesse at sammenligne med det tilsvarende sted hos Mandeville[1]), hvor han siger, at han opnåde denne gunst af sultanen: når både det foregående og det efterfølgende er lånt fra Baldensel, kunde man mulig nære nogen tvivl om, at overensstemmelsen i denne mellemliggende meddelelse skulde være helt tilfældig, og da næsten alle de faktiske efterretninger om ægyptiske forhold, som Mandeville anfører,

[1]) Den latinske oversættelse (dsk. 29) har det ligesom Baldensel ved bortrejsen fra Ægypten; i den engelske tekst står det senere (s. 82) ved omtalen af Jerusalem, men denne plads er ve næppe den oprindelige.

har vist sig at være lån fra Hayton og Baldensel, kunde den tanke næppe kaldes helt ugrundet, at han måske slet ikke selv har været i Ægypten. — Hvad beskrivelsen af det hellige land angår, kan der næppe være tvivl om, at også her Baldensel er benyttet som kilde. Det viser sig på mange steder ved en overensstemmelse i udtryk, som ellers vilde være påfaldende, og navnlig træder det atter tydeligere frem i slutningen af rejsen, hvor f. ex. en del af det, Mandeville siger om Damascus (engl. 122—3), temmelig nöje stemmer med Baldensels beretning.

Mandevilles beskrivelse af det hellige land er imidlertid udførligere; en del af, hvad han meddeler, må således stamme andensteds fra, men om dette er taget fra andre, lignende skrifter, eller det mulig er egne iagttagelser, gjorte på stedet af forfatteren selv, er et spörgsmål, jeg ikke for öjeblikket er i stand til at afgöre. Heraf afhænger det imidlertid nærmest, hvad dom der endelig skal fældes over den første halvdel af hans bog: at andre forfattere også her er udskrevne, har vi set, men om den lige som sidste halvdel helt er en kompilation, må fremtiden vise.

Det må vistnok forekomme os underligt, at Mandevilles samtid ikke straks synes at have bemærket, hvorledes den rette sammenhæng med hans bog er; i al fald ved jeg ikke, at meddelelser herom findes. Man skulde synes, det let måtte blive opdaget, når han 1355—6 gav sig til at udskrive Haytons bog fra 1307, Odoriks fra 1330, Baldensels fra 1336 — tre forholdsvis nye skrifter, der tilmed alle tre lige efter midten af det 14de århundrede, blot et par år för Mandeville på fransk skrev sin bog, fra latin var blevne oversatte på fransk af Jean le Long d'Ypres[1]) og sikkert straks som senere[2]) i dennes oversættelse har udgjort en samling måske

[1]) Se d'Avezac i Recueil de voyages IV, 413, 419, 430.
[2]) ib. 400—1.

tilligemed et par andre skrifter. Det kunde vistnok endog være en nærmere undersøgelse værd, om det ikke netop har været en sådan samling, et bind med disse oversættelser, Mandeville har benyttet; i al fald kunde det synes, som han har brugt Odoriks skrift i den oversættelse, som 1351 blev besørget af Jean le Long d'Ypres, idet navnet Pentexoire (engl. 277, dsk. 161), som Yule har bemærket[1]), alene forekommer her men ikke i andre tekster af Odorik og ellers næppe kendes. — Hvor nær opdagelsen end således må forekomme os at have ligget, den synes dog ikke at være sket, og i lange tider blev Mandevilles bog ved at gå som et originalt skrift og bevarede den yndest, den straks havde vundet, medens de kilder, hvorfra den stammer, efter hånden glemtes.

III.

Foruden den franske original, der endnu kun foreligger i håndskrifter og i 7—8 tryk fra 15de og 16de århundrede[2]), men som forhåbenlig snart vil blive tilgængelig i en tidssvarende udgave[3]), findes der en hel række oversættelser af Mandevilles skrift, hvoraf vi allerede ovenfor har omtalt de to latinske og de to engelske[4]). Ligeledes har vi nævnt den tyske oversættelse, som Michel Velser foretog efter den ranske tekst, og som tidligst findes i et håndskrift fra 1414[5]).

[1]) Cathay s. 146 not. 2.

[2]) De to ældste trykte i Lyon 1480.

[3]) En sådan har allerede i flere år været påtænkt af det franske Société de l'Orient Latin, se The Academy 1881, 12 febr. s. 120.

[4]) Den ene findes kun i håndskrift. Af den anden kendes over en halv snes udgaver, den ældste trykt i Westminster 1499.

[5]) Trykt i Augsburg 1481 og 1482.

Ved siden af denne er der endnu en anden tysk oversættelse af Otto von Diemeringen, domherre i Metz, der foruden den franske original også har brugt den almindelige latinske tekst. Det er denne oversættelse eller bearbejdelse, der især har været udbredt og som folkebog trykt lige til dette århundrede[1]). En nedertysk oversættelse «aus dem Lateinischen und Französischen», meget afvigende fra den sidstnævnte höjtyske, har Görres[2]) fundet i et pergamentshåndskrift fra 1420, og ligeledes findes der en hollandsk oversættelse[3]), der selv angiver sig som oversat fra latin men også indeholder ting, der ikke findes i den almindelige latinske tekst men derimod i den (franske) engelske. Endvidere haves en italiensk oversættelse — «ridotto in lingua Toscana» —, der udgår fra den franske tekst, hvis bemærkning om, at Mandeville først havde tænkt at skrive på latin men senere dog foretrak fransk, den gengiver[4]). Fremdeles findes en czechisk oversættelse, som Wawrinec z Brezowé sikkert noget för 1445 besørgede efter Otto von Diemeringens tyske bearbejdelse, og som endnu 1811 som folkebog tryktes i Prag[5]), — og endelig den her først udgivne gammeldanske oversættelse, hvis kilde er den almindelige latinske tekst, som vi derfor atter lidt nærmere skal betragte.

---

[1]) Først trykt i Strassburg 1484 og 1488. — v. d. Hagen i Museum für Literat. u. Kunst, I, 249; Zarncke, Der Priester Johannes, 2te Abh. s. 132, hvor muligheden af en tredje tysk oversættelse berøres.

[2]) Die teutschen Volksbücher, Heidelberg 1807, s. 68.

[3]) Den ældste udgave er fra 1483. — van den Bergh, De nederlandsche Volksromans, Amsterdam 1837, s. 133—47.

[4]) Der kendes en halv snes forskellige tryk fra det 15de århundrede, det ældste Mediolani 1480. En ny udgave (I Viaggi di Gio. da Mandavilla) er besørget af Francesco Zambrini (Bologna 1870).

[5]) Grässe, Trésor IV, 361. — En spansk oversættelse, der skal være trykt i Valencia 1483, synes nu ikke mere at kendes. ib.

Af denne kendes tre forskellige udgaver[1]), alle i 4to og alle uden årstal, hvoraf de to første er trykte 1480—90 og den tredje lidt senere. Den ældste (Hain nr. 10643), hvormed jeg navnlig har sammenlignet den gammeldanske oversættelse, og som i noterne er betegnet ved »*lat. A*«, er let kendelig ved at have tospaltede sider. På første side findes titlen: Itinerarius domi|ni Johannis de man|deville militis; bl. 2—3 indeholder Tabula capitulorum . . . og bl. 4a begynder teksten: Incipit Itinerarius a ter|ra Anglie in partes Iherosoli|mitanas. et in vlteriores tranſ|marinas. editus primo in lin|gua gallicana a milite ſuo au|tore Anno incarnationis dm̄|M.ccc.lv. in ciuitate Leodi|enſi. et paulopoſt in eadem ciui|tate tranſlatus in hanc formam|latinam. Nederst på sidste spalte: Explicit itinerarius domini|Johannis de Mandeville militis. — Den næste udgave, i noterne betegnet ved »*lat. B*«, har ingen titel i det kgl. biblioteks exemplar, der (ligesom Hain nr. 10644) begynder med Tabula preſentis libri ſingnla(!).. Efter registeret følger: Liber preſens cuius auctor fertur iohannes de mandeuille militari ordinis agit de diuerſis patrijs . . In fine: Explicit jtinerarius a terra anglie . . tranſlatus in dictam formam latinam | Quod opus vbi inceptum ſimul et completum ſit ipſa elementa | ſeu ſingularum ſeorſum caracteres literarum. quibus impreſſum | vides venetica / monſtrant manifeſte. — Den tredje udgave endelig, som jeg har betegnet ved »*lat. C*«, har på første side: JOhannis de monte villa Itinerarius in partes Iherosolimitanas. Et in vlteriores tranſmarinas. De to næste sider

[1]) De findes alle på det kgl. bibliotek i København, der tillige ejer et latinsk håndskrift dateret 1434 (gl. kgl. saml. nr. 445 fol.), som jeg i noterne har betegnet ved »*lat. msc.*«.

indeholder registeret; bogen ender: Explicit itinerarius domini Johannis de Montevilla militis.

Af disse tre udgaver stemmer *A* og *C* temmelig nöje overens, men derimod afviger *B* både fra disse og fra det af mig benyttede håndskrift ved på forskellige steder at have större eller mindre tilföjelser, der ofte betegnes som sådanne ved anførelsen af navnene Ieronimus og Odoricus[2]). Det første navn findes gentagne gange ved indskud i beskrivelsen af det hellige land (f. ex. kap. 19 og 20), det sidste i de senere partier af bogen, hvor Odorik er kilden, hvilket den, der har gjort tilföjelserne, ikke har bemærket. Til disse interpolationer findes imidlertid intet tilsvarende i den danske oversættelse; de synes alene at tilhøre *B*, som forøvrigt i andre henseender ofte frembyder en bedre tekst end *AC*.

Hvad nu den i de omtalte udgaver foreliggende latinske oversættelse angår, har vi allerede foran anført dens egen meddelelse om, at den er fremkommen i Liège kort efter den franske original, og ligeledes har vi omtalt, at Mandeville selv ikke kan have haft noget med oversættelsen at göre, idet dennes afvigelser fra hans egen oprindelige tekst for en del er af den natur, at de bestemt synes at tale mod en sådan antagelse. Disse afvigelser er af meget forskellig art.

Hvad der straks falder i öjnene, er den rent ydre forskel, at den engelske tekst kun er inddelt i 31 kapitler (foruden prologen), medens den latinske derimod har 50 kapitler og desuden en inddeling i bøger. Af disse har *A* kun to, af hvilke den første ender med nogle almindelige bemærkninger i slutningen af kap. 23 og et Explicit prima pars huius opufculi, medens den anden omfatter hele den sidste hovedafdeling af skriftet, indledet med et Incipit fecunda pars *et* vltima tractatus huius. Af disse sidste ord findes imidlertid kun de tre første i *B*, der således ikke udtrykkelig

[1]) Jfr. Schönborn, Bibliogr. Unters. s. 19—21.

angiver 2den bog som vltima og at dette ikke er tilfældigt, fremgår deraf, at *B* i kap. 5 ledsager sin omtale af Grantkan og presbyter Johannes med ordene: de quibus in ſecunda et tercia huius tractatus partibus aliquando eſt diffuſius narrandum, medens *A* derimod blot har in ſecunda huius tractatus parte. Den 3dje bog, som *B* altså på dette sted hentyder til, er imidlertid ikke i udgaven ved et explicit eller incipit bleven adskilt fra den 2den, men da Grantkan og presbyter Johannes skal omtales i to forskellige bøger, og beretningen om den første og hans Tatarer ender med kap. 40, og fortællingen om den sidste begynder med kap. 41, kan der ikke være tvivl om, hvor adskillelsen mellem 2den og 3dje bog i *B* skulde være. Da fremdeles kap. 40 på samme måde som slutningen af første bog ender med nogle almindelige bemærkninger, der antyder, at et hovedafsnit er forbi, kan der endvidere næppe være tvivl om, at det er oversætteren selv, hvem inddelingen i 3 bøger skyldes, og at altså den danske oversættelse med sin bestemte angivelse foran kap. 41: Nu beginnes ten trediæ dell aff boghen, alene har bevaret det oprindelige, der kun antydes i lat. *B*. og helt er forsvundet i lat. *A* og *C*.

En forskel, der ligeledes straks må bemærkes, er den, at den latinske tekst er betydelig kortere end den engelske, noget der til dels beror på, at fremstillingen i den første er temmelig sammentrængt, medens den sidste er affattet i en mere omstændelig og noget vidtsvævende stil. Ved siden heraf har oversætteren yderligere meget formindsket Mandevilles skrift ved hist og her deraf at udelade större eller mindre stykker. Dette gælder f. ex. legenden om korsets træ (engl. s. 10 – 12), meddelelserne om den græske kirke og det græske alfabet (engl. s. 18—20), fortællingen om Hippokrates's datter (engl. s. 23—6) og den unge mand i «Cathaillye» (engl. s. 26—7), om Andromeda (engl. s. 31), om Babylonien (engl. s. 41) og Caldea (engl. s. 43—4), om eremitten i ørkenen (engl. s. 47), Heliopolis (engl. s. 47), paradisæbler, Adamsæbler o. s. v.

(engl. s. 49—50), Josephs forrådskamre (ɔ: pyramiderne) og det ægyptiske alfabet (engl. s. 52—3) o. s. v.; ligeledes i den sidste halvdel af bogen meddelelsen om St. Athanasius (engl. s. 144—5), om saltbjærget (engl. s. 149), om Job (engl. s. 151—2), om Abraham og hans slægt (engl. s. 153), om folkene med ét ben (engl. s. 157), om planeten Saturn (engl. s. 162), om forskellen mellem »ydoles« og »simulacres« (engl. s. 164—7) o. s. v. — På denne måde har oversætteren formindsket Mandevilles bog med over en tredjedel[1]), og hvad der er blevet tilbage er på mange steder omflyttet og bragt i en anden — men oftest bedre — orden. Navnlig gælder dette den første halvdel af bogen, hvor f. ex. den engelske tekst først nævner nogle af vejene til Jerusalem som et tillæg til beskrivelsen af det hellige land (engl. s. 125—31), medens den latinske tekst derimod samler dem alle i de første kapitler.

Af det anførte vil det allerede fremgå, at oversætteren har taget sig temmelig store friheder, og det viser sig fremdeles deri, at det, han har beholdt af den oprindelige tekst, har han i virkeligheden mere omskrevet, genfortalt end oversat. Herved er det undertiden gået ud over tydeligheden, og ikke sjælden har han ved sin egen gengivelse bragt fejl ind i teksten, som fra først af ikke fandtes, men hvad der særlig må mærkes er imidlertid, at han ofte med vilje har foretaget en ændring, hvor han fandt anledning dertil. Allerede Schönborn (s. 16 ff.) har påvist, at medens den engelske tekst kun sjælden udtaler en svag tvivl om pålideligheden af traditionen i det hellige land, har oversætteren hist og her ikke kunnet undertrykke sin vantro overfor hvad der fortaltes. Når således den engelske tekst meddeler, at da Maria »had to meche mylk in hire pappes, that greved hire, sche mylked hem on the rede stones of marble, so that the traces may ȝit be sene in the stones alle whyte« (engl. s. 71), fremstiller den

[1]) Jfr. Schönborn, s. 12.

latinske oversættelse denne tradition som noget, «quod ſimpliciores narrant» (kap. 13). Når den engelske tekst fortæller, at der er fire söjler i nærheden af Calvarie-bjærget, som stadig drypper med vand, og at «sum men seyn, that thei wepen for our lordes dethe» (engl. s. 78), er det efter den latinske oversættelse alene «ſecundum opinionem ſimplicium», at det nævnte fænomen sættes i forbindelse med Kristi død (kap. 14). På adskillige steder bruger den latinske tekst udtryk som «man tror», «man siger», «jeg lod mig fortælle» (paciebar mihi narrari, kap. 18), hvor den engelske siger «der er», og medens denne uden at ytre nogen tvivl fortæller, at lampen foran den hellige grav slukkes af sig selv langfredag og atter af sig selv tændes påskemorgen (engl. s. 76), anfører den latinske oversættelse dette som noget, der «siges», og tilföjer, at hvis det er sandt, er det et stort under — «plerisque tamen ineſt ſuſpicio, ne forte talia Sarraceni cuſtodes ſepulchri *confingentes* diuulgauerint» (kap. 14).

Medens oversætteren således undertiden viser sig lidt vantro overfor Mandevilles beretning om det hellige land, er hans kritik af en noget særegen art, når han ikke tager i betænkning at lade Mandeville tale af egen erfaring om vejen gennem «det første Tartari» — «hoc enim ſcio quia per aliquod tempus ſteti in ea» (kap. 5) — uagtet denne i den engelske tekst udtrykkelig tilstår: «I have not ben in that contree, no be tho weyes» (engl. s. 130). Den latinske oversættelse fortæller ligeledes at Mandeville selv to gange har set fønix-fuglen i Ægypten (kap. 9), at han selv har taget af de fisk, der kommer ind til øen Calanoch (kap. 29), at han selv har set de store skildpadder (kap. 29), at han selv har set ruinerne af den borg, hvor «villanus ditiſſimus» (Odoriks «senex a monte») bode (kap. 43), at han selv har set kæmper på 25 fod (kap. 46) o. s. v., medens den engelske tekst intet udtrykkeligt nævner herom. — I disse tilfælde synes oversætteren altså at have søgt at styrke tilliden til fortællingens pålide-

lighed, i andre derimod har han helt forkastet, hvad Mandeville meddeler, og foretrukket, hvad han andetsteds selv har fundet.

Angående oprindelsen til navnet presbyter Johannes fortæller den engelske tekst (s. 299), at der en gang var en kejser i Indien, der havde fået lyst til at overvære en kristen gudstjæneste, og da han i den anledning var rejst til Ægypten, så han der i kirken nogle præster, hvis stilling tiltalte ham så meget, at han erklærede også at ville kaldes præst i steden for konge eller kejser, og at han vilde hede ligesom den første præst, der gik ud af kirken. Da denne hed »John», fik han således navnet »prestre John». Fuldstændig afvigende herfra er beretningen i den latinske oversættelse, der lader Mandeville sige, at han tidligere har hørt en urigtig forklaring af navnet presbyter Johannes — at der herved sigtes til den forklaring, som den engelske tekst giver, siges i Otto von Diemeringens tyske bearbejdelse —, men at han senere i Indien selv — in illis partibus — fik den rette sammenhæng at vide. Herefter skal presbyter Johannes have været en frisisk kongesön, der tilligemed 14 andre »baroner» ledsagede dux Ogerus de Danamarchia på hans store tog i Asien, og da denne drog hjem og delte sine erobringer blandt sine ledsagere, gav han Johannes, der på grund af sin fromhed og sin tilböjlighed til at opholde sig i kirken havde fået tilnavnet »presbyter», India superior med 4000 øer og gjorde ham tillige til overherre over alle de 14 andre baroner. Denne beretning er altså en hel anden end den, Mandeville selv meddeler, og noget lignende er f. ex. tilfældet med fortællingen om de ovenfor nævnte fisk, der hver art for sig én gang om året kommer ind til land, så man kan gribe dem med hænderne, idet dette under efter den engelske tekst (s. 192—3) sker til ære for en tidligere konge der i landet, der ved sine mange börn havde opfyldt budet: »crescite et multiplicamini et replete terram», medens det efter den latinske oversættelse første gang blev gjort af gud »pro duce fuo Ogero» og siden gentages til hans amindelse. I bægge de anførte tilfælde har oversætteren

altså forkastet Mandevilles egen beretning til fordel for en anden, hvori Olger danske spiller en rolle, og om denne helt, som den engelske tekst slet ikke nævner, har han endnu meget at meddele. Han fortæller nemlig, at i kongens palads på Java er «Dani ducis Ogeri» historie fremstillet på den store sals vægge, lige fra hans fødsel til han vendte tilbage til Frankrig igen efter i Asien at have underkastet sig alle lande fra Jerusalem til solens og månens træer, ja næsten til Paradis på jorden (kap. 29). Han nåde at spise af de nævnte træers frugt og af den balsom, der voksede sammesteds, hvorfor nogle «pre ſenſus ſtoliditate vel fidei lenitate» antager, at han endnu lever etsteds i verden, men jeg — föjer oversætteren til — tror dog snarere, at han hersker med Kristus i himlen til lön for, at han har arbejdet så meget for at udbrede kristendommen i østen (kap. 47). Som vidnesbyrd om denne hans virksomhed anføres, at det er ham, der har grundlagt den prægtige kirke i byen Calamia og skænket det kostbare skrin, hvori apostelen Thomas's ben gemmes (kap. 28). Fremdeles fortælles, at der i byen Sarke er mange kristne med mange abbedier, som fordom blev stiftede af «dux Danorum Ogerus», og at de derfor endnu kaldes «eccleſie Dani» (kap. 26). Også andensteds nævnes abbedier og kirker, som han har grundlagt, således i Manty (Manzi), hvor Mandeville efter oversætteren fandt en by, der helt var kristen, medens den efter den engelske tekst (s. 207) og Odorik helt var hedensk (kap. 32). Endvidere meddeles, at da kong Ganges ikke vilde lade sig døbe, efter at han var overvunden af Ogerus, lod denne ham kaste ud i den flod, der siden har båret hans navn (kap. 48), og fremdeles at det er Ogerus, der har anlagt de to byer i peberlandet og opkaldt dem efter sine to bedstemødre (kap. 27), samt endelig at en engel, engang da Ogerus og hans hær led sult, viste ham de træer, hvoraf [mel,] honning og vin udvindes, og lærte ham måden, hvorpå dette kunde ske (kap. 29). — Alle disse meddelelser, der noget udvidede gengives i Otto von Diemeringens tyske bearbejdelse, og som

har tiltrukket sig opmærksomhed hos ældre danske forfattere[1]), findes som ovenfor antydet ikke i den engelske tekst, og de må derfor antages at være indsatte af oversætteren, men hvorfra denne har hentet dem, er jeg ikke i stand til at oplyse; i den almindelige folkebog om Olger danske forekommer de ikke.

Ved siden af de tilföjelser af oversætteren, vi her har omtalt, kunde endnu flere andre nævnes, f. ex. hans omtale af de floder, der mulig strömmer til den anden side af Paradis (kap. 48), flere almindelige bemærkninger på forskellige steder i bogen, de foran (s.VI, X) omtalte meddelelser om magister Johannes ad barbam, som den engelske tekst slet ikke nævner, o. s. v. Hertil kommer fremdeles, at den allerstörste del af, hvad den latinske oversættelse meddeler om Mandevilles vandring gennem Vallis infausta (kap. 45), slet ikke findes i dennes egen fortælling, der f. ex. ikke nævner noget om det syn, Mandeville havde, der var så forfærdeligt, at han ikke tör omtale det, eller det slag, han fik på halsen, hvoraf han bærer mærke til sin død, men tværtimod siger, at han og hans staldbrødre slap igennem dalen »with outen perile and with outen encombrance« (engl. 284). Når det endvidere nævnes, at oversætteren f. ex. har pyntet på beretningen om oksedyrkelsen i Indien, der herved er bleven endnu mere fejlfuld end den alt var i originalen, at han har udvidet fortællingen om Pygmæernes kampe med fuglene o. s. v., vil man indse, at også disse »forbedringer« har bidraget sit til at påtrykke hans værk et særeget præg.

Ved at udelade större og mindre partier af originalen, ved at sammentrænge og forkorte, undertiden også ved at udvide, hvad han har beholdt, ved at omordne stoffet og foretage ændringer deri, ved at indsætte nye tilföjelser hist og her har oversætteren i höj grad omformet Mandevilles

[1]) Se ovenfor s. II.

skrift. Den latinske tekst kan således ikke sikkert benyttes, når man vil vide, hvad Mandeville selv har skrevet, men den har betydning ved at være brugt af senere forfattere, og for os har den desuden en særegen vigtighed ved at være den kilde, hvorfra den gammeldanske oversættelse af Mandevilles skrift stammer.

IV.

Den gammeldanske oversættelse af Mandevilles rejse, hvoraf der hidtil kun har været trykt tre mindre brudstykker i C. Molbechs meddelelser om Danske Haandskrifter, fornemmelig af historisk Indhold, i det kongelige Bibliothek i Stockholm[1]) samt nogle uddrag i C. J. Brandts Gammeldansk Læsebog, Kbhvn. 1857, I, 116—23[2]), er bevaret i følgende håndskrifter:

1) Et kvarthåndskrift K. 31 i rigsbiblioteket i Stockholm, allerede omtalt af Molbech (s. 149—50) og Brandt (s. 115—16). Det indeholder ikke andet end Mandevilles skrift og består af 186 beskrevne sider i mindre kvart, hver side med to spalter, hvis linjetal varierer temmelig meget (fra 21 til 32), idet første halvdel er noget tættere skreven end sidste halvdel. S. 27—52 er ved indbindingen (i pergament) satte mellem s. 6 og 7, og ligeledes står s. 109—10 ved en fejltagelse mellem s. 106 og 107, men intet mangler, heller ikke mellem 2det og 3dje blad, hvor Molbech tænkte sig, at der mulig var en lakune. Håndskriftet består

[1]) Historisk Tidsskrift, redigeret af C. Molbech, Kbhvn. 1843, IV, 150—2. De meddelte prøver svarer til s. 1, 188^{10}—189^{7} og 204^{1-18} i denne udgave.

[2]) Svarende til s. 4^{3-21}, 22^{6}—23^{26}, 72^{20}—74^{25}, 29^{21}—30^{5}, 116^{18}—122^{24}, 175^{6}—184^{10} i denne udgave, dog med en del forbigåelser og enkelte ændringer.

af to dele, hvoraf den ene, som jeg har betegnet ved *B*, kun omfatter de to første blade, medens den anden, *A*, udgör hele resten. Disse to dele adskiller sig i ydre henseende mest i öjne faldende derved, at medens *A* overalt har røde kapiteloverskrifter og røde initialer ved hvert kapitels begyndelse, mangler bægge dele i *B*, hvis afskriver har ladet plads åben dertil men ikke nåt at få denne udfyldt med rødt blæk, som han sikkert har tilsigtet. Ligeledes mangler *B* de fine streger, hvormed spalterne i *A* er adskilte og omgivne, og endelig er skrifttrækkene tydelig forskellige i *A* og *B*, skönt forskellen måske ikke er så stor, som man kunde have ventet efter den aldersforskel, der er mellem håndskriftets to dele, idet *A* må antages at stamme fra 1459, medens *B* først er skrevet 1534.

Hvad disse to årstal angår, findes de tilligemed et par andre oplysninger i håndskriftet selv. I slutningen af dette, altså i *A*, heder det nemlig: Explicit libellus, sc*ri*ptus p*er* fr*atr*em Olauu*m* Iacobi ordinis ſancti Fra*n*ciſci, que*m* fecit ſc*ri*bi ff*rate*r Joh*anne*s Michaelis, gardia*nus* Neſtuedenſ*is*. Anno d*omi*ni Mcdl nono in p*ro*feſto aſſu[m]pc*i*onis virginis glorioſe. På håndskriftets første side, altså i *B*, meddeles der derimod, at nw ar effth*er* gutz byrdh thuſe*n*ne ok fæm hu*n*dr*e*dæ ok trætywe ok paa thet fierdæ wor hu*n* ſeth aff lathyne ok paa danſkæ aff een hedh*e*rlik clærk, ſom hedh*er* hær Pædhær Haræ j Roſkylle beſcopeſſ dømæ. Efter denne sidste angivelse i *B* skulde Mandevilles bog altså i året 1534 være oversat af Peder Hare, medens den efter meddelelsen i håndskriftets slutning allerede 75 år tidligere i *A* foreligger som scriptus per fratrem Olauum Jacobi 1459. Disse to angivelser kunde synes alene at tillade den opfattelse, at der i *A* og *B* haves to brudstykker af to forskellige oversættelser, og således var også Molbechs mening[1]),

[1]) Brandt udtaler sig ikke herom.

idet han tillige antog, at den ældste var oversat og ikke blot afskreven af munken Ole Jakobsen 1459. At dette imidlertid ikke er rigtigt, fremgår ved en betragtning af de øvrige håndskrifter, hvori oversættelsen af Mandevilles bog er bevaret.

Af disse omtaler Molbech (s. 152) *C* som indeholdende «en nyere dansk Oversættelse» af Mandeville, — efter hans mening vel altså en oversættelse, der er forskellig fra de to, han alt havde fundet i *A* og *B*, men i så fald må han ikke have set nærmere på teksten, da han ellers straks vilde have opdaget, at dette ikke er tilfældet. Såvel *C* som *E* indeholder næmlig aldeles den samme tekst, som vi finder i det ældre håndskrift, og det ikke blot hvad *A* men også hvad *B* angår. Da hværken *C* eller *E*, som vi senere skal se, kan stamme fra *A* + *B*, men er uafhængige deraf, måtte altså, hvis Molbechs mening om de to forskellige oversættelser var rigtig, ligeledes *C* og *E* udgå fra en kilde, der var «en Sammensætning af to forskellige danske Oversættelser af samme Skrift». Da «Sammensætningen» endvidere måtte findes på samme sted i *C* og *E* som i det bevarede håndskrift *A* + *B*, måtte man antage, at den ældste oversættelse allerede havde været defekt i den fælles kilde til alle[2]) de bevarede håndskrifter, og at først senere flere afskrifter deraf — ti det defekte *A* er en afskrift — uafhængig af hinanden var blevne supplerede efter Peder Hares nye oversættelse, der med undtagelse af det benyttede par blade ellers skulde være tabt. Alt dette var jo muligt, men det vil næppe anses for sandsynligt, og en rimeligere løsning af hele spörgsmålet, der jo ene er fremkaldt af årstallet 1534 i *B*, synes da også at findes.

I steden for den ovenfor nævnte angivelse i *B* meddeler *C* på titelbladet: Nu er hun (nlg. Mandevilles bog) aff Latine omfet paa Danfke. Anno. d: 1584. Da teksten i de første blade af *C* er den samme som den, der i *B* —

[2]) Cod. *D* tages der her intet hensyn til.

der ikke kan være yngre end 1534 — siges at være oversat 1534, kan årstallet 1584 i *C* kun betegne det år, da *C* blev afskrevet, og må være indsat af afskriveren, som derimod fra sin kilde har medtaget det foregående: Nu er hun aff Latine omſet paa Danſke. Når *C* således med nødvendighed må antages alene at være afskrevet 1584, uagtet titelbladet, således som Molbech også forstod det, synes at angive, at teksten er oversat 1584, kan der næppe rejses nogen principiel indvending mod at antage, at forholdet med *B* er aldeles et lignende, — at afskriveren fra sin kilde har medtaget nw ar effther gutz byrdh . . . wor hun ſeth aff lathyne ok paa danſkæ, medens han selv har indsat årstallet 1534 i steden for et ældre i kilden. Hvis denne opfattelse af forholdet er rigtig, hvis 1534 betegner det år, *B* er afskrevet, må man vistnok med störst sandsynlighed antage, at navnet Peder Hare, som alene findes i *B*, og hvortil intet af de andre håndskrifter har noget tilsvarende, ligeledes skyldes afskriveren og vistnok må opfattes som dennes og ikke som oversætterens navn, og da der i al fald næppe er nogen grund til med Molbech at forstå scriptus per fratrem Olauum Jacobi som oversat af Ole Jakobsen, vil hermed enhver støtte være borttagen for den mening, at der i *A* og *B* foreligger to brudstykker af to forskellige oversættelser af Mandevilles skrift. Forudsætningen herfor er imidlertid, at angivelsen i *B* ikke blot kan forklares som ovenfor nævnt, men at den virkelig må forklares således; og at dette er tilfældet, tror jeg ikke kan være tvivlsomt.

I så henseende er *E* af vigtighed, idet vi nemlig på titelbladet af dette håndskrift, der som anført gengiver samme tekst som *A* + *B* og *C*, finder den meget omtalte meddelelse i følgende form: Nu er hun aff latine omſet paa danſke Aar eff[ter] gudz byr. MCDXLIIII. Den samme oversættelse, der i *C* bærer årstallet 1584 og i *B* 1534, sættes her altså tilbage til 1444, og da der ikke er nogen grund til at antage, at afskriveren af *E* sidst i det 16de

århundrede vilkårlig skulde have indsat dette årstal, er man næppe berettiget til at tvivle om, at han har fundet dette i sin kilde, på dennes titelblad i forbindelse med det øvrige, han derfra anfører. Når den tekst, vi foruden i *E* og *C* også finder i *A* + *B*, således har existeret 1444, er det altså bevist, at angivelsen i *B* må forklares, som jeg ovenfor har gjort, og Molbechs hypotese om de to oversættere er herved gendreven. — Forholdet med *B* er således ganske simpelt det, at da *A* i tidens løb var blevet defekt, tilföjedes 1534 de manglende to blade i ny afskrift — vistnok af Peder Hare — efter et fuldstændigt exemplar af den samme oversættelse, som findes i resten af håndskriftet.

At oversættelsen af Mandevilles bog allerede var til 1444, er der så meget mindre grund til at tvivle om, som der er al rimelighed for, at den må have existeret för 1459, idet *A*, der bærer dette årstal, som allerede ovenfor antydet, snart viser sig at være en afskrift.

Dette fremgår allerede med fuldkommen bestemthed deraf, at der i *A* findes en hel række fejl, som tydelig beror på, at afskriveren [1]) har læst urigtig i eller misforstået sin original. Således forekommer f. ex. om vellik for vmvælik 80^{12}, vnderlict for widerlict 75^{8}, ſloth for ſlecth 118^{19}, ſineff for finneff 170^{5}, øftræ for øfræ $152^{7,11}$, 154^{9}, o. s. v. — Flere gange har *A* ta, hvor man skulde vente tok, således 13^{24}, 169^{17} [2]) og sikkert også 159^{9}, hvor jeg i teksten har beholdt ta. Fejlen beror vistnok på, at afskriveren i sin kilde har læst tha i steden for tho (= oldn. þó), hvilken form, der i *A* overalt er afløst af tok, ligeledes røber sig 152^{15}: tok er ther thoo ødken, som sikkert står for oprind.: er ther thoo (= lat. tamen) ødken. — Et par

[1]) Eller rettere: en afskriver, da *A* næppe umiddelbart udgår fra grundhåndskriftet (se nedenfor).

[2]) Dette sted viser, at note 16 s. 35 bör udgå.

gange (25^{21}, $26^{9,8}$) har *A* tel ved fejllæsning for tee (= *ty*), som allerede kilden altså har brugt ved siden af thy. ty (jfr. oldn. því); den samme fejl har afskriveren først gjort sig skyldig i 73^{23}, hvor der i *A* findes et overstreget tel foran tee. — Ved fejllæsning og misforståelse har *A* flere gange fået en pronominalform, hvor en sådan ikke har tilhørt originalen. Således findes thøm for (subst.) dom 64^{16} og for*æ* thøm for fordom 81^{20} — et par fejl, der mulig kunde antyde, at thøm, tøm, som *A* altid bruger, er indsat for den mere almindelige form med o (thom) — og fremdeles forty for fordom 176^{17} og for tee for førdæ 84^{5}. I alle disse tilfælde ligger altså en form med d-lyd til grund, men denne har vistnok i kilden været betegnet ved th eller t, ligesom *A* selv oftere har t for d (dh), f. ex. butith 62^{10}, brot*er* 140^{14}, bretæ 167^{1}, r*e*gn*e*r*æ*tæ 140^{10} o. s. v., ja endogså i forlyd (jfr. fejlen thøm for dom) har t for d i tafue*n* 179^{16} (= dagh*e*n 180^{1}) samt i toll 27^{8}, hvis dette, som jeg i noten dertil har formodet, står for tal = dal[1]). — Medens at, så vidt jeg har bemærket, kun et enkelt sted findes for oc (187^{18}), har *A* derimod oftere oc, hvor man skulde vente at. Sikkert skyldes det fejllæsning 9^{2} og 198^{6}, men om dette også er tilfældet 51^{1}, 68^{6}, 89^{21} — samt 66^{9}, hvor afskriveren selv har rettet oc ko*m*mæ ved bagefter at tilföje at ko*m*mæ med oc foran (jfr. s. LI) — er måske ikke helt afgjort, idet der her muligvis kunde være anledning til at tænke på det «å», vi i talesproget bruger for at foran infinitiv; helt usandsynligt var det næppe, at oc her kunde være afskriverens egen betegnelse for partiklen, således som han opfattede den, og det havde måske derfor været forsigtigere at beholde oc i teksten, således som jeg har gjort 192^{23}. — For ond*er* 73^{5} har *A* and*er* og på lignende måde er oprind. onder 176^{12} af afskriveren læst som ander og gengivet

[1]) Jfr. kalnæ for galnæ 94^{2}; omvendt guld for kuld 80^{24}.

ved a n n e*n*, hvilken form, der med en enkelt undtagelse er eneherskende i *A*, afskriveren sikkert også andensteds har indsat for ældre a n n e r. — En række fejl i *A* skyldes nærmest urigtig opløsning af forkortelser i kilden. Således er på flere steder (13[23], 82[12], 140[10], 152[1]) former af f o r d e r f u æ og f o r d r i f u æ forvekslede med hinanden, og når *A* har h o l l æ for h o l l i s 123[17], f ø d h æ for f ø d h i s 149[5], ſ æ d æ for ſ æ d i s 165[20], beror dette sikkert på, at forkortelsen for -i s er læst som e og gengivet ved æ, medens omvendt v e r d i g e s 92[13] sikkert er fremkommet ved fejllæsning af kildens v e r d i g e. — Fremdeles skal jeg her nævne en klasse fejl, der kaster et ejendommeligt lys over afskriverens dannelsestrin. Hans kilde har öjensynlig (ligesom *C* og *E*) brugt romertal, men afskriveren af *A* har sat sig det mål at gengive disse ved fuldt udskrevne danske talord, uagtet hans viden her ikke strakte til. Navnlig er det tal, hvori l (L) indgår, der har voldt ham besvær, idet f. ex. l gives ved t r æ t y u æ 60[9] og ved h a l f f e m t æ ſ i n z t y u æ 186[18]; xl har han 19[2] opfattet som x + l og gjort til t y o c h a l f t*r e* d i æ ſ i n z[t y u æ], medens det oftere (34[4,8], 37[10] o. s. v.) regnes for t r æ t y u æ; l x er 197[6] blevet til f ø *r r* æ t y u æ, l x x gengives ved h a l f f e m t æ ſ i n z t y u æ o c p a t*e t* t y u e n n æ 11[33] o. s. v. Det er altså klart, at afskriverens kundskaber ikke har strakt sig så vidt, at han med sikkerhed kunde læse de almindelige romertal, og de har da i det hele taget næppe været store. — Endelig kan det måske her endnu bemærkes, at der mange steder i *A* fra først af har været skrevet noget urigtigt, som afskriveren selv enten straks eller senere har rettet. Således er f ex. ſ m a a 114[14] senere tilföjelse i randen og skal indsættes i steden for et (overstreget) ſ n ø d æ inde i linjen, og på samme måde skal o p p æ i randen 44[5] træde i steden for det først skrevne p o n n æ[1]). Denne sidste fejl beror sikkert på, at afskriveren

[1]) Denne form må sikkert opfattes som sammentrækning af præpos. (o p) p a a med følgende dativform af artiklen. Da det to

havde tilböjelighed til at ombytte kildens oppa med ponnæ og ligeledes gjorde det her, hvor han mente at have samme ord for sig, idet han fejlagtig læste kildens oppæ som oppa [1]).

At *A* er en afskrift, fremgår endvidere deraf, at der i dette håndskrift på mange steder er forbigået ord eller linjer, som rigtig findes i *CE*. Exempelvis kan således anføres, at $2^{1/2}$ linje trykt er forbigåede 164^{12-14} (fra udi til udæ), én linje trykt er forbigået 61^{7-9} og 201^{17-18} (fra oc til oc) og ligeledes 150^{17-18} (fra fom til fom) o. s. v. En enkelt gang er det manglende senere tilföjet i randen (105^{13}) eller over linjen (105^{12}) med den yngre hånd, der på forskellige steder har foretaget rettelser i sidste halvdel af *A* (101^{20}, 105^{14}, 176^{1} o. s. v.), og ofte har også afskriveren selv ved et senere gennemsyn tilsat det forbigåede over linjen. Hvor han derimod straks blev opmærksom på sin forglemmelse, har han brugt flere andre måder for at råde bod derpå men er derved undertiden kommen til at give en tekst, som det slet ikke var hans hensigt at give. Da det imidlertid næsten altid er muligt at se, hvad der har ståt i kilden, har jeg ikke taget i betænkning på de nævnte steder at foretage en ændring, men da dennes nødvendighed måske ikke altid er lige indlysende, når det enkelte sted betragtes for sig, medens dens berettigelse — som jeg tror — i reglen vil fremgå ved et blik på alle disse steder tilsammen, skal jeg her tillade mig at dvæle lidt ved de forskellige fremgangsmåder, afskriveren har brugt. — Undertiden har han, når han

gange forekommende onnæ (35^{3}, 118^{15}) kan forklares på lignende måde (af præpos. a), er min rettelse til [p]onnæ måske ikke nødvendig.

[1]) Det synes som afskriveren i det hele har haft vanskelighed ved at skælne mellem oppa og oppæ, idet *A* meget ofte har oppæ, hvor man skulde vente oppa. En halv snes gange (49^{15}, 62^{12} o. s. v.) er -æ senere ved en lille streg rettet til -a, men ofte er dette ikke tilfældet.

opdagede, at noget var forbigået, taget sin tilflugt til den naturlige udvej at overstrege det for tidlig skrevne og så atter begynde på det rette sted, men oftere har han herved forsömt at overstrege, hvad han skulde, idet *A* f. ex. har foræ kom foræ 70[12], tøm allæ tøm 71[5], woræ førſt voræ 92[9], hvor det første foræ, tøm, woræ bör udgå. Herhen hører også, at begyndelsen af kapitlet s. 62[7] Nu uel iec ſiæ nogit ved en fejltagelse i *A* er kommen med allerede i overskriften med noget ændret ortografi: Nu wel iech ſyæ nogit. — Undertiden har afskriveren, hvor han straks opdagede, at noget var glemt, ladet det for tidlig skrevne stå mellem omsætningstegn og tilföjet det glemte bagefter f. ex. 'effter '. herræs ': vor 54[4], tiæneſtæ for meth nefndæ 123[5] o. s. v., men oftere har han forsömt at tilföje omsætningstegnet, f. ex. 34[2], hvor *A* har te ty bud ſcrefnæ ordh meth gudz hand eygen i steden for te ty bud ordh ſcrefnæ meth gudz eygen hand; ligeledes 105[10]: lighæ effther ſom for effther lighæ ſom; 195[19]: oppa then veſtræ ſidæ er eet brennendæ boel ſom er oppa vor ſidæ, hvor de sidste 5 ord allerede skulde stå efter det første ſidæ, o. s. v.[1]). — Undertiden er det forbigåede senere tilföjet, ledsaget af et eller flere af de ord, det skulde stå ved siden af, f. ex. til ind at gongææ ther ind 184[9] (for: til ther ind at gongææ); hauæ mak oppa minæ aller dawæ roo och mak 204[7-8] (for: hauæ roo och mak oppa minæ aller dawæ); ligeledes te fa førſt en ſtæd ſom heder Berſabe førſt j Iødæland 35[21], hvor kilden sikkert i modsætning til

[1]) Herhen hører derimod ikke steder som: ter vor ten viſæ lægæ fødder Vpotras 12[14-15]; ten krubbæ ſom Maria ladæ ſin ſøn j Iheſum Chriſtum 37[17-18]; foræ ten krubbæ er gudz tiænæres graff ſancti Ieronimi 37[21]; For vden ſtatzens mwr Iheruſalem 49[15]; ſom Cayn ſlogh ſin broder j hell Abell 61[5-6]; Aff hans, ſom tennæ bog giordæ, vedertalæ meth ſoldanen 72[3-4]; o. s. v.

C, som vist med urette er fulgt i teksten, har haft ordene i følgende orden: te fa førſt j Iødæland en ſtæd ſom hed*er* Berſabe. — På andre steder har afskriveren søgt at bøde på en forbigåelse ved senere at tilföje det glemte med et lille tillæg eller en forandring i udtrykket, f. ex. tel en ſtad ſom heder Nik oc ligger j Turchin 10^{18-19} i steden for j Turchin tel en ſtad ſom heder Nik (se s. 10 not. 4); eth ſtikcæ ſom vor h*er*ræ vor bu*n*dh*e*n po*n*næ ſom er eet ſtikcæ af en ſtydh 47^{18-19} i steden for eth ſtikcæ af ten ſtydh ſom vor h*er*ræ vor bu*n*dh*e*n po*n*næ (læs: vedh). Foruden flere andre steder kan herhen også regnes 70^{15-18}, hvor afskriveren har gjort et fortvivlet forsøg i lignende retning men kun opnåt at göre hele stedet meningsløst. — Disse forskellige fremgangsmåder anvendes også, hvor der ikke ved forbigåelse men ved anden unöjagtighed først er blevet skrevet noget urigtigt (f. ex. oppa ſin ve*n*ſtræ ſidhæ ſom øſter eer 151^{5} for oppa ſin øſtræ ſidhæ), men i dette tilfælde bruger afskriveren endnu en udvej, nemlig at lade det urigtige stå og tilföje det rette bagefter med oc eller eller foran, f. ex. th*er* heth*er* effth*er* oc til heth*er* for til heth*er* 168^{11}; fudæ te ok ko*m*mæ for ko*m*mæ te 9^{14} o. s. v.; thøm eller aff tee ſa*m*mæ for aff tee ſa*m*mæ 101^{12}; aff Yſmaels folk eller aff hans ſlekth for aff Yſmaels ſlekth 67^{10} o. s. v.

Af det anførte vil det fremgå, at *A* langtfra kan siges at være en omhyggelig afskrift, hvorfor det også er at vente, at bogstavfejl af og til forekommer, og noterne og de indklamrede bogstaver i teksten vil da også allerede frembyde adskillige exempler herpå. Flere andre fejl vil der mulig kunne findes blandt de undertiden noget påfaldende former i *A*, som jeg af forsigtighed har ladet urørte, men denne forsigtighed angrer jeg så meget desto mindre, som det senere er gået op for mig, at der i flere tilfælde, hvor jeg med sikkerhed trode at finde skrivfejl, i virkeligheden vistnok til dels foreligger

vidnesbyrd om, at teksten i *A* er gået gennem hænderne på en mand fra de sydlige småøer. Det mest i öjne faldende tegn herpå har vi vistnok i ſkelde*n* 25^{23}, ſkielde*n* 23^{22}, ſkiællen 27^{11} i steden for det almindelige ſiælden, som *A* ellers altid bruger. Skrivemåden med ſk, ſki for ſi kan næppe forklares uden ved at antage, at den mand, fra hvem den stammer, har udtalt sk, skj som sj og derved været udsat for urigtig anvendelse af de forskellige betegnelser, der for ham havde samme lydværdi, men så vidt jeg ved, er det kun på de sydlige småøer, at såvel stj som skj eller sk foran blød selvlyd udtales som sj[1]). De omtalte former for det almindelige ſiælden har jeg beholdt i teksten, men derimod har jeg efter *C* indsat ſkel 63^{2} i steden for ſiæl i *A*; dette sidste er imidlertid ikke ligefrem skrivfejl, som jeg antog, men gengiver «øboens» udtale af ordet. — Når man i *A* i steden for fundæ og kundæ finder fudæ og kudæ, tilbyder den forklaring sig af sig selv, at forkortelsesstregen over n blot er glemt, men dette er dog næppe tilfældet. Ordet hundrædæ (hundret) findes mindst 12 gange uden n (11^{12}, 21^{7}, 44^{17} o. s. v.); ſtundom forekommer s. 193—6 fire gange uden n (desuden 185^{9}), og fremdeles har *A* fudæ (= fundæ) s. 9 not. 30; kudæ (= kundæ) 31^{5}, 75^{13} og kudhæ 182^{9}; hudæ (= hundæ) 58^{18}*); også gratgifuæligæ 119^{17} kan vel her anføres. Ligeledes mangler n ofte foran g. Således findes magæ (= mangæ) mindst 7 gange (45^{2}, 55^{20}, 119^{4} o. s. v.); endvidere gognæ (= gongnæ) 10^{5}; logt (= longt) 50^{26}; ofu*er*ſpregder (= -ſprengder) 38^{7}; hegdæ (=

---

[1]) Se F. Dyrlund, Udsigt over de danske Sprogarter, Kbhvn. 1857, s. 45. Som exempler anføres: «Stjærne (Sjærne: Møn; Sjarne: Ære), stjæle (sjæle: Tåsinge, Låland; men på Falster: stæle)... skön (sjön, ved Svendborg), skære. Dampskibet Skirner kaldes Sjærner eller Stjærner.»

*) Omvendt har *A* bru*n*dæ for brudæ 18^{5}.

hengdæ) 13^9, og endelig mangler n (som også undertiden i andre håndskrifter) en halv snes gange i afledningsendelsen -ing: hetnigæ 38^{10}, pennigæ 49^9, gerniger 51^3, konigæ 98^5, 203^{19} o. s. v. At forkortelsesstregen skulde være glemt i alle disse tilfælde, hvor man skulde vente n mellem vokal og d (n) eller g, vilde sikkert være noget påfaldende, når man først er bleven opmærksom på, at den ellers meget sjælden mangler i *A*. Jeg er derfor også nu tilböjelig til at søge en anden forklaring og finder denne i Dyrlunds ovenfor nævnte skrift[1]), hvor han som fælles for fynsk og «øbomål» omtaler «den stærke, i Forbindelse med det stjålne j stående, Næselyd foran nd, ng og oprindeligt nn (en Tid skrevet nd); hvorefter Kvinde næsten lyder som Kvæje (D—L 220), Brændevin som Brænđvin eller Brænđven (sml. «Bræjwin» hos Skalle Sd. 11), Tand som Tånđ, Tang som Tanđ, . . . mange Gange dels noget nær som maje Gaje (jf. Rajes, Ajes ofte i Nørre Jysk) dels nærmere som ma'e Ga'e»; og han meddeler fremdeles, at «denne Næselyd . . . ofte i den Grad overtoner selve n, nd, ng, at der af det Hele ikke bliver synderlig Mere tilbage end den rene Næselyd, i al Fald med sit jeagtige Efterslag.» Dette lydforhold, som Dyrlund her omtaler, men vistnok på et tidligere udviklingstrin, tör man sikkert med nogen rimelighed finde antydet ved skrivemåden kudæ og magæ, idet det næppe kan betragtes som usandsynligt, at den samme «øbo», der forvekslede sk, skj og sj, har udtalt vokal + n (i forbindelserne nd (nn) og ng) som nasaleret vokal og i de ovenfor anførte tilfælde, hvor jeg allevegne har indsat et n, har betegnet denne ved vokalen alene. — Som en dialektegenhed ved sproget i *A* må det vel også betragtes, at dette håndskrift over en halv snes gange har stedordet huilken skrevet med kk eller k i steden for lk

[1]) S. 19; jfr. Rask, Dansk Retskrivningslære, Kbhvn. 1826, s. 45.

(huykken 62^{11}, huikkit 193^{11}, huikkæ 176^{12}; huyken 8^{23}, huyk*et* 33^{3}, huykæ 32^{13} o. s. v.), og det er måske derfor ikke ved forglemmelse alene, at *A* to gange (22^{17} og 190^{25}) har fok, som jeg har rettet til fo[l]k, ja det kunde endogså tænkes, at ſkilchæ for ſkikchæ 75^{16} og ſkilcædæ for ſkikcædæ 125^{11} ikke beror på, at krøllen af k (som oftere) er glemt, hvorved tegnet bliver = l, men at den urigtige form bör forklares ved, at afskriveren som følge af sin udtale af lk ikke var helt sikker i brugen af lk og kk. — S. 115^{7} har jeg rettet haf- til half-, men at l her skulde mangle ved en blot og bar forglemmelse, er vel næppe rimeligt, når man ser, at afskriveren også først har skrevet haf- 115^{9} og haff- 11^{12}, idet l på bægge disse steder senere er tilföjet over linjen[1]. — Da tegnene for e og o ofte i höj grad ligner hinanden, har jeg flere steder, hvor e forekom mig at være det rette, men hvor *A* nærmest har o, indsat e i teksten, idet jeg antog, at o ikke var tilsigtet af afskriveren, men herved er jeg kommen til at indsætte e i et tilfælde, hvor o næppe er skrivfejl, nemlig i et par former, hvor v går foran. I steden for vefuæ 35^{13} (jfr. weuæ 58^{11}, weep [= weept] 58^{10}, ind weptæ 130^{8}) bör der sikkert læses vofuæ; i steden for vexiſt 202^{7} bör der læses voxiſt og, som jeg nu tror, ligeledes voxſt 113^{18} i steden for vexſt; fremdeles har *A* vistnok vorge*n*næ 134^{20}, og endelig bör tekstens webn 114^{18} (= webnt, jfr. væptn [for væpnt] 23^{13}) rettes til wobn, således som *A* selv har. At o ikke er skrivfejl i de første af de anførte former, finder jeg bestyrket ved, at *E* både 113^{18} og 202^{7} har voxt, og at wobn er rigtigt 114^{18} bestyrkes ved, at *E* på dette sted har vaabnet, ligesom det jo

---

[1]) Det kunde måske her også bemærkes, at afskriveren af *A* synes at have haft tilböjelighed til at skrive bygdæ, bygd uden g. Således står foran bigd 200^{6} et overstreget byd, og i bigdæ 87^{18} og bygdh 135^{12} er g først senere tilsat over linjen.

også kan sammenstilles med vapntæ 132[10], 202[4], som jeg det første sted (på grund af væptn 23[18]) urigtig har antaget for skrivfejl for væpntæ. — Foruden de alt omtalte forhold skal jeg her endnu blot berøre et enkelt punkt, jeg med vilje er gået uden om i teksten, idet jeg i noterne har henvist til denne indledning. S. 26[18] findes bierich, og jeg har da heller ikke næret tvivl om, at der bör læses bierigh 56[8] og ligeledes forigæ 177[7]. S. 80[21] har *A* derimod arachen (= archen 80[20]) — altså med en hjælpelyd a, svarende til a i rodstavelsen —, men denne form har forekommet mig så fremmed, at jeg ikke har turdet indsætte et lignende a i de med ark analoge ord, hvor *A* ved en lille krølle foroven mellem r og k angiver, at en vokal, måske med foregående r, skal indsættes. Denne krølle findes ved mark 24[9], 54[21], 171[5], Danmarch 58[6], 101[17], Da*n*mark 162[8], 191[3], Danmarſk (så cod.) 87[6]; desuden kan krøllen, som jeg har givet ved *r* i Da*n*ma*r*k 92[7], på dette sted også stå for r + vokal. Fremdeles park 121[19,21], 148[6], og endelig kan her også anføres karſſk 82[18] og karx 47[8]. Da jeg har været i tvivl, om der f. ex. bör læses mar(r)ak eller mar(r)ek eller mar(r)ik, har jeg foretrukket i teksten at optage mark o. s. v. og anføre alle de herhen hørende former på dette sted, og på samme måde har jeg da også anset det for rettest at behandle de tilfælde, hvor den samme forkortelseskrølle mellem r og k findes i ord med ø eller e i rodstavelsen: mørk 155[23], 156[2,3], 176[12]; mørkt 193[7]; — ſterk 18[3,9], 82[18]; ſterch 35[11]; ſterkt 20[11]; hofuerk 83[21]; merk 72[6] samt Merk (lat. Merch, ɔ: byen Mekka) 71[22], hvortil endnu kan föjes clærk 1[13] i *B*. — Om det lydforhold, her er berørt, og ligeledes de ovenfor omtalte former med kk, k for lk, ſ for lf, vo for ve eller andre blandt de her ikke nævnte ejendommeligheder i *A* også har tilhørt »øboens» udtale, skal jeg her ikke udtale mig om. Jeg skal endnu blot bemærke, at næppe alle de særegenheder, *A* indeholder, stammer fra ham, men at en del vistnok skyldes

en mand fra det sydøstlige Sæland — måske gråbroderen i Næstved Ole Jakobsen selv —, således som f. ex. formen thøm, tøm[1]) synes at antyde, og at flere af de former, vi finder i *A*, ved midten af 15de århundrede brugtes på den kant af øen, fremgår — for at tage et dokument, jeg lige har ved hånden — f. ex. af Niels Pedersen Gyldenstjernes testament, skrevet på Bregentved 1456[2]). Her træffer vi således thørre $547^{2, 11, 30}$, hvormed *tørræ* 43^{11}, 107^{23} o. s. v. (ved siden af tørres) kan sammenstilles; fremdeles langge (= længe) 548^{32}, aldeles som *A* har langæ 10^{5}, 80^{10}, 203^{22}; ſanctæ Joriæn 546^{15}, hvormed ſ*anc*tæ Jwriæn 11^{8} i *A* kan sammenlignes; meth infeyle 549^{1}, hvor meth (= mit) kan jævnføres med hwet 58^{11}, hw*et* 38^{7} og m*et* 42^{9}, intetkön til hwidh og midh (oldn. miðr); o. s. v. — Det forekommer mig altså sandsynligt, at mindst to mænd fra forskellige steder på de danske øer har haft med teksten i *A* at göre, men hvor meget der i sproglig henseende hidrører fra den ene og hvor meget fra den anden, kan først afgöres ved en nærmere undersøgelse, som jeg her ikke har lejlighed til at anstille.

2) Et kvarthåndskrift nr. 55 i rigsbiblioteket i Stockholm, omtalt af Molbech i Hist. Tidskr. IV, 152. Det er indbundet i et samtidigt bind, på hvilket der foran findes navnet Chriſtopherus Rogerius w paſtor Leierd:[3]) og bagtil bl. a. navnet Nicolaus Chriſtophori, vel sagtens fornævntes sön. Nederst på titelbladet står der:

Thenne Boug Hør Miig Palle Friis Thiill M*et* Rete och Er Miig Forerret aff mien guode Venn Her Peder ſkytt Gudtz Ordt Thiienner vdj Leier-

[1]) Østsæl. døm men vestsæl. dåm. Dyrlund, a. skr. s. 24.

[2]) Chr. H. Brasch, Gamle Eiere af Bregentved, Kbhvn. 1873, s. 546—9 (jfr. s. 10 ff.) = D. Mag., 3 R. III, 297—301.

[3]) Fra Lærdal i Sogn, Bergen stift.

dalls Preſtegiiell Thiill Enn Vennlliig Forerenng
Anno 1601. Palle Friis
Egenn Hanndt[1]).

På bagsiden af samme blad findes med lidt yngre hånd:

Skipper Niels Søffrenſsøn er mit naffn,
Gud vnde mig aff Bogenn gaffnn,
At ieg maa leffue och elſke gud,
Fryete hannom och holde hanns bud,
Gud hielpe mig paa denne Øe,
Erlig at leffue, och vell ath døe.
In nomine Ieſu omne genu flectatur.

Hele bogen er skreven med samme pyntelige hånd og er i dens første afsnit forsynet med omhyggelig udførte røde initialer ved begyndelsen af hvert kapitel. Også en del af titelbladet er skrevet med rødt men derimod ikke kapiteloverskrifterne. — Dette håndskrift indeholder: 1) Hele oversættelsen af Mandeville. På første blad findes titlen, og de næste 151 blade indeholder selve teksten, hvori bog 2 og 3 begynder på ny side. Hertil kommer endnu 2 blade med et register. — Derefter følger 2) Enn vdſchrifft

[1]) Den her nævnte mand må være Palle Friis til Lundergård i Vendsyssel, der en tid var bosat i Norge, hvor han efter Saml. t. d. norske Folks Sprog og Hist. VI, 248 skal have været kgl. befalingsmand i Sogn men måske snarere har været ansat som en slags underlensmand, da hans navn ikke forekommer i Norske Rigsregistranter, og da Sogn på samme tid var bortforlenet til lensmanden på Bergenhus Lavrits Kruse (1596—1606; se Norske Rigsregistr. III, 428; IV, 150). — Om Palle Friis's senere skæbne vides næppe andet, end hvad N. Hancke har meddelt i Saml. til jydsk Hist. og Topogr. I, 151 ff., hvorefter han 1615 i stor fattigdom levede i Skagen og der myrdede en bonde og dennes hustru for at få midler til atter at komme til Norge. Året efter (1616) blev han halshugget i København. (Efter velvillig meddelelse fra hr. biblioteksassistent Bricka).

aff adſchillige gamble ſkribenters bøger om nogle ſlaus folck, ſom met beueffnit haand haffue i fordom tiid vdfarit aff diſse nordiſke lannde oc ſidenn fanngit regemente offuer mange lande oc riger vdi verdenn[1]). På bagsiden af titelbladet findes en fremstilling af Verdſenns kreiiſs, afdelt i de bekendte tre dele ved et T, og derpå følger teksten på 27 blade. — Endelig kommer 3) Regiſter paa de herrer, føſter oc førſtinnder oc anndre naffnkundige perſonner, ſom ligger begraffuenne vdi Rinngſted, Sore oc Andtuorſchou, der ialt fylder 13 blade. — De sidste 27 blade er ubeskrevne.

Hvad den i dette håndskrift indeholdte afskrift af oversættelsen af Mandeville angår, som jeg i noterne har betegnet ved *C*, har vi allerede ovenfor set, hvorledes titelbladets angivelse skal forstås, og at årstallet 1584 ikke kan betegne andet end det år, da *C* blev afskrevet. Med hensyn til det register, som alene findes i dette håndskrift, kan der næppe være tvivl om, at -e i authore 205[3] beror på fejllæsning af forkortelsestegnet for -is, hvoraf følger, at dette register ikke er tilföjet af afskriveren selv men har tilhørt hans kilde. Da det endvidere ikke giver kapiteloverskrifterne fuldt således, som disse findes på deres plads inde i bogen, hvilket vel vilde have været at vente, hvis en afskriver havde forfattet registeret efter teksten, og da alle de latinske udgaver har et register, som der vel ikke var nogen grund for oversætteren til at udelade, har jeg anset det for sandsynligt, at det sammen med det øvrige er blevet oversat fra latin, hvorfor jeg har ment at burde medtage det i udgaven (s. 205--6).

At *C* ikke er afskrift af *A* + *B* eller stammer derfra, fremgår, som foran berørt, deraf, at *A* + *B* oftere har forbi-

[1]) Efter et andet hdskr. trykt i Chr. Pedersens Danske Skrifter, udg. af C. J. Brandt, V, 334 ff. (jfr. 538—9 og Om Lunde-Kanniken Christiern Pedersen og hans Skrifter af C. J. Brandt, Kbhvn. 1882, s. 144 ff.).

gået noget, som rigtig findes i *C* (jfr. s. IL). Da dette håndskrift således er uafhængigt af *A* + *B* og derved på mange steder har kunnet yde en ikke ringe hjælp til at udfinde den oprindelige tekst, har jeg ment i noterne at burde anføre alle håndskriftets afvigelser fra *A* + *B*, for så vidt de har nogen indflydelse på meningen. Ved siden af disse findes der imidlertid en stor mængde andre afvigelser, der alene vedrører sprogformen, idet ord og former, vi træffer i *A* + *B*, her er ombyttede med andre, der vel nok som oftest må anses for yngre, men dog ikke altid beror på aldersforskellen mellem de to håndskrifter. Når således *C* har miel 99^{14} og fie 200^{2}, viser disse former ud over meel og fee i *A* og kan ikke forklares deraf; når *C* har aafiun 60^{13} og effterfiun 73^{4}, medens *A* har afyn og effter fyn, må -fiun og -fyn stå i lignende indbyrdes forhold som oldn. sjón og sýn; når gemdæ 33^{27} i *A* bliver ombyttet med fkiulde i *C*, viser allerede «Vejlederen» nedenfor s. 214^{24}, at det sidste ord undertiden blev foretrukket længe för 1584 o. s. v. Uagtet de sproglige forskelligheder mellem *A* og *C* således ikke altid afspejler sprogudviklingen i tiden fra 1459 til 1584, idet bl. a. også dialektforskel gör sig gældende, vil det dog vistnok være af nogen nytte at sammenstille nogle af dem, og jeg skal derfor anføre en del exempler.

Hvad substantivböjningen angår, står *C* i det hele taget på omtrent samme standpunkt som moderne dansk, idet vi ikke alene finder plur. herrer og lande for herræ og land i *A* men også former som plur. mufz 16^{14}, hoffuider 104^{2} o. s v. for mees, hofuith o. s. v. Medens *A* altid bruger them, tem, har *C* altid dennom, og for huer therræ i *A* bruger *C* enten huer dennom 146^{24} eller huer aff dennom 104^{13}. Formerne eder, edert, plur. edræ i *A* er alle afløste af eders, og ligeledes har *C* paa voris fide 195^{19}, voris hender 74^{11}, hvor *A* bruger wor og woræ. For noger med plur. nogræ, noger har *C* nogen med plur. nogle eller undertiden nogen (nogenn chriftne 61^{19},

nogen quifte 171 [7]), og for ængæ, æn(k)tæ findes i *C* altid ingen, intet o. s. v. Enstavelsesformerne ber, læff, far er i *C* ombyttede med berer 100 [20], lefzer 104 [17], farer 100 [23] og torff med tør, plur. mwæ oftest med maa. I fortid har *C* fkabtte 2 [7] for det gamle fkob i *B* og lidde 109 [15] o. s. v. for led i *A*. fan, forfuand, van, fall i *A* er blevne til fandt 42 [17], forfuandt 60 [12], vandt 21 [11], falt 197 [1] (jfr. også iblannt 193 [6] for j bland i *A*); præt. plur. brudæ, lubæ er afløste af brøde 40 [18], løbe 182 [18], men *C* har derimod ridet 82 [19], og ofte fkriffuit 55 [4] o. s. v., medens *A* har former med e; tottæ og dualdi*ff* er ombyttede med tyckte 86 [16] og dueldis 203 [1]; brugædæ, frelfædæ, beginnædæ (oftest), fkyldædæ med brugte 173 [18], frelfte 133 [12], begynthe 183 [4], fkylthe 70 [9]; feyldæ, ftirktæ, tektes med feylede 191 [11], ftyrcket 179 [23], teckedis 138 [13] o. s. v. — botn og vatn i *A* [1]) skrives i *C* allevegne med nd; ligeledes har *C* ørken og huftru for øtken og huffruæ i *A* og endvidere oftest konge for koning. forrethzlæ, bluelffæ og fødelfæ dagh er i *C* blevne forredelfe 105 [1], blufzell 75 [11] eller blyfell 71 [2] og fødfells dag 125 [2]. *C* har altid hiem og ihiel, medens *A* oftest har heem og i hel, og ligeledes plur. hiørnner 121 [9] for hyrnæ i *A*. aldræ, aldry er overalt afløst af aldrig, gømmen af igennom, fran af fra, ponnæ af paa, vndertagen af vndtagenn, neder af ned, vedertalæ af vidtale 72 [4] o. s. v. For mwln i *A* bruger *C* molm 142 [10], for honik altid honing. Subst. vermæ og part. eruith er erstattet af varme 7 [5] og arffuit 199 [23], clepp*er* af klipper 103 [16], til øfu*er*lups af till offuerløffs 38 [9], tiwk, som *A* altid bruger, af tyck f. ex. 99 [19], men omvendt har *C* fiunge 43 [11], fiuncker 148 [16], hvor *A* har fynghæ, fyngkerr, og frem-

[1]) Med hensyn til afskriverens udtale af disse ord er vantzens 194 [1] og (han) vatn 58 [3], vadn 99 [1], 138 [18] o. s. v. (= van) oplysende.

deles altid hiurde 76[6] o. s. v. (jfr. afftiurde 70[17], mgl. i *A*) og liuder 12[18], hvor *A* har hyrdæ og lider (ɔ: lyder). For flikcæs og likcæ i *A* (i = y) har *C* fluckis 41[5] og lucke 192[16], for nemmæ har *C* nemme 114[2] og ligeledes altid giemme f. ex. 41[12] og glemt 47[9], medens *A* i disse ord oftest har former med *e*. I *C* findes altid mifkund (f. ex. 104[12]), medens *A* har mefcundæ, ligeledes kuld 151[13] overfor kullæ men omvendt en bønne 85[2] overfor een been o. s. v. Fremdeles kan anføres, idet jeg nævner formen i *A* først (med spærret tryk): kefæ — keyfze 33[3] o. s. v.; til foren — til forne 162[12] o. s. v.; fornimft — fornufft 165[22]; vfornymftighæ — wfornufftige 191[5]; ftiktædæ — ftifftede 87[5] o. s. v.; betekcæ — bedecke 107[21]; *veruæ* og foruerusæ — forhuerffue 17[20] o. s. v.; merkatthæ (plur.) — markatte 132[15]; ruktæ — rycte 109[12]; beruktik — beryctet 115[16]; gantzæ — gandfke 11[14] o. s. v.; diamant — demant 85[27] o. s. v.; kokodrylly plur. (lat. cocodrilli) — crocodille 105[6]; Wennedie — Fenedien 111[9]; *pre*latæ, *naturæ*, hofpitale, *altæræ* — prelat 32[15], natwr 28[5], hofpitall 43[22], alter 41[23] o. s. v.; *miraculum*, *tabernaculum* — mirackell 41[9], tabernackell 40[6] o. s. v. Endvidere fordæ — fordre 30[4]; fafnæd*iff* — famblede figh 174[17]; ærwædæ — arbeyde 192[6] o. s. v.; hiemferd — hiemfart 199[8]. Det kan også bemærkes, at forstavelserne be- og for- er sjældnere i *A* end i *C*, der således har beholde 96[2], betyde 128[8,11], bemercke 128[12], befuige 188[18], bedrøffuelfze 183[17] o s. v.; forløfze 130[20], foruare 135[21], forkorthe 202[20], forhuerffue 17[20], formerelfze 191[5] o. s. v., medens *A* har de tilsvarende ord uden de nævnte forstavelser. — I en række tilfælde består afvigelsen i forskellig afledningsendelse eller sammensætning. Således afløfn — affløfzning 52[1] o. s. v.; hørennæ — hørelfze 201[2]; atfkillielffæ, lydelfæ — adfkillighed 78[18], lydighed 154[19] o. s. v.; fenden — fanndhed 33[4] (oftest: fandingen f. ex. 74[13]); fubtil — fubtilig 40[7] o. s. v.; løftict — lyfteligt

71[12] o. s. v.; dyræ ſtenæ — dyrebare ſtene 100[16] o. s. v. redæ at — rebonne til at 23[14]; alders — alderdoms 139[15]; ſyugæ — ſiugdom 203[10]; føllæ — følelſze 146[21]; ſpog — ſpøgelſze 176[17]; ſa*m*uid — ſamuittighed 142[11]; omvendt feliched — fellig 11[16]; forgiftelſſæ — forgifft 146[22]; wittichedh (w = uv) — vonuittighed 148[22]; mak — gmak 200[4]; ſa*m*ni*n*gh — forſzamling 176[1]; villelſæ — vildfarelſze 72[12] o. s. v.; hofferd, hofferdigæ — hoffmodighed 73[22], hoffmodige 188[16]; orloff — forloff 105[19]; ledær*æ* og led*es* me*n*d — ledſagere 31[6], 34[23]; leder (plur.) — lede modene 104[7]; o. s. v. — I talrige andre tilfælde er der i *C* indsat et andet ord af helt forskellig rod, meget ofte et fremmed ord i steden for et hjemligt, sjældnere det omvendte. Således kan — i alfabetisk orden — anføres, idet ordet i *A* nævnes først: alt — ganndſke 69[8]; altings — aldelis 50[9] o. s. v.; bed*eſſ* — begierede 80[12]; behøfuælict — vel behageligt 201[1]; beſkedæligæ — fuldkomelige 64[11]; høyth beſøge*n*næ — ſtorlige bedrøffuede 182[6]; byrdh — fødtzell 21[10]; delin — parten 202[14]; dyurffuæ — driſtighed 154[26]; duællieff — bliffue 101[9]; døn — luct 182[3]; døn*er* — lucter 135[15]; faa — antuorde 196[14]; fleckæ — sprecke 41[21]; geller — koſter 147[7]; geneſten — ſtrax 26[6] o. s. v.; (girfalkæ — gribfalcke 123[20], gribfule 136[5];) gømdæ — ſkiulde 33[27], voctet 67[18]; henn*er* — imod 153[2]; en eller et ho*n*næ — it ſlaus 12[4]; hull — gaff 40[11]; høfuæligæ — ſaare 68[17]; iettæ — loffuede 67[4]; ke*n*næ — lære 48[21], fornam 139[14]; kompæny — lyſtighed 129[10]; crøph — kløff 52[6]; kwer — ſtille 170[23] o. s. v.; ne*m*mæ, ny*m*mæ — lerre 133[13] o. s. v.; nydææ — bruge 187[10]; nær — moxen 13[13] o. s. v.; nøwæ — neppelige 117[5]; orlofuæ — feyde 189[10]; p*er*egri*m*mæ, pelægrimæ — vdlendinge 11[14] o. s. v.; vor . . til radæ — bleff . . till ſinds 196[12]; raſkæligæ — ſnarlige 130[24], ſnarligenn 76[4], ſnart 148[20] o. s. v.; till riggæ — till bage 182[6]; redd*is* — befryctede 189[14];

rætælich — forferdelig 175^8; ſawn — tale 78^2; ſettæ — ſammen ſkreff 23^{24}; ſinnæ — tiid 101^9; ſinnum — tider 57^{20}, gannge 146^4, tid 69^8 o. s. v.; ſtakcædæ — korte 62^8 o. s. v.; ſtækcæ — forkorthe 169^{18}; ſtor hugnit — frimodig 85^4; ſtrider — ſlactningeer 35^{15}; ſtundom, vnnerſtundom — vndertiidenn 95^{10}, 187^{14} o. s. v.; ſtirer — regierer 82^2; ſtyrere — regienntere 68^{10}; teff — ſmag $89^{6,8}$; tefuæ — ſmage 89^7 o. s. v.; trøſuer — tre gange 171^2; vnderuyndæ tøm — beblande dennom met 73^9; vndfongit — annamit 160^{15}; veder korith oſſ — forplictitt oſz ved 72^{11}; weygen — kaaſen 10^8; vefuæ — vinde 35^{13}; yrtædæ — balſomerede 43^4; ænlidæ — anſict 104^{13} o. s. v.; øffrit — noch 98^7, vell 168^7; til øfrens — till offuerflødighed 194^5; o. s. v.

Hvad sprogformen i *C* i og for sig angår, frembyder den lidet mærkeligt. Et par former skal nedenfor anføres sammen med tilsvarende i *E*; her kan det måske blot bemærkes, at *C* ligesom *A* undertiden har sing. ſlecte 129^6, forge 132^{18}, bierge 139^3 o. s. v. og ligesom *E* sing. haffne (med plur. haffner 5^{16}) 7^{10}, 71^{21} for det almindelige haffn. Når *C* har øxe 89^{23}, 90^{22}, øxenn 90^{15} for oxe, oxenn, kunde det mulig bero på en misforståelse, hvortil dog sammenhængen ingen anledning synes at give.

3) Et kvarthåndskrift i Karen Brahes bibliotek i Odense, der i Linds katalog (1725) s. 159 unöjagtig anføres som indeholdende «Joh. Mandivels Rejse-Bog af Latin fordansket 1544», og ligeledes nævnes i Vogelsangs fortegnelse s. 87. Da det her ikke findes på sin rette plads i afdelingen «Rejsebeskrivelser», er jeg desværre først efter tekstens trykning tilfældig bleven opmærksom på dets existens.

Dette håndskrift, som jeg foran har betegnet ved *E*, er skrevet med en hånd fra slutningen af det 16de århundrede og indeholder nu 158 blade i mindre kvart med sign. *A*—*Y*, hvert bogstav bestående af 8 blade med undtagelse af *K*, *L*

og *M*, der kun har 6, og samme störrelse har også *A* oprindelig haft, men de 2 blade mangler (s. 6^{13} fare — 9^{1} eth). Ligeledes mangler også hele bogstavet *C*, der må have bestået af 8 blade (s. 18^{18} tel — 27^{13} vord*er*). Kapiteloverskrifterne og en eller flere linjer i begyndelsen af hvert kapitel er skrevne med rødt blæk, hvormed også de første sider og enkelte senere er indstregede. Formatet har tidligere været noget större end nu, idet der, som et par omböjede hjörner viser, er bortskåret noget både af breden og höjden for at få håndskriftet til at passe til et gammelt læderbind af en anden bog, hvori det i senere tid er indsat. På titelbladet findes med yngre hånd et par — vistnok ligegyldige — navne, som jeg ikke med sikkerhed har kunnet læse. — Angående titelbladets årstal 1444 (ikke 1544 som Lind angiver) er der foran talt (s. XLV f.)

Den skade, der er sket ved, at *E* ikke er blevet benyttet til udgaven, er heldigvis ikke så stor, som den kunde have været, idet det nemlig straks ses, at *E* og *C* står i et så nært forhold til hinanden, at de sikkert må antages at være afskrevne efter en og samme kilde. Dette fremgår ikke alene af fælles påfaldende former som gmak, *C* = gmagk, *E* (mak, *A*) 200^{4}; vempthe, *C* = vempte, *E* (vapntæ, *A*) 202^{4}; offueſidt, *C* = offuerſidtt, *E* (ou*er* ſeet, *A*) 202^{16} o. s. v. men viser sig også derved, at forbigåelser (f. ex. s. 58^{3-6}, $^{13-16}$ 152^{12-15} o. s. v.), fejl (f. ex. palmme tre for ſkind, *A*, 35^{5}; enn ſøn heder Geodus for j ſind gardh, *A*, 124^{7}; de forvanskede steder 103^{11}, 151^{16}, 152^{20} o. s, v.) og andre afvigelser fra *A* meget ofte er fælles for *C* og *E*. For så vidt er skaden altså ikke så stor, men jeg beklager dog, at jeg ikke tidligere er bleven opmærksom på *E*, idet dette håndskrift — ved siden af sine særlige fejl — på adskillige steder bedre end *C* har bevaret det oprindelige og derved undertiden kan hjælpe til at finde den rette tekst. Jeg skal her anføre de steder, hvor *E* på denne måde er af betydning og navnlig sådanne, hvor en rettelse i teksten bör foretages.

S. 33[4] oc ad, *E* = oc at, *A*. — oc er sikkert oprindeligt og burde beholdes.

- 34[24] kundæ, som er indsat efter *C*, mangler i *E* som i *A* og bör udgå.

- 36[9-10] kallede, *E* — vist fejl for kalle de — taler for, at ordstillingen kallæ te i *A* er oprindelig.

- 41[17] Efter penni[n]gæ har *E*: Anden thid om aaritt daa maa der ingen indgonge vden peninge, hvilket ikke findes hværken i *A* eller *C* men dog kunde synes at være oprindeligt = Alias vero per annum non ſine redditione tributi, lat.

- 46[18] Annæ, *E* = *D*.

- 50[1] ind, som er indsat efter *C*, findes ikke i *E* = *A* og er vistnok uoprindeligt.

- 51[21] ad, *E*, og således vel oprindeligt.

- 54[25] ij, (ɔ: 1½) *E*, og således oprind. = lat.; urigtig læst som ij i *A* og *C*.

- 55[5] alt, *E* = *A*.

- 65[5] høyſt, *E* = rettelsen høxt.

- 66[10] haffde de, *E* (uden oc).

- 80[14] ſtørre, *E*, og således sikkert oprind. = maiori, lat.; ſtoræ, *AC*.

- 83[5] velboren, *E*.

- 100[3] ſin her, *E*, og således sikkert oprind. = ſuo exercitu, lat.

- 100[3] vorder, *E*.

- 101[12] huilkett it ſtort vnder er thet, *E* = *A*; tet i *A* er således sikkert oprindeligt.

- 111[9] det, *E* = thet, *A*.

- 114[10] oc thiene, *E*, og således bör der sikkert læses med komma foran (æræ, oc [= ſom] tiænæ).

- 114[18] vaabnet, *E*; jfr. s. LIV.

- 137[17] bagher, *E* = rettelsen bag hær.

- 142[14] Chettai, *E* = kætay, *A*, hvor æ vel altså er gammel fejl.

S. 144^{2} fraa, *E*.
- 151^{6} longtt, *E* = lankt, *A*, der vel næppe burde have været rettet til lang.
- 159^{16} ſtore, *E* = rettelsen ſtor*æ*.
- 163^{20} aff, *E* = rettelsen aff.
- 185^{6} at, som jeg har indsat, findes heller ikke i *E* og bör vist udgå.
- 190^{11} alle, *E* = allæ, *A*, der sikkert er det oprindelige.
- 198^{20} alt står i *E* på samme plads som i *A*; slutningen af noten bör udgå.
- 202^{7} (og 113^{18}) voxt, *E*, jfr. s. LIV.

I visse henseender har *E* et lidt ældre præg end *C* og har således på flere steder beholdt et gammelt ord, der i *C* er afløst af et yngre (f. ex. trøſser 28^{3}, 82^{22}; forde 30^{4}; quer 47^{5}, 92^{26}; ſtor hoffnit 85^{4}; ſnøde 92^{2} o. s. v., hvor *C* har tre gange, fordre, ſtille, frimodig, lede o. s. v.), men det, jeg her særlig skal henlede opmærksomheden på, er nogle rækker af former, hvor en særegen lydudvikling lægger sig for dagen. — I steden for langt ø har *E* ofte y, navnlig i former af verbet ſøge: ſyge 3^{6}, ſygge 69^{24}, 194^{12}, ſygte 164^{7}; forſyge 85^{22}, 196^{10}, forſygthe 196^{6}, forſygtt 100^{16}, 203^{5}, vforſygtt 188^{9}, vforſygthe 79^{9} samt subst. forſygelſse 79^{7}. Fremdeles ryg 193^{7} (røg, *C*); offuerflydighed 194^{5} (samt 73^{15}, hvor y er rettet til ø eller omvendt); vel også bryde 40^{18} (brøde, *C*, brudæ, *A*). fye (føuæ, *A*) findes kun 16^{8}, ellers heder ordet i *E* føe 128^{9}, 131^{10}, 158^{19}, ligesom det heder nøe[1]) 78^{2}, 109^{9} (ved siden af det almindeligere nøye og nøy) og pløe 114^{8}. — I en del tilfælde har *E* i for e, således longfridag 41^{5}, langfridag 41^{14}; lige[2]) (ↄ: lege) 126^{8} = ligge 86^{15}, 173^{2}, 192^{18}; camille (ↄ: kamele) 31^{9}, camillene $31^{12,12}$;

[1]) I *C* findes nyge 78^{6}.
[2]) I *C* findes liege 192^{18} og subst. liegh 192^{21}.

offuerſidtt[1]) (= ofuer ſeet, *A*) 202^{16}; thigen 9^{10}. Fremdeles vederquige 184^{12}, vigre (ɔ: vegre) 29^{6} samt barnlige thijd[2]) (= barn læyæ tid, *A*) 38^{5}. Endogså i for æ findes i subst. ligier (= lægæ, *A*) 124^{10}, hvorefter ſerlige[3]) (= ſarlægæ, *A*) $124^{8,9}$ sikkert er fejl for ſarlige. — i, ie for ey haves i vier 13^{17}, 195^{23} (= subst. veyr); kieſse 82^{16} (= keyſse); subst. kieſser 9^{13}, kieſeris 9^{9}, kieſeren 9^{2} o. s. v. (= keyſer); plie 185^{7}, 192^{8}, 202^{5}, (= pleye) og plier 29^{6}, 71^{14}, pliede 44^{24} (samt plye 17^{9}, 34^{21}, 35^{15}).[4]) Endelig kan det også anføres, at ved siden af verb. ſegle findes ſielle $61^{2,21}$, ſiegle 87^{7} med præs. ſieller 12^{20}, ſiegler 103^{13}, 105^{2}. — u for alm. o haves i bud (= oldn. bót) 107^{2}; ſturtt (= oldn. stórt) 31^{18}; hus[5]) (= hoos, *A*) 14^{12}, 41^{17}, 47^{25}, 49^{6}; ligeledes burde (= oldn. borð, pl.) 165^{17} og måske pullere 199^{6}, pulleris 85^{10}, i hvilket ord både *A* og *C* har o. — Fremdeles bör det måske endnu anføres, at *E* ved siden af ſelle (oldn. selja) bruger ſielle 38^{11}, ſiellie 71^{6} o. s. v., hvilken form også findes i *A* (f. ex. 85^{20}) og *C* (f. ex. 71^{6}), og endvidere har voxt (= vext) 113^{18}, 202^{7} (jfr. foran s. LIV); vngre 173^{10} og vngſte 186^{13} (= yngre og yngſte); theniſte 46^{4}, 60^{6}, 67^{12}, 72^{21} o. s. v. samt formen ieg druck (= drak, *A*) 89^{13}.

---

[1]) *C* har offueſidt.

[2]) *C* har barnlige tiid.

[3]) *C* har bægge steder ſeerlige.

[4]) Hvor ey findes, viser *E* ofte usikkerhed med hensyn til et følgende e i udlyd, idet dette savnes i vey (= veye, plur.) $17^{7,21}$, 130^{22}, 142^{12}; ney (= neye) 126^{12}, 127^{15}, $129^{14,20,26}$; pley (= pleye) 83^{16}, 105^{18} o. s. v. (jfr. også ney [= neye] 15^{15}, 56^{11}, 78^{6}, 110^{4}. 186^{2}), medens det derimod urigtig er tilföjet i den anden veye 30^{19}, en veie 30^{8} o. s. v. En lignende usikkerhed i brugen af -e findes ellers ikke i *E*.

[5]) I *A* (og ligeledes i *CE*) er hoos 81^{19} fejl for (Jobs land) Hus = terra Hus, lat.

4) Et håndskrift i lille 8vo. på det kongelige bibliotek i København, gl. kgl. saml. nr. 3559, tidligere opbevaret i gehejmearkivet. Dette håndskrift, som jeg i noterne har kaldt *D*, og som er skrevet med en hånd fra slutningen af 16de århundrede, indeholder foruden titelbladet 18 beskrevne og derefter et par blanke blade. Titlen afviger fuldstændig fra den, vi har fundet i de ovenfor omtalte håndskrifter, og er meget vidtløftig: Iohannes Mandavill*us*. Befkriffuellfze aff hanns vanndrinng och reyfe igiennom the thry ypperliige och mechtiige keyferdømme, fom er: Turchia, huor vdj thenn turkiifke keyfer erenn herre och keyfer, fom alltiidt kalldiis Soldann; it*em* thet mechtiige keyferriige Tartaria, huillckinn keyfer alltiidt kalldiis Granchum; it*em* difligefte thett ypperfte riige India, huillckenn keyfer alltiid kalldis preft Johann, och huor vdj hannd faae och hørde møg*en* vnnderliigh*et* och attfkilliig mennifker theris fkickellfzer, feder, lou och leffnit och møgenn anden vnnderlig ting, fom h*er* effter befkriffuiis. Denne titel viser allerede, at vi her ikke har med en nöjagtig afskrift at göre, og det samme ses af det følgende. Indledningen (s. 2—3 i udgaven) er forbigået i *D*, hvor teksten først begynder med udgavens s. 4^3—5^4. Herefter anføres de oplysninger om bogens tilblivelse, som meddeles i dennes sidste kapitel (s. 202—4), og dernæst følger så kap. 2—4 (s. 5^{15}—14^{23}); kap. 5—9 (s. 15^1—29^2) er forbigåede, men derimod findes atter kap. 10—15 samt begyndelsen af kap. 16 indtil kyrkæ 47^5, hvormed *D* ender.

Teksten i disse brudstykker er ofte så afvigende fra den, vi finder i de ovenfor omtalte håndskrifter, at man straks kunde fristes til at antage dem for dele af en helt anden oversættelse. At dette dog ikke er tilfældet, fremgår deraf, at *D* på andre steder ordret stemmer med de øvrige håndskrifter, og når den latinske original endvidere inddrages i sammenligningen, bliver der ikke nogen tvivl om, at vi i *D* har en temmelig fri

omskrivning af den samme oversættelse, vi ellers kender. Under disse omstændigheder har jeg ikke fundet anledning til i noterne at anføre de afvigende læsemåder i dette håndskrift undtagen i nogle enkelte tilfælde, af hvilke imidlertid et par synes at have lidt större interesse. S. 4^{21} har *B* efter ſloth tilföjelsen oc vnn*er*lighe tyngh, og tilsvarende findes i *CE*; det mangler derimod i *D* ligesom i lat. og kan næppe være oprindeligt på dette sted. S. 9^{9} har *D* alene det rette op, medens *A* har a og *CE* paa. S. 10^{3-4} har *A*: oc ſynes at var*æ* *cri*ſtnæ, og tilsvarende findes i *CE* men derimod ikke i *D* og heller ikke i lat. S. 12^{5} har *D* kommer mand frem for, der sikkert er oprindeligt, medens *ACE* savner de tre første af de anførte ord og har det fjærde urigtigt. Disse steder, hvor *D* alene har det oprindelige, gör det sandsynligt, at *D* repræsenterer en håndskriftklasse for sig i modsætning til *A* + *B* og *CE*, hvis fælles kilde allerede har haft tilföjelserne 4^{21} og 10^{3-4} samt forbigåelsen 12^{5} og således ikke har været oversætterens eget håndskrift. Hvis *D*'s stilling imidlertid er således, som her er antaget, burde der vel have været lagt lidt mere vægt på dette håndskrift, end jeg har gjort, og f. ex. igennom, *CE* = igiennom, *D* vistnok have været anset for oprindeligere end tel 6^{4} i *B*, ligeledes haffner *CE* = *D* for oprindeligere end ſtade 6^{16} i *B*; fremdeles er koni*n*gin 10^{2} i *A* = *D* måske alligevel oprindeligere end keyſzerenn i *CE*, uagtet dette stemmer med lat. o. s. v.

Hvad den i de ovennævnte håndskrifter foreliggende gammeldanske oversættelse af Mandevilles rejse angår, stammer den, som foran anført, fra den almindelige latinske tekst, men da dens forhold til denne sidste vistnok på ethvert punkt vil fremgå af de oplysninger, jeg har tilföjet i noterne, kan jeg her fatte mig kort.

På flere steder synes de afvigelser, der findes mellem den

danske tekst og de latinske udgaver, at bero på afvigende læsemåder i det latinske håndskrift, oversætteren har benyttet. Når vi således s. 200[6] finder tree pell*æræ*, hvor latin har turrib*us*, pilarijs, beror det sikkert på, at det latinske håndskrift har haft tribus — eller at oversætteren har læst således — i steden for t*ur*ribus. På lignende måde finder navnet Mecheyn 115[14] sin forklaring i de latinske udgavers Meke, in qua . . . Navnet Corſica*m* 6[18], hvor udgaverne har Choriſcu*m*, skyldes næppe oversætteren eller dennes afskrivere, og det samme gælder vistnok flere andre navneformer, f. ex. Sydonis 14[6] overfor Sidoniorum. S. 20[1-2] findes for*æ* He*r*od*is* w*r*e*d*æ uden tilsvarende i de latinske udgaver, men at det er oprindeligt, synes at fremgå deraf, at ikke alene engl. s. 34 har for drede of kyng Heroude, men at vi også hos Baldensel, Mandevilles kilde på dette sted, finder metu Herodis (s. 341). S. 135[23] har dansk armbørſtæ ſkud, medens alle de latinske udgaver har iactum ut dixi ſagitte, uagtet der i det foregående ikke står ſagitte men baliſte. S. 53[10-11] har dansk ſom och beuiſælict er m*et* ten kyrkæ, ſom ter oppa bigd er[1]), medens vi i lat. helt afvigende finder: q*ua*muis m*u*lta aliena *et* incerta ſcripta de crucis arbore ferunt*ur* p*er* orbe*m*; i engl. s. 94 findes intet tilsvarende. Flere andre steder, hvor den danske tekst afviger fra de latinske udgaver, f. ex. 198[19-21], 200[14]—201[4] o. s. v. kunde måske ligeledes til dels bero på afvigende læsemåder i det latinske håndskrift, der, som vi ovenfor (s. XXXVI) har set, bedre end udgaverne har bevaret den oprindelige inddeling i 3 bøger.

En del andre afvigelser mellem den danske oversættelse og dens latinske original er sikkert først fremkomne i den afskrift af den danske tekst, hvorfra $A+B$ og *CE* stammer, men den allerstörste del skyldes dog utvivlsomt selve over-

---

[1]) Jfr. Vejled. nedenfor s. 221[27].

sætteren, der dels med og dels mod sin vilje har indført mange forandringer. På et stort antal steder har han således udeladt större eller mindre stykker, der tilsammen udgör over 30 af de 272 spalter, som findes i lat. *A*, altså 1/9 af hele bogen; på andre steder har han stærkt forkortet sin originals tekst, hvorved det ofte er gået ud over meningen (f. ex. s. 65^{3-4}), men til gengæld synes han ikke sjælden selv at have tilföjet en eller anden bemærkning (f. ex. s. 142^{9-13}), og oftere har han givet en — mer eller mindre heldig — meget fri omskrivning, navnlig af almindelige, religiøse betragtninger, eller ombyttet dem med helt andre (f. ex. s. 68^{4-6}, 70^{4-5}, 76^{5-7}, 96^{4-17}, 177^{7-8}). — Ved siden heraf indeholder den danske oversættelse en stor del mere ufrivillige afvigelser fra den latinske, en lang række fejl, der er fremkaldte ved oversætterens uagtsomhed eller skyldes hans mangelfulde kundskab. At han f. ex. ikke har forstået ordet caliphus og derved har forvirret det pågældende sted (20^{16}), eller at han har forvekslet en kamæleon med en kamel (187^{19}), er vel ikke så påfaldende, som at han sikkert ikke har været på det rene med betydningen af de latinske benævnelser på verdenshjörnerne, idet han f. ex. ofte oversætter in meridiem ved *e*ſter udh 91^{17} o. s. v., ſeptentrionalis ved *e*ſtræ 43^{6} o. s. v. Mare occeanum (det indiske ocean) gengives stadig ved teth veſtræ haff (102^{11}, 103^{24} o. s. v.); s. 4^{15-16} forbindes maiorem et minorem urigtig med Egiptum i steden for med Armeniam; s. 188^{10} oversættes de inſulis Bragmannorum . . . ved aff ten *e*e, ſo*m* Bracmano*rum* het*er*; på flere steder gengives ſtadia ved milæ, hvorved f. ex. Alexandria bliver 30 mil lang og 10 mil bred (18^{13}) o. s. v. Når sådanne og mange lignende fejl findes, kan man ikke undre sig over, at oversætteren ikke altid tager det lige strængt med den latinske grammatiks fordringer og f. ex. 32^{5} henfører ſeruans til munkene på Sinai i steden for til gud, eller at han ofte af forskellige grunde er udsat for misforståelser (f. ex. 28^{13}, 30^{14}, 38^{16}, 82^{10-13}, 92^{8-9}, 105^{6}, 115^{11-14} o. s. v.), der dog i al-

mindelighed kun angår mindre enkeltheder og sjældnere forandrer hele fortællingen, således som det f. ex. er tilfældet med beretningen om «den gamle på bjærget» (s. 173—4), som i den danske tekst i höj grad er forvansket.

Medens oversætteren vistnok med rette kan göre fordring på den ros, at han i det hele taget har udtrykt sig på et godt dansk sprog og i den henseende ikke står så lidt over flere andre middelalderlige oversættere, lader derimod hans gengivelse af originalen, hvad troskab og nöjagtighed angår, en del tilbage at ønske. Ved de fejl, han har begået, og de ændringer, han har foretaget, fjærner hans arbejde sig endnu et stykke længere fra Mandevilles eget værk end den latinske tekst med alle dens afvigelser, og når allerede denne på mangfoldige steder giver et temmelig udvisket billede af, hvad Mandeville selv har skrevet, gælder dette i endnu höjere grad den gammeldanske oversættelse, der for os sikkert har sit störste værd som et dansk sprogmonument af forholdsvis ikke ringe betydning.

Hvad udgivelsen angår, er der her kun lidt at tilföje til det, der allerede foran er anført. Til grund for udgaven er lagt $A + B$, der kun er forladt, når C (D) syntes at have en mere oprindelig læsemåde, eller når åbenbar fejl forelå. De talrige forkortelser er overalt opløste i overensstemmelse med fuldt udskrevne former og trykte med kursiv. Interpunktionen skyldes udgiveren ligesom også stort begyndelsesbogstav i navne og efter punktum.

Til slutning er det mig en kær pligt at aflægge min ærbødige tak til hr. rigsbibliotekar Klemming i Stockholm samt til patronen og priorinden for Odense adelige jomfrukloster, kammerherre, hofjægermester, greve Bille-Brahe-Selby til grevskabet Brahesminde og baronesse Schaffalitzky

de Muckadell, for den liberalitet, hvorved de har gjort det muligt for mig her i København at benytte de under deres varetægt stående håndskrifter.

Den Vejleder for pilgrimme i det hellige land, der nedenfor meddeles som et tillæg til udgaven af Mandevilles rejse, har hidtil ikke været trykt med undtagelse af 3 brudstykker[1]), som C. J. Brandt har optaget i sin Gammeldansk Læsebog I, 306—10.

Hvem forfatteren til dette lille skrift er, eller hvorfra det stammer, er jeg ikke i stand til at oplyse. Det synes ikke at være benyttet af Palæstina-forskerne, og da det, så vidt jeg ser, på flere steder (f. ex. navnlig i beskrivelsen af natatoria Siloe s. 214) indeholder meddelelser, som mulig kunde have nogen interesse, uden at disse anføres af de nævnte forskere, tör man vel heraf slutte, at det lille skrift hidtil ikke har været kendt af dem. At det kunde være originalt dansk, er vel i og for sig ikke umuligt, men större sandsynlighed er der dog måske for, at det er en oversættelse eller bearbejdelse[2]), og at det i al fald i den foreliggende danske form er bygget på en ældre kilde, fremgår vistnok af en bemærkning s. 219^{18-20}: Siæn ſiær han, at ther war wel mange handæ ting mer at tale om, ther han wilde ey at thennæ ſynnæ beſcriue, hvor »han» vel rimeligst må forstås som sigtende til en ældre, benyttet forfatter. —

---

[1]) Svarende til s. 209^{7}—211^{11}; 215^{1}—217^{14}; 220^{9}—221^{18} i denne udgave.

[2]) Måske kunde former og udtryk som Thetæ ær thet ærſtæ peregrimes trech 217^{12}; ſom han wor ſkikket af æræſtæ 211^{6}; een yrte meiſter 218^{21}; breen to Samaritanæ 223^{7} tyde på, at vejlederen er kommen til Danmark fra vore nærmeste sydlige naboer.

Hvad skriftets alder angår, bestemmes denne på den ene side derved, at det foreligger i en afskrift fra slutningen af 15de århundrede; på den anden side må dets originale tekst ikke blot være yngre end 1333, i hvilket år de s. 216 omtalte gråbrødre først nedsatte sig på Zion[1]), men da deres antal endnu 1384 kun var nået til 8[2]), medens Vejl. angiver dem til sjælden færre end 24, tör man af dette tal vistnok slutte, at skriftet er yngre end 1384. At det stammer fra tiden efter 1400, synes også at fremgå deraf, at det oftere anfører steder, der først nævnes af forfattere langt hen i 15de århundrede, f. ex. på Zion det sted[3]), hvor Kristus prædikede og hvor Maria den gang stod (s. 215), og man vilde derfor næppe göre sig skyldig i nogen stor fejl ved at antage, at Vejlederen eller dens original fra først af er forfattet omkring ved midten af 15de århundrede. — Hvad den foreliggende tekst forøvrigt angår, er den næppe helt fuldstændig, men meget kan der dog ikke mangle, da den synes at indeholde næsten alt, hvad der kan antages at have ligget i dens forfatters plan at meddele. Måske står slutningen fra s. 224[16] ikke længer på sin oprindelige plads.

Så vidt vides findes Vejlederen kun i en enkelt afskrift, der sammen med nogle andre navnlig latinske og svenske stykker fra forskellig tid er opbevaret i cod. Arn. Magn. nr. 792, 4to. Den optager her, skreven med en hånd fra slutningen af 15de århundrede, ialt lidt over 19 tospaltede sider — hver spalte på 30—33 linjer —, idet den begynder øverst på første side af bl. 188 (med en blå initial) og afbrydes bl. 197 vers. midt på første spalte. — At det er en afskrift, vi har for os, ses dels deraf, at der i cod. efter føder

¹) Jfr. T. Tobler, Topographie von Jerusalem, Berlin 1854, II, 117.
²) Ib. s. 139.
³) Ib. s. 132.

214^{13} findes et overstreget æller tolf nydher, der beror på, at skriveren først havde forbigået stykket mellem føder i l. 13 og føder i l. 15, dels fremgår det tydelig af flere fejl i cod. f. ex. fardriues 211^{3}, hvor det rette må være farderues; foren 216^{18} for forne, andæn 219^{30} for en dau, ligeledes wen 213^{29}, der ikke som i noten angivet står for wden men er fejl for ouen, o. s. v.

Hvad udgivelsen angår, er håndskriftet fulgt så vidt som mulig og kun helt åbenbare fejl rettede, medens derimod en række mer eller mindre tvivlsomme former er blevne stående til nærmere prøvelse. Som i Mandevilles rejse er også her interpunktionen og brugen af store begyndelsesbogstaver lempet af udgiveren og forkortelserne opløste og trykte med kursiv.

København i december 1882.

Udgiveren.

Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur.

Formand: Prof. Dr. **S. Grundtvig**. Platanvej. København V.
Sekretær: Dr. **K. Kålund**. Kortadelersgade. København K.
(Medlemsbidrag 5 Kroner årlig.)

For året 1880 er udgivet:

(I.) PEDER SMED, dansk rim fra reformatjonstiden, udg. af Svend Grundtvig.
(Bogladepris 4 kroner.)

(II.) ÁGRIP af Noregs konunga sögum, diplomatarisk udgave ved V. Dahlerup. (Med 1 facsimile.)
(Bogladepris 5 kroner.)

(III.) EREX SAGA, efter handskrifterna utgifven af G. Cederschiöld.
(Bogladepris 3 kroner.)

For året 1881 er udgivet:

(IV.) RIDDARA-RÍMUR, efter handskrifterna utgifna af Th. Wisén. (Komplet i 2 hæfter.)
(Bogladepris 5 kroner.)

(V^{1-2}.) MANDEVILLES REJSE, på dansk fra 15de årh., efter håndskrifter udgiven af M. Lorenzen. (1ste og 2det hæfte.)
(Bogladepris 5 kroner.)

(VI.) GYÐINGA SAGA, efter håndskrifter udgiven af Guðm. Þorláksson.
(Bogladepris 3 kroner.)

For året 1882 er udgivet:

(V^{3}.) MANDEVILLES REJSE, efter håndskrifter udg. af M. Lorenzen. (Slutningshæfte.)
(Bogladepris 2 kroner 50 øre.)

(VII.) JÓMSVÍKINGA SAGA, diplomatariskt aftryck af cod. A. M. 291. 4to, ved Carl af Petersen.
(Bogladepris 5 kroner.)

(VIII.) UDSIGT OVER DE NORSK-ISLANDSKE SKJALDE ved Guðm. Þorláksson.
(Bogladepris 5 kroner.)

Hovedkommisjonær: Gyldendalske Boghandels Forlag.
København.

MANDEVILLES REJSE,

PÅ DANSK FRA 15DE ÅRHUNDREDE,

EFTER HÅNDSKRIFTER UDGIVEN

AF

M. LORENZEN.

FØRSTE HÆFTE.

KØBENHAVN.
S. L. MØLLERS BOGTRYKKERI.
1881.

1 a Her[1] begynneſſ een bogh, ſom man kaller veyledhere[2] aff Englandh ok tel thet hellie landh, ſom Jheruſalem j liggher, och ſydhen thel andre landh paa ſhyn ſidhe[3] mæreth, hwylken ſom fførſth worth giorth j een ſtadh, ſom hedher[4] Leodicia[5], ponne galiſche mool aff en riddher[6], ſom hedh Iohannes affh[7] Mandewylle, aar effther gutz byrdh twſenne ſtry hu[n]dredæ[8] ok halfftrediesintztywæ[8] och paa thet fæmpthe, ok ſydhen ey lankth ther effther wor hun i then ſamme ſtadh[9] om ſeth ponne latyne, ok[10] nw ar effther gutz byrdh thuſenne ok fæm hundredæ ok trætywe ok paa thet fierdæ wor hun ſeth aff lathyne ok paa danſkæ aff een hedherlik clærk[11], ſom hedher hær Pædhær Haræ j Roſkylle beſcopeſſ dømæ[12].

---

[1] *Her begynder B. Aben plads til initialen. Angående teksten i D, se indl.* [2] *Her' begynder C:* VEILEDER. (Dett er en Bog ſom viiſer vey). [3] *Som ét ord i B.* [4] *Efter C:* heder; heedh, *B.* [5] *B;* LEODICEA, *C;* in ciuitate Leodienſi, *lat.* [6] *Så B men vistnok fejl for* riddhere. [7] *B;* de, *C* = *lat.* [8] *Rettet* halff trediesitz twyæ, *B.* [9] *Efter C:* Stad; ſtædh, *B;* ciuitate, *lat.* [10] *Svarende til det følgende i B har C:* Nu er hun aff Latine omſet paa Danſke. Anno. d: 1584. [11] *Se indl.* [12] *Herefter har B et forkortet* et cetera. *Det følgende stykke indtil kap. 1 mgl. i D.*

[Aff thet hellie landz loff oc priis, ſom Jherufalem vdi liggher.[1]

Mæn[2] th*et* ſaa ær, ath th*et* hellie land, ſo*m* Jheru*ſa*lem jnne*n* liggh*er*, hwylketh ſo*m* ‖ er gutz [børn 1 *b* iæth[3], ſkall haffues j ſtørre *ver*dicheth æn andr*e* landh, ſo*m* j v*er*dhen ær*æ*, for*æ* ma*n*ghe ſaghe ſkil: fførſth forthy ath gudh, ſo*m* ſkob he*m*mel ok iordh, holt he*nn*æ ſaa v*er*dik, ath ha*n*d obenba*rœ*dæ th*er* me*n*niſke*n*s kiøn ſy*n* eghen[4] ſøn Jh*e*ſum *Chriſtu*m, v*er*de*n*s frælſær*æ*, j tj ath hand th*er* tok ma*n*dom aff io*m*fr*v* Ma*ri*a, reen mø, oc hadhe th*er* alzydmigſth[5] omge*n*g-elſæ j tryy oc tretywe aar oc [ledh th*er*[6] forſmædelſe oc hordh dødh oc fooræ ha*n*s vnn*er*lige opfa*r*elſæ tel he*mm*e*ry*gæ aff forſc*r*e*ff*næ landh, oc forty, ſo*m* th*e*n hellie kyrke tror, ath ha*n* ſkal tiidh j geen ko*m*me paa do*mm*e dagh oc dø*mm*e allæ hwer effth*er* ſyne *ger*ni*n*gh*er*, tha bør allæ c*ri*ſtnæ me*n*niſke th*et* ath elſke oc godh veliæ tell ath haffue, j hwot ſtath the helſth[7] j ær*æ*, thy ath forſc*r*e*ff*ne landh ær[8] th*er*r*es* retthæ ærwæ.[9] [Herr*æ* oc førſthe ær*æ* th*et*[10] ſkyllighe j ſaa

---

[1] *Tilsat af udg. efter C:* For det førſte beſchriffuis det hellige Lannds Berømning loff oc priis ſom Jeruſalem vdi ligger; *overskrift mgl. i B;* De laude terre Iheroſolimitane. Capitulum primum, *lat.* [2] *Åben plads til initialen i B.* [3] *Rettet af udg.;* børns Iet, *C;* bøn ath eth, *B; lat. har:* terra p*r*omiſſionis filioru*m* dei *(jfr. kap. 14:* alt tet land ſom guts børn lofu*et* er = tota terra p*r*omiſſionis). [4] Euige, *C;* p*r*opriu*m*, *lat.* [5] *B har* alzydmgſth *med prik over sidste streg af* m. [6] at hand der lidde, *C.* [7] fielff, *C.* [8] er, *C;* æræ, *B.* [9] Arffue, *C. Måske har det opr. været:* æræ the rettæ arwæ *(arvinger) med fornøden ændring i det foregående. Lat. har:* . . . . ſit tanq*uam* a p*r*oprijs ſuis heredib*us* diligenda. . . . [10] Oc førſt

madhe ath elſkæ, ath them bør thet j geen ath vynnæ ‖
2 a aff the fwlæ hetninges makt, ſom thet aff oos wnneth haffue [foræ woræ ſynner ſkyll oc theſſ ver j manghe aar j therres væræ haffdh haffue[11], oc medelmadæ criſtne mæn ſkulæ thet hedre j ſaa madæ, ath the thet søge ſkulle j[12] gudelich pelegryms gongh oc goo och søghe the ſtæder [oc fieth[13], ſom gudh meth ſyne diſcipulæ gongheth och fareth haffue, paa thet ath[14] the mwæ fonghe therres ſynners [forladhelſe oc[15] afflꝏſningh. Jtem [aff thee criſtnæ folk, ſom[16] hyndrædæ æræ, ſaa ath the jkcæ ſælwæ kundhe tidh[17] komme, tha[18] ſkal thet elſkeſſ i ſaa madæ, ath the gudh bedæ ſkulle och[19] herræ oc førſte, ſom makth haffue, [vnnerwyſæ och radhe, ath the trolighe tell hielpe[20] meth therres liff och gotz, ath thet matthe j geen wynneſſ aff the vmillæ hetninges makt och hendher[21].

erre de, *C; principibus* quidem *et* potentibus, *lat.* [11] *Indsat af udg. efter C:* for vorre ſynnders Skyld, oc diſz verre i mange Aar y deris vere haffue haffdt; *mgl. i B; lat. har:* qui eam iam pridem a nobis noſtris exigentibus demeritis abſtulerunt. *et* per annos heu plurimos pacifice poſſederunt. [12] met, *C.* [13] *Således må der sikkert læses.* och ferdt, *C; mgl. i B; et* veſtigia, *lat. (jfr. kap. 20:* ſtædher oc fiædh ſpor ſom vor herræ ſelfuer hadæ gonghet = chriſti veſtigijs *et* . . locis). [14] at, *C; mgl. i B, sikkert ved forglemmelse, da det i denne forbindelse ellers altid findes i B og A.* [15] *Mgl. i C og lat. og er vistnok uopr.* [16] aff de Gemeene chriſtne folch, oc aff dennom ſom, *C; lat. har:* Ab impotentibus vero *et* impeditis. *Der er vistnok forbigået noget i B.* [17] diid, *C*; *mgl. i B.* [18] *Svarende til det følgende* (tha . . . . hendher) *har lat.:* quatenus ſupradictos vel hortentur vt aliquo modo iuuent. ſeu certe pro eis fideles fundant orationes (v. l. preces). [19] at, *C.* [20] *Således må der vel læses.* ath the vnnerwyſæ och trolighe tell hielpe oc radhe, *B*; vnderuiſze oc raade, at de troligen til hielpe, *C.* [21] *Herefter 10 spalte-linjer i lat. forbig. Efter* hendher *har B (som sædvanlig ved slutningen af et afsnit) et forkortet* et cetera.

[Thette ær thet førfte capytel, fom her effther følger.[1]

Jek[2] Ioh*annes* aff Ma*n*dhewyllæ, r*i*ddhe*re* oc[3] oppfooftreth j Engeland j f*anc*ti Albani byy, fek[4] fadhan ingydelfe j my*n* vngdom, ‖ ath iek vyllæ far*æ* my*n* 2 *b*
pelegr*y*ms [gongh eller[5] reyfe tel for*æ*fc*re*ffnæ landh oc ther nagher ftu*n*dh dwelleff for*æ* mynæ fynners [aff løns[6] fkyll. oc[5] tha fordh iek aff ftædh [tel fkips[7] aff[8] Marfilieff haffh ardh effther gutz byrdh tufe*nn*e [try hu*n*dreth[9] tywe oc paa th*et* a*nn*e*th*, oc faa bleff iek j the land paa [hy*n* fidæ[9] mæ*r*eth thel then tidh, ma*n* fc*r*eff wor herræs aar tufe*nn*æ [try hundreth[10] halfftrediefi*n*tztywe oc paa th*et* fæmpte, huilke*n* tidh fo*m* giør try oc trætywe aar. J for*neffn*de tidh ford jek j ma*n*gæ lande[11] oc rygæ ok *øø*, fo*m* er Turken, [Armenia, Egyptæ landh th*et* ftø*rre* ok my*n*dr*e*, Libia th*et* nætræ och offr*æ*, Suria[12], Arabia, P*er*fia, Caldea ok een ftoor deel aff Ethiopia, Tart*ari*a, Amazonia, th*et* my*n*dr*e* India oc th*et* medelæ och een ftoor deel aff th*et* ftørr*æ* India, och j theffæ ryghe ok landh ok om kry*n*gh them faa jek ma*n*ghe uth *øø*, ftædher, byy och floth[13], ‖ j 3 *a*

Kap. 1. [1] *Tilsat af udg. efter C:* Dette er dett Førfte Capittel fom her effter følger; *mgl. i B; lat. har:* Subfcriptio autoris. [2] *Åben plads til initialen i B. Her begynder D.* [3] *Mgl. i C;* natus *et*, *lat. Det opr. er måske:* fødder oc. [4] oc fek, *B*; fick ieg, *D.* [5] *Mgl. i CD og er vistnok uopr.* [6] *Så B; samme form findes også andensteds.* [7] *Indsat efter CD; mgl. i B.* [8] til, *C;* y, *D. Hvilken præpos. er den rigtige? Lat. har:* impofui me nauigationi maris marcilienfis. [9] *Som ét ord i B.* [10] *Mgl. i B; C har årstallet skrevet* mccclv. [11] *Så synes B at have, dog er* e *måske ikke helt sikkert. Ellers har B og A allevegne flertalsformen* land, landh. [12] *Så B;* Armonie, Egipti land, det ftorre oc mindre lybya, det nedre og øftre Siria, *C;* armenia*m* maiore*m* *et* minore*m*. Egiptu*m*. Lybia*m* altam *et* baffa*m*. Suria*m*, *lat.* [13] *Herefter har B og C:* oc vnnerlighe

hwylke *ſom* boor ma*n*ghe hondhe folk, oc[14] atſkyllelige [ær*æ* j th*er*r*es* andlidhe oc andſekt oc andr*e* ſedh*er* ok low oc j leffn*eth*[15], ſ*om* meget aff fy*n*neſſ hær effth*er* j bogen. Tok wor my*n* [høyxſtæ athra[16], ath iek væl fræ*m* mattæ ko*m*me tel th*et* hellie landh oc beſee ok ſøghe the hellie ſtædh*er*, ſ*om* gutz ſøn hadhe gongh*eth*, och tha iek tidh kom, tha bleff iek lengſth j th*et* landh, och forthy ſcr*i*ffu*er* jek nw [førſth j te*n*næ bogh[17] veyæn tidh ſaa vell thel landh ſ*om* tel [ſtrandh och[18] vatn fran Engelandh ok the ſtædh*er*, ſom‸th*er* mellæm æræ och merkeligh hellie dom j ær, paa theth ath pelæg*ry*mæ mwæ theſſ bæth*er* fynne po*n*næ væghe*n* ok væll fræm ko*m*mæ, ſoom [for*æ* gutz ſkyll och th*er*r*es* ſiælæ ſkyll[19] vellæ tidh faræ[20].

[Aff veyen ſaa vel tel landh ſom tel vatn fran Engelandh oc in tel Conſtantinopolim.

Capitulum ſecundum.[1]

Hwo[2] ſom vell far*e* thell Jh*eru*ſ*a*l*em* aff Engelandh,‖
3 *b* aff Ybernia, aff Skotlandh, aff Norghe eller aff

tyngh, *der mgl. i D og vist må være uopr. på dette sted; lat. har:* villas *et* loca. [14] *Så B;* ſom, *C.* [15] *Så B. Stedet, der gengiver lat.:* vbi habitant varij ho*mines et* ge*n*tes aſpectuu*m* mo*rum* legu*m et* rituum diuerſoru*m*, *er vistnok noget forvansket.* [16] *Således må der læses.* høyeſte atraa, *C;* høſtre megit athralik, *B;* ſummo deſiderio, *lat.* [17] in hac prima p*ar*te huius op*er*is, *lat.* [18] *Mgl. i C; lat. har:* tam peragra*n*di *quam* nauiga*n*di. [19] for guds oc deris ſiels vidtarff, *C. Det oprindelige er måske:* foræ gutz ſkyll och therres ſiælæ vidtarf. *Sætningen* ſoom . . . faræ *uden tilsvar. i lat.* [20] *Herefter har B et forkortet* et cetera.

Kap. 2. Tilsat af udg. Overskrift mgl. i B; Huorlunde mand ſkall finde veyenn aff Engeland oc ind til Conſtantinopolim ſaa vel til land ſom till vand. cap. 2, *C;* Her effter føllger Veyenn thill Lannd och offu*er* Vanndt thill Conſtantinopell aff thiſſe Lannde, *D;* De itinere ab Anglia vſq*ue* ad Conſtantinopolim. Capitulu*m* .ij., *lat.* [2] *Initialen i B ikke udført; på dens*

Galiæ, hand maa uth keſe en vey tel landh eller tel vatn *in*tel keyſe*re*ns ſtadh j G*re*ken, ſom kalleſſ *Con*ſtantinopol*im*. Ow*er* land maa handh fare thel Kolnæ oc tel[3] Vngheren och fræm ath Bellegrawe[4] ok tel eth landh, ſo*m* hedh*er* Bulgarie, ower een ſteenbroo, ſo*m* liggh*er* ow*er* eth vatn. ſo*m* hedher Marroi[5], och ſaa gem*m*en eth landh, ſo*m* hedh*er* Pynzi*nares*[6], och th*er* neſth taa ko*m*m*er* hand jndh j G*re*chen tel een ſtadh, ſo*m* hedh*er* St*er*nes[7], oc ſaa tel en ſtad, ſo*m* hedh*er* [Tiſme p*a*pe[8], oc ſaa tell een ſtadh, ſo*m* kalleſſ Andronopolim[9], oc th*er* neſth ko*m*m*er* hand tel *Con*ſtantinopolim, ſo*m* keyſe*re*ns aff G*re*chen høyxſtæ[10] ſædhe er. Jt*em* hoo ſo*m* och vell fa*re* tidh thel ſkips, ſo*m* for*œ* er rørth, ha*n*d maa uth ſeylæ aff Marſilia, aff Piſi[11] eller Janua[12] eller Venedi eller aff Room eller aff Neapol*is* eller andr*e* belæyelige ſtade[13], tha ko*m*m*er* ha*n* fram ath teſſe efth*er* ſc*re*ffne || landh, ſo*m* er 4 *a* Tuſſia*m*[14], Ca*m*pania*m*, Corſica*m*[15], Sardinia*m* oc ſaa intel Cicilia*m*, oc th*er* er eth bierghe, ſom kalleſſ Ethna, och th*et* bre*n*ner altidh ok aldræ ſlikcæſſ, och foor vdh*en* th*et* tha er th*er* æn ferræ ſtædh*er*, ſo*m* altidh giffwæ eldh oc bre*n*ne*n*d*es* lwæ aff them, ok the

plads har cod. hw *til vejledning ved den påtænkte udførelse af initialen.* [3] Igennom, *C;* igiennom, *D;* per almaniam in vngaria*m*, *lat.* *Opr. måske:* gemmen Tydſkæland oc tel. *Efter* Vngheren *er 9 spalte-linjer i lat. forbig.* [4] *B;* Bellegraffue, *D;* bollegraffue, *C;* Bellegraue. *lat.* *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [5] *B;* Maroy, *D;* Martij, *C;* Maroy, *lat. A;* marroy, *lat. B.* [6] *B;* Vintinarus, *C;* Piinſinares, *D;* Pyncenars, *lat.* [7] *B;* Sterckueſſ. *C; mgl. i D;* ſtermes, *lat. A;* ſternes, *lat. B.* [8] *B;* Teſne pape, *D; mgl. i C;* aſme. pape, *lat. A;* aſmepape, *lat. B.* (a *er blevet læst som* ti). [9] *BC = lat.* [10] *Rettet.* hoyxſtæ, *B.* [11] *B;* Piſzij, *C;* Perſej, *D;* Piſi, *lat. (gen.).* [12] *C;* jama, *B; mgl. i D;* Janue, *lat. (gen.).* [13] haffner, *CD; lat. har blot* alibi. [14] Thuſciam, *lat.* [15] *B;* Tarſziam,

kalleff Golchen[16] oc æræ hoos vij mylæ langhe, oc aff then famme eldh oc lwe hawer thet folk, fom ther hoos boor, therres merke [huert aar[17], om the fkullæ fonghe tyrkæ eller vædhe eller [dyr tidh eller[18] godh aaryngh eller kullæ eller vermæ, och the ftædher kalle the ponnæ latynæ caminos infernales. Oc æræ ther nagræ abellegardæ j Cicilie, [fom fyndeff j æblæ oc grøn fructh[19] alth areth om kryngh bodhe vynther oc fommer[20]. Jtem nar han faar thædhen aff Cicilia, taa føgher handh jkcæ landh, før hand kommer j naghær haffen j Grechen, fom kalleff Merwth[21], Vallonie[22] eller Duras eller nagher annen haffn vnner landheth, tidh fom gud ||
4 b hannum giffuer vædereth, och ther nefth tha kommer hand tel Conftantinopolim[23].

[Aff Conftantinopoli oc then koftelik hellidom, fom ther vdi er.

Capitulum tercium.[1]

Conftantinopolis[2] thet er een fkiøn ftadh, mektik och fafther[3], oc ther er megel koftelik hellidom. Ower

C; Torfitam, *D; lat. har derimod* Chorifcum. [16] *B;* Golchon, *C;* Golltenn. *D;* golchan, *lat.* [17] *Så CD; mgl. i B.* [18] *Indsat af udg.; mgl. i B;* dyre eller, *C;* gode aar eller, *D; lat. har:* annum fterilem . . vel fertilem. [19] *B;* fom finndis eble oc grønn vdi, *C;* fom erre grøne och giffuer frucht aff thennom Eble och perrir, *D;* in quibus inueniuntur frondes flores et fructus, *lat.* [20] *Herefter 19 spalte-linjer i lat. forbig.* [21] *B;* Merut, *C;* Merudt. *D;* Miroit, *lat. A;* myroyt, *lat. B.* [22] *Rettet af udg..* vellonie, *B;* Vallenie, *C;* Vallerie, *D;* Ualonie, *lat. A;* vafonic, *lat. B.* [23] *Herefter har B et forkortet* et cetera. *De sidste 6 spalte-linjer i lat. er forbig..*

Kap. 3. [1] *Tilsat af udg. efter C:* Aff Conftantinopel oc den kofthellige helligedom fom der vdi er; *overskrift mgl. i BD;* De vrbe conftantinopoli et reliquijs ipfius, *lat.* [2] *Åben plads til initialen i B.* [3] *Herefter er 11 spalte-linjer i lat. forbig.*

alt tha er ther then ſtørſte[4] deel aff thet hellie kors, [ſom Iheſus wor pynther ponnæ[5], ok ther er ok hans kiortel inconſutilis[6] oc thet rør ok ſwomp, [ſom hannum gaffs drikkæ aff paa korſſeth[5], oc eth aff the føm, [ſom han wor fæſth paa korſſeth meth[5], och halffdelæn aff the torn krwnæ, [ſom Iødernæ ſetthe ponne Jheſu Chriſti hoffweth[5], och then annen halffdeel handh er j Paryſſ j koninghens capellæ aff Franke ryghe. Jek, ſom w verdik er, haffuer offthe ſeth bodhæ delæ[7]. J Conſtantinopoli er ok een koſtelik kyrke meth bignyngh och allæ ſtikkæ[8] øwer allæ the kyrker, j criſtendommen æræ, ſom wydher er j ſancte Sophie hedher [oc verdicheth[9]. Ther æræ allæ teſſæ foræ ſcreffne hellidomme j. ‖[10] Ter er ok[11] ſancte Anne legemmæ, ſom ſancta 5 *a*
Helena drotning hun føræ[12] tiid fran Iheruſalem. Ter er ok ſancti Luce ewangeliſte legemmæ, ſom førdis tid af [Britanea Judee[13]. Ter ligger ok[14] Johannes Criſoſtomi[15], ſom ter vor beſkopp, meth andræ fleræ vtalligæ helly mentz been[16]. Jtem hart vden for kyrken ter ſtor end høffuer peleræ af malmerſten, oc ter ponnæ ſtor en keyſæræ oc ſider ponnæ ſin heſth oc hed Juſtinianus[17] oc er gwden af eer[18] och forgywlt. Han hadæ fordom oppa ſin hand en ſkyfuæ, huyken[19] ſom foræ

[4] *Efter CD;* øwerſte, *B;* maior, *lat.* [5] *B og tilsvarende i CD; findes ikke i lat.* [6] *Efter C;* j conſtantinopolim, *B; mgl. i D;* inconſutilis, *lat.* [7] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [8] de ſtycker der till heerer, *C; lat. har:* in ſeruatis ibi ſacroſanctis reliquijs. [9] *Mgl. i CD og lat.* [10] *Her begynder A.* [11] *Her ender B.* [12] *Så A,* = førdæ. [13] *B;* Britania i India, *C;* Britania, *D;* bethania iudee, *lat. B;* Bethania, *lat. A;* bithinia, *lat. msc.* (Brettagnia, *ital. s. 20*). [14] *Mgl. i A;* oc ſaa, *C;* och, *D.* [15] *Så A;* Chryſoſtomus, *CD;* criſoſtomi, *lat. (gen.).* -us *i CD er vistnok rettelse af afskriverne.* [16] *Herefter 6 spalte-linjer i lat. forbig.* [17] *Efter C;* iuſtianus, *A;* Juſtianus, *D.* [18] *C;* err, *A.* [19] *Så A;* k *og* kk *for* lk *i dette ord findes*

ma*n*gæ ardh er vdh fallen aff hans hond tel eth teghn, at[20] keyſær*en* af Greken hafue*r* meſt ma*n*gæ ryghæ oc land. Ha*n* vor tel fo*re*n her*r*æ ofuer teſſæ eft*er*ſc*r*efnæ landh: Rom, G*re*chen. Aſie, Surie, Judee, Egypti, Arabie oc P*er*ſie, *men* nw hafue*r* han alz eneſtæ G*re*ken m*et* teſſæ land ſom her[21] efter nefneff, ſo*m* er Caliſt*rum*,
5 *b* Colcos[22], || Orthygo[23], Teſbria, Minos[24] oc Flexon[25], Melo, T*ra*kia[26] *oc* Macedonia[27]; oc t*et*tæ for*æ* ſc*re*fnæ belædæ holler op[28] ſin høgræ hand vty øfter tel eth tegn, at han tiuer te hetni*n*gæ, ſom øfter vdh beſidennæ ærǽ [ok *cri*ſtnædæ menz fiendæ ær*æ*[29]. Jt*em* j ten for*æ*ſc*re*fnæ ſa*n*cte Sophie kyrkæ lodh end tiid en keyſæræ begrafuæ ſin dødæ fre*n*næ, ſom for*æ* mek ther vor ſaut. Ther te grofuæ hans g*ra*ff, ta [ko*m*mæ te[30] tel en anne*n* graff, ter ſom eth lege*m*mæ wdy laa, ok po*n*næ t*eth* lege*m*mæ la end deſk af clarth gull, oc ter vor pa*n*næ ſc*re*fu*et*, g*re*tzſkæ, ebrayce ok latine: Jh*e*ſus *Chri*ſtus ſkal føde*s* af[31] ren iomfruæ, ok iek tror po*n*næ ha*n*nu*m*, ok ter m*et* ſtodh oppo, [huot tidh ten dødæ vor ter nødher lagt. Ta regnædæ te fran then tidh oc fu*n*dæ[32], at t*et* vor [tu thuſe*n*næ[33] ard, før en vor h*er*ræ lodh ſek fødhæ af ſa*n*cta Ma*ri*a,

---

oftere i A. [20] *CD*; oc, *A*; q*uod*, *lat.* [21] *Rettet af udg.*; ter, *A*; *mgl. i CD.* [22] *AC*; Collthotz, *D*; cholchos, *lat. B*; Calchos, *lat. A.* [23] *A*; Orthigo, *C*; Artthigo, *D*; Ortigo, *lat.* [24] *C*; nimos, *A*; Minius, *D*; Mynos, *lat.* [25] *D*; flexom. *A*; Flexomia, *C*; fllexon, *lat. B*; flexon, *lat. C*, *msc.*; Flexon, *lat. A.* [26] *A*; Thracia, *C*; Trachia, *lat.* [27] *Herefter et par spalte-linjer i lat. forbig.* [28] *Således må der læses med D*; a, *A*; paa, *C*; *lat. har:* eleuatam. [29] *Findes ikke i lat. Herefter er en hel spalte i lat. forbig.* [30] *Så må der sikkert læses.* komme de, *C*; kommer the, *D*; fu[n]dæ te ok komm*æ*, *A*; ventu*m* *e*ſ*t*, *lat.* [31] *Herefter har CD:* enn; *måske bör* een *indsættes i teksten.* [32] data defuncti ſec*und*u*m* modu*m* illi*us* temp*or*is que *con*tinebat. *lat.* [33] ijm. *C*; thuſenn*æ*. *A*; M, *D*;

ren iomfrw, oc then deſkh giommes en j for*nefn*de kyrkæ. ‖ Jt*em* allæ te rigæ oc landh, ſo*m* vnd*er* keyſær- 6 *a* en[34] af G*r*echen æræ, te æræ døptæ [oc ſynes at var*æ* c*ri*ſtnæ[35], tee hwerma*n* at te j ma*n*gæ modæ far*æ* villæ oc langæ[36] ſien bort go[n]gnæ æræ fran Romær*æ* kyrkæ, [ſom tøm burdhæ at vær*æ* vnn*er*gifnæ ſom allæ andræ c*ri*ſtnæ menniſkæ[37].

Weygen ofuer landh oc ofuer vadn fran Conſtantinopolis och in tel Acharon[1].

Quartum capitulum.

Ho ſo*m* vel faræ af *Con*ſtantinopoli ofuer land, han ſkal førſt til ſkips ofuer eth haff, ſom kalles brachiu*m* ſ*an*cti Georgii, oc ſa ko*mm*er han tel eth faſt ſlot, ſom heder Ruffineall, ok ſa tel eth and*et* ſloth, ſom kalles Puluereall, oc ſa tel eth ſlot, ſom heder Sinoplum[2], oc ter neſt ta ko*mm*er han j Capadociam, ſom er eth ſtort landh oc breth oc fult af høuæ byerghæ, oc ter neſt ko*mm*er ‖ han tel en ſtad, ſom 6 *b* heder Nik[3] oc ligger j Turchin, ſom[4] er meg*et* faſter

duo millia, *lat.* [34] *Efter C:* keyſzerenn; koni*n*gin, *AD*; imperatori, *lat.* [35] *A og tilsvar. i C; mgl. i D og lat.* [36] *Så A.* [37] *Findes ikke i lat. Herefter har A et forkortet* et cetera *og derpå:* ſom j verd*en* æræ, *alt overstreget med rødt blæk. Slutningen af kapitlet — 17 spalte-linjer i lat. — er forbig..*

Kap. 4. [1] *C = lat;* acharan, *A.* [2] *A;* Synoplum, *C;* Sinopilum, *D;* ſinopolu*m*, *lat. B;* Synoplym, *lat. A;* Synopolim. *lat. msc.* [3] *A;* Nich, *C;* Niick, *D;* Nica, *lat. msc.;* Nyt, *lat. A;* nunc, *lat. B* (Nyke, *engl. s. 21*). [4] *C og D har vistnok ordene i en oprindeligere orden:* i Tørckienn til enn ſtad hedder Nich, ſom, *C;* y Tyrckeriet, thill enn ſtad kalldis Niick, ſom, *D; lat. har:* Deinde turchiam ad portu*m* Cheneron. *et* ad

meth ſtoræ torn oc mwræ[5] om *kr*ingh[6]. Ter neſt ko*m*m*er* han tel Antiochiam t*et* myndræ, ſom er ten mektiſtæ ſtad af Suria[7]. T*et* ſa*m*mæ Antiochia er ſtor oc mektik oc meg*et* faſt ok[8] hafu*er* fordom var*et* megit faſtæræ oc ſkønæræ. Ter neſt ko*m*m*er* han tell teſſæ eft*er* ſc*re*fnæ ſtadh*er*: Laonſam, Gibellam, Turchuſam[9] oc Berugh[10], th*er* ſom ſies, at ſa*nc*tæ Jwriæn[11] ſlo dragen j hiel. Ter neſt ko*m*m*er* han tel en ſtad, ſom heder Anchon[12], ſom fordom hedh Ptolomaida[13], huyke*n* ſom vor en[14] meg*et* mektik ſtad oc faſt, ten tid C*ri*ſtnæ ha*n*nu*m* j væræ hadæ, ſoſom vor hoos vor h*er*ræs aard tuſennæ ok tu hu[n]drædæ halfftrediæſinztyuæ[15] oc pa t*et* tyuennæ, oc nw er han gantzæ forfallend. Jt*em* nota, at p*er*egri*m*me[16] mwææ[17] meg*et* ſaktæræ ko*m*mæ tel[18] Iheru*ſa*lem tel vatn en til

7 *a* la*n*d, ‖ om gud vel giſuæ th*ø*m bør oc ſeliched. Jt*em* hoo ſom vel faræ tidh tel ſkips fran Conſtantinopoli, ha*n* ſkal førſt tel end ſtad, ſo*m* heder Barrea[19], ter

ciuitatem dictam Nyt. [5] *Rettet af udg.*; mwr, *A*; mure, *CD*; muris, *lat.* [6] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [7] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [8] ſicet, *lat.* [9] *AD*; Turcuſzam, *C*; Tortuoſam, *lat. A*; tortuſiam, *lat. B.* [10] Beruch, *lat.* [11] *Så A*; Jörgenn, *CD.* [12] *C*; anthon, *A*; Ancon, *lat. A*; acon. *lat. B.* [13] *C*; tolomaidæ, *A*: Petholomaide, *D*; ptolomaydam, *lat. Herefter har lat.*: antiquitus Acharon, *hvilket er forbigået i alle hdskr. af oversættelsen; skönt navnet* Acharon *findes i kapitlets overskrift.* [14] *CD*; *mgl. i A.* [15] *Rettet af udg.* halffemtæſinztyuæ, *A*; *CD har årstallet skrevet* MCCLXX; *lat. har*: milleſimum ducenteſimum octuageſimum. [16] *Så A her og nogle gange til. Hvor ordet skrives helt ud, har A allevegne* pelegrim; *formen* peregrim *har sikkert tilhørt det oprindelige hdskr.* [17] *Så A i slutning af linje, hvor fordobling af endevokal oftere findes, som det synes, blot for at fylde en tom plads. Undtagelsesvis forekommer dette dog også inde i linjen.* [18] tel ‖ tel, *A.* [19] *C*; Borrea, *D*; banea, *A*; bar-

fom fancti Nicolai been liggæ, oc[20] faa tæden fram foræ [manghæ land, fom liggæ vdhy hafueth[21], oc fram foræ en øø, fom heder Silo[22]; ther voxer maftix oc[23] en honnæ gumi, fom meget klarth er; oc ter neft foræ[24] fancti Iohannis ewangelifte øø ok fa tel Ephefum[25], fom han vor iordeth. Alth tettæ forfcrefnæ landh, fom fkalles Afia thet myndræ, thet hafuæ nw tee fnødæ hedninggæ, fom hedæ Turchi, oc the kallæ nw tet land Turchiam tet myndræ. Ter neft feyler man fran Ephefum oc jntel Pannoniam[26] ok tel end ftad, fom heder Patera, ter fom fanctus Nicholaus vor fødder, ok fræm at Mirream[27], ther fom han vor befcopp; ther voxer meget fterkt win; ‖ oc ter neft tel 7 b
en øø, fom heter Creta; ter[28] vor ten vifæ lægæ fødder Vpotras[29]: oc fa tæden oc tel en ftor øø, fom kallis Rodin[30], oc hennæ hafuæ criftnæ mend j verdhæ, fom hedæ hofpitalarij[31], oc ten øø hun hedh fordom Colfos[32], fom ten epyftola lider, fom fanctus Paulus fcreff tel tøm[33] och kallæde tøm Colocenfes. Tæden feyler mand och intel Cypren, oc ter j melløm [fynes Sodoma[34], fom for gik for en find fkild, fom vor omod

ream, *lat. A.* [20] *CD; mgl. i A; et, lat.* [21] maritima loca, *lat.* [22] *C;* Siloe, *D;* file. *A;* Silo, *lat.* [23] *Så ACD; lat. har:* vbi crefcit gummi maftix lucidum. [24] *Rettet af udg.;* kommer mand frem for, *D;* thil, *C;* fom, *A* (*foræ læst fom* fom?). [25] *C = lat.;* ephefim *A.* [26] *AC;* Pavoniam, *D;* Pannonie, *lat.* [27] mirream, *lat. B;* myrteam, *lat. A.* [28] *Efter* cretam *har lat.:* hinc Chio. poftea lanco. vnde . . .; ter *refererer sig således til det udeladte* Lanco, *ikke til* Creta. — heter . . . fom *mgl. i C.* [29] *Så A, fejllæsning for* Ypocras; *mgl. i CD;* hypocras, *lat. A;* ypocras, *lat. B.* [30] *A;* Rhodin, *C; mgl. i D; alle de benyttede lat. tekster har den ældre form på -um.* (Rodi, *ital.*). [31] *A = lat. B;* hofpitarij, *lat. A.* [32] *A;* Colffos, *C;* Kolfos, *D;* Colofos, *lat. msc.;* Colfei, *lat. A;* colchos, *lat. B.* [33] habitatoref huius infule, *lat.* [34] *Så A og*

naturam[35]. Cipren er eth ftort land oc fkønt oc hafuer vdy fek eth [ærkæbefcops dømmæ[36] met fem [lydæ befcoppæ[37], oc ter er en hafn, fom kalles Famogefta, oc tet er then nafnkunneftæ hafn j bland køpmennænæ aff all verden. Ter fyndes och køpmen af al verden, fom æræ hedningger[38] oc criftnæ.
8 a Ther ær oc een abbacia ‖ aff fancti Benedicti orden, fom kalles [mons crucis[39], oc ter fyes at varæ teth kors, fom røfuæren ponnæ he[n]gdæ, ten fom frelfter vor. Ter er oc eth floth, fom koningin lader meget vel foruaræ, oc ter liger ponnæ Hylarionis legemmæ[40]. Ter neft fyndes faa by eller ftæder, fom criftnæ folk j boo, men hetningæ hafuet nær alt fammen, bo[dæ] land oc ftader, oc hafuæ ty ver haft, all fyden mand fcreff effter gutz byrd tufennæ och [tu hu[n]dreth[41], oc[42] fredæligæ befydeth. Jtem ho fom feyler af Cypren oc hafuer goth væder, han maa kommæ j too dawæ tel en hafn, fom heder Joppe, fom nw kalles Jaffe[43] och lygger half annen dags ferdh fran Iherufalem. Jtem myth mellem Cypren oc Jaffe[44] er
8 b en hafn, fom hedher Tyrus, fom fordom vor en mektich oc koftæligh ftad; hannum hafuæ tee hetningæ forderfuet[45], fiden te hannum wnnæ fran te criftnæ. Tok[46] kalles ten hafn ikkæ nw Tyrus, men hun kalles Swr, forty at ponnæ ten fydæ ta fard[47] mand

tilsvar. i CD; lat. har: afpicitur abforptio ciuitatis Sachalie (*A*; fathalie, *B*). que ficut olim Sodoma dicitur periffe. [35] *Herefter har A et forkortet* et cetera. *3 spalte-linjer i lat. er forbig.* [36] *Så må der læses med C:* erckebifcobs domme; ærlicth befcops dømmæ, *A; mgl. i D;* archiepifcopatum, *lat.* [37] *A;* liden bifcoper, *C; mgl. i D;* epifcopatibus fuffraganeis, *lat.* [38] *Så A; ellers har A overalt flert. på -æ.* [39] *A;* Mons Ecclefiis, *C;* in monte fancte crucis, *lat.* [40] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [41] *Som ét ord i A.* [42] *C; mgl. i A.* [43] *C = lat.;* joffe, *A.* [44] *Så rettet.* ioffe, *A;* Joppe, *C;* Jaffe, *lat.* [45] *Efter C:* forderffuit; fordrefuet, *A.* [46] *Efter C:* dog; ta, *A.* [47] *Så rettet.* ford,

intel eth land, fom heder Surya. Jtem vden foræ ten fammæ ftad [ter ligger[48] end fteen, fom Ihefus Chriftus fadh ponnæ oc predikkædæ foræ finæ difcypulæ[49] oc foræ folketh, oc ty hadæ Criftnæ fordom bigdh ofuer ten ften en kyrkæ, fom ter kalledes jn nomine faluatoris. Jtem er Sarepta Sydonis[50] ottæ milæ ter fran efter vdh, te[r] fom Helyas fordom opvoktæ en enkkæ hennes fen af dødæ. Jtem fran ten fornefnde hafn Tyrus[51] oc tel Anchon[52] oc[53] fran Anchon[52] oc hender hafuet ter ‖ er[54] teth bergæ Carmelus, fom forfcrefne 9 a fanctus Elyas vdy bodæ. Jtem ponnæ eth annet byerg ter hoos er end by, heder Saffra, ter fom fancti Iohannes oc Jacobus[55], bodæ brødræ, føddæ æræ, ok ter ftor en fkøn kyrkæ ponnæ then fammæ ftædh, fom te bodæ føddæ æræ[56]. Jtem fran Anchon[52] oc intel Iherufalem er twændæ[57] veyyæ, end fram at Iordanen oc tel Damafcum, ten anden vey han hafuer too daus ferdh tel end ftad, fom heder Gaza, ter fom Samfon[58] then fterkæ bort bar meth fek portin fran ftaden om naten, oc fien fkal mand fram at Cefaream Phylippy oc at Afcalonem ok fa tel Joppen[59], fom føræ er nefnt, oc fien tel Rama oc tel Emaws oc fa intel ten helly ftad Iherufalem[60].

A; farer, C; eft ibi introitus, *lat.* [48] *Gentaget to gange i A.* [49] *Så rettet.* difcyplulæ, *A.* [50] *A;* Sidonis, *C; mgl. i D;* fidoniorum, *lat. A;* fydomorum, *lat. B.* [51] *C;* tirus, *A.* [52] *C;* anthon, *A;* Ancon, *lat. A;* acon, *lat. B.* [53] *Her foran er noget forbigået i ACD. Lat. har:* a tyro in vnica dieta pergere poteft in Ancon fiue Accharon fuprafcriptam. *Derefter begynder nyt afsnit med:* Circa Ancon verfus mare *o. s. v.* [54] *C; mgl. i A.* [55] *CD;* iacobi, *A.* [56] *Herefter en spalte i lat. forbig.* [57] *Så rettet.* twandæ, *A.* [58] *D;* Samfonn, *C;* famfon, *A.* [59] *Så rettet;* iopen, *A;* Joppenn, *CD;* Joppen, *lat.* [60] *Det følgende indtil kap. 10 mgl. i D.*

Veyyen af Frankæ rygæ oc Flandren ofuer land oc tel Jheru*ſ*alem.

Qui*n*tu*m* capitulum[1].

9 *b* Udy teſſæ for*ſcref*ne capytel hafuer iech ſauth ten vey, ſo*m* tel la*n*d oc vadn ma fares tel Iheru*ſ*alem vdh af vor*æ* landſc*ap*[2]. Nw vel iek ſyæ af en a*n*nen vey ofuer land, ter ſo*m* ma*n*d engælu*n*d ma ko*m*mæ pon..æ hafue*t*, ſaa ſom er j gø*m*men Tidſkæland[3], j gø*m*me*n* Beme*n*, j gø*m*me*n* Prytze*n* oc ind j the heteuſkæ land oc fram at teſſæ effter ſ*cre*fnæ la*n*d ok rygæ, ſom er Kaykon[4] oc Lituanie[5] ok ſa j gø*m*me*n* eth vnth land, ſo ſom er te*t* førſtæ Tartaren[6]. [The hedæ forty te førſtæ[7], ath [vdh fran tøm[8] kom ten førſtæ keyſær*æ* ofu*er* all Tartare la*n*d, huylky*n* keyſær*æ* ſom al tid ſkal hedhæ Grantkan[9], oc nøwæ finde*s* noger værde*n*s *her*ræ, ſo*m* mektigær*æ* er en han, vnd*er*tage*n* keyſæren[10] af teth øffræ[11] Indieland. Aff teſſæ
10 *a* to keyſær*æ* vel iek ydermeræ ſiæ eder fram[12] ‖ bæder

Kap. 5. [1] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [2] *Således må der vel læses. A har i den ene linje* land *og i den næste* ſc *eller* ſt *efterfulgt af et tegn, der mest ligner* x *men vel også kan være gengivelse af et utydeligt* p; *over linjen findes forkortelsestegnet for* ar, ra. u. *C har* lannde. Jtem; *lat.*: partibus. [3] *Så rettet. A har* tielſkæland, *hvor* el *vel er fejllæsning for* d, *skönt det vilde have ligget nærmere at tænke på* w, *hvis* Tiwſkæland *havde været sandsynlig.* [4] *Så AC;* laycon, *lat. A;* laiton, *lat. B.* [5] litwanie, *lat. B; mgl. i lat. AC msc.* [6] *Efter C:* Tartarenn; tatæren, *A;* tartarie, *lat.* [7] *Så A og tilsvar. i C; lat. har:* Dico autem tartarie prime. quoniam. *Den fra det foregående gentagne gen. sg.* tartarie prime *er af oversætteren bleven opfattet som plur.* [8] de hac, *lat.* [9] *C;* grantken, *A.* [10] *Indsat efter C:* keyſzerenn; *mgl. i A*; imperatoris, *lat.* [11] *A;* eſtre, *C;* ſuperioris, *lat.* [12] m *er bortrevet i A.*

j tennæ bogh. Jt*em* nota, at allæ h*err*æ och førftæ,
fo*m* befyde*nn*æ æ*ræ* j te*n*uæ førftæ Tartar*i*a[13], te gifuæ
keyfæ*ræ* Grantka*n* ftor fkath, oc *tet*tæ fa*mm*æ Tartaria
er eth vfelth landh oc w fruktfo*mm*ælicth. Jek vor ter
noger ftu*n*d j land*eth* oc va*n*drædæ ter om k*ri*ng, ty
ved iek, at fa er. Oc ter liger nogræ *øer*[14] om k*ri*ngh,
fo*m* kalles Rowfya[15], Niflan[16], Tetrakolaykon[17] oc Refta*n*,
oc j tøm oc fo*r*f*cre*f*ne* Tart*ari*a voxer lid*et* korn oc føuæ
af vin ok fa*m*mæled aff anne*n* fruct. Tok er ter nok
af *gre*ff oc yrter, fo*m* te*rr*es fæ m*et* fød*es*, ty at te
hafuæ ter meg*et* af fææ, ok te ædæ køth for allæ
ho*n*næ math oc fubæ fod foræ drykæ. Te drykcæ oc
melk af allæ ho*n*næ dyur, [fo*m* melk hafuææ[18]. Te
fattigæ te ædæ hu*n*dæ, vlfuæ, kattæ, rytter ok møøs oc
andræ fada*nn*æ wrenæ dyur, oc engin ‖ h*err*æ eller 10 *b*
nog*er* anner æder meer en en tid om daue*n*, oc en ta
fult lid*et*, oc t*et* er ganzæ wrent folk. Te bæræ ey
len clæder ok ey lage*n* ok entæ lin*eth*, vde*n* te rygeftæ
te hafuæ en nog*et* flikt. Te hafuæ oc ey vedh eller
noger trææ at b*re*nnæ; te tørræ møch af fæ oc heftæ
ok andr*æ* dyur, ok t*et* b*re*ndæ te, oc t*et*[19] redæ te
terreff mad meth, [oc ty luktæ te al tydh illæ[20]. Jt*em*
er ter om fo*mm*æren mege*n* torden oc lyuneth[21] oc
hawel, fa at th*er* blyfu*er* offtæ fæ oc folk dødæ[22], oc

[13] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [14] *AC; lat. har:* infulas. regiones *et* terras. [15] *A*; Rofsia, *C*; Ronffie, *lat.* [16] *C*; nifla*n*d, *A*; Nyflan. *lat. msc.*; Niflan, *lat. A*; inflau, *lat. B.* [17] *Så rettet.* tetakr*o* baykon, *A*; Tetraboleykan, *C*; Crakolayco*n*, *lat. A*; Cracolaycon, *lat. msc.*; craco latton, *lat B.* [18] fom de der haffue, *C*; *mgl i lat.*. hafuææ *i slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [19] tz (= tet, teth) *står flere gange i A, hvor man skulde vente* ter; der met, *C.* [20] *Mgl. i lat.* [21] *Så rettet. A har efter* lyun *det tegn, der ellers bruges for* us ( ); liunit, *C.* [22] *Herefter er 18 spalte-linjer i lat. forbig.*

ma ma*n* vidæ, at fult fa folk faræ the*n* vey fram tel Iher*uſa*lem, forty at th*et* er en ſtorder[23] ondh vey, ok ſter tel er han meg*et* ſtorligæ farlik[24].

Vey aff Cipren eller af Ih*eruſa*lem oc intel Babiloniam, ſom er j Egipti land.

Capitulu*m* ſextum[1].

11 *a* Iek hafu*er* nw beeſc*r*efu*et* tre*nn*æ veyyæ in tel *tet* hellyæ land. Nw uel iek end ſc*r*ifuæ af to and*ræ* veyæ, ſom pellæ g*r*imæ och vnn*er*ſtu*n*dom plæyæ at far*æ*. Mangæ pelæ g*r*imæ begær*æ* at ſøgæ ſ*anc*te Kate*r*ine bierghæ foræ afiad ſkildh, ter ſom ten helly io*m*frues ben oc leyræ ſtæd ha*n* er. Te ſom tid vellæ, thee ſkullæ førſt hafuæ leydæ af ſolda*nn*en af Babyloniæ, ty at ha*n* er en keyſær*æ* oc h*er*ræ ofu*er* allæ te land. So*mm*æ pelæg*r*imæ far*æ* geneſte*n* af Cypre*n* oc ſa intel Babylonia*m* oc foru*er*uæ th*ø*m leydæ, oc ſſiden far*æ* tee tæden oc ſa tel Ih*eruſa*lem oc ſa f*r*emdeles tel Synay[2]. So*mm*æ p*er*eg*r*imæ far*æ* ſa, at nor te hafuæ giort ter*r*es reyſæ tell Ih*eruſa*lem, ta far*æ* te ofuer land

11 *b* tel ſoldane*n* efter leydæ ſat v*er*uæ[3] inte[i] Synay, || oc h*er*foræ[4] ta vel iek nw beſc*r*ifuæ bodæ teſſæ veyyæ.

Af Cypre*n* oc tel Egypte*n* ſkal ma*n* far*æ* tel ſkyps

---

[23] *Så A*; *mgl. i C.* [24] erre megitt farlige ting i veyenn, *C. I lat. lyder kapitlets slutning:* na*m* iter eſt graue. diſtortum. longum *et* periculoſum ſicut auditis. immo periculoſius q*uam* ego ſcribo.

Kap. 6. [1] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [2] *Så A og tilsvar. i C*; *lat. har:* atq*ue* inde p*er*gentes in ſinay vadu*n*t in iheruſalem. [3] *A*; oc forhuerffue, *C.* [4] *A*; *dog kunde der måske i steden for* her ˙*læses* tz *med krølle over*, *der så måtte opfattes som* ter; herforæ *findes ellers ikke i A*, terforæ

oc ladæ t*et* helly land oc Iher*uſa*lem væ*ræ* po*n*næ then venſt*ræ* handh, oc te*n* førſtæ hafn, ha*n* for j Egypten, hu*n* heder Da*m*miete. Ter vor fordom end ſterk[5] ſtad, en[6] forty ath C*ri*ſtnæ wndæ ha*n*nu*m* fra*n* hetni*n*gæ, ta brudæ[7] hetni*n*ge*n*næ ha*n*nu*m* ga*n*tzæ neder j gru*n*den oc bygdæ en annen le*n*ger fra*n* hafu*et*, ſom nw hafu*er* t*et* ſa*m*mæ nafn. Ter neſt ko*m*m*er* ma*n* j en hafn, ſo*m* kalles Allexandrie[8] Egypti, oc ter er en ſtad, ſom er meg*et* ſterk[5] oc ſkøn, oc te hafuæ ey vatn jndæ m*et* tøm j ſtadé*n*, ſom duer at drikkæ; tok ledhe te vatn*eth* m*eth* koſtæligæ go*n*ghæ ok renn*er* vnd*er* iorden j*n* j ſtade*n* uth af en flod, ſo*m* kalles Nili[9]. Alexa*n*dria hafuer ‖ t*ræ*tyuæ mylæ[10] j lenge*n* ok thy j brede*n*. Ter 12 *a*
ſtor en ma*n*gæ kyrker, ſo*m* C*ri*ſtnæ te bygdæ, ter te t*et* j ve*r*dæ hadæ, oc te hetni*n*gæ hafuæ[11] aff ſcrefu*et*[12] te helly me*n*tz beletæ, ſo*m* pa*n*næ vegge*n*næ vo*ræ* malædæ, oc giort allææ[13] vegge*n*næ huydæ. Jte*m* nota, at af Alexandriæ ofu*er* la*n*d far ma*n* jn tel Babylo*n*ia*m* Egipti, ſo*m* oc ligg*er* po*n*næ tet[14] vatn, ſom kalles Nili[15]. Ha*n* kalles forty Babylo*n*ia Egipti eller Babilonia then my*n*dræ, at ma*n* ſkal vidæ, at t*eth* er ikkæ ten ſto*ræ* Babylonia, ter ſo*m* vor h*er*ræ gio*ræ* ſith vnder m*et*

derimod oftere; *C har* der fore, *der vistnok er det opr.* [5] *Se indl.* [6] *Så A her*; *ellers altid* men; men, *C.* [7] *Så rettet*; brundæ, *A*; brøde, *C*; deſtruxeru*nt*, *lat.* [8] *Rettet.* illexandrie, *A.* [9] *A*; Nilus, *C*; nili fluminis, *lat.* [10] ſtadia, *lat.* [11] *Så rettet.* hadæ, *A. Svarende til* oc te . . . huydæ *i A har C:* oc de hellige mends billede erre aff malit aff hedningene paa Vegenne, oc giordt alleuegnne huide; *lat. har:* ſed ſaraceni non ſuſtinentes picturas ſancto*rum* omnes parietes dealbauerunt. [12] *? A har* ſc *eller måske snarere* ſt, *derefter forkortelsestegnet for* er, re, *og endelig* fuz = fuet. *Hvad skal der læses?* ſcrafuet? [13] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [14] *Indsat efter C:* det; *mgl. i A.* [15] *A*;

allæ ho*n*næ tu*n*gæ mool, oc hu*n*[16] er ſkild fra*n* [te*n*næ
for*nefn*de[17] hoos førrætyuæ[18] dagæ ferd [ſynder vdh[19].
Ey er oc t*et* ſtor*æ* Babiloniæ vnd*er* ſoldane*n*s herſkap;
[tok hafu*er* han[20] he*n*næ j v*er*dæ foræ tiæneſtæ af
keyſære*n* af Kathay, ſo*m* kalles Gra*n*tkan. Tennæ for-
12 b *nefn*de Babi‖loniæ Egypti er en ſtord, faſt ſtad, me*n*
ter ey lo*n*gt fran er end ſtørr*æ* ſtadh, ſo*m* heder Kayr,
oc ter er ſoldane*n* meſt, [ty at th*et* er hans høxtæ bolik[21].

J*tem* en ande*n* vey, ſo*m* p*er*egr*i*mæ te mwæ
faræ tel ſoldane*n* efter leydæ. Ta mwæ te førſt far*æ*
fran Ih*eruſ*alem oc tel Gazan Paleſtino*rum* ok ſa tel
en by, ſo*m* heder Dayre[22], oc ter neſt ko*m*mæ te vdh
af t*et* land, ſo*m* hed*er* Surya, oc ſa j te*n* lo*n*gæ wylt-
komſſæ[23], oc ter er ey vde*n* ſand oc er vfruk[t]ſo*m*mælik.
Hu*n* kalles ter Abilech[24] oc varer uel ſyw dags ferd.
Tok fynder ma*n* ter herbær*æ* oc for ter falt[25] ſlikt,
ſo*m* han kan foo ter, tel ſin fødæ[26], oc nor ha*n* ko*m*mer
ter vdh af, ta ko*mmer* hand jn j Egypte*n*, ſo*m* te ter
kallæ Kanopat, oc ſo*m*[mæ] kall*et* M*er*ſin[27], och th*er*
13 a neſt ko*m*mer han tel ‖ Babilonia*m* for*nefn*de oc tell
Chayr. Ter er en ſkøn kyrkæ [af io*m*fru Ma*ri*a[28] vdh j
ten ſtad[29], ſo*m* hu*n* bodæ[30] m*et* [ſin ſøn[31] Ih*eſ*u *Chriſto*

Nilus, *C*; nilum, *lat.* [16] *A*; hannd, *C.* [17] *A;* den ſtore Babylonia, *C*; iſta *lat.* [18] *Så rettet efter C*: xl = *lat.*; *A har:* ty oc halftrediæſinz. [19] *Lat. har:* tendendo inter orientem *et* ſepte*n*trione*m*. [20] *Så AC*; *der skulde stå:* men vnder keyſæren af Perſen, ſom hafu*er*. *Lat. har:* Nec eſt ſub poteſtate ſoldani. ſed imp*er*atoris perſarum qui ... [21] *Mgl. i lat.* [22] *AC*; daire, *lat. B*; Darie, *lat. AC msc.* [23] *A*; Viltkiendelſze, *C*; deſertum, *lat.* [24] *C* = *lat.*; abyleth, *A.* [25] *Efter C*; fult, *A*; *lat. har*: vbi haberi *et* emi poſſunt ad victum neceſſaria. [26] *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [27] *Så rettet.* m*er*ſen, *A*; Merſin, *C*; merſin, *lat. A*; merſur, *lat. B.* [28] *A*; aff vor frue kaldit, *C*; noſtre domine, *lat.* [29] *AC*; loco, *lat.* [30] *Rettet.* boda, *A.* [31] *Indsat efter C:* ſin Sønn; *mgl. i A*; filio ſuo, *lat.*

oc Ioſep, ten tid hun[32] flidæ ind j Egipt*en* [for*æ* H*e*rod*is* w*r*edæ[33]; och ſigs, at ſ*an*cta Barbaræ ligg*er* j te*n* ſa*m*mæ kyrkæ.

Aff ſoldanens palatz och hans nafn oc eth taal af ſoldane, ſom foræ hannum[1] var*et* hafuæ[2].

Capitulu*m* ſepti*mu*m.

Cayr er en keyſæ*rœ* ſtad, ſkøn oc faſt oc mektik, oc allæ Sa*r*acene*rs* høxtæ ſædæ; ter pleyer oc ſoldane*n* meſt at va*rœ*[3]. [Jt*em* er ſoldane*n* po*n*næ tørr*es* moll ſoo meg*et* ſo*m* keyſær*en* po*n*næ vort[4]. Han hafu*er* ter eth ſloth, ſom er meg*et* rwmt, ſterkt[5] oc koſtælicth, oc th*er* er all tid ſex hu*n*dr*eth*[6] p*er*ſon*er*, ſo*m* t*et* foruaræ ſkal, oc allæ tagæ løøn aff ſoldane*n*. Ten[7] ſolda*n* er en keyſæ*rœ* ofu*er* fem koni*n*gæ rygæ, ſom er Kanopat, || oc t*et* er Egipt*en*, oc ofu*er* alt Iødæland, ſo*m* fordom 13
vor Dauid oc hans ſøn Salomo*n*, oc ofuer Hallappe j [Marſutye land[8], ſo*m* Damaſcus er j, oc ofu*er* Arabiam, ſo*m* er eth ſtort rygæ, [oc ter tel ofu*er* alt Chalipphe*n*[9],

---

[32] *Indsat efter C, der har:* hun diid flyde. [33] *A og tilsv. i C; mgl. i lat., men derimod har engl. s. 34:* for drede of Kyng Heroude.

Kap. 7. [1] *Indsat efter C; mgl. i A.* [2] *Herefter har A* hafth, *der ikke findes i C og ikke synes at passe. Lat. B har:* De pallacio ſoldani et numero ac no*mini*bus *(så rettet)* preteritoru*m* ſoldanoru*m*; *i lat. AC er* et numero *forbig.* [3] *Herefter et par spalte-linjer i lat. forbig.* [4] *A;* oc liuder det naffn ſaa megit paa deris maal ſom keyſzere, *C; lat. har:* Siquide*m* ſoldanus e*orum* lingua ſonat nomen ſimilis maieſtatis quo nos in latino dicimus ceſarem vel imp*er*atorem. liuder *i C synes herefter at være oprindeligt.* [5] *Se indledn.* [6] *A og tilsvar. i C;* milia, *lat.* [7] *A;* Jtem, *C;* Iſte, *lat.* [8] *A;* Marſilie land, *C;* terra Machſurie, *lat. AB msc.;* terra mach. ſurie, *lat. C.* [9] *Så A og tilsvar. i C; lat. har:* Et cu*m* hijs

ok ma ma*n*d vidæ, at [Chalipphen vor fordom try herſkap[10]. Fførſtæ Chalipp[h]e*n* [wor*æ* Caldej oc Arabie[11]; tør*res* høxtæ ſtad hed Baldugh[12]. T*et* ann*et* herſkap vor Barbar*orum* oc Aff*ri*ch*orum*[13] [oppæ th*et* hyſpanſkæ haff, oc tørreſſ høxtæ ſtad hed Marukæ[14]. T*et* tre*d*iæ herſkap *teth* vor Egipte*n*. Jt*em* fførſtæ ſolda*n*, ſo*m* regner*æ*tæ or[15] efter gudz byrd tuſe*nn*æ oc hu[n]drædæ oc half *tre*diæſinztyuæ, ha*n* hedh Sarachon[16]. Hans ſøn hed Saladin, ſo*m* regner*æ*dhæ eft*er* hannu*m* or efter vors h*er*ræs byrdh tuſe*nn*æ och hu*n*drædæ [halft*re*diæſinztiuæ oc før*ræ* tyuæ[17]; han [vanner[18] th*et* hellyæ land
14 *a* fra*n* the ‖ *cri*ſtnæ m*eth* Turkes hielpp[19]. Ten t*re*diæ ſolda*n* hed Melechſalæ[20]; han g*re*pp ſ*anctum* Lodwicu*m*, koni*n*g j Fra*n*kæ rygæ, vdy en ſtrid. Ten fiær*æ* Turquen*n*am[21]; ha*n* lod thennæ for*nefn*de koni*n*g tel løſn for*æ* pen*n*i[n]gæ. Te*n* femptæ hed Melech, ten ſiætæ Melechtemes[22], te*n* ſyue*nn*æ Melechdayr[23]. J hans tid ta ruktæ[24] Eduard*us*, koni*n*g vdh af England, ind j Su*ri*am oc ford*er*uædæ mo*n*gæ S*a*r*a*cener. Ten ottennæ hed [Melech Salay[25], ten nyendæ Alphy[26], huyke*n* hoos vor h*er*ræs ſødelſæ ar [tuſe*nn*æ tu hu*n*d*reth*

poſſidet dominatus omniu*m* caliph*orum*. [10] tres q*uandoque* fuerunt Caliph*orum* dominatus, *lat.* [11] *A;* vor Caldei oc Arabienn, *C; lat. har:* primus Caliphus qui dicebat*ur* Chaldeo*rum et* Arabu*m*. [12] *A;* Balduch, *C;* Baldach, *lat.* [13] *A; mgl. i C;* affrico*rum*, *lat. B msc.;* affricanoru*m*, *lat. AC.* [14] *Så A og tilsv. i C* (Maruch); *lat. har:* cuius erat ſedes in maroch *(B;* marroch, *msc.;* Maroth, *AC)* ſuper mare hyſpanie. [15] *Rettet.* er, *A*; aar, *C.* [16] *C;* ſarachom, *A*; ſaracon, *lat. B;* zaracon, *lat. A.* [17] *A;* lxxxx, *C;* xc, *lat.* [18] vanner, *A*; vandt moxen, *C.* [19] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [20] *Så rettet.* melethſalæ, *A;* Melechſolæ, *C;* Melechſala, *lat.* [21] *A;* Torquinus, *C;* turquena*n*, *lat. B;* torquea*n*, *lat. A.* [22] *Så rettet.* melethtemes, *A;* Melechtenes, *C;* melechtemes, *lat. A;* Melechcoroes, *lat. msc.* [23] *C;* melethdayr, *A;* melechdayr, *lat.* [24] *Så rettet.* rukta, *A.* [25] *A;* Melechſalaij, *C;* Melechſalli, *lat. A*; Melechſali, *lat. msc.* [26] *A;* Alphj, *C;* elphi, *lat. AB*; erphi, *lat. msc.*

halft*re*diæſinztyuæ oc t*ræ*tyuæ oc pa t*et* nyendhæ[27] for-d*er*uædæ[28] ma*n*gæ C*ri*ſtnæ j te land oc ford*re*f neer allæ ſa*mm*e*n* oc fek fran tøm en ſtad, ſom hed T*ri*polis[29]. Ten tiendæ Melechaſſeraph[30]; ha*n* van Ackaron oc g*re*pp ok ſloo j heel allæ C*ri*ſtnæ. Nu lader iech the andræ blyfuæ wnefn‖dæ intel te*n* ſexte*n*dæ; han hed 14 b [Melech Ma*n*dabron[31]. Ha*nn*u*m* tiæntæ iek noger ſtu*n*d j kryy oc orloff for*æ* ſold[32] o*m*mod Bedoieres[33], ſo*m* han te*n* tid orloff m*et* hadæ[34]. Nu uel iek ſighæ nog*eth* af for*nefn*de ſoldanes[35] folk, land oc ſedh*er*. Ha*n* bød mek [giftræ moll[36] m*et* en mektik h*er*ræs doter, ſo*m* ha*nn*u*m* tiæntæ, oc villæ hafuæ[37] gifu*et* mek land oc ſtor rygdom, om iek villæ hafuæ ofu*er* gifu*et* my*n* c*ri*ſt-i*n*dom [oc gifu*et* mek intel tø*r*ræs afgudh oc lefn*eth*[38], oc hand vor end ta ſolda*n*, ta iech vdh foor af te land j gen. Jt*em* formaa fo*rnefn*de ſoldan vdh at ko*mm*æ af fo[l]k, ſo*m* huer dag lefuæ af hans ſold oc pe*nn*i*n*gæ, for vden te, ſom hans ſlot foruare, tyuæ tuſe*nn*æ væpn-æ*ræ* aff Egypten enæ oc af Suria oc af Traya[39] oc af te and*ræ* land halft*re*dyæ[40] tuſe*nn*æ væpnæ*ræ* [for vden køpſtæder oc bønder m*et* tø*r*res folk, ok te æræ vtalligæ[41].

---

[27] *A;* mcclxxxix, *C, lat.* [28] *A*; fordreff, *C*; deſtruxit, *lat.* [29] *AC;* t*ri*polim, *lat. B;* Tyropolim, *lat. A.* [30] *A;* Melechaſzaraph, *C;* mellechaſſeraph, *lat. A;* melethaſſeras, *lat. B.* [31] *A;* Melechnj Andiabron, *C;* Melechma*n*dabron. *lat. A;* melechma*n*dibron, *lat. B.* [32] *C, der vist må følges;* fult, *A; lat. har:* ſtipendiarius fui. [33] *A;* Bedaieris, *C;* Bedoyens, *lat.* (er *i AC er fejl for* n, *jfr. kap. 12:* bedoynes, *A;* bedones, *C).* [34] *Indsat efter C:* haffde; *mgl. i A.* [35] *Så A*; ſoldans, *C*; *mgl. i lat.* [36] *Så A, der én gang til har ordet (s. 146a i cod.) og det i formen* giftær*æ* ma'l; giffter‖termaall, *C.* [37] *Indsat efter C:* haffue; *mgl. i A, der ellers altid har* hafuæ *i sådan forbindelse.* [38] *A og tilsv. i C; mgl. i lat.* [39] *Så AC;* turchia, *lat. B;* thurtia, *lat. A.* [40] *Så AC for* halftrediæſinztyuæ; quinq*ua*ginta, *lat.* [41] *Så A* (bonder *er af udg. rettet til* bønder) *og tilsvar. i C;* exceptiſ ruralib*us* *et* ciuitatum comitatib*us* que ſunt innumera-

15 *a* Jtem ‖ en r*i*dder*æ*, fom po*n*næ fold tiæner, han for om arit hu*n*drædæ oc tyuæ gille*n*næ, [fa dant guld fom ter gar[42], ok for*æ* tøm tiæner ha*n* m*eth* tre heftæ oc en camell. Jte*m* nota, at fyræ hu*n*dr*eth* r*i*dær*æ* æræ fkikchædæ vnder en høfuitz ma*n*d, [fo*m* er en h*err*æ[43], oc[44] hand fonger fa me[get] af fold al enæ, [fo*m* te fongæ allæ[45]. Jte*m* nota, at [engæ *fre*mmædæ bud mwæ[46] ind ga foræ foldane*n*, vde*n* ha*n* [er clæder[47] j forgyltæ clæder eller efter[48] Tarta*re*s clæder feder[49]. Jte*m* nor nog*et* *fre*mmædæ bud feer foldane*n*, ta bør ha*n*nu*m* at fallæ po*n*næ finæ knæ oc kyffæ iorde*n* tel eth tegn, at ha*n* g*er*næ vel talæ m*et* ha*n*nu*m*, oc nor fa da*n*næ bud talæ m*et* ha*n*nu*m*, taa ftor ter hoos væpnt[50] folk m*eth* fpyut, fuerd ok knifuæ redæ at floo j hiel, om noger ærennæ eller bref røres, fo*m* foldane*n* mifhafu*er*, nor han tøm
15 *b* nog*et* tegn ‖ gifu*er*, at te fkulæ flaa. Jte*m* n*ota*, at ha*n* neter engy*n* manz bøn, fo*m* m*eth* ha*n*nu*m* tel ortz ko*m*mer, [om hu*n* er fkelligh oc ey mod tø*rr*es eed oc low[51]. Jte*m* ten tid iek vor j hans gardh, ta vor ter en merkælik oc forføkter lægæ vdh af voræ land m*et* andræ fler*æ* lægæ, fo*m* han hafuer [af allæ land[52]. Jek vor tok fkielde*n*[53] tel ortz m*et* my*n* landma*n*, forty at ha*n*s tiæneftæ oc my*n* te drogæ ikcæ ens. Lo*n*g tid ter eft*er* ta fettæ jek te*n*næ bogh m*eth* te*n* fa*m*mæ meftæ*re*s hielp oc rod j en ftad, fo*m* hed*er* Leodius[54], fo*m* iek ydermer*æ* vel fiæ af her eft*er*. Jte*m* j te*n*

biles. *lat.* [42] *Mgl. i lat. Foran* fa dant *har C* y. [43] qui vocat*ur* admirabil*is*, *lat.* [44] och‖oc, *A.* [45] ficut omnes fibi fubiecti, *lat.* [46] engæ . . . mwæ, *A;* Ingen . . . maa, *C; lat. har sing. Det rigtige vilde være:* entæ . . . maa. [47] kleder fig. *C.* [48] *Mgl. i C.* [49] fed, *C, og således har også A ellers.* [50] *Så rettet.* væptn, *A;* veffnit, *C.* [51] om hand bedis det der Skielligt oc icke imod deris Eed oc lou er, *C.* [52] vdaff andre lannde, oc aff alle land, *C;* diuerf*arum* . . nation*um*, *lat.* [53] *Så A her og nogle gange på de nærmest følgende sider.* [54] *A;* leodicia, *C; lat. har:* in Leodij

fornefnde ſtad Cayr kommer[55] meget folk falt[56], mend oc qwinnæ, ſom ikcæ æræ af tørres low, ſom ſiælieff[57] oc købes ſom annet fææ tel at tiænæ huer efter ſith æmbitæ. Ter æræ oc [ſynderligæ hws oc ſmoo onæ[58] j fornefnde ſtad, ſom ‖ holdes j goſæ æg, hønſæ æg, duæ æg 16 a oc andræ æg alt aret j gømmen vinter oc ſommer, [ſom fa vnger af ten vermæ, af onennæ gaar, oc. folchæ vermæ, ſom tøm røkter[59].

Aff ten ager eller mark[1], ſom balſamus ponnæ voxer, vdh inden Egipten.

Octauum capitulum[2].

Nota. Vden foræ Chair er en mark eller ager, ter ſom balſamus voxer. Nw muæ j vidæ, at [j tet ſtørræ Jndie land j øtken[3] ter voxer teth ædleſtæ och beſtæ balſamus, ſom j verdhen er. Tet er ter ſom ſigs, at Alexander talædæ fordom meth ſolens oc monens træ; ter af vel iek oc meræ af ſiæ, nor iek ter tel kommer. Tennæ for ſcrefnæ balſamus af Jndie er ſa geff, at engæ honnæ verdens ting kan hennæ liges. Jtem nota, at fordom ta voræ te træ, ſom balſamus ponnæ voxer hoos Cair, hent tel Egipten fran en ſtad, ſom ‖ heder 16 b Enggadi, ligger melløm tet døthæ[4] haff oc Iericho, oc

ciuitate. [55] *Herefter har A* mz ɔ: met, *der ikke synes at passe, og som afskriveren vel blot har glemt at strege over.* [56] *Så rettet.* fult, *A;* fall, *C;* venales, *lat.* [57] *Så A her og et par gange til.* [58] *A og tilsvar. i C;* domus plena paruis furnis, *lat.* [59] *Så A og tilsvar. i C; lat. har derimod:* fouentur oua . . . vſque ad procreationem ſuorum pullorum. et hijs intendunt pro certo precio accipiendo a mulierculis oua illic ferentibus. *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 8. [1] *Se indledn.* [2] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [3] *A og tilsv. i C;* in magno . . . indie deſerto, *lat.* [4] røde, *C;*

vor t*et* ter taa plant*et*, ok er t*et* eth vnd*er*: huor te træ pla*n*tes ander ſtadh, ta voxæ te opp och vordæ grønæ, me*n* engin frukt gifuæ te af tøm, oc t*et* balſamu*s*, ſo*m* voxer hoos forne*f*nde Kair, hu*n* ſkal røktes oc foruares[5] af c*ri*ſtnæ mend oc ey hetni*n*ghæ. Ko*m*mæ te hetni*n*gæ ther nog*et* vedh[6], ta gafuæ hu*n* engin fructh, ſo*m* te hetni*n*gæ ſelfuæ ke*n*nes och oftæ forſøkt er; oc the træ, ſo*m* t*et* po*n*næ voxer, tee æræ tre eller fyræ føder høfuæ [oc vedh ten modæ[7], oc t*et*[8] er ſkapt ſom vin træ, ſom voxæ j ſkoue*n*, oc te løf, ſom ter po*n*næ ær*æ*, te viſnæ ey, me*n* the rotnæ ponnæ træet, oc fructe*n* er ſkapt ſo*m* Kobebe, oc træet tæt kalles enocbalſæ po*n*næ tør*r*es moll[9]. Balſamu*m* faa te ſa aff træet: The tagæ en 17 *a* ſteen eller ‖ been, ſom huaſt er, och ryfuæ ter m*eth* barchen ſe*n*ner, ſom ponnæ træet er, oc ter flyder ta balſamu*m* vdh, oc ter hollæ te tørres kar vnn*er* oc tagæ var*æ*, ſa at ter entæ af ſkal ſpilles pa iorde*n*. Mand mo oc ey bridhæ bark*e*n m*et* iern eller anne*n* malm; ſkedæ t*et*, ta behullæ han ey ſin døyg[10]. Jt*em* no*ta*, at balſamu*s* hafu*er* mo*n*gæ døygder oc ſtor*æ*, ſa at nøfuæ nogit[11] dødælict me*n*niſkæ ka*n* tøm allæ vidæ, tel[12] huerma*n* at leggæ oc meſtær*æ* ſc*ri*fuæ af halfſt*re*diæ-ſinztyuæ digder. Tet ſker oc ſkelde*n*, at hetni*n*gæ ſelliæ c*ri*ſtnæ purt ok wblandet[13] balſamu*m*; the pleyæ io tel foren ath bland*eth* oc forſkalk*eth*, ſo*m* iek ſelfuer offtæ ſeet hafu*er*, [ter iek hoos t*øm* vor[14]. So*m*mæ pleyæ ath

mortuu*m*, *lat.* [5] *Så må der vistnok læses med C:* foruaris; forn*er*nes, *A; lat. har alene* coli. [6] *Så må der vistnok læses med C:* ved; vdh, *A.* [7] velut vſq*ue* ad renes ho*minis*, *lat.* [8] lignum eo*rum*, *lat.* [9] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [10] *Så A her og ligeledes i næste linje* deygder; *ellers allevegne former med* y *eller* i. [11] *C;* nog*er*, *A*, *sikkert fejlskrift.* [12] *Så A, sikkert fejllæsning for* tee *(jfr. not. 20). C har:* dog huer mand ſom erre læger ... [13] *Efter C:* wblandit; bland*et*, *A.* [14] *Mgl. i lat. Herefter er et par spalte-linjer i lat.*

ſyudæ *gren*æ*nn*æ oc frukte*n* j oleo oc ſelliæ for*æ* balſamo[15]. Tok ma ma*n*d ‖ j ma*n*gæ modæ ſe, om hu*n* fulferdik er[16]. 17 *b*
Mand ma tagæ end tord balſamj oc laden j gedææ[17] melk; er hu*n* retferdik, ta blande*s* hu*n* m*et* melke*n*, at hu*n* ey ſynes. Lladher mand oc en tord j rent vatn, han[18] blande*s* ikcæ ta m*et* vatn*eth*, han flyder[19] geneſten tel botnen, thy at balſam*us* er ga*n*tzæ tu*n*g af ſek ſelf, oc io lettær*æ* mand he*n*næ fy*n*ne[r], teſſ falſſkær*æ* er hu*n*, oc io tel[20] ſuaer*æ*[21] hu*n* fynde*s*, [j tel[22] bædræ ta er hu*n*[23].

Aff ten flod, ſom kalles Nilus, oc aff Egypte*n*.

Capitulum nonum.

Nilus, ſom er j Egipten, ſom kalles eth a*n*n*et* nafn Gyon, hu*n* løber vd aff P*ar*ad*is* ok j gømme*n* te*n* øtken j ten ſtørr*æ*[1] Indie, ok ſien løb*er* hu*n* j gømme*n* ma*n*gæ land vnder iorde*n* oc brøſter vdh vnn*er* eth bierich, ſo*m* heder Aloch[2], mellom Indie*n*[3] ‖ oc Ethiopen, 18 *a*
oc [om kr*i*ng[4] Etiope*n* ok eth la*n*d, ſom kalles Maur*i*tania[5], oc ter neſt ko*mm*er hu*n* j Egipte*n* oc gifu*er* all Egipte*n* vatn oc vædæ nogh alt intel Alexa*n*driam;

---

forbig. [15] *Herefter er 9 spalte-linjer i lat. forbig.* [16] *Herefter er 20 spalte-linjer i lat. forbig.* [17] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [18] *Så AC.* [19] ſiuncker, *C;* tendit, *lat.* [20] *Så A; mgl. i C.* tel *her og foran* bædræ *står sikkert ved fejllæsning for* tee, *jfr. not. 12.* [21] *Så A;* ſuorrere, *C.* [22] difz, *C.* [23] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 9. [1] *Så rettet.* ſtor*æ* (*eller* ſtorr*æ*), *A;* ſtøre, *C;* maioris, *lat.* [2] *C = lat.;* aloth, *A.* [3] *AC;* yndiam, *lat. B;* jndiam, *lat. msc.;* Judeam, *lat. AC.* [4] *AC;* circumiens, *lat.* [5] mauri-

ter taber[6] hu*n* ſek j hafu*et*, oc norr[7] ſolen ko*mm*e*r* ad[8] ca*n*crum huert·ar, oc t*et* er hoos femten[9] dawæ foræ ſa*n*cti Ioha*nn*is baptiſte natiuitat*is* daw, [ſo*m* er ha*n*s fødelſſæ dagh[10], ta beginder Nilus alt lentæligæ at voxæ oc at flødæ[11] ſa le*n*ghæ, ath ſolen ko*mm*e*r* ad[12] v*ir*gine*m*, ſo*m* er om ſa*n*cti Lau*r*e*n*cii[13] tid, oc ſien voxer hu*n* af oc myntzſkes, oc ter neſt ſtonder hu*n* j [ſith toll[14] ſtellæ. Nar hu*n* voxer ofu*er* ſin modæ, ta giør hu*n* ſtor ſkadæ j Egipte*n*, och[15] t*et* ard vorder dyr tidh. Sa*m*mæledes vordher t*et*, no[r] hu*n* flyder[16] for
18 *b* lid*et*, forty at ther regn*er* ‖ gantzæ ſkiællen j Egipte*n*, oc ſiælde*n* ſeer[17] ma*n*d ter [ok togæ[18], oc nor t*et* regn*er* ter om ſo*mm*æ*r*en, ta vord*er* iorden ful af møſſ, [ſo*m* ſtor ſkadæ giør*æ*[19]. Te*nn*æ Egipte*n* er fempte*n* dags ferd long oc tre dags ferdh bredh, [oc fra*n* Egipte*n* oc gø*mm*e*n* øtken er trætyuæ dags ferdh, oc ſyen er t*et* tolff dags ferd tel Nubiam, eth la*n*d ſom ſa heder[20], oc

taniam, *lat. B;* Mamitamam, *lat. A.* [6] *Så rettet.* tager, *A; C har.* leffuer hun; perdit, *lat.* [7] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [8] *Så A;* til, *C (jfr. not. 12); lat. har:* Sole intrante ſignum cancri. [9] *Så rettet.* ty oc halftrediæſinztyuæ, *A;* XV, *C;* quindenam, *lat.* [10] *Mgl. i C og skyldes sikkert afskriveren af A.* [11] *Så må der vist læses med C:* flede; flydæ, *A;* inundare, *lat.* [12] *Så AC; lat. har:* intret virginem. [13] *Herefter har C:* dags, *der måske burde indsættes.* [14] *Så A;* ſitt taall, *C; lat. har:* inter ſuos alueos ſe conſeruet *(BC;* conſcruct, *A).* ſith toll (taall, *C*) *er måske fejl for* ſin taal = ſin daal (*jfr.* tafuen = daghen *s. 161a i cod. A), idet en tidligere afskriver har opfattet* taal *som* tol *og derfor rettet* ſin *til* ſit. [15] *C;* at ter, *A;* et, *lat.* [16] *AC;* inundat, *lat. Det rette var vel* fleder, *jfr. not. 11.* [17] *Så rettet.* ſaar, *A;* ſaa, *C.* [18] *Således har der vel stået i A; bægge ordene er udraderede, dog er* ok *temmelig sikkert, og ligeledes har det andet ord begyndt med* t *og vistnok endt med* æ. *C har:* taage. *Stedet gengiver lat.:* rariſſime pluit aut nubes apparent. [19] *Mgl. i lat.* [20] *A og tilsvar. i C; lat. har:* et

te Nubi te æræ *cri*ftnæ ok æræ fortæ fo*m* Etiopes.
Jt*em* ten fugll, fom heder Fenix, oc al tid er enæ vden
magæ, han lefu*er* fem hu*n*dr*eth* aar, oc [nor ha*n* døø
fkal[19], ta b*r*enn*er* ha*n*d fek felff, oc af ten afkæ fød*es*
end anden j gen. Huot hell*er* th*et* er ha*n*s natur*æ*. at
ha*n* faa[21] fød*es* fkal, eller t*eth* er eth find*er*lict mi*raculum*,
[gifu*et* af gud, t*et* ved iek ikcæ ‖ at fiæ[19]. Ha*n* vor 19 *a*
mek vifder j Egipte*n*; jek fa ha*n*nu*m* tøfuer[22] ten ftu*n*d,
iek ter vor. Ha*n* er nogith ft*ø*r*r*æ ænd en ørn oc hafuer
en fiæder po*n*næ fith hofu*eth* fom end pa hanæ oc
[hafu*er* hals, fom[23] ha*n* vor*æ* forgilt*er*, oc [vingæ, fom
te vor*æ* af pu*r*pur[24], oc[25] [ftært af tuæ*n*næ lidhæ, end
deel kaft ofu*er* te*n* anne*n*, halff er ha*n* gull oc halff
rødh[26] oc fkin fo*m* eth foll fkin, fa at te hafuæ løft,
ho fom ha*n*nu*m* feer, for*æ* hans fkønhedh. Jt*em* er j
for*nefn*de Egipte*n* mo*n*gæ[27] træ, fom gifuæ frukt af tøm
fex fy*n*nu*m* eller fyu fy*n*nu*m* om arith, oc hoos te*n*
flodh Nilus ter fynd*es* ma*n*gæ ho*n*næ coftæligæ ftenæ.
Jtem fra*n* Babiloniæ, ter j Egipte*n* er, oc fa tell en
ftad, fom heder Merch[28], oc kalliff eth a*n*n*et* nafn af
hetni*n*gæ Iacherib[29], ‖ t*et* er tolf dauæ oc tyuæ daus 19 *b*
ferd oc alt meftæ delen øtken, oc ter hetræ te hetni*n*gæ
en [ful ɘas Machon[30], eller Machom*et* j hans tempell,

hab*et* triginta dietas deferti. A finibus egypti vfq*ue* ad nubiam duodecim funt diete. [21] *Indsat efter C; mgl. i A; lat. har*: fiue p*er* natura*m* fiue p*er* miraculum. [22] tre gange, *C;* duab*us* vicib*us*, *lat.* [23] hans hals er lige fom, *C; lat. har*: collu*m* habens croceu*m*. [24] vingene erre fom papir, *C;* alas purpureas, *lat.* [25] *Indsat af udg.; mgl. i AC.* [26] ftertenn er aff tuende lyde, en deell offuer denn Andenn kaft, halff er den aff guld oc halff reid, *C;* cauda*m* duobus colorib*us* p*er* tra*n*fuerfum croceo *et* rubeo regulata*m*, *lat.* [27] *Så rettet.* mo*n*græ, *A;* mange, *C;* multe, *lat.* [28] *AC* = *lat. AC;* Meroth, *lat. B.* [29] *A;* Jacheril, *C;* Jachrib, *lat.* [30] *Så må der læses.* ful aabmachon *A;* fugel afz

ſom ter kalles muſk*et*. Af hans lifn*eth* vel iek nog*et* her eft*er* ſiæ[31] frem bæder j te*n*næ ſa*m*mæ bogh[32].

Af[1] foldanens leydæ oc veyen in tel Sinay.

Capitulum decimum.

Nw[2] mwæ j vidæ, ath nor ma*n* bed*es* leydæ af ſoldan-e*n*, ta plæyær han engy*n* at vedræ[3] leydæ. Ha*n* gifu*er* pelæg*ri*mæ ſith he*n*gindæ jndceylæ for vden nog*er* ſc*ri*ft, oc t*et* førœ te m*et* tøm po*n*næ eth træ[4] ſom en banær*œ*, oc andræ hetni*n*gæ, ſom t*et* ſee, te neyæ ter tel, ſoldane*n* tel hed*er*, oc giør*œ* pelæg*ri*mæ [meg*et* goth oc[5] meg*et* god fordeel for*œ* ten leydæ ſkild, oc te ſo*m* ku*n*dæ fangæ foldane*n*s b*r*eff beſk*r*efu*et*, te
20 *a* fa meg*et* mer*œ* fordell. ‖ Huor te frem ko*m*mæ tel te hetni*n*gæ, ta neyæ te hetni*n*gæ førſt brefueth oc tag*et* ſien m*et* bodæ hender oc leggæt ſien po*n*næ tør*res* hofu*et*, oc ter neſt ta læſæ te t*et*, ok ſien ta ſuar*œ*[6] te oc ſyæ ſa, at alt t*et*, ſom han byud*er*, ta æræ te r*e*dæbonæ tel at giør*œ*, oc te giør*œ* tøm, ſo*m* ſada*n*næ breff før*œ*, meg*et* goth, me*n* ſa da*n*næ leydæ bref ſong*er* enge*n* vde*n* te*n*, ſom hafu*er* tiænt j hans gard oc vel ke*n*ner er. [Ter jek tid ford[7], ta fek iek[8] telicth breff tel allæ tee, ha*n*nu*m* vnn*er*gifnæ vor*œ*[9], at te ſkullæ ladæ mek

Machon, *C;* deteſtandum cadauer macho*m*, *lat. B msc;* Mahom, *lat. AC.* [31] *Indsat efter C:* ſige; *mgl. i A.* [32] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.*

Kap. 10. [1] *Her begynder atter D.* [2] *Her foran er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [3] *Så A;* veygre, *C;* denegare, *lat.* [4] *Lat. har:* in virga vel in haſta. [5] *Mgl. i C og er vist uoprindeligt. Lat. har:* o*m*nem exhibe*n*t hu*m*anitate*m*. [6] *A;* ſuerie, *C.* [7] *A og tilsvar. i D; mgl. i C;* in receſſu meo. *lat.* [8] *Ind-*

ind ga tel allæ ſtæder[10], [oc huor[11] jek villæ, oc at te ſkullæ vnneruyſæ mek oc berætæ mek allæ ſtykcæ efter myn egen velliæ, ſom iek efter ſpurdæ, oc ſkullæ giøræ mek goth j allæ modæ oc fordæ[12] oc ‖ førdæ[13] mek fran 20 b
end ſtad[14] oc tel en annen, huor iek tøm tel ſadæ. Jtem nor ſom pelægrimme hafuer fonget leydæ af ſoldanen, ſom foræ ſcrefuet ſtor, ta hafuæ tee tuendæ veyæ til Sinay[15], huylken te heller faræ vellæ. En[16] udh af Kair oc tel en dal, ſom heder Elim. Ta faræ te førſt ofuer en ferriæ, ter ſom te faræ[17] ofuer tet rødæ haff[18], ey langth tør fran, ſom Iſraels folk fordom ofuer gik met tørræ føder, ter Moyſes tøm ter ofuer leddæ, ſom gud hannum budet hadhæ, [huylkit vatn ſom er gantzæ clart oc røth[19] af rødæ ſtenæ oc ſand, [ſom ponnæ botnnynd ligger[20], oc ter er hoos ſex milæ ofuer, oc nor han ter ofuer kommer[21], ta kommer[22] hand j øtknøn, ſom varer ſex eller ſyu dags ferdh, oc ter neſt kommer han tel ten dall Elym, ſom ‖ før er nefnd. 21 a
Ten annen vey er af Babilonia oc ſa geneſten j øtken; [tok kommer hand førſt[23] tel en kellæ, ſom ſigs, at Moyſes gioræ, oc ter neſt tel en røfuæræ[24], ſom heder

sat efter CD: ieg; *mgl. i A.* [9] *A;* erre, *C.* [10] *A;* ſteder oc Stader, *C;* loca, *lat.* [11] *A;* huor, *C;* huort, *D;* oc *i A er vistnok uopr.* [12] fordre, *C.* [13] *Så A,* = feræ. [14] *A;* ſted, *CD;* ciuitate, *lat.* [15] *Herefter har A* oc. [16] *C tilföjer:* vey. [17] *Så må der læses med C:* fare; foræ, *A.* [18] *Svarende til* ta faræ . . . haff *har D:* Thaa fare the offuer thet røde haff. *Stykket fra* Jtem *gengiver unöjagtig lat.:* Habito itaque peregrinus conductu ad montem ſinay poteſt a Cayr vnam duarum incipere ſemitarum vſque in vallem helim. vbi ſunt adhuc duodecim fontes. Nam vna viarum eſt vt tranſeat per paſſagium maris rubri. [19] *Quod* quidem licet aqua ſit ſatis clara dicitur ibi rubrum, *lat.* [20] *Mgl. i lat.* [21] *Herefter er 3 spaltelinjer i lat. forbig.* [22] haffuer, *C.* [23] *Mgl. i D; lat. har:* intret directe deſerta tendens ad quendam fontem. [24] *Så A;* Reber, *C; mgl. i D;* riuulum, *lat; den rette form vilde sikkert være* rifuer, ryfuer *(s. 39b har*

Marach, fom Moyfes gioræ fød met træ[25] fom han ter j kaftæ, oc fa kommer han [oc ta[26] tel fornefnde daal Elym, oc fa er en long dags ferd jn tel Sinai. Aff Babilonia oc jn til Sinay er tolf dags ferd, oc mwæ j vidæ, at engæ pellægrimæ ku[n]dæ kommæ j gømen ten øtken, vden te hafuæ ledæræ, fom veyen vidæ. Ey kundæ te oc kommæ frem met hæftæ, ty at ter fyndes entæ vatn at gifuæ tøm at drikcæ; tok kommæ tee nw[27] frem met camell, ty at te kundæ hollæ thøm j tre
21 b daghæ eller fyræ for vden drikcæ, oc fkulæ || te føræ met tøm tet, fom te behøfuæ tel tøm felfuæ oc tel camelen, vden huot fom camelen[28] kundæ gnawæ af træennæ, fom wd ved[29] veyen ftandæ.

Aff Sinais clofter och aff fancte Katherine hellidom[1].

Capitulum vndecimum.

Nota, at Sinai kalles ter defertum Syn, oc næden vnner bierget ter er eth ftort mwnkæ clofter, fom er alt om kring mureth met end høy mur, oc æræ fterkæ portæ foræ af iern foræ ten rætlzæ[2] fkildh, fom te hafuæ foræ te[3] dyur, fom æræ i[4] ten ftoræ øtken. Te munkcæ æræ af Arabia oc af Grechen och æræ meget gudæligæ af tørres lefneth. Te drikcæ ikcæ vin vden lidet om høtydernæ oc ædææ[5] fruct[6] oc enfollæligh

A: en ryner); refuæræ *skyldes vistnok misforståelse.* [25] fin kep, *D;* lignum, *lat.* [26] *Mgl. i CD.* [27] *Mgl. i CD og lat.* [28] *Indsat efter C*: kamelene; *mgl. i A;* cameli, *lat.* [29] met, *C, og dette er vel det opr.*

Kap. 11. [1] *A*; legome, *C*; reliquijs, *lat.* [2] *Så A.* [3] *Indsat efter CD*: de; *mgl. i A.* [4] *Indsat efter C*: i; vdj, *D; mgl. i A.* [5] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [6] *Så C;* frucht, *D;* fmoth, *A; lat. har*: vtentes fimplicibus cibarijs de

fødæ oc en[7] ter af ful lid*et*. Ter bre*n*ne*r* altidh ful mangæ lamp*er* i*n*næ j ‖ fancte Kate*r*ine kyrkæ, ty at 22 *a* ter er meg*et* aff [olliæ oc oliæ træ[8]. Jt*em* bag t*et* ftor*æ* altær*æ* ter [er ten ftæd[9], fo*m* gud obenbar*æ*dæ fek Moyfy j te*n* b*r*enne*n*dæ bufch, oc te*n* bufch hafuæ te ter en j ftor gø*m*mæ[10], oc nor mwncænæ ga*n*gæ ter jnd, ta drafuæ tee af tøm tør*r*es fkoo for*æ* t*et* ord fkil, fom gud fadæ tel Moyfen: Løff tinææ[5] fko af tinæ føder, thy at ten ftæd, fom tu paa ftonder, t*et* er en helly jordh. Ten[11] iordh[12] kallæ tee Betzelell[13], j*d eft* vmbra d*ei*, gutz fkyggæ. Jt*em* hoos altær*eth*, [tre trapp*er*' høgth[14], tør er en g*r*aff eller en kiftæ aff allabaft*er*. Ter j ligg*er* ten helly io*m*frues f*anc*te Kate*r*ine ben, huykæ fom vifes pelæg*r*imæ m*et* ftor verdiched af tør*r*es øfuærftæ p*r*elatæ[15]. Te plæyæ oc at vyfæ pelæg*r*imæ f*anc*te Kate*r*ine hofu*eth* ‖ oc t*et* clædæ, fo*m* t*et* vor fuøpt j, oc 22 *b* t*et* clædæ t*et* fynes end meg*et* blodikt. Ter vifes oc meger anne*n* hellydom oc vnn*er*lig ting, fom jek fyndigæ me*n*nifkæ oftæ graugyuælygæ fa m*et* mynæ fyndygæ øfue*n*. Jt*em* hafuer huer mu*n*k fin eyen lampæ j for*nefn*de kyrkæ, oc nor han dø fkall, ta vdh flykcæs hans lampæ, eller he*n*neff lyus myntzfkes, [huylk*et* gud gifuer ha*n*nu*m* tel eth tegn, at hans tid ko*m*me*n* er[16]. Jt*em* fpordæ iek mek oftæ for*æ* om eth vnn*er*, fom

gothis *et* dactulis *(A;* dactilis, *B) et* huiufmodi. [7] *Så må der sikkert læses med C:* end; er, *A; mgl. i D.* [8] *Så A og tilsvar. i C;* olei oliuar*um*, *lat.* [9] *Indsat efter C:* er enn fted; *mgl. i A;* monftrat*ur* locus, *lat.* [10] *Så A og tilsvar. i CD; lat. har:* vbi moyfi app*a*ruit d*eus* in rubo arde*n*te ipfum rubu*m* adhuc feruans. [11] *Her foran har A:* ty at, *der mgl. i CD og lat. og sikkert bör udgå.* [12] *ACD;* locu*m*, *lat.* [13] *A;* Betzebel, *C;* pethzeles, *D;* bezeleel, *lat. B;* bezeloel, *lat. A.* [14] *Så må der sikkert læses med C:* iij traper hoydt; *A har:* er tre trapp*er* høgth fran; *mgl. i D;* tribus gradib*us* in altitudine, *lat.* [15] *Herefter er 12 spalte-linjer i lat. forbig.* [16] *Mgl. i lat.*

iek[17] tok før hørt hade. T*et* er ſa, at nor tørres øfuærſtæ
p*re*latæ dør oc af gar, ta gifu*er* gud tøm eth tegn, huem
23 *a* te keſæ ſkulæ j hans ſtædh, huyk*et* iek nøuæ ‖ ku*n*dæ ſa
at vidæ. Tok vor mek bere*t*h, at t*et* er ſa j ſe*n*den, at[18]
j te*n* meſſæ, ſom ſigs for*æ* te*n* dødæ, ta [vd ſlykces[19]
allæ tør*re*s la*mper*, oc hans lampæ, [ſom j ge*n* keſes
ſkal, vor*er* opp tent j gen[20], eller oc ter ko*mmer* af
he*m*mælind en lide*n* ſc*ri*ft ponnæ altær*et*, ſom hans
nafn j ſtond*er*. J*tem* j then for*nefn*de kyrkæ fødes
aldræ flwer eller ederkopper eller nog*ræ* andræ vrenæ
ormæ, huylk*et* oc tel kom af eth ſtort mirac*u*lo. [Til
fore*n* vor ter[21] ſa meghen vrenſlæ m*et* ſada*n*næ ormæ, at
kyrken vor th*er* fuller af, ſa at mwnchænæ te villæ
hafuæ bort fa*re*th oc bight kyrke*n* en anne*n* ſtæd, oc ta
møttæ thøm jomfru Ma*ri*a obenbaræligæ och bad tøm
vennæ[22] j gen oc ſadæ, at te ſkullæ aldry me*ræ* hafuæ
vmagæ aff ſa danæ ſtikcæ. Po*n*næ the*n* ſtædh, ſo*m*
23 *b* jo*m*fru Ma*ri*a tøm ‖ møttæ[23], ter bigdæ te en ſkøn
kyrkæ j io*m*ffru Ma*ri*e hedher. Nog*et* ſa op bæder
po*n*næ t*et* biergæ ter er en capell, ſo*m* kalles Helye
p*ro*phete, oc ſtæde*n* kallæ te Oreb, oc po*n*næ te*n* enæ
ſidæ ved bierg*et* ter er en vingard, ſom kalles [Roſin
Staphis[24], oc ſo*m*mæ menæ, at ſ*anctus* Ioh*anne*s ewa*n*-
geliſtæ plantædæ te*n* gard. J*tem* po*n*næ bierg*et* oppæ
mer ter er en kapellæ, ſom ſigs at var*æ* Moyſy, [oc
ter er en ſten, ſom er[25] Moyſi beledæ vdy trukt, ten tid
ha*n* gømdæ ſek oc tordæ ey ſe vor h*er*ræs ænlidæ. Ter

---

[17] *Herefter har A*: hadæ. [18] *Her foran har A*: oc, *der vist bör udgå.* [19] *A;* vdflucke de, *C;* flycker the . . vd, *D.* [20] *Så A;* ſom igen tendis aff ſig ſielff, den Skal keyfzis, *C, og dette er vel oprindeligere.* [21] *A;* ſom vor att der vor, *C.* [22] *C tilföjer:* till bage. [23] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [24] *Så rettet.* roſen ſtæphis, *A;* Roſzin ſtaphis, *C; mgl. i D;* roſin ſcaphis,

vifes oc th*e*n ftæd, fo*m* vor h*err*æ fek Moyfi te ty [bud ordh fc*re*fnæ meth gudz eygen hand[26] oc vnd*er* th*e*n fa*m*mæ fteen er en hulæ, th*er* fom han vor te førrætyuæ[27] dawæ, me*n* ha*n* faftædæ, oc fran t*et* bierghæ fo*m* kalles Moyfy, er endh fierdi*n*gh af en leucchæ oc tel t*et* bierg, fo*m* hedh*er* ‖ 24 a fancte Kate*ri*ne biergæ, ofu*er* en rum dall, fom er møg*et* kold, oc mit po*n*næ veye*n*[28] er en kyrkæ[29], fom heder te førrætyuæ[30] martirum. Tid kommæ ftu*n*dom mu*n*kænæ oc fyngæ meffæ, oc t*et* bierg er meg*et* høgræ en Moyfi berg er, oc øfuerft po*n*næ bierg*et* er ten fted, fom gudz englæ førdæ[31] oc iordædæ ten helly iomfruæ.fa*n*cte Kate*ri*ne lege*m*mæ m*et* [he*n*nes hofu*eth*[32] oc clæd*et*, fom t*et* j fuøpt vor. Ter hafu*er* fordom ftond*et* en capel, me*n* nu fynes ter intæ vden en hob fteen. Jte*m* bodæ[33] te bergæ hedæ[34] mons Sinay[35], forty at al te*n* ftæd, fom ter om k*ri*ng ligg*er*, heder def*er*tu*m* Syn[36]. Jtem nor pelægr*i*mæ hafuer va*r*eth po*n*næ allæ te helly ftædh*er* [oc villæ tæde*n* far*æ* pa tø*r*reff vey j gen[37], ta fiæ te mu*n*kænæ ‖ 24 b godæ nath oc befalæ tøm[38] j tø*rr*es bøn*er* oc verdfkildiched. Ta plæyæ mu*n*kænæ at gifuæ tøm nog*er* kofth at fortæ*r*æ j gømme*n* ødke*n* pa tø*rr*es vey henn*er* Ihe*ru*fa*l*em[39]. Tok behøfuæ te led*e*s me*n*d, fom tøm kundæ[40] før*æ* j gø*m*me*n*, ty at tet er træten dags ferdh[41].

lat. A; iofui fcophis, *lat. B.* [25] *Mgl. i C.* [26] *Så omflyttet.* bud fc*re*fnæ ordh meth gudz hand eygen, *A;* budord, Skreffne met guds haand, *C.* [27] *Indsat efter C:* xl = *lat. B;* træ‖yuæ, *A.* [28] biergit, *C.* [29] *A;* kielde, *C;* ecclefia, *lat.* [30] *Indsat efter C:* xl; *tr*æ*tyuæ, *A;* quadraginta, *lat.* [31] *Rettet.* fordæ, *A.* [32] *Mgl. i lat.* [33] *Rettet.* boda, *A.* [34] poteft vocari, *lat.* [35] *A tilföjer:* oc. [36] *Resten af kapitlet mgl. i D.* [37] *A og tilsvar. i C; mgl. i lat.* — tæde*n* *to gange i A.* [38] *C tilf.:* gud; *mgl. i lat.* [39] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [40] *Indsat efter C:* kunde; *mgl. i A.* [41] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Veyen [gømen Sinay[1] och intel lødæ land.

Ca*pitulum* xij*m*.

Þonnæ[2] ten ſtor*æ*[3] øtken oc widæ bor meg*et* ont folk, ſom ey boo j hus men giør*æ* tøm boligæ af ſkind[4], [ſom Iſrael*ſ* børn fordom giordæ j te*n* ſa*m*mæ ødke*n*[5], forty at vatn*et* blifu*er* ikcæ lengæ[6] po*n*næ en ſtæd ter; ty om ſkiftæ te tør*res* boligæ oc følliæ vatn*et*. Te huerke*n* pløyæ eller ſaa, te ædæ fiælde*n* brød men alz eneſtæ køth af the dyur, ſom te ſla ter j øtken, oc t*et* køth t*et* kogæ te[7] po*n*næ ſtenæ, ſom hedæ giøres
25 *a* af ſolen. Tet er meget ſterch[8] ſolk oc gru*m*pt ‖ oc r*æ*d*es* entæ for*æ* lifuet oc hafuæ ey vabn wden[9] ſpyut, oc tør*res* hofu*eth* th*et* om k*ri*ng vefuæ[10] te met lærith[11]. Tok hafuæ te oftæ orloff m*et* tør*res* eyen h*er*ræ ſoldane*n* oc pleyæ ha*n*nu*m* ſtor*æ* ſt*ri*der. Ten tid iek tiæ*n*tæ ſoldane*n*, tà vor iek ſelf tith j ſt*ri*d mod tøm. Te ær*æ*[12] Arabes, oc eet a*n*n*et* nafn hedæ te Bedoynes[13] oc Athopos[14], oc ty hwerman [at te[15] giør*æ* meg*et* ont j øtken, [togh ſkadæ te[16] fiælde*n* ſa*n*cte Kate*ri*ne pelægr*i*mæ. Jte*m* pelægr*i*mæ, ſom reth vey fyndæ[17] ofu*er* øtke*n*, te fa [førſt en ſtad j lødæland, ſom

---

Kap. 12. [1] *Så AC;* fraa Sinaj Bierghe, *D;* de *(AC;* a, *B)* deferto ſinay (ſurie, *msc.*) *lat.* [2] *Rettet. A har glemt* þ *og har* o *som initial.* [3] *Efter CD*: ſtore; ſtør*æ*, *A.* [4] palmme tre, *C;* pelliu*m*, *lat.* [5] *A og tilsvar. i CD;* quemadmodum *et* olim filij iſrahel in eode*m* deferto ambulauerunt, *lat.* [6] *A*; ene, *C;* diu, *lat.* [7] *A tilföjer*: til. [8] *Se indledn.*; ſterckt, *C.* [9] *C*; men, *A*; preter, *lat.* [10] *Så rettet.* vofuæ, *A*; vinde, *C.* [11] *For* -th *synes A at have* -tz. [12] *A*; hede, *C*; ſu*n*t, *lat. B msc.* [13] *A*; bedones, *C*; *mgl. i D*; bedoyens, *lat. AC*; bedoyns, *lat. B*; Rodoenes, *lat. msc.* [14] *Så A*; Æthiopes, *C*; acopars, *lat.* [15] *Indsat efter C*: att de; *mgl. i A.* [16] *AC ; opr. vel*: ta ſkadæ te tok. [17] fare, *C; lat. har*:

hed*er* Berſabe[18]. Ter[19] vor fordom en ſkøn ſtad, tør
*cri*ſtnæ me*n*d ha*nn*u*m* j v*er*dææ[20] hadæ, ok[21] ſtor tør en
nog*ræ* kyrker, oc ter neſt ko*mm*æ te til en ſtad, ſom
heder Ebro*n*. Tid er too milæ, oc læſeſſ aff, at ter
bodæ fordom ma*n*gæ ke*m*pæ, oc ter er te*n* graf, ſo*m* ‖
kalles ſpelu*n*ca duplex. Ter liggæ te helly pat*ri*arche, 25 *b*
Abraham, Yſaac *oc* Iacob oc Sara oc Rebecca, oc t*et*
er næthen hoos eth bierghæ, oc ſtor en ſkøn kyrkæ[22]
ok er bigd [til værn[23] ſo*m* eet ſlot. Saraceni [kallæ
te[24] ten graf Kariarchaba[25], ok gø*m*mæ te te*n* ſted
ga*n*tzæ vell oc hed*er*ligæ for te helly p*at*riarche
ſkil. The ladæ ter[26] engin ind ko*mm*æ, huerke*n*
*Cri*ſtnæ ell*er* Iøder, vde*n* te hafuæ ſynd*er*ligæ nodæ af
ſoldane*n* [met b*re*ff eller bud[27]. Jte*m* hoos Ebron tør
begind*es* een dall, ſo*m* kalles vallis Ma*m*bre, [oc rekcer
ner intel Ihe*ru*ſ*a*lem, oc ter er eth biergæ, ſom kallis
mons Mamb*re*[28], oc ther po*nn*æ ſtor en eegh, ſom er
wyſen[29], ſo*m* kalles arbor ſicca; Saraceni kallet Dyrp[30].
T*et* ſigs at hafuæ ‖ ſtandet ſien Abrahams tid, oc 26 *a*
ſo*mm*æ ſiæ, at th*et* hafuer ſa ſtondit, ſien verden vor
ſkapt; tok ſtod*et* grønt oc bor fruct in til vor h*er*ræs
pinelſæ, oc ſien viſnædæ t*et*[31]. Jt*em* to mylæ fran
Ebron ter er Lotz[32] graf, ſom Abrahams [broders ſøn[33]

veniet. [18] *Så må der læses.* førſt en ſtæd ſom hed*er* berſabe førſt j iødæland, *A*; førſt enn ſtad i Jødeland ſom hedder berſzabee, *C*; in prima*m* ciuitate*m* iudee que dicitur berſabee, *lat.* [19] det, *C.* [20] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [21] *Rettet.* tok, *A*; dog, *C*; *et, lat.* [22] *Lat. har*: et habetur ſuper ipſam (ſpeluncam) ... eccleſia; ofuer ten graf *eller lign. er altså forbig. i ACD.* [23] cum propugnaculis, *lat.* [24] *Så A*; *mon ikke*: te kallæ? kalde, *C.* [25] *C*; kariarthaba, *A*; kariarkaba, *lat. AC*; kariartaba, *lat. msc.* [26] *Indsat efter C; mgl. i A.* [27] *Mgl. i lat. Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [28] *Mgl. i C.* [29] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [30] *C = lat. AC*; drypp, *A*; *mgl. i D;* dirp, *lat. B*; drip, *lat. msc.* [31] *Herefter er 13 spalte-linjer i lat. forbig.* [32] *C*; lots,

vor; [oc ſa en half dags ferd god vey ligger til Betleem Iude[34].

Af Betlehem oc veyen in tel Iherusalem.

Capitulum xiij.

Bethlehem er en long[1] ſtad oc lyden, oc[2] gar grafuer om kring hannum, oc te æræ mæſtæ delend criſtnæ, ſom ter j bord. Ter ſtonder en ſkøn kyrkæ øſten j byendh — jek hafuer ey ſeth noger[3] ſkønæræ — oc er vden tel ſkønlygæ bigd met koſtæligæ lykchæ oc
26 b tinner[4], ok ‖ [inden til[5] hafuer hun førrætyuæ[6] pellæræ af malmar ſten, oc [pa ten høgræ ſidhæ hoos ten høxtæ pellæræ[7] ſexten trapper neder at er ten ſtæd diuerſorii, ter ſom Iheſus Chriſtus gud oc mand fødes af ten renæ iomfruæ ſancta Maria, oc ten ſted er uel bigder met malmerſten oc ſkønligæ malet met guldh oc [koſtæligh gerning af allæ honnæ lydæ[8] oc tre føder ter fran er ten krubbæ, ſom Maria ladæ ſin ſøn j Iheſum Chriſtum. Ter hoos er en brøn, ſom ſommæ ſiæ, at ten ſtiernæ fall vdy, ſom te tre koningæ tid fuldæ, ten ſynnum hun ful giort hadæ ſin tiæneſtæ, oc foræ ten krubbæ[9] er gudz tiænæres graff, ſancti Ieronimi, oc vden foræ kyrken er hans ſtool, ſom han
27 a plæyædæ at ſidæ ponnæ, ‖ oc j ten ſammæ kyrkæ ponnæ ten høgræ hondh er ten graf, ſom te vſkilldigæ børn

A. [33] *A;* Søns broder, *C.* [34] *Så A og tilsvar. i C. Lat. har:* Jtem de ciuitate ebron per quinque leucas ameni itineris hoc eſt in media dieta venitur in Bethleem Jude. *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 13. [1] *A;* Skienn, *C;* longa, *lat.* [2] *Indsat efter C; mgl. i A.* [3] *A tilföjer:* meget; eiuſdem quantitatis, *som lat. har, er forbig.* [4] *A;* tømmer, *C.* [5] intrinſecus, *lat. B;* extrinſecus, *lat. A.* [6] *Efter CD:* xl; *trætyvæ, A;* xliiij, *lat.* [7] *A og tilsvar. i CD;* ad principalis *(B;* principalem, *A)*... turris dexteram, *lat.* [8] argento

lad*es* j, fom He*r*odes for Ihe*ſum* *Chriſtum* lod i hiel flaa. Jte*m* fra*n* te*n* kyrkæ oc fa hoos fem hu*n*drædæ fødher lonkt er en anne*n* kyrkæ, [fom er fa*nc*ti Nicolai kyrkæ, j te*n* ftæd[10], fom fa*nc*ta Ma*r*ia [ren jo*m*fruæ[11] blef fin [barn læyæ tid[12] vd, fien te tre helly koni*n*gæ hadæ va*r*et hoos he*n*næ, och ter vifes en rød ften, fo*m* fynef at va*r*æ [ofue*r*fprengder[13] m*et* hw*et*, oc enfoldict folk te fiæ, at t*et* er af io*m*fruæ Ma*r*ie melk, fom hu*n* hadæ til øfue*r*lups. Te c*r*iftnæ af Betleem te plantæ megin vin til tø*r*r*es* eyen drik, m*en*[14] tee hetni[n]gæ huerke*n* pla*n*te te vin, oc ey felliæ te oc vin, ey drikcæ te oc vin obenbarligæ, for ty at ‖ Machomets bog for- 27 *b* byuder tøm at drikcæ vin, oc ha*n*[15] forba*n*ner allæ tøm, fom vin d*r*iccæ. Jte*m* hoos to milæ finde*r* vdh er eet clofte*r*, fo*m* heder fa*nc*te Ca*r*itatis, oc ter vor fordom[16] en abatiffæ j, ter t*et* uel ftod[17]. Jte*m* fran Betleem oc he*n*der Ihe*ruſa*lem ter er en kyrkæ j ten ftæd, fom ængælin[18] fadæ til hyrdænæ: «Jek[19] bebuder eder ftor glædæ for ty at j dagh er eder fødh te*n* falighetzmag-ær*æ*[20] Ihe*ſ*us [Chriftus vor[21] he*r*ræ, oc fre*m*delis[22] pa te*n* vey æræ fle*r*æ c*r*iftnæ menz[23] kyrker[24], me*n*[25] Rachelis g*r*aff, Iacob p*at*riarche huffruæ, er pa ten fa*m*mæ vey, oc ter liggæ tolff fto*r*æ ftenæ pa. Tok[26] menæ fo*m*mæ, at Iacob ladæ te ftenæ ter, forty at hans

varioq*ue* colore, *lat.* [9] kircke, *C.* [10] *Mgl. i C.* [11] *Mgl. i C og lat.* [12] barnlige tiid, *C.* [13] *Rettet.* ofue*r*fpregder, *A*; offuer fpedit, *C.* [14] *Skrevet* mz *i A.* [15] *Så AC.* [16] *A har* fordøm, *men en tværstreg over og under* ø *betyder vel, at der skal læses* o *(jfr. kap. 24, not.).* [17] *Svarende til* clofter . . . ftod *har lat.*: clauftr*um* fancte Charitatis ibide*m* fuo tempore abbatiffe. [18] Englene, *C*; angelus, *lat.* [19] *A*; vi, *C.* [20] *A*; faligheds mefter, *C*; faluator *lat.* [21] *Indsat efter C*; *mgl. i A*; *Chriſtus* deus, *lat.* [22] frelfzere, *C.* [23] *Rettet.* manz, *A.* [24] oc fremdelis . . . . kyrker, *uden tilsvarende i lat. ABC, men derimod har lat. msc.*: atq*ue* p*er* tot*um* hoc iter h*abe*ntur eccle*ſ*ie plures *chriſtianorum*.

28 *a* tolftæ ſøn Beniamy*n* vor tør fødder; ‖ oc ter neſt ko*mmer* ma*n*d til ten helly ſtad[27] Ihe*ruſa*lem.

Af ten helly graf oc aff th*e*n kyrkæ, ſom hwn vdy ſtondh*er*.

Capitulum xiiij[1].

Iheı*uſa*lem m*et* alt tet land, ſom guts børn lofu*et* er, er eet af te firæ [delæ eller[2] herſkaph, ſom t*et* rygæ, ſom Suria [heder, er[3] ſkyft j. Iødæland t*et* hafuer oppa[4] ten øſtræ ſidæ t*et* koni*n*gæ rygæ, ſom Arabia[5] heder, po*nn*æ ten ſøndræ ſidhæ hafu*er* t*et* tet rygæ, ſo*m* er Egipte*n*, po*nn*æ ten veſtræ ſidæ er t*et* ſtor*æ* haff, oc [ponnæ ten[6] nørr*æ* ſidæ lig*er* t*et* rygæ Suria. T*eth* forn*efn*de Iødæland hafu*er* var*et* vnder ma*n*gæ h*err*æ j ma*n*gæ oc atſkilligæ tidher, ſoſom æræ Cananeis, Iødh*er*, Affricis[7], P*er*ſis, Medis, Macedoniis, G*r*ecis, Roma-
28 *b* nis, C*ri*ſtianis, S*ara*‖cenis, Barbaris, Turchiis *oc* Tartaris, [huilk*et* ſom vel ma varæ en ſag til, at[8] vor h*err*æ ikcæ villæ ladæ ſtoræ och vſkelligæ ſinderæ[9] lengæ blifuæ j t*et* land, ſom hellict oc ha*nn*u*m* ſa tekchælict er. Jtem nor pelæg*ri*mæ ko*mm*æ til Ihe*ruſa*lem, ta ſkullæ tee førſt ful giør*æ* tørr*e*s p*er*eg*ri*ms reyſæ tel te*n* verdigæ oc hellyæ g*ra*ff oc ſøgæ he*nn*æ

---

[25] *AC*; ſed *et*, *lat. ABC*; ibi et*iam* eſt, *lat. msc.* [26] *A*; oc, *C.* [27] *C*; ſtæt, *A*; ciuitate*m*, *lat.*

Kap. 14. [1] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [2] *Mgl. i C og lat. og er vist uopr.*; eet *passer til* herſkaph. [3] er heder, *A*, *med omflytningstegn.* [4] *Se kap. 17, not. 2.* [5] *C*; arakæ, *A*; arabie, *lat.* [6] *Indsat efter C*: Paa den ; *mgl. i A.* [7] *Så AC*; aſſyrio*rum*, *lat.* [8] *Så A og tilsvar. i C*; *lat. har*: cuius rei cau*ſa* merito poteſt eſtimari. quia. [9] *Så rettet.* ſinder, *A*; ſynder, *C*; peccatores,

meth ydmydælighed[10]. Hennæ[11] kyrkæ ftonder yderft
norden j byend, och gar en mwret omgong om kringh
hennæ, [fefter intel ftaden[12]. Ten kyrkæ hun er[13] fkøn
ok trind af fkafnit oc takt met bly oc hafuer vefter[14]
eth ftort torn oc fterkt oc høgth, och mith ponnæ kyrkæ
gulfuet er eet lidet ‖ tabernaculum met coftælik oc 29 a
fubtil gerning giort, hos femten føder longt oc fa bret
oc fa høgt[15], oc j ten fammæ capellæ eller tabernaculo
ponnæ ten høgræ fidæ ter er ten al uerdicftæ ftæd, ten
graf, fom gud feluer j laa, och hun er ottæ føder long
oc [fem føder[16] bred, oc j all ten capellæ er intæ gaff
eller vinduæ vden al eneftæ en liden dør, oc nor pelæ-
grimæ gaa ter ind, ta er ter lyuft af mangæ lamper.
Teræ[17] fkal altidh[18] alzmynzftæ brennæ en[19] ponnæ grafuen
[for vden te andræ[20] oc muæ j vydæ, at til nw nyligæ
mottæ pelægrimæ kommæ ponnæ[21] grafuen oc tagæ
ponnæ hennæ [oc kyffæ ponnæ hennæ[22], men forty at
mangæ te brudæ aff grafuen eller[23] villæ brydæ ter af,
forty lod foldanen Melechmandebron giøræ ter iern om
kring, at mand ‖ kan nw huerken kommæ ter tel at 29 b
kiffæ eller tagæ ter ponnæ, men all eneftæ at te muæ
fe ten helly graf, oc forty er ter ind muret j ten

---

lat. [10] *Så A, der én gang til har ordet, skrevet:* ydmydælicheth *(s. 107a i cod.).* [11] *A;* denne, *C;* cuius, *lat.* [12] *Så rettet.* fofter intel ftæder, *A;* och er feft thill ftaden, *D;* fom ftrecker fig i befeftningen indtil ftaden, *C; lat. har:* cum proprio fui (*v. l.* fuo) ambitus muro ipfi ciuitati adiuncta (*v. l.* adiuncto). [13] *C tilföj.:* faft oc; *mgl. i lat.* [14] *C tilföj.:* vd, *der måske burde indsættes.* [15] *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [16] *A;* faa, *C;* quinque (pedes), *lat.* [17] *A har* Ter æ; der, *C;* quarum, *lat.* [18] *Indsat efter C:* altiid; *mgl. i A;* iugiter, *lat.* [19] *A;* fem, *C;* vna, *lat.* [20] *Mgl. i lat.* [21] *A;* till, *C.* [22] *Indsat efter C:* oc kyfze paa hende, = *D:* och kieffe paa hennde; *mgl. i A; et* ofculandum,

venſtræ vegh, fem[24] føder høyth, eet ſtikcæ af grafuen,
ſtort ſom en manz hofuet, huykket ſom pelæ grimæ
mwæ bodæ tagæ oc [kiſſæ ponnæ[25]. Jtem ſigs ter
menæligæ, at ten lampæ, ſom henger ofuer vor herræs
graf, ſlikcæs[26] orligæ uth langæfredag[27] pa ten
niennæ timæ om dauen oc opp tennes j gen poſkæ
nath om myn nates tid, oc tet ſker aff gutz ſkikkelſſæ
for vden noger manz henner. Er tet nu ſa, ta er tet
eth ſtort gudz miraculum. Mangæ criſtnæ menniſkæ
tro, at tet er ſent, aff tørres ret[28] enfollicheth; ter[29]
30 a æræ mangæ, ſom her om tuylæ oc menæ, ‖ at te Saraceni, ſom then helly graf giømæ, [giøræ tet[30], forty at
te muæ ſa tes fleræ penningæ oc ſkat af pelægrimæ.
Jtem nota, at huert ar ſkertorſdag oc langæfredag oc
poſkæ aften, teſſæ tre dagæ, ta er tennæ cappellæ altid
oben, ſa at allæ Criſtnæ muæ ter in ga vden penni[n]gæ. Jtem nota, at hos ten høyræ veg j fornefnde
kyrkæ er caluarie locus, ter ſom Chriſtus Iheſus hengdæ
ponnæ korſſeth, oc noger trapper op at ponnæ ten
ſammæ ſtædh er en ſten, ſom er huid oc rød blandet
oc hafuer en fleckæ[31]; hannum ſigæ te at varæ Golgata,
och ſiæ te, at j ten ſten løff en ſtor deel af Chriſti
blod; oc ter er eth altæræ, oc foræ tet altæræ æræ begrafnæ criſtnæ koningæ, Gotfridus de Baylon[32] oc fleræ
30 b ko‖ningæ, ſom vnder[33] vors herræs arr tuſennæ oc
hundrædæ wnnæ ten helly ſtad oc alt tet helly land

---

lat. [23] *C;* oc, *A;* vel, *lat.* [24] ved v, *C;* v, *lat.* [25] *Indsat efter C:* kyſze paa; leftæ opp, *A;* oſculatur, *lat.* [26] *Så rettet.* ſkikcæs, *A;* Sluckis, *C.* [27] *Indsat efter CD:* om langſredag; *mgl. i A;* in die ſancto paraſceues, *lat.* [28] *Så A;* rette, *C.* [29] tamen, *lat.* [30] talia . . . . confingentes diuulgauerint, *lat.* [31] Sprecke y ſigh, *C.* [32] *A;* Babylon, *C;* Babiloniæ, *D;* Boilhon, *lat. A;* balion, *lat. msc.* [33] *Så A (fejl for* hoos?); *mgl. i CD;* circa, *lat.* [34] ſa^w^cene, *så A.*

vdh af S*a*r*a*cener*æ*[34] henner oc forueruædæ tem ter[35] eth [v*er*dicth nafn[36] intil do*m*me*n*, oc at[37] te troes at[38] var*æ* m*eth* gud j he*m*mæ*r*y*g*æ. Jte*m* hos te*n* for*nef*n*de* ftæd, fom vor h*er*ræ vor pint*er*, ftan*n*æ fc*r*efnæ teffæ[39] ord, fom her effter nefnes, pon*n*æ g*r*etzfkæ: [Otheos bafileon yfmo*n* proftonos ergazeen azachis gea[40]. [Te*n*næ fc*r*ift ter[41] er fa meg*e*t faut, at te*n*næ vor gud oc koni*n*g, for*æ* v*er*dens ophoff, hafuer giort faliched m*et*[42] po*n*næ iorden. Jte*m* ter fo*m* korff*eth* ftodh fæft j ftene*n*, ftor t*et*tæ efter fc*r*efnæ malet: [Chyos nifkios bafes con pifceos thoy cofmotzi[43]. Th*et* er fa meg*et* fauth: ‖ T*et* fom tu[44] feer, t*et* er beginnelffen af troen 31 *a* ofuer [al u*er*den[45]. Jte*m* ey longth fran te*n* calua*r*ie ftædh ter er eth altær*æ*, oc ter ligger ten ftwd, fom vor h*er*ræ vor bu*n*de*n* oc hudftruge*n* til[46] oc vnner t*et* altær*æ* er en graf[47], [tolf oc trætyuæ[48] trapper dyub, ter fom f*an*cta Elena fan te try korff, fom *Chriftus* oc te to r*e*fuær*æ* he*n*gdæ ponnæ[49] oc ter er eet rwm j veggen [af grafuen[50], fom te naflæ fu*n*d*es* fo*m* *Chrift*us vor til korff-

---

[35] *A*; der, *C*. *Måske opr.*: ter met; p*er* hoc, *lat.* [36] euigt naffn oc verdigt, *C.* [37] *Mgl. i C.* [38] at ‖ at, *A.* [39] *Herefter har A* hræ *med* æ *over* r; *mgl. i C og bör vel udgå.* [40] *Så A;* Etheos Bafileon Jfmos, Proftonos Ergozeen arachis gea, *C*; Otheos bafileon yfmon p*er*rofeonas ergazeen ozochis gea, *lat. A og lign. i de andre lat. udg. Engl. s. 76 giver dette således*: Ὁ Θεὸς Βασιλεὺς ἡμῶν πρὸ αἰώνων εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς. [41] *Så A*; der, *C. Opr. måske* thet, *idet* te*n*næ fcrift *i A skyldes afskriveren*, *og* ter (der) *beror på fejllæsning for* tz; *jfr. nedenfor l. 11.* [42] mectig. *C.* [43] *Så A*; Ehios niftijos bafces chon pifteos Choy thofzmaifzi, *C*; Chio Juftis bafis ton pifteos choy cofmon, *lat. A og lign. i de andre lat. udg. Engl. s. 77 giver dette således:* Ὃ εἴδεις, ἐστὶ βάσις τῆς πίστεως ὅλης τοῦ κόσμου τούτου. [44] *Efter C*: du; nu, *A.* [45] *Som ét ord i A.* [46] *Herefter 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [47] cripta, *lat.* [48] *Så rettet efter C*: xlij = *lat.*; tolf oc tyuæ, *A.* [49] *Indsat*

eth fester *met.* Jtem mith j koret[51] j fornefnde kyrkæ
er en stæd, uel ofuer bretter . . . .[52] rumt, som vor
herræs legemmæ vor laugt, ter som Iosep af Arimatia
met sinæ hielperæ todæ oc smurdæ oc yrtædæ vor
herræs legémmæ *met* aromatibus. Jtem j fornefnde
kyrkæ ponnæ ten østræ[53] sidhæ ter vises then stæd,
31 b som *Christus* obenbarædæ ‖ sek sancta Maria Magdalena
efter sin oppstonnelssæ, ten tid hun tenktæ, ath han
vor en yrtæ gartz plantæræ. Jtem pa ten høgræ sidæ,
som man ingar j kirken[54], ter er attæn trapper, oc
vnner tøm er tørræ capel af India, oc ter synghæ
tørres clærkæ messæ och tider efter tørres sed, huilken
messæ te giøræ gantzæ stakcæt. Te consecreræ først j
messæn *met* te rettæ ord, som ter tel høræ, oc siden
hafuæ te faa orationes, ok sien [ennæ te messen[55] *meth*
pater *noster*, oc sennen[56] at siæ, ta giøræ te tørres
embydæ *met* ydmighed och stor gudælighed[57].

Aff te andræ tre[1] kyrker och sinderligæ[2] aff[3] templo domini[4].

Capitulum xv[5].

Merk, at synder uth fran tennæ foræ screfnæ kyrkæ stor eth storth hospitale, oc tet er hofueth[6] oc be-

---

efter C: paa; *mgl. i A.* [50] *Indsat efter C:* aff graffuen; *mgl. i A;* cripte, *lat.* [51] *Efter C*: Chorit; korsset, *A*; chori, *lat.* [52] *Efter* bretter *har A*: sasz; *C. har*: saa. *Hvad skal der læses? Lat. har*: stratus mire *et* pulcre ad integri figuram compassi. [53] *AC*; septentrionali, *lat.* [54] *A tilföjer*: oc. [55] *A;* endis alt sammen, *C; con*cludunt officium, *lat.* [56] sidst, *C;* verum, *lat.* [57] *Herefter har A et forkortet* et cetera. *Kapitlets slutning (2 spalter i lat.) er forbig.*

Kap. 15. [1] *A;* fire, *C;* tribus, *lat.* [2] *Rettet.* sinderliga, *A.* [3] *Rettet.* a, *A; om, C*; de, *lat.* [4] *Indsat efter C*: domini = *lat.; mgl. i A.* [5] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera. [6] *A;* høyt, *C*; caput, *lat.* [7] *Så bör der vist læses med*

ginnelſſæ af ten ‖ orden, ſom kalles hoſpitaleo*rum*. Ter 32 *a*
mwæ tee lææ hus [allæ Chriſtnæ[7], ho ſo*m* te helſt
æræ, ſom tid ko*m*mæ[8]. Jte*m* ſtar j t*et* ſa*m*mæ cloſter[9]
[hu*n*drædæ oc tyuæ[10] pelæræ af malm*er*ſten, ſo*m* te*n*
bigni*n*g oppæ holdæ, och j veggen*n*æ ſta firæ oc half-
t*re*diæſinztyuæ pellæræ at ſkildæ, ſom tiænæ til for-
*ne*ſ*n*de bygni*n*g. Jte*m* nogit ſa ner te*n* ſtæd, ſom nw
er nefnd, er en anne*n* kyrkæ, ſom kalles de d*omi*na
no*ſ*tra magna, oc ey lankt ter fran er en anne*n* kyrkæ,
ſo*m* kalles d*omi*ne no*ſ*tre Latino*rum*, oc hu*n* er bigd
pa te*n* ſtæd, ſom Maria Magdalene oc Ma*ri*a Cleophe
m*et* fler*æ* andræ, te*n* tidh te ſowæ vor h*er*ræ Ihe*ſu*m
*Chriſtu*m hengæ pa korſſeth, grædæ oc ie*m*m*er*ligæ
lodæ. Jte*m* nog*et* ſa fran te*n* kyrkæ, ſom ten helly
graf ‖ j ſtar, er en vnn*er*lig oc coſtælig bigni*n*gh och 32 *b*
megit ſkøn oc[11] t*ri*nd, ſom kalles templu*m* d*omi*nj[12],
oc er hu[n]drædæ oc tyuæ oc en ſex alnæ høgt, oc ter
ær*æ* ma*n*gæ pelær*æ* j, ſom[13] t*et* vppæ hollæ, oc mit j
templet ter er en ſtæd, ſom er høghræ en fiorte*n*[14] t*ra*pper,
oc ha*n* er all om giort m*et* pellæræ oc hafuer fir*æ*
po*r*tæ po*n*næ ſek eft*er* firæ v*er*dens delæ, ok te po*r*tæ
æræ coſtæligæ gior*æ* oc vd ſkornæ af cip*re*ſſ. [Jnne*n*
for*æ* te*n* nørr*æ* port[15] er en kellæ m*et* clart oc rent
vatn, ſom fordom pleydæ[16] at ry*n*næ, me*n* nw er t*et*
ſtillet[17]. [Vdhen for templ*et* er eet ſkønt, rumt hus[18],
oc gulu*et* er lagt m*et* huid malm*er*ſten, och t*et*tæ temp*e*l
ſtar j ten ſtæd, ſom gudz tempel vdy ſtod j Ihe*ſ*u
*Chriſt*i tiid, ‖ oc effter hans opſto*n*delſæ vor tet for- 33 *a*

C: alle Chriſtne; all c*ri*ſtenhed, *A*; o*mn*es *chriſt*iani peregrini, *lat.* [8] *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [9] *AC*: hoſpitalis, *lat.* [10] *A*; cxx, *C*; centu*m* vigintiquatuor, *lat.* [11] *A tilföj.*: er. [12] *Herefter et par spalte-linjer i lat. forbig.* [13] ſom ſom, *A*. [14] *A*; xiij, *C*; xiiij, *lat.* [15] ante portam aquilonarem intra templu*m*, *lat.* [16] *Så A; sikkert fejl for* pleyædæ. [17] ſtille, *C*. [18] In toto circuitu edificij extrinſecus eſt velut

derfuet af te Romeræ. Sien bigdæ keyfæren Adryanus tet opp j gen j ma[n]gæ aar oc lang tid men ey j fadan form, tet førmeræ[19] tempel bygh[20] wor, oc ten høwæ bigningh[21], fom ter vdy ftondher, fom før er rørt, ten kallæ Iødernæ fancta fanctorum, oc mwæ j vidæ, at Saraceni giøræ[22] ten tempel megit[20] verdicheth oc heder. Nor te tiid indga fkulæ, taa drawæ[23] te af tørres fkoo oc fallæ[24] ponnæ tørres knæ oc bedæ inderligæ til ten all mektiftæ gud, oc ter eræ engæ belædhæ j templet, men [manghæ lamper[25] æræ ter, fom altid brennæ. Te ftædæ enghæ [Criftnæ eller Iøder[26] at gongæ ter ind oc menæ, at te æræ werdigæ[27], at tee
33 b ter ind gaa fkullæ. ‖ Hadæ iec ey haft foldanens breff, ta hadæ ey iec kommet ter jnd. Tha iek ter jnd gik met mit felfkap, ta droo iec af minæ fkoo oc tenktæ faa met ftor ruelfæ, at oos burdæ thet meget ydermeræ at giøræ en tee wtro Saracener, och veffælig[æ] bør ten ftet at holleff j ftor verdiched, forty at ten tid Salomon koning førft[28] hadæ bigd templet vdy ten fammæ fted, fom gud hannum bødh, oc hans fader Dauid hannum befoel, ta bad han gud om, alt Ifraels[29] folk neruærendes, at hoo fom badæ gud om noger retferdich[30] fagh j ten ftæd, at han fkullæ vordæ hørt. Ta fennæ gud hannum eet tegn af hemmælind met en fky, at hans bøn vor hørt, fom iftoria veritatis
34 a vdhuyfer j ten trediæ ‖ koningæ bogh. Jtem j ten ftæd,

pro atrio latum fpacium loci, *lat.* [19] *Rettet.* førmæ, *A*; formere, *C.* [20] *Så A.* [21] locum, *lat.* [22] *Rettet.* giøræ, *A*; giorde, *C*; exhibent, *lat.* [23] droge, *C.* [24] fulde, *C.* [25] multe lampades, *lat. B*; multi lapi les, *lat. A.* [26] *Indsat efter C*: ingen Chriften eller Iøde; *mgl i A. Lat. har*: Neminem chriftianorum feu iudeorum. [27] *Så A* (= wverdigæ); megit wuerdige, *C*; indignos, *lat.* [28] førft . . . templet; primum . . . templum, *lat.* [29] *C og således ellers altid i A*; ifrael, *A.* [30] *Efter C*: retferdig; retferdiched, *A.* [31] *Mgl.*

ſom for*nefn*de koni*n*gh hadæ bigd eet altær*æ* at offræ ofuer po*n*næ, [ſo*m* ta vor ſedh[31], [ſom ſtod[32] vden ten veſtræ port ved templ*et*, ter er end nw eet altær*æ* me*n* ikcæ ſkapt ſom tet ann*eth* oc [ey heller[33] ſadan tiæneſtæ. Jtem [for*æ* then port[34] ſines en en deel af ten port, fordo*m* wor oc hed ſpec*i*oſa, ter ſom Petrus[35] *oc* Ioh*an*n*es ewangeliſta[36] ſadæ til ten ſyugæ, ſo*m* laa k*ru*mpen [oc bad almøſæ[31]: «Vdy Ihe*ſ*u *Chriſti* nafn, ſtat opp [oc gak», huylken ſom geeniſten opp ſtodh oc lofuædæ gudh[37].

Aff fler*æ* hellyæ ſtæder ter vdy ſtaden.

Cap*itulu*m xvj[1].

Hoos tettæ for*nefn*de tempel[2] vedh ten[3] høyræ ſidæ noget ſa neer er en anne*n* kyrkæ, ſom nw kalles ſcola[4] Salomo*n*is, ‖ oc ſien j ſynn*er* er en anne*n* kyrkæ, 34 *b* ſom[5] kalles nw templu*m* Salomonis, ſom fordom wor hofu*eth* oc beginnelſſæ til templ*ariorum*[6] orde*n*. Jte*m* nør ter vdh fran er en ſkøn ſ*an*cte Anne[7] kyrkææ[8], oc ter ſigs, at vor fruæ [vor vndfonge*n* oc fød af ſ*an*cta Anna[9], oc Ioachi*ms* oc ſ*an*cte A*n*nes *gr*a*ff* viſes j ten

i lat. [32] *Mgl. i C.* [33] nec, *lat. B*; ſed tamen, *lat. A. Herefter er vel glemt* til = *lat.* ad. — *6 spalte-linjer i lat. forbig.* [34] in hac atrij p*ar*te, *lat.* [35] *Rettet.* petretrus, *A.* [36] *Indsat efter C*: Euangeliſte; *mgl. i A*; eua*n*geliſta, *lat.* [37] *et* ſtatim *con*ſolidabant*ur* illi plante, *lat.* — *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 16. [1] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [2] atrio, *lat.* [3] *Efter C*: *den*; tennæ, *A.* [4] *Efter C*: Stola; templu*m*, *A*; ſcola, *lat.* [5] *A tilföjer*: oc. [6] *A* = *lat.*; templorum, *C.* [7] *Så må der læses med D*: Annæ; aririe, *A*; *mgl. i C*; anne, *lat.* [8] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [9] *in* eiuſde*m* mat*r*is ſue vtero fuiſſe

fa*m*mæ [kyrkæ, giort[10] koſtæligæ af ſteen, too trapper oc
tyuæ neder at. Tok fərdæ ſa*n*cta Elena drotni*n*g ſa*n*cte
A*n*ne lege*m*mæ tædhen oc intel Co*n*ſta*n*tinopol*im*, ſom
nw ligger j ſa*n*cte Sophie[11] kyrkæ, oc ſa*n*cti Ioachims
been liggæ end kuer. Jte*m* j te*n* ſa*m*mæ kyrkæ[12] er
te*n* p*ro*batica piſcina, ſo*m* engælin pleyædæ ſordom at
35 *a* rər*æ*, oc huylke*n* en ſyugh ‖ ter fərſt vdy ku*n*dæ ko*m*mæ
effter hans rərelſſæ, ha*n* vordæ karx[13] af allæ ho*n*næ
ſyugæ, huylk*et* vatn ſom nw er gləmt oc ligg*er* ſom en
wren bek[14]. Jte*m* Sions byerg er te*n* həxtæ ſtæd, ſom
j ſtade*n* er, oc ter næden hoos er eeth ſkənt ſloet[15] bigd
af en ſoldan, oc əfuerſt po*n*næ byerget ter æræ ma*n*gæ
koni*n*gæ beg*ra*fnæ, ſom ær Dauid oc Salomo*n* oc ma*n*gæ
fler*æ*, ſom efter təm æræ koni*n*gæ vornæ; oc ſom mand
ind gar til bierget, ter [ligg*er* te*n* ſteen, ſom laa
po*n*næ vor h*er*ræs g*ra*ff[16], oc ha*n* er ga*n*tzæ ſtoor, ſom
oc ſtor ſc*re*fu*et*: Erat q*ui*ppe magn*us* valde. Ter ligger
oc eth ſtikcæ [af ten ſtydh, ſom vor h*er*ræ vor bu*n*dhen
vedh[17], oc en deel af tet bord, ſom vor h*er*ræ odh ſin
35 *b* afthen madh po*n*næ m*eth* ſinæ ‖ ap*oſto*li[18], oc [nog*er*
t*ra*pper vnd*er* te*n* capellæ[19] ter viſeff te*n* ſted, ſom
vor h*er*ræ han odh ſin afte*n* moltid vdy, ſom var*et*
hafu*er* eet ſkənt oc rwmt hws, oc er ter t*et* vatn
fad, ſo*m* vor h*er*ræ todæ ſinæ diſcipules[20] fəder inde*n*,
oc hoos t*et* vatn fad ter vor ſa*n*ctus Stephan*us* fərſt

---

genita *et* concepta, *lat.* [10] kircke gaard, *C; lat. har:* in deſcenſu eccl*eſ*ie. [11] *Rettet.* ſophie*m*, *A.* [12] *Her ender D.* [13] *Se indl.* [14] ciſterna, *lat. Herefter 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [15] *A;* ſtad, *C;* caſt*rum*, *lat.* [16] habet*ur* capella. *et* in illa lapis monumenti, *lat.* [17] *Således må der læses.* ſom vor h*er*ræ vor bu*n*dhen po*n*næ ſom er eet ſtikcæ af en ſtydh, *A;* aff denn ſtytte ſom vor herre vor bunden ved, *C*; columne flagellationis, *lat.* [18] *A;* diſciple, *C;* ap*oſt*olis, *lat. Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [19] Vnder den Capell nogen trapper neder, *C.*

iord*et* af Gamaliele oc andræ [gutz venner[21], ok vdy t*en* ſa*m*mæ ſtæd jn ko*m* Ihe*ſ*us at luctæ d*ø*r*æ* efft*er* ſin opſtounelſſæ til ſinæ[22] diſcip*u*lis oc ſadæ: «Freth m*et* eder»[23]. Ha*n* ſendæ t*ø*m oc te*n* hellyæ and pinzæ dagh vdy te*n* ſa*m*mæ ſted j bre*n*ne*n*næ tu*n*ger. Jte*m* fra*n* tet bierg [Syon he*n*n*er* ſtade*n*[24] [er en kyrkæ[25] ſo*m* er vidh [ſ*an*cto Saluatori[26] til[27]. Ter ligg*er* nw meſtæ delen aff ſ*an*cti Steffani ben, ſo*m* f*ø*r er nefndh*er*, oc ſ*an*cti C*r*iſoſtomi[28] ve*n*ſtræ arm; oc [fra*n* bierg*et* veſt*er* vd j mod gade*n*[29] er en ſk*ø*n v*o*r fruæ kyrkæ, ter ſom ‖ vor fruæ lengæ bodæ[30] efft*er* vor 36 *a*
h*er*ræs opfa*r*elſæ[31]. Hun[32] bodæ[33] oc en ſtu*n*dh jn valle Ioſaphat, oc [ter d*ø*dæ hu*n* oc vor hederlighæ beg*ra*fue*n* af allæ appo*ſto*læ. Jte*m* [fram at te*n* gadæ, ſo*m* ma*n* gong*er* he*n*n*er* ten dal Joſaphat[34], ſtonder en keldæ, ſom kalles natato*r*ia Syloe. Tid ſe*n*næ vor h*er*ræ te*n*, ſom blinder vor f*ø*dder, at too ſinæ *ø*fue*n*; han kom j gen wel ſende; oc ſo*m*mæ ſiæ, at Yſaias p*r*oph*et*a ligger ter. Jte*m* er ter eet ſteen bierg, ſom fordom hed Morea; tet ligg*er* ikcæ lonkt fran templeth ſinder vdh. Øfuerſt po*n*næ ten ſten plæyædæ vor h*er*ræ at ſidæ oc ke*n*næ ſinæ diſcipulæ oc folk*et* oc gior*æ*[35] ter ma*n*gæ miracula, oc ter forlod ha*n* q*wi*nnæ*n* allæ[36] ſinæ ſinder

Angående capellæ *jfr. not. 16.* 20 *Efter C*: diſciplers; appo*ſto*los, *A;* diſcipulo*rum*, *lat.* 21 viris timoratis, *lat.* 22 *Rettet.* ſina, *A.* 23 *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* 24 *A;* ſom ved ſtadenn er, *C;* ſyon verſus ciuitatem, *lat.* 25 *Indsat efter C*: er en kircke; *mgl. i A*; habet*ur* . . eccle*ſ*ia, *lat.* 26 *A;* S. Saluatoria, *C;* ſaluatori, *lat.* 27 *AC.* 28 *Rettet.* c*r*iſtoſtimi, *A*; criſoſtomi, *lat.* 29 ab hoc monte verſus auſt*rum* ab oppoſito platee, *C.* 30 *A synes nærmest at have* bedæ; e *og* o *ligner ofte meget hinanden.* 31 *A*; opſtandelſze, *C;* aſcenſione*m*, *lat.* 32 *Rettet.* hum, *A.* 33 in iſto loco defungebat*ur et* in illo . . . fuit ſepulta, *lat.* 34 ab hoc mo*n*te in vico eundi verſus valle*m* Ioſaphat, *lat. C har*: . . . ganger den dall Joſaphatt forbj. 35 giøre, *C.* 36 *Indsat efter C:* alle; *mgl. i A*; omnia, *lat.*

ſo*m* g*r*eben vor j hoord. Jte*m* tuert fra*n* te*n* kellæ
36 *b* natato*r*ia[37] er eet belædæ hugg*et* j en ſten, grofuæ‖ligæ giort — tet kallæ te [manus Abſalon[38]; huorfor*æ* t*et* ſa heder, t*eth* findes [in libro regu*m* ſ*ecun*do[39] —, oc [ter hos ſtor[40] en hyld, ter ſo*m* Iudas ſek ſelf he*n*gddæ, [vdy te*n* hyll eller en anne*n*, ſom ter hoos ſtondit hafuer[41]. Jte*m* fra*n* t*et* bierg ſinder vd [vel eet ſten kaſt[42] er en dall Acheldemag[43], [ſom købt vor[44] for*æ* trætyuæ pe*n*ni[n]gæ, oc ter æræ beg*ra*fnæ ma*n*gæ pelæg*r*imæ, oc ter ſines end ma*n*gæ boligæ, [ter ſom ærmædæ fordom vdhy boot hafu*er*[45].

Aff tee helliæ ſtæder, ſom æræ vdh*en* ſtatzens mwr.

Cap*itulu*m xvij.

For vde*n* ſtatzens mwr[1] Ihe*ru*ſ*a*l*e*m oppa[2] ten øſtræ ſidæ er[3] ten dal Ioſaphat, hart intel muren[4], oc j te*n* dal er ſ*an*cti Stepha*n*i p*r*oto m*a*rtiri*s* kyrkæ j te*n* ſtæd, ſo*m* ha*n* vor ſtender j hiell, oc ter ey lonkt fran
37 *a* er endh ‖ ſtatzens porth, ſo*m* kalles au*r*ea, te*n* forgiltæ

[37] *Herefter har A et forkortet* et cetera; *uden tilsvar. i C og lat.* [38] *Efter C*: manus Abſalonn = manus abſalon, *lat.*; *A har*: magn*us* abſolon. [39] *A* = *lat.*; i denn tredie konningern*es* bog, *C.* [40] *A;* ſaa der hoſz eenn, ſtaar, *C;* vbi de p*r*ope vidi, *lat.* [41] *AC*; ad qua*m* (*v. l.* in *qua*) uel *cir*ca cui*us* locu*m*, *lat.* [42] vltra valle*m* ad iactu*m* lapidis, *lat.* [43] *A;* hackeldama, *C;* acheldemach, *lat.* [44] in quo fuit emptus ager, *lat.* [45] *Så omflyttet.* ſom ærmædæ ter vdhy boot hafu*er* fordom, *A;* ſom Eremitter i fordom tiid vdi boit haffuer, *C; lat. har: et* veſtigia cellularu*m* de quondam illic co*m*morantibus heremitis. *Efter* fordom *har A et forkortet* et cetera.

Kap. 17. [1] *Rettet.* nwr, *A.* [2] *A har her og oftere først haft* oppæ, *der ved en lille streg senere er rettet til* oppa. [3] *C*; oc, *A;* eſt, *lat.* [4] *C;*

port; ha*n* ſtor nw altid lucter. Ter red wor *he*rræ ind[5] oppa aſni*n*d, oc ter ſines en try ell*er* fler*æ* fieth, ſom aſnen gik, j ſtenen, [oc ter neſt[6] er tet biergæ Oliueti, ſom ſa heder af oliæ træ, ſom ter ſta, oc vdy dalen løber eet vatn, ſo*m* heder to*rre*ns Cedron, oc ter hoos er en ſkøn kyrkæ, ſom vor frues gr*a*ff er vdy; [ther er[7] [firæ oc førrætyuæ[8] *tr*apper at gaa ned j kyrken[9]. Dalen er vden til for høuet af vatn*et* eller aff ann*eth* fall. Ter viſes vor frues gr*a*ff[10] altings tom, och j ſkullæ veſſæligæ thro, at hu*n* er opp [ſtondh*e*n oc[11] tagen til he*mm*æ*r*igæ [m*eth* kropp oc ſiæll[12] aff Ihe*ſ*u *Chriſto*, ſin ſøn, oc opphøfuet ofuer allæ ænglæ koor, ter ſo*m* hu*n* beder foræ oſſ oc for al v*er*de*n*; ‖ oc 37 *b*
hoos gr*a*fuen ter æræ tu altær*æ*; vnn*er* t*et* enæ er[13] en kellæ, ſo*m* ſigs at ko*mm*æ[14] af en te floder, ſo*m* vdh løbæ af Parad*is*. Jte*m* nog*et* ſa ner te*n* kyrkæ er te*n* ſtæd Getſemani oc en capel, ſom Iudas fo*rr*odæ vor h*e*rræ Ihe*ſ*um *Chriſtum*, oc ter vor mek viſt [en figu*r*æ af[15] en hand, ſo*m* vor trykt j en ſten, ſa at engin malær*æ* eller meſtær*æ* ku*n*dæ hafuæ giort he*nn*æ ſuptilær*æ* m*et* ſin konſt. Te ſiæ ter, at Ihe*ſus* *Chriſtus* gior*æ* t*et* m*eth* ſin hand, te*n* tid Iød*er*næ togæ po*nn*æ ha*nn*u*m* m*et* tø*rr*es wrenæ he*n*der. Jte*m* tæden af oc eet ſten kaſt finder vdh ter er te*n* ſtæd, ſom han bad til ſin fader oc gaf blodich ſued af ſeg, [ſo*m* ſc*r*ifte*n* vduyſer[12], oc ey lo[n]gt ter fra*n* ter viſes Joſaphats graff, ſom fordom vor koni*n*g j Iødæland, oc af ha*nn*u*m* hed*er* te*n* dal Ioſaphat, oc tro vy veſſæligæ, at Ihe*ſus*

A har murz, *der måske foruden* muret *også kan betyde* muren, *da* mz *et par gange står for* men. [5] *Indsat efter C; mgl. i A.* [6] Statimq*ue* vltra valle*m* ioſaphat, *lat.* [7] *Så må der vel læses.* ther, *A;* och er, *C.* [8] *Så rettet.* firæ oc tratyuæ, *A;* xliij, *C*; quadragintaq*ua*tuor, *lat.* [9] *Efter C:* kircken; kyrkæ, *A.* [10] *C tilf.*: men hun er. [11] *Mgl. i C og lat. og er vist uopr.* [12] *Mgl. i lat.* [13] *Indsat efter C; mgl. i A.* [14] *Rettet.*

38 a ſkal kommæ til || ten dall [domæ dagh[16] at[17] hollæ ter ſin dom och allæ menniſkæ at rettæ[18] efter ſinæ gerni[n]ger. Jtem hoos eet armbørſtæ ſkut fran ten graff er en kyrkæ, ter ſom ſanctus Iacobus maior vor førſt begrafuen, oc ſien førdes hans ben til Galliciam oc liggæ j Compoſtelle[19], ter ſom te nu holdes j ſtor heder. Jtem øfuerſt ponnæ tet biergæ Olíueti er ten ſtæd, ſom vor herræ ford opp tel hemmælind meth opløftæ hender, ſom hans apoſtolæ oc diſcipuli neruærendes ſowæ clarligæ, oc ponnæ ten ſted er en ſkøn kyrkæ, oc ter ſynes j ſtenen eet ſiet af vor herræs venſtræ fod[20], ſom ſiſt vor oppa iorden, ter han opp ford, oc ter ey lankt fran er end capel, ter ſom vor herræ ſad oc predikcædæ te ottæ ſalichedh[21], oc
38 b meen mand, ath han ter kennæ ſinæ diſcipulis || ten helly bøn pater noſter, oc ter ey lonct fran er ſancte Marie Egipciace kyrkæ, oc ter ſines en hennæ kyrkæ[22], ſom hun vor laut vdy, oc ey lankt tæden er ten gadæ[23] Betfage, ter ſom vor herræ viſdæ to af ſinæ diſcipulæ efter aſinam oc henneſſ føll, [ten tid han ridæ vildæ intel Iheruſalem[12]. Jtem ſom man gar neder af bierget Oliueti, henner ſtaden, er ten ſtæd[24], ſom vor herræ han græth, ten tid han ſa ſtaden Iheruſalem, oc ſadæ ſa: Si cognouiſſes et tu. Jtem [neder bæder hoos bierget øfter vdh[25] er Bethania, ter ſom Simon leproſus[26] bad vor herræ til geſt, oc ſancta Maria Magdalena fek ter

komma, *A.* [15] *Mgl. i C.* [16] *Her foran har C* paa. *Også A har ellers* ponnæ domæ dagh. [17] *C;* oc, *A.* [18] *Herefter skulde man vente* huer. [19] *C = lat. B msc.;* compoſtole, *A;* Compoſtellis, *lat. A.* [20] *Efter C:* foid; fiæd, *A;* pedis, *lat.* [21] *Så A;* ſaligheder, *C;* beatitudines, *lat.* [22] *Så A;* oc ter . . . kyrkæ *mgl. i C. Der skulde stå* graff = *lat.* tumba. [23] vicus, *lat.* [24] *Så må der sikkert læses med C:* ſted; ſtæden, *A.* [25] vltra montem in deſcenſu eius in orientem, *lat.* [26] *A;* den

afløfn af allæ finæ finder, och vdy te*n* fa*m*mæ by,
fo*m* hørtæ te to føftr*æ* til, Ma*ri*e oc Marte, ter op-
uoktæ ha*n* tø*rre*s broder Laza*rum*, fo*m* firæ dagæ badæ
varit døder. ‖ Jte*m* er fem milæ, fo*m* leuca heder, 39 *a*
tæden oc tel Ihe*ri*co, fom fordo*m* vor en fkøn ftad,
me*n* nu er t*et* en lide*n* by. Ter crøph te*n* righæ Zacheus
oppa t*et* [træ ficcomo*rum*[27], at han mattæ fe vor he*rr*æ,
fom ter fram gik, oc han [i gaff[28] firæ folth [al t*et*[29], fom
han met vrætæ founge*t* hadæ, och fek afløfn af allæ finææ[30]
finder. Jte*m* af Betania oc intel Jordans[31] flod ær
ottæ milæ, fo*m* leuca kalles, alt biergæ oc dalæ. Jte*m*
af Betania æræ fex milæ øfter udh tel tet biergæ, fom
diæfuælin freftædæ vor he*rr*æ, te*n* tid ha*n* hadæ faftet
førrætyuæ[32] dawæ, oc ter ftod fordom en kyrkææ[30],
me*n* nu [er ter entæ vde*n* fa C*ri*ftiani[33], fo*m* hedæ
Georgici[34]. Jte*m* allæ vegnæ bla*n*d Sa*ra*cen*er* oc het-
ni*n*gæ finder mand c*ri*ftnæ falk boend*es*, oc gifuæ ftor
fkath. Te æræ allæ døptæ oc thro ‖ po*n*næ te helly 39 *b*
trefoldichet. Tok fkil tøm at[35] th*ørr*es fed*er* oc tro,
fa at te hollæ tøm ikcæ eft*er* ro*m*fkæ kyrkæ[36]. So*m*mæ
af tøm hedæ Iacobite[37], fo*m*mæ Surii[38], fo*m*mæ Vefto-
ronj[39], fo*m*mæ Arreanj[40]. Jte*m* tet forfc*re*fnæ ftor*æ*
byergæ teth heder ortus Abrahæ[41], forty at Abraham
p*at*riarcha fordom bodæ ter, oc løb*er* en ryu*er* fra*m*

Spedalfke, *C; mgl. i de benyttede lat. udgaver.* [27] *A;* Morber træ, *C.* [28] *Så A;* igienn gaff, *C, og dette er vel det rigtige.* [29] altz, *A.* [30] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [31] *C;* iordens, *A.* [32] *Efter C:* xl; *trœtyuæ, A;* quadraginta, *lat.* [33] habet*ur* ibi quafi cenobium quorundam chriftianorum, *lat.* [34] *A = lat.;* georgiti, *C.* [35] *C tilföj.:* y. [36] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [37] *Herefter er 6 spalte-linjer i lat. forbig.* [38] *Herefter er 9 spalte-linjer i lat. forbig.* [39] *Så A;* veftoruni, *C;* neftorini, *lat. BC;* Neftori, *lat. A.* [40] *C;* aranj, *A;* arriani, *lat.* [41] *C;* habraee, *A;* abrahe,

hoos bierg*et*, ter ſo*m* vor h*err*æ bødh Helizeu*m*[42] kaſtæ ſalt*eth*[43] j vatn*et*, oc tet biergæ tet er fra*n* Ihe*ri*co ey[44] mer en een ſtor mil, ſom leuca kalles[45].

Aff te andræ merkæligæ ſtæder oc af tet dødæ[1] haff.

Capitulu*m* xviij.

Fremdelis fra*n* Iher*u*ſ*a*lem veſter udh en mil, ſom leuca kalleſſ, er en ſkøn kirkæ, ter ſo*m* ſigs, at t*et* træ voxtæ[2], ſom teth helly korſſ vor vdh aff[3], oc meen mand, at t*et* er ſa*n*th, [ſom och beuiſælict er m*et* ten kyrkæ, ſom ter oppa bigd er[4]. Jte*m* tæthen to milæ
40 *a* fra*m* ‖ er en anne*n* kyrkæ, ter ſom ſ*an*cta Ma*ri*a oc Elyzabeth he*n*nes fenckæ møtt*es* oc helſed*es*[3], oc tæde*n* een leuca er Emaus[5] [teen by[6], ſom er fra Iher*u*ſ*a*lem ſexagi*n*ta ſtadio*rum*, ter ſom diſcip*u*li ke*n*dæ vor h*err*æ poſkæ dag, ter han opſtonden vor af dødæ, [ther vdy, ath han brød brød*et*[7]. Jte*m* fra*n* Iher*u*ſ*a*lem een anne*n* vey vdh æræ tho ſtadia tel[8] en ſtor[9] *gra*ff, ter ſom te tolf tuſendæ[10] marti*rum*[11] vor*æ* vdy laudæ,

lat. [42] *Så rettet.* henerzeu*m*, *A*; Eliſzeum, *C;* helizeum, *lat.* [43] *A;* ſalt, *C og således vel oprindeligere.* [44] *Indsat af udg.; mgl. i AC;* nec, *lat.* [45] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 18. [1] *Rettet.* rødæ, *AC;* mortuo, *lat.* [2] *Efter C:* voxte; voxer, *A*; creuiſſe, *lat.* [3] *Herefter er et par spaltelinjer i lat. forbig.* [4] *Så A og tilsvar. i C; lat. har derimod:* q*ua*muis m*u*lta aliena *et* incerta ſcripta de crucis arbore ferunt*ur* p*er* orbe*m*. [5] *Så C;* emws, *A.* [6] *Mgl. i C.* [7] in fractio*ne* panis, *lat.* [8] tel till, *A.* [9] *Indsat efter C:* ſtoer; *mgl. i A;* grandis, *lat.* [10] *Rettet.* ſuſendæ, *A.* [11] *A;* martyres, *C;* marti*rum*, *lat.*

ſom j hiel vor*æ* ſlafnæ, ten tid Coſdre[12] keyſæræ aff P*er*ſen vor for*æ* Iher*uſa*lem, oc een lөwæ[13], ſom bodæ j ten ſa*m*mæ kulæ, til ſa*m*men ſankcædæ allæ te lege*m*mæ efft*er* vor h*er*ræs velliæ oc kom thөm allæ ſa*m*men[14] j iorden. Jte*m* fra*n* biend at too leucas er ſ*anc*ti Samuelis graff oppæ po*n*næ eet byergæ, ſom ‖
heder exultac*i*onis uel leticie, forty at pelægr*i*mæ, ſom 40 *a*
paa ten ſidæ jnd gaa j ſtaden, fa ter fөrſt at ſee Iher*uſa*lem. Jte*m* fran Iher*i*co er trætyuæ ſtadiæ til Iordane*n*, ter ſo*m* ſ*anc*tus[15] Ioh*an*nes dөpte[16] vor h*er*ræ Ihe*ſ*um *Chriſtum*, oc ter fran[17] [at een mil[18] er en ſkөn kyrkæ bigd j ſ*anc*ti Ioh*an*nis hedher, oc ey loncth ther fran vor [mek viſt[6] eet hus. ter ſom fordom bodæ Ier*e*mias p*r*opheta. Jte*m* ær*æ* ma*n*gæ godæ feſkæ j Iordane*n*. Hwn begind*es* vnd*er* eet biergæ, ſom heder Liban*us*, af too keldher, Jor oc Dan; ty hedher hu*n* Jordanis[19]. Hu*n* lөber fram at en ſtad[20] ſom hedher Maron, oc fra*m* at tet vatn, ſom hedher mar*e* Tiber*i*ad*is*, och vnder te biergæ, ſom hed*er* Gelboe, oc
blifuer longt[21] ‖ tidh vnder iordhen oc ter neſtb brөſter 40 *b*
hu*n* vdh po*n*næ een ſlet mark[22], ſo*m* kalles Meldan[23], [j*d eſt* forum, forty at ter[24] er eet marketh [een tid om aar*eth*[25], oc po*n*næ tet ſiſtæ tha lөber[26] hu*n* jnd j tet dөdæ haff. [Tet vatn[6], ſo*m* kald*es* mare mortuu*m*, t*et* er ſex hu*n*drædæ ſtadia lankt oc [tu hu[n]dr*eth*[27] ſtadia breth; tөt gar intel Ier*i*co oppa ten enæ ſidæ,

---

[12] *Efter C:* Coſzdre*;* coſdres, *A;* coſdre, *lat. msc.;* coſdroe, *lat. AB.* [13] *Rettet.* lowæ, *A.* [14] *Rettet.* ſammem, *A.* [15] *Rettet.* ſancti, *A.* [16] *A har først haft* døpter*;* r *er overstreget, men* e *er bleven stående i steden for det alm.* æ *i udlyd.* [17] *Efter C:* fra; hoos, *A; lat. har:* a fluuio. [18] *Lat. har:* ad dimidiam leucam. [19] *A;* Jordan, *C;* nomen iordanis, *lat.* [20] locum, *lat.* [21] *Så A.* [22] *Se indledn.* [23] *A = lat. B msc.;* Meldon, *C = lat. A.* [24] *A;* i forneffnde forey, *C.* [25] certis temporibus, *lat.* [26] *Rettet.* lober, *A.*

oppa fir*æ* leucas nær, fom er til tee march*e*r, fom kald*es* Eugaddi, ter fom te balfami træ[28] voræ optaghnæ oc førdæ[29] in vdy Egipten, oc ftonnæ hoos Chayr, fom før er fc*r*efu*et* aff. T*ett*æ for*nefn*de dødæ haff heder fa, forty at th*et* ftor alt[30] ftellæ, oc forty ath tet er beft [vatn af tæff[31] oc tet luct*er* illæ, oc ten iord, fom ligger neft ftran-
41 *b* ba*n*kcæ*n*, ‖ hu*n* gifuer ey grødæ for*æ* ten befkched, fom aff vatnn*et* gar[32]. Jtem æræ ter engæ fefkæ vdy ell*er* ann*et* t*et*, fom lif hafuer[33]. So*mm*æ kallit mare Alphaide, fo*mm*æ kallit flumen[34] demonu*m*. Jte*m* fom[35] p*r*ophetin fadæ fordom[36] tel tee bierg Gelboe, at huerke*n* dug eller r*e*gn fkal ko*mm*æ[37] po*n*næææ[38] tøm, tet fkal ma*n*d forfto andæligæ, forty ter voxer høwæ træ, fom cedri hedæ. Ter voxer oc abeldh*e*r, fom æblæ bær*æ*, fa ftor*æ* fom en mantz hofuet, oc ter giøræ tee god drik aff. Jte*m* tet for*nefn*de dødæ[39] haff teth atfkillier tet helliæ la*n*d oc Arabiam, oc forthy bigdæ Gotfridus de Baylon[40] eet fkønt floth oppæ po*n*næ ten annen fidhæ hafuet oc fettæ ter oppæ[41] ma[n]gæ C*r*iftnæ [at gø*m*mæ oc foruaræ t*et*, ten tiidh ‖

[27] centu*m* *et* quinq*ua*ginta, *lat.* [28] *Rettet.* tra, *A.* [29] *Rettet.* fordæ, *A.* [30] altiid, *C; lat. har:* q*uod* no*n* viuide currit. fed *eft* velud lacus. [31] *Indsat efter C:* vand vdi fmag; *mgl. i A; lat. har:* amara *eft* eius aq*ua* *(jfr. s. 142a i cod.*: er vatn*et* ther all fa*mm*e*n* bæft aff tæff). [32] *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [33] *Herefter 10 spalte-linjer i lat. forbig.* [34] *Rettet.* flu*m*em, *A.* [35] Quod aute*m*, *lat.* [36] *Så C = lat.* olim; *A har:* fortøm. *der vel skyldes misforståelse* (for tøm), *da ordet ellers ikke skrives med* t. [37] falde eller komme, *C;* veniant, *lat.* [38] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [39] *Indsat efter C:* døde; *mgl. i A;* mortuum, *lat.* [40] *A;* baelonn, *C; lat. har:* vnus fucceffor*um* godefridi de belioen *(A;* boilhon, *B;* balion, *msc.).* [41] *A* (ɔ: oppa, *jfr. kap. 17, not. 2);* paa

ter land*et* vor j *cri*ſtnæ me*n*tz wæræ[42]. Nu er ſlot*eth* 42 *a*
j ſoldanens vær*æ* oc kalleſſ Carach[43], tet er ſa megit
ſom eet koni*n*gælict bier*i*gh. Næden tet bier*i*g eller
ſloth er een by, heder Soball[44]; ter boo ma*n*gæ *Cri*ſtnæ,
ſom ſtor ſkath gifuæ[45].

Aff Nazareth och aff Sama*r*ia.

Capitulum XIX[1].

Nazareth ligger vdy Galilee land. Th*e*r vor [wor
h*err*æ[2] opfødder, [ty kald*es* han Nazarenus[3]. Teth
er tre dags ferd fran Ih*eru*ſ*a*lem. Tet vor fordo*m* en
køpſtæd, nu er th*er*[4] faa hus, ſa at teth ka*n* nøfuæ
hedhæ eet torph, oc vdy ten ſted, ſo*m* engelind kom
til io*m*ffrue Ma*r*iam, oc ſadæ: Aue, gr*ati*a plena, d*omi-*
*n*us tecu*m*, ter vor fordom een ſkøn kirkæ[5]. Jte*m*
hoo ſom gaar fra*n* ‖ Naza*r*eth tel ryggæ j gen gømme*n* 42 *b*
Galilee land, ha*n* ko*m*mer fram til [Ramatha Sophim[6],
ter ſom ten tro Samuel p*r*oph*et*a er fødder, oc frem at
Silo, ter ſo*m* Jødernæ bønæ hus vor før*r*æ en vdy
Ih*eru*ſ*a*lem, oc frem at Sichem[7], een dal gantze fruct-

C. [42] ad terram p*r*omiſſionis cuſtodiendam, *lat.* [43] *A* = *lat. msc.*; karach, *C* = *lat. A*; carath, *lat. B.* [44] *A*; Sebal, *C*; ſobal, *lat.* [45] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 19. [1] *Herefter har A et 3 gange gentaget forkortet* et cetera. [2] *A*; vor herre Jeſus Chriſtus, *C*; do*minus*, *lat.* [3] de qua agno*mi*natus eſt, *lat.* [4] *A*; dett, *C.* [5] *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [6] *Så C*; ramata ſophin, *A*; ramatha Sophym, *lat. msc.*; Ramatha in Sophim, *lat. AC*; ramathaim ſophin, *lat. B.* [7] *Rettet.* ſichen, *A*; Sichim, *C*; Sychem, *lat.*

zømmælich[8], fom er vdy Sammarie land, oc ter er end god ftadh, heder Neapolis[9], fom er fran Iherufalem een dags ferdh, oc fa frem at Iacobs patriarche kellæ, fom Ihefus fad, ten tid han vor træter af veyyen, oc talædæ met ten [qwinnæ, fom wor Samaritana[10], oc ter fines ath hafuæ waret en kyrkæ, fom nu nøder fallen er, oc ter[11] er een by, fom kaldes Sichem[7]; ter er Iofep begrafuen, fom vor Iacobs patriarche føn; ter
43 *a* er oc ‖ noger[12] tel føgning til af løder for hans ben[13] fkildh, fom ter ligger; oc ey lonkt ter fra er eet bierghæ, fom heder Garizim, och eet gamelt tempel, fom Saraceni[14] pleyæ[15] at bedæ vdy. Siden kommer hand tel Samariam til[16] then ftad, fom nu kaldes Sebafte, tet er tørres høxtæ ftadh j tet[17] land, oc ther wor fanctus Iohannes baptifta[18] førft begrafuen melløm teffæ helly legemmæ, [Elyfei och Abdie prophete[19]. Tet er hoos xj leuce a[20] Iherufalem, och ter er end en anden keldæ eller brøn vdy bland biergennæ, fom oc kaldes Iacobs keldæ, oc hennes vatn omfkifther fin ferghæ [firæ finnum om arith[21]; tet wordher røth oc grønt och clart oc vrent. Jtem ten tid ter apoftoli
43 *b* predikcædhæ, ta ‖ togæ te af Samariam ved troen [oc

---

[8] *Så A.* [9] *Så C;* neopolis, *A;* Neapolis, *lat.* [10] *A;* Samaritanifke quinde, *C;* famaritane, *lat.* [11] *Efter C:* der = *lat.* ibi; teth, *A.* [12] *Indsat efter C:* nogenn; *mgl. i A;* non minima, *lat. A.* [13] *Rettet.* benn, *A.* [14] *Så AC;* farracenorum, *lat. A; det rigtige* famaritanorum *findes i lat. B msc.* [15] pleyede, *C. Lat. har:* cum vetufto templo orationis. [16] *AC; lat. har:* Extunc intratur famariam que modo appellatur Sebafte. til *er urigtig tilsat.* [17] *Efter C:* det; tørres, *A.* [18] [illegible], *C;* baptifte, *lat.* [19] helizei *et* abdie pro- [illegible] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [illegible] .b, *lat.* [21] *A;* met tider om Aarit, *C; lat.*

voræ lengghæ Criſtnæ[22] oc gingæ[23] ſiden fran troen j gen oc fuldhæ [efter tøm[24], ter lærdæ[25] tøm omod then helly troo, [oc ſien kom Otgerus oc vatn døm met ſtridh met mangæ fleræ land och rigæ indtel criſtendommen j gen, oc han vor endh hertug af Danmarch[26], oc ſiden lang tid ther effter ta dictædæ thee thøm een low[27], kettæry och lefnet, ſom ſinderlich er vdh fran alth andet folk, oc ſiæ, ath the throo oppa then gud, ſom alting ſkap[28] hafuer[29], oc tee bæræ eet røth linet clædæ weep[30] om tørres hofueth, oc Saraceni te weuæ[31] tørris hofueth meth hwet linet, och Criſtnæ meth iacinctino[32] oc Ledernæ|| met gult. Jtem 44 a fran Nazareth æræ firæ leuce[33] intel Naym[34], ter ſom vor herræ opuoctæ vden portin en qwindes enighæ barn, [ſom la ponnæ baren dødher[35]. Jtem firæ[36] leuce tæden er ten ſted, ſom Iezabel fordom bodhæ, ten verſtæ drotning, ſom j hiel vor træd vnner heſtæ fødher oc opp vor ædhen aff hu[n]dæ af gutz rettæ hefn for henniſſ ſindher ſkildh[37].

---

har: ſecundum quatuor anni tempora. [22] *Mgl. i lat.* [23] *Indsat efter C*: ginge; *mgl. i A. Svarende til* oc ſiden . . . Danmarch *har lat.*: quos tamen poſtea per quendam caliphorum peruerſos Ogerus dux danorum per preliorum virtutem rurſum ſubiugauit criſtianitati. [24] *A har*: tøm efter tøm. [25] *Rettet. A har* læræ||dæ. *Afskriveren har vist først tænkt på* læræ = lærdæ *(jfr.* føræ = førdæ *o. s. v.) men så alligevel i den nye linje tilföjet* dæ. *En form* lærædæ *er ikke sandsynlig.* [26] *Mgl. i C. Om* Danmarch *se indl.* [27] bog, *C. Svarende til* dictædæ . . . folk *har lat. B msc.*: fixerunt ſibi hereſim propriam et ritum ab omnibus nacionibus ſingularem. [28] *Så A;* Skabt, *C.* [29] *Herefter 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [30] *Så A;* vundit *C.* [31] *A;* verme, *C;* inuoluunt, *lat.* [32] indico hoc eſt aereo ſiue iacinctino, *lat.* [33] *Herfra og til* leuce *(l. 16) er forbig. i C.* [34] *A = lat.* [35] *Mgl. i lat.* [36] v, *lat.* [37] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Aff Galilea oc Samaria och aff then olyæ, fom kalleff fardinay.[1]

Capitulum xx^m [2].

Nota. Fran Naza*r*eth en half[3] leuca fynes fiæd vty en ften, ter fom lødernæ villæ hafuæ fcud*et* [wor herræ[4]. Ihe*f*um *Chrif*tum neder ath biergit[5]. Jefus aut*em* t*r*anfiens *etc.*[6]. Jt*em* fi*r*æ leuce fran Naza-
44 *b* reth er then by Chana Galilee, ter ‖ fom vor h*err*æ om ve*n*dæ vatn tel vin. Jt*em* er Tabor tet ftoræ biergæ fi*r*æ leuce fran Nazareth, ter fom Ihe*f*us *Chrif*tus [t*r*a*n*ffigu*r*atus fuit[7] for [fommæ af[8] finæ ap*ofto*læ, oc Moyfes och Elyas obe*n*ba*r*æ*des*[9]. The*r* vor fordom een ftad m*et* ma*n*gæ kyrker, men nu fines ter [entæ, vden ath the*r* hafue*r* va*r*et bygdh[10], vden[11] tok vor nogith folk in loco t*r*a[n]ffigurac*i*onis, oc th*en* fted[12] kald*es* fcola[13] dej[14]. Jt*em* fran Naza*r*eth æ*r*æ tre leuce til Saffra, fo*m* iek før hafuer fc*r*efu*et* aff [quarto capitulo[15], oc fien ko*m*mer ma*n*d til mare Galilee. Tet er en føø oc er [føth vatn[16] oc er uel hu[n]drædhæ ftadia lankt och ty oc halft*r*ediæfinztyuæ ftadia breth oc

Kap. 20. [1] fardonay, *lat.* [2] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera. [3] *Mgl. i C;* medium, *lat.* [4] *Indsat efter C:* vor herre; *mgl. i A*; domini noftri, *lat.* [5] ter fom... biergit *er forkortet gengivelse af 7 spalte-linjer i lat.* [6] *AC; lat. har:* per medium illo*rum* ibat. [7] bleff forklarit, *C.* [8] *Indsat efter C:* fomme aff; *mgl. i A;* quibufda*m*, *lat.* [9] *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [10] *Så A og tilsvar. i C;* fola... veftigia, *lat.* [11] *Så A, jfr. lat.:* excepto q*uod*; *mgl. i C.* [12] *A;* Stad, *C.* [13] *Så A (eller* ftola); Stola, *C;* fcola, *lat.* [14] *A = lat.;* d*omi*ni, *C.* [15] *A;* det fierde Capittel, *C.* [16] aque dulcis, *lat.*

fult af godæ feſkæ oc hed*er* ‖ eet and*et* nafn ma*re* 45 *a*
Tibe*ri*ad*is*; teth heder och Geneza*re*th; tet[17] om ſkifter[18] nafn*et* eft*er* ſtædernæ oc lande*n*, ſom tet oppa ligger. Jt*em* hoſſ t*et* haff plæyædæ Ih*eſus* oftæ at varæ oc vandræ. Th*er* kallædæ ha*n* ſ*anct*æ Pædher, Andream, Jacobu*m* *et* Joh*annem* tel ſin tiæneſtæ; ther gik han oppa vatn*et* m*et* t*ø*rr*æ* fødher[9], oc ther ko*m* han til ſinæ diſcipulæ[19] eft*er* ha*n*s opſtondelſæ oc fyltæ th*ø*rr*es* garn m*eth* ſtor*æ* feſkæ, hu*n*dr*æ*dæ oc halftrediæſinztyuæ[20] oc try. Jt*em* j ten ſtad Tibe*ri*a, ſo*m* ligg*er* hoos ſa*m*mæ[21] haff, er t*et* bordh, ſom vor h*er*ræ odh[22] aff j Emaus' m*et* ſinæ diſcipulæ, ten tid han forſuand af t*ø*rr*es* aſyn. Jt*em* ter hoos viſes th*et* bierghæ, ſom vor h*er*ræ ‖ ſpiſædæ fem tuſe*n*næ falk m*eth* fem[23] 45 *b*
brøth oc faa feſkæ. Jt*em* hoos for*neſn*de haf er teth faſteſtæ ſloth, ſom vdy tet helly land er, ſo*m* er j een by, ſom heder Cafarnau*m*[24], ter ſom te ſiæ, at ſ*anc*ta Anna, vor frueſſ moder, vor fødh*er*; [ter vor oc then godæ ſentu*ri*o føddher[25]. Jt*em* nor te godæ pellæ g*ri*mæ hafuæ ſøkt allæ teſſæ godæ[26] for*neſn*dæ ſtædher oc [ſiædh ſpor[27], ſom vor h*er*ræ ſelfuer hadæ go*n*ghet, [for afladh oc t*ø*rr*es* ſindhers forladelſſæ ſkild[28] [m*et* ſa dan gudælichedh, ſo*m* te af gud foru*er*uæ ku*n*dæ[29], ta mwæ te far*æ* thennæ eft*er* ſc*re*fnæ vey hem j gen: Førſth til Damaſcu*m*, ſom er een lang ſtad [oc ſtor[30]

---

17 de, *C.* 18 *Rettet.* om ſkrifter, *A;* omſkiffte, *C.* 19 *Rettet.* diſicip*u*læ, *A.* 20 *Indsat efter C:* l; træṫyuæ, *A;* quinquaginta, *lat.* 21 *Rettet.* ſommæ, *A.* 22 *Indsat efter C:* aad; *mgl. i A.* 23 *AC;* paucis, *lat.* 24 *A;* Capernaum, *C;* Capharnaum, *lat.* 25 *Mgl. i C;* ſtetiſſe habitat*io* vnius de bonis centurionib*us*, *lat.* 26 *Mgl. i C og lat. og er vist uopr.* 27 *Så A, vel fejl for* fiædh *eller for* fodſpor; *C har:* fodſpor. 28 *Mgl. i lat.* 29 c*um* deuotione mentis *et* reuerentia debita, *lat.* 30 *Indsat*

och ful aff allæ hondæ k*om*manſkaph. Han ligg*er* ‖ 46 *a* fran th*en* hafn, ſom te vdh ſeylæ muæ, tree dags ferd, oc th*er* j mellom føræ tee all ting oppa aſnæ, hefſtæ, dromedariis oc cameel. So*m*mæ menæ, at th*en* for-*nefn*de ſtad ſtor po*n*næ then ſtædh, ſom Cayn ſlogh ſin broder j hell, Abell. Oc fran Damaſcu*m* ikcæ lonkt er t*et* biergh Seyr, [oc th*er* ponnæ ſtor en ſkøn ſtad met too mwræ om kring[31], oc er megit folk vdy. Jte*m* ey lonkt fra*n* Damaſco er eet ſloth ful faſt, ſom heder Darkeff[32]. Ter neſt hafuæ pelægr*i*mæ fem[33] milæ til en by, hed*er* Sardanay[34], ſom ligg*er* oppæ eet høyth ſten byergæ, oc th*er* æræ ma*n*gæ kyrker oc cloſter, ſom c*ri*ſtnæ mw*n*kæ[35] oc nu*n*der æræ vdy[36]. 46 *b* Th*er* neſt ko*m*mer mand [til end by[37] ſom ‖ heder Bokar; th*er* er megin[38] god fæ gongh til allæ hondæ fææ; oc th*er* neſt ko*m*mer ma*n*d ind vdy biergen, ſom ma*n*gæ keldh*er* æræ, ſom flydæ m*et* haſt aff Libano[39], oc ſa til eeth høyth bierg hoff en ſtad, heder T*ri*polis. Ter bor nogræ C*ri*ſtnæ vdy, ſo*m* ſtord nøød lidhæ aff tee Saracener. Th*er* muæ pelægr*i*mæ berodæ[40] thøm, huot hafn ſo*m* te vellæ ſøgæ at ſeylæ vdh aff land*eth*, eller[41] til Beruk eller til [Sur eller til Tiru*m*[42]. Nu

---

efter C: och ſtoer; *mgl. i A; et* grandis, *lat.* [31] *Indsat efter C:* och der paa ſtaar enn ſkienn ſtad, met tho mure omkring; *mgl. i A; lat. har:* mons Seyr ciuitas gra*n*dis firmata duplicibus muris. *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [32] *Herefter er 17 spalte-linjer i lat. forbig.* [33] *Efter C:* v; firæ, *A;* quinq*ue* *lat.* [34] *A;* Sardinaj, *C;* Sardonay, *lat.* [35] *A;* meniſke, *C.* [36] *Herefter er forbig. 21 spalte-linjer i lat., hvori der tales om den undergörende olje, der nævnes i kapitlets overskrift.* [37] per valles, *lat.* [38] *A;* megit, *C og således sikkert oprind.* [39] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [40] *Efter C:* beraade; berettæ, *A;* deliberet, *lat.* [41] *Så A* (= enten), *jfr. s. 78*[15]; enthenn, *C.* [42] *Så A og tilsvar. i C;* Sur id *eſt* tyrum, *lat.;*

pa th*et* fiftæ muæ j vidæ, at th*et* hellyæ landh hafuer j lengdom[43] fran Dan, fom er vndher Libano, oc til Berfabe[44] find*er* vdh hu[n]drædæ ha[l]ft*re*diæfinztyuæ oc trætyuæ ‖ lu*m*berfche leucas, och fran Ihe*ri*cho lx[45]. 47 *a*

Af[1] te Saracener oc th*er*r*es* leffneth.

Capitulum xxj[2].

Nu uel iec fiæ nog*it* af te Saracener oc th*e*rr*es* lefnet meth ftakcædæ ordh, fom iek oftæ felfuer af thøm hørt hafuer, [och Machomets[3] bogh, fom tee kallæ Alchoran[4] eller Mefahaff[5] eller Harme[6], thøm butith hafuer, huykken bogh iek felfuer feet oc offtæ ofuerlæft hafu*er*, fforty at Sa*ra*cener te thro oppa[7] ten gudh, fom he*m*mel och iordh oc[8] all tingh, fom ter vdy ær, fkapt hafu*er*, oc for vdhen ha*n*nu*m* er enktæ giort, oc bidæ then yd*er*ftæ domæ dagh, j huylke*n* ‖ thee ondæ 47 *b* m*et* liff oc fiæll neder far*œ* fkulæ til heluit*eff*[9] euygh pinæ, oc te godæ fkulæ far*œ* indh j P*ar*adiis til then

---

eller *er urigtig tilsat.* [43] *Så A;* lengdenn, *C.* [44] *A;* bethfabe, *C;* Berfabee, *lat.* [45] *Indsat efter C; A har et 3 gange gentaget forkortet* et cetera; *lat. har*: a hiericho i*n* totali latitudi*n*e circiter fexaginta. *Noget mgl. vistnok i AC.*

Kap. 21. [1] *Her foran har A:* Nu wel iech fyæ nogit, *der mgl. i C og vel er indkommet fra kapitlets begyndelse.* De fecta deteftabili faracenorum, *lat.* [2] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [3] *Rettet.* och ma oc ma‖chomets, *A;* och om Machometz, *C.* [4] *Så C (senere rettelse?);* acharon, *A;* alkara*n*, *lat. ABC;* alkaron, *lat. msc.* [5] *Efter C:* Mefzahaff; mefel haff, *A;* mefahaf, *lat.* [6] *A = lat.;* harne, *C.* [7] *Opr.* oppæ *rettet til* oppa, *A (jfr. kap. 17, not. 2).* [8] *Indsat efter C; mgl. i A.* [9] *Her-*

euig faliched, och then thro hafuæ ner[10] allæ mennifkæ, te fom tungghæ och fkel[11] nydhæ[12]. J muæ oc vidæ, at the Saracener ok hetningæ oc allæ andræ, fom ikcæ æræ Criftnæ eller[13] Iødher, te thro, ath[14] ikcæ er andet hemmærigæ, ter fom godæ oc helgæ[15] mennifkæ j blifuæ fkullæ efther tettæ neruærendes liff, fom vy her vdh y lefuæ, vdhen thet Paradiis, fom paa iorden er, ther fom voræ forældræ Adam oc Eua foræ therris vlidelffæ voræ [vdh fcutnnæ oc[16] vth kaftæ. Tee fiæ
48 a och, ath ther ryndher honikh, ‖ melk oc vin, oc at the faa ther coftæligæ hus foræ thøm bigdæ meth gul oc følf oc koftæligæ ftenæ oc allæ honnæ legemligæ løft oc glædæ til euig tyd, effter thi fom her huer fortiænt hafuer. Teffæ forfcrefnæ [faræ thi ver blindæ[17], effther ty at tee hafuæ ikcæ tee helly trefollichets thro, oc tro ikcæ ponnæ Ihefum Chriftum, gutz enigæ[18] føn. Jtem Criftnæ oc[19] allæ the, fom døptæ æræ, oc Iøder, the troo oppa tet hemmelfkæ Paradiis, oc at[20] allæ mennifkæ effter tørres godgerningher fkulæ ther hafuæ løn [meth gudh oc[21] nydæ oc fee guts claræ enlydhæ oc neruærelffæ met[22] vbegrifuælich, ewinnælig[23] glædæ til euig tiidh[24].

---

efter har C: i, *der måske burde indsættes.* [10] *Rettet.* nor, *A;* moxenn, *C;* pene, *lat.* [11] *Efter C*: Skiell; fiæl, *A;* rationibus, *lat.* [12] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [13] *A;* alle, *C.* [14] *Svarende til* ath ikcæ...vth kaftæ *har lat.*: bonorum paradifum fore terreftrem illum de quo fuit expulfus propter inobedienciam prothoplaftus. [15] *Rettet.* helga, *A.* [16] *Rettet.* vdh fcuntnnæ oc, *A; mgl. i C.* [17] *A;* erre der vdi forblindede, *C.* [18] euige, *C; mgl. i lat.* [19] *A C. Lat. har:* Iudei vero et omnes baptifati. [20] *Indsat efter C:* att; *mgl. i A. Svarende til* oc at...tiidh *har lat. kun*: vbi quilibet fecundum meritum diuinitati vnietur per cognitionem et amorem. [21] *A;* oc met gud, *C.* [22] *Så C;* och, *A.* [23] *Så må der vel læses med C:* Euindelige; ændelffæ oc, *A.* [24] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat.*

Jtem C*ri*ftnæ, fom then hel‖lyæ thro hafuæ oc fullæligæ 48 *b*
hollæ *meth* gudh vdy[25] tø*rres* hiert*eff* ydmighedh, tee ær*æ*
alz eneftæ liffens børn och æræ vdy then rettæ vey til at
ko*m*mæ vdy tet he*m*melfkæ Paradiis, huilketh fom Ihe*f*us
*Chrif*tus p*re*dicchædæ her j verdhen, oc han hædhen[26]
tidh opp fordh [oc fider hoos gudz faders høyr*æ* hondh
oc hiid igeen ko*m*mæ fkall ath dømæ lefue*n*d*eff* oc
dødhæ[27]. Jte*m* nota, at Sarace*ner* thro oc [een deel[28]
ath varæ fandh [th*et*, fom gudh talædæ j ge*m*me*n*
p*ro*phet*er*næ mu*n*d[29], men thee thro teth ikcæ
befkedæligæ; ikcæ[30] vellæ tee oc ladæ thøm vnderuyfæ[31]
af nogh*er* mand omod th*er*riff ‖ Makomets bogh. Jte*m* 49 *a*
nota. Sa*r*ace*ner* fettæ firæ[32] p*ro*pheter øfuer allæ tee
andræ oc fighæ, ath Ihe*f*us, io*m*ffru Ma*ri*e føn, er then
høxtæ ofuer allæ p*ro*pheter, oc fighæ, at hand[33] fkal
uth fiæ gutz ordh oc rettæ dom[34] po*n*næ domæ dawæ.
Ffor*æ* then anden fettæ thee Abraham; ha*n*nu*m* fighe
tee at var*æ* gutz veen oc thro p*ro*phetæ; fforæ then
trediæ Moyfen oc fighæ ha*n*nu*m* at var*æ* gutz fortalæræ[35],
fender aff gud til Iødernææ[36]. Ffor*æ* then fiærdhæ
nefnnæ thee Makometh, [then fkalk[37], oc fighæ ha*n*nu*m*
ath var*æ* hellik och [figæ ha*n*nu*m* at[38] var*æ* thøm fendh*er*
aff gudh *meth* then low [oc thro[39], fom ftor vdy hans
bogh. Jte*m* holle the t*et* ‖ for vdhen all tuyl, at fancta[40] 49 *b*

(om Jøderne) forbig. [25] *A;* oc, *C.* [26] *Mgl. i C.* [27] *Mgl. i lat.* [28] omnia, *lat.* [29] *Mgl. i C.* [30] *Svarende til* ikcæ.... bogh *har lat.*: quia nefciu*n*t fpecificare. nec curant fibi fpecificari. ymmo fpecificanti contradicerent de facile vel negarent. [31] vndher ‖ vnderuyfæ, *A.* [32] *C tilf.*: fuldmectige. [33] *Indsat efter C; mgl. i A.* [34] *C;* thøm, *A.* [35] *Efter C:* fortalere; fortabær*æ A;* prelocutori, *lat.* [36] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [37] *Mgl. i lat.* [38] *Mgl. i C og lat. og er vel uopr.* [39] oc tiderne, *C; mgl. i lat.* [40] *A;* Jomfru, *C;* beatiffima

Maria føddæ Ihefum oc bleff [iomfru en[41] [efter hans fødilffæ, ren vdhen all fmittæ[42]; the høræ oc gernæ thalæ om hennæ[12]. Jtem Makomets bogh [fier oc, at iomffru Maria føddæ Ihefum Chriftum oc bleff iomffru[43], oc at han er høxt[44] øfuer allæ propheter och wor fand meth ordh ok gerningher[12]. Jtem fien fetthæ the fanctum Iohannem ewangeliftam neft effther the for fcrefnæ firæ, oc han er høxth øfuer allæ the andræ oc[45] er full aff falicheth ok fand kennædom, oc han gaff blindæ therreff øfuen[46] oc gioræ clofter fyughæ renæ oc gaff dødhææ[34] liff, oc at[47] han opford lefuendeff til hemmærygiff ryghæ[48]. Jtem nar[49] fom ‖
50 a the Saracener læfæ fancti Iohannis eller Luce ewangelium j then ftædh: Miffus eft [angelus Gabriel[50], ta hollæ tee bodæ therris henner ofuer therreff hofueth, oc fidhen kyffæ tee[51] ther oppo met ftor ydmygheth[52]. Jtem fiæ Saracener, at Iødernæ æræ vantro oc gioræ illæ, at the ikcæ villæ thro Ihefum, fom thøm aff gud fendher wor[12]. [Te thro oc ikcæ, at han villæ ladæ

virgo, *lat.* [41] *Rettet.* iomfruer, *A* (er *fejllæsning for* en, *jfr. kap. 11, not. 7*). [42] intacta, *lat.* [43] *Så A og tilsvar. i C; forkortet (og uheldig) gengivelse af 24 spalte-linjer i lat.* [44] *Rettet (jfr. l. 8).* hexta, *A*; opheyet, *C.* [45] *Herefter er i AC forbig.:* hans ewangelium; *lat. har:* Cuius *et* euangelium fatentur effe plenum falutari *et* veraci doctrina. [46] *AC;* illuminaffe cecos, *lat.* [47] *Så AC. Efter* firæ, oc *(l. 8) er vel forbig.:* te fiæ at. [48] *Herefter er 6 spalte-linjer i lat. forbig.* [49] *Svarende til* nar fom...ydmygheth *(l. 16) har lat.:* fi quando farraceni teneant fcriptum euangelij fancti Iohannis. aut illud beati Luce. Miffus eft angelus Gabriel a deo *et cetera.* eleuant ambabus manibus pro reuerentia fuper capita apponentes. *et* fuper oculos ac ofculantur quamfepe cum fumma deuotione. [50] *Så C = lat.;* gabriel angelus, *A.* [51] *Indsat efter C:* de; *mgl. i A.* [52] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat.*

ſe'k pinæ af lødernæ, men at Ihe*ſ*us ford til he*mm*æ-*ry*giſſ, och lødernæ pintæ een a*nn*e*n*[53]. Saa dan vantro[54] oc villelſſæ haſuæ tee vſlæ *Sar*aceni [oc ma*n*gæ vtaligæ andræ oc ville ey war*æ* vnderuyſdhæ, ſaa at tee ko*mm*æ mattæ vdy rettæ veyyæ[55]. Toch[56] ath the j ſinnerligæ article well | ke*nn*æ the*n* rettæ thro, tha[57] 50 *b*
ær*æ* ma*n*ghæ aff thøm kompnæ til the*n* rettæ thro oc bekennelſſæ oc ær*æ* wordnæ *cri*ſtnæ, ok ma*n*ghæ aff thøm wordæ godhæ[58] at ko*mm*æ vdy rettæ veyyæ, hafdæ[59] tee *pr*edikcær*æ*, ſom thøm guts ordh clarligæ for*æ* ſighæ villæ. Jte*m* ke*n*neſſ tee end[60] ſelfuæ, at Machomets bogh oc hans low ſkal een ſuygæ thøm, ſaa ſom nu gjør[61] lødernæ low, oc ſighæ, at then *cri*ſtnæ low oc thro ſkal blifuæ til the*n* yderſtæ domæ dagh[62].

---

forbig. [53] *Forkortet gengivelse af 23 spalte-linjer i lat.* [54] *A*; tro, *C.* [55] *Lat. har:* que*m* (errorem) *et* argume*n*tis ſuis munire conantur. *Herefter er 13 spalte-linjer i lat. forbig.* [56] *Svarende til* Toch ath...for*æ* ſighæ villæ *(l. 5-11) har lat.:* Iſti tamen qui in aliquibus appropinquant vere fidei. multi eorum quandoq*ue* ſunt conuerſi. *et* plures adhuc de facili co*n*uertentur. ſi haberent predicatores ſincere eis verbu*m* dei tractantes. [57] oc, *C.* [58] *Herefter har A:* oc ko*mm*æ oc, *der mgl. i C og vist bör udgå.* [59] *Her foran har A:* oc; *C har:* om de haffde. [60] *Indsat efter C; mgl. i A;* iam, *lat.* [61] *A;* bedrager dennom, *C;* perijt, *lat.* [62] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

[Her effter maa mandh fongæ ath høræ[1] aff Machomets lefneth.

Capitulu*m* xxij[2].

51 *a* Iech iettæ foræ j boghen at ſiæ | nogit aff Makomets lefnyt, [ſo*m* tee S*ar*acen*er* ſettæ tørr*es* høxtæ troo oppa[3], ſom iech hafuer fu*n*dit beſc*re*fuit, och jech[4] hafuer hørt j th*e*rriſſ landh. Huot[5] heller mand[6] kaller ha*n*nu*m* [Makon eller oc Makomet eller Mahon eller Makomet*us*[7], th*et* er th*ø*m th*e*r all ens. The menæ ther, ath ha*n* er fødh aff Yſmaels [folk eller aff hans[7] ſlekth, ſom vor Abrahams ſøn, huylkin han hadæ meth Agar[8], [hans huſfrues tiæneſtæ q*wy*unæ[9], oc ther aff kaleſſ end ſo*m*mæ S*ar*acen*er* Yſmaelite oc ſo*m*mæ Aga*r*eni, oc ſo*m*mæ Moabite ok ſo*m*mæ Amonite aff
51 *b* thoo Lots ſønn*er*, Moab *oc* Amon, ſom fødd*eff* || aff too hans eynæ døtt*er* p*er* inceſtu*m*. Jtem vor tennæ forſc*re*fnæ Makomet fødder vor h*er*ræſſ ardh ſex hu*n*dr*æ*dæ vdy Arabia. Han vor førſt een fatik mand oc giømdæ aſnæ, oc th*e*r neſt fuldæ han køpmend[10] ind vdy Egipten och bor th*e*rr*es* ſekcæ om ſin halſſ for*æ* løn ſkild, oc th*e*n tid vor Egiptus[11] c*ri*ſten; thy nam

Kap. 22. [1] *Mgl. i C og lat.* [2] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera. [3] legiſlatoris ſarraceno*rum*, *lat.* [4] *C tilföj.*: nu; *mgl. i lat.* [5] *Svarende til* Huot...ens *har lat. A:* Itaq*ue* machomet (*læs*: mahon) ſiue machom vtru*m* in ſecu*n*da ſillaba ſcribat*ur* c littera vel no*n* ide*m* refert. Et ſi tercia ſillaba addat*ur* vt dicat*ur* machomet. vel eciam quarta machometus nihil differt. quia ſemp*er* ide*m* nomen repreſentat. [6] *Efter C;* han, *A.* [7] Machomet eller Machon, *C.* [8] *Så C* = *lat.;* agor, *A.* [9] co*n*cubina, *lat.* [10] *Efter C:* kiøbmend = mercatores, *lat.*; en køpmand, *A.* [11] *A* = *lat.*; Ægyp-

han oppa [thee reyfer[12], han tiidh ford, nogit aff ten
helly throo, oc finderligæ nam han aff eet ærmæthæ,
fom bodhæ vdhy een øtken, fom ther j melløm wor,
ther fom han offtæ natiteff, och [aff fa dannæ reyfer och
andher biæringh[13] wordæ han møgith riigh, faa at
falkith beg[i]nnædhæ || at[14] hollæ aff hannum fa lenggæ, 52 *a*
til han wor tagen [til een ftyeræ[15] øuer eet land, fom
hedher Corrodana, fom ligger vdy Arabie koninghæ
ryghæ, faa lenghæ til ther dødæ end herræ j teth
fammæ landh, fom han ftyrere wor, [oc Makometh fek
hans huffruæ, fom hedh Cadigeran, oc fien wor han
oc foræ henniff fkild megit mer opphøfuit. Han wor[16]
een fultagæ mand och fkøn och ofuer madæ clog
vdy hans ord oc gerninggher, oc [vor han fræm
drawen oc ælfker aff falkith[17]. Jtem hadæ han
then fallendæ footh, oc thet veftæ engin. Ten tid
hans huffruæ teth fornam, taa wor hun høfuæ-
ligæ bedrøfueth, at hun hadæ fonghet fadan mand,
huylket han forfuarædæ[18] oc fueg huffruen meth een
falfk orfagæ oc fadæ, ath guts helly engild Ga||briel 52 *b*
vor fender til hannum at fyæ hannum nogit aff guts
hemmæligæ velliæ, oc at han offtæ plæyædæ faa ath
giøræ; thy kundæ han ikcæ lydæ hans clarhedh oc
neruarelffæ, vdhen hannum burdhæ at fallæ til iordhen

ternne, *C.* [12] reyfzenn, *C.* oppa...ford, *mgl. i lat.* [13] *Lat. har 6 spalte-linjer af andet indhold.* [14] *Efter C;* til oc, *A. Svarende til* faa at .... til han *har lat.:* et prudens ab omnibus reputatus intantum vt poftmodum.... [15] *Så A. C har:* till at regiere. [16] *Indsat efter C:* oc Machomet fich hanns hufzfrue fom hed Cadigeran, oc fiden bleff hand oc for hindis Skyld, megit megre opheyet. hand vor; *mgl. i A. Lat. har:* per coniugium Cadigam. illius relicte in eiufdem prouincie principem eleuaretur. Erat autem machom.... [17] fatis diligebatur a fuis. magis tamen

oc[19] then tid teſſæ ord vor*œ* obenba*rœ*dæ, thaa kom han[20] vdy eet ſtort loff, [ſaa at[21] tha[22] koni*n*gin aff Arabia bleff dødh nogith ter effter, tha wor han for [hans falſkæ ſkalkæ par och[23] hans falſkæ helliheth, ſo*m* aff ha*nn*u*m* ſad*eſſ*[24], oc for koſtæligæ gafuer, ſom han udh gaff, oc [koſtælich iæth oc fardeel, ſom han udh iætthæ oc fran ſek ſadæ[25], keſth*e*r til koni*n*gh ‖
53 *a* ofuer alt Arabie koni*n*gs ryghæ. Ten ſinnu*m* han vor ſtadfeſt*er* vdy hans rygæ och høxſtæ maieſtaath, ſom vor ard effth*e*r gudz byrdh ſex hu[n]dret oc eet oc tyuæ oc hu*n*dretæ [dawæ oc pa*nn*æ ten tolftæ[26], die Iouis[27], ſom er om een torſdagh, tha obenba*rœ*dæ han oc lod vdkynnæ th*e*n forba*nn*ædæ bogh oc logh, full aff vantro oc villelſæ, [ſom ha*n* dict*et* hadhæ[28], oc bødh allæ ſinæ vnderdanæ, ath the he*nn*æ ſaa hollæ ſkullæ all hans tidh udh, huylken bog ſaa mangæ wtalyghæ ardh intil th*e*nnæ dagh aff ſa møgit wtallicth[29] folk til th*e*rr*iff* eghen forderuelſæ nu hold*eſſ*
53 *b* for troo ok low eft*er* ‖ hans død. Tet ma ſtor foruæ oc vſelhed[30] wær*œ*, at ſa megit folk [ſkal blifuæ forſø*m*mit foræ end mantz villelſſæ ſkildh[31]. Jte*m* vor eet ann*et* ermetæ vdy hans rigæ Arabia, [th*e*n tidh han vor koni*n*g, j øtken[29], huilk*eth* ermetæ han offtæ plæyædæ ath ſøghæ oc hadæ m*eth* ſek noger aff hans rodh och tiænæræ, oc th*et* fortrøth thø*m* offtæ[1], at han tid far*œ* villæ ſaa offtæ; thy hadæ tee j velliæ, ath tee villæ

---

metuebat*ur*, *lat.* [18] *con*ſolobat*ur*, *lat. B.* [19] oc then .... loff, *mgl. i lat.* [20] *Indsat efter C*: han͜d; *mgl. i A.* [21] *Rettet.* ſa aat, *A.* [22] *Indsat af udg.*; *mgl. i A; C har:* Saa bleff... [23] *Mgl. i C og lat.* [24] ſimulationem ſanctitatis, *lat.* [25] copiam promiſſionum, *lat.* [26] *Så må der vel læses. A har*: oc pa*nn*æ t*et* tolftæ dawæ. [27] *A* = *lat.*; Johannis, *C.* [28] *Mgl. i lat.* [29] *Mgl. i C.* [30] *A*; vildelſze, *C;* miſerabile, *lat.* [31] *A og tilsvar. i C;* in illa (lege) perduntur, *lat.* — forſø*m*mit *er vel*

ſlaa tet ermetæ j hell. Teth ſkedæ ſa een nath, at koni*n*gin vor hoos ermet*et*, oc tee drukchæ thøm bodæ druknæ aff win, ſa ath tee ſofnædæ bodæ til ſa*m*me*n*. [Ten tid hans tiæn*ær*æ fornu*m*mæ, at tee vor*æ* bodæ druknæ oc lowæ til ſa*m*me*n* oc ſofuæ[32], ‖ ta vdh drowæ 54 *a* thee he*m*mæligæ koni*n*gins ſuerd. ſom han hoos ſin ſidæ hadæ, oc ſtu*n*gæ ærmed*et* j heel[33]. Ter koni[n]gin oppuoknædhæ oc ſa ma*n*nen liggæ dødh hoos ſek, ta vor han megit galend oc vred*er* oc ſkyldædæ ſinæ tiænæræ ter for*æ* oc ſadæ, at the teth giort hadæ, oc villæ th*er* for*æ* hafuæ død*et* thøm allæ ſa*m*men. Ter[34] han meth thøm [kom for*æ*[35] viſæ me*n*d oc for*æ* retthæ, taa ſadhæ the allæ, ath koni*n*gin hadæ teth ſelu*er* giorth j ſin drukce*n* ſkaph, [thy huerman at han teth ikcæ veſtæ[36], [oc til eth tegin ta ſadæ the, at hans ſuerd tet vor end blodicth i ſkeden, oc at han ikcæ afftiwrdæ blodith, før en han indſtak ſuerdet, huilket koni*n*ggin ſa ‖ ſan blodicth[37], oc [ter han ter til[38] 54 *b*

fejl for fordømt *(jfr. s. 72[19] og 96[17]).* [32] Et ecce hac habita occaſio*ne*, *lat.* [33] *Herefter har lat.*: iterum clam condentes cruentatu*m* gladiu*m* in vagina. [34] *Svarende til* Ter .... retthæ *har C:* Da hannd beſkickede dennom i rette for viiſze mend; *lat. har:* Cu*m*que ſuper his coram iudicibus *et* ſapientibus ageret*ur*. [35] *A har:* for*æ* kom for*æ*. [36] *Indsat efter C*: thj huer mand det icke viſte; *mgl. i A*; q*ua*muis forte eſſet factus oblitus, *lat. A.* [37] *Så omtrent må der vel læses; teksten i A er helt forstyrret af afskriveren:* ſuerd*et* huylkent koni*n*ggin ſa fan blodicth huilket the ſadæ ath teth ſkulæ var*æ* eeth tegin at hans ſuerd tet vor blodicth oc han fan ſuerd*et* ſå blodict, *A*; oc till itt tegenn ſagde de at hanns ſuerd vor ennd blodigt i Skedenn, oc at hannd icke afftiurde blodit, før end hand ind ſtack ſuerdet, huilcket konngen ſaa fannt, *C; lat. har:* Et in plenaria*m* rei *pro*bat*io*nem dixerunt eum repoſuiſſe mucronem in loculum nondum terſum. ſed calido cruore ma*de*ntem. Quo ita inuento.... [38] *Så må der vel læses.* ter til

hørdæ ſa ma*n*ghæ vitnæ omod ſek, ta føruædæ han meg*it* ſaræ och gik m*eth* ſtor bluelſſæ bort oc forlofuædæ ath drikcæ vin nogh*er* tidh j ſinæ daghæ oc forbød vdy ſin logh[39] noger mand at drikchæ win oc forbannædæ [allæ tøm[40], ſom vin [plæyædæ at drikcæ eller at feliæ[41], huylke*n* forba*n*nelſſæ ſkal gongæ ofuer ha*n*s eyg*it* hofueth[42], efſth*er* ty ath th*et* ſtondh*er* ſc*re*fueth, at win glædh*er* bodæ gud och me*n*niſkæ, oc for*æ* te*n*næ ſag ſkild taa drikcæ Saracen*er* ikcæ win. Huot ſom
55 a the ikcææ[43] ‖ giør*æ* obenba*r**æ*, *teth* giør*æ* tee tok [een deel aff tøm[44] he*m*mæligæ. Teth ſom tee hafuæ for*æ*[45] drik, tet er ſøth oc løſtict at drikcæ, oc tet føth*er*[46] vel, oc t*eth* er giort[47] aff kallamell, ſom ſukch*er* pleyer at vordæ aff. Jte*m* nor for*nefn*de Makomet vor dødh*er*, taa vord han koſtæligæ ſmurder m*et* yrth*er* oc lauth udy een kiſtæ, koſtæligæ giort met[48] guldh oc ſølff, vdy een ſtad [i Arabia[49], ter ſom te begindæ ath hollæ ha*n*nu*m* for*æ* eend hellig mand oc for*æ* gutz veſſæ ſendæ budh til tøm, oc effter gutz byrdh ny hu[n]dr*et* ard vor teth[50] fulæ aas, hans lege*m*mæ, tæden ført oc til ‖ een v*er*digær*æ* ſtad, ſo*m*
55 b kalde*ff* Merk[51], ter ſom ha*n* nu hetris oc ſøg*is* aff

han, *A*; der till. *C.* [39] *A*; bog, *C*; lege, *lat.* [40] *A har*: tøm allæ tøm. [41] *A*; dricke eller pleye att denn att fielle, *C.* [42] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [43] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [44] *Mgl. i C; lat. har*: plures eorum. [45] *A har*: føræ foræ. [46] *Efter C*: føder; føther, *A*; *lat. har*: nutritiuus. [47] *A*; grønnt, *C*; confectus, *lat.* [48] *Så C og sikkert oprind.*; aff, *A*; *lat. har*: argento auro . . . . perornata. [49] *Så C*; Arabian, *A*; *lat. har*: in vna ciuitatum arabie. [50] *Indsat efter C*: det; *mgl. i A.* [51] *Se indl.* Merch vel

megit falk, fom fuygnæ æræ aff diæfuælind oc hollæ ha*nn*u*m* foræ een hellich mandh[52].

Aff hans, fom tennæ bog giordæ[1], vedertalæ m*eth* foldanen.

Capitulum xxiij.

Merk[2], at Saraceni fiæ lødernæ ath varæ megit
ondhæ, meft forty at tee ikcæ hollæ gutz logh,
fom thøm fe*n*d er m*eth* gutz budh Moyfe. Tee fiæ oc
off *cri*ftnæ at varæ ondæ oc fiæ, ath vy ikcæ hollæ
[vor low, fom tee helly ewa*n*gelia vdhuifæ[3], huylkæ[4]
vy hafuæ ana*mm*e*th* och veder korith off at holdæ.
Yder meræ ta æræ the felfuæ vdy een villelfæ ‖ oc 56 *a*
me*n*æ fa, at holler me*n*nifkæ then low, fom han eer
fødder vdy[5], ee huot th*et* er, ta ma ha*n* ko*mm*æ til
nodhæ, oc forthi menæ tee, at the æræ bædræ end
andræ, oc fiæ, at tee hollæ Makomets bud oc low, fo*m*
ha*n* thøm gifuet[6] hafuer, oc gioræ ther enktæ omod.
[The aktæ ikcæ tefuer, at then bog holler thøm j then
willelffæ, fom tee allæ meth fordømdæ blyfuæ[7].

Jtem vel iek fiæ edher, huot mek een dagh vederford m*et*
foldane*n*, ther iek j hans tiænefthæ vor, oppæ eet floth,
hed*er* Cayr. Ha*n* tok mek all enæ vdy fith mak oc
vifdæ allæ andræ vdh[8] och fpurdæ mek, huordant
regime*n*t er j bla*n*d ‖ *Cri*ftnæ j therr*eff* land. Jek 56 *b*

Iachrib, *lat.* [52] *Herefter har A et forkortet* et cetera. *Slutn. af kapitlet, 25 spalte-linjer i lat., er forbig.*

Kap. 23. [1] *Indsat efter C:* giorde; *mgl. i A.* [2] *Se indledn.* [3] legem euangeliorum chrifti, *lat.* [4] *AC*; quam (legem), *lat.* [5] vnder, *C.* [6] *A har:* gifuer eller gifuet. *Mgl. i lat.* [8] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.*

fuarædæ hannum oc fadæ: »Ther er god[9] regiment, meth gutz hielp». Ta fuarædæ han j gen oc fadæ, at tet ikcæ faa er, oc fadæ yder meræ: »Edræ prefter, fom fkullæ varæ allæ andræ eet effter fyn, te liggæ vdy onder[10] lefneth oc tagæ ikcæ til varæ then tiæneftæ, fom tee j templeth fkullæ giøræ. [Tee wilæ ligneff vedh verdens folk meth therres clædæ fedh[11], tee drikcæ thøm drukcnæ, thee brydæ therreff kyfkhed, tee gifuæ herræ oc førftæ ondæ roodh och [vnderuyndæ tøm mangæ ærendæ, fom tee ikchæ fkulæ beuaræ thøm
57 a meth[12]. Och thet annet folk, ‖ tee hollæ ikcæ therriff helly dafuæ; then tid tee fkullæ tiænæ therriff gud vdy templeth meth gudælicheth och ydhmygheth, tha tagee[13] tee andet varæ, tee køpfla, tee æræ j kruend[14] oc ædæ oc drikchæ til ofuerflødichedh; [fa tale tee illæ, faa flaff tee oc lefuæ wrenlygæræ end andræ vfkelligæ dyur[7]; the ogræ, tee ftiælæ oc røfuæ, the fortalæ huer annen, tee fueriæ meen edher [oc øfuæ thøm j mangæ andræ vdygdher, oc giøræ tet faa obenbaræligæ, at voræ [ther noger ther[15], fom ikcæ thet meth thøm giøræ wildæ, ta woræ han aff tøm forfmodher oc hold-
57 b en foræ een daræ, och ‖ aff ftor hofferd tha vidæ tee ey, huor lund tee villæ hafuæ tørres clæder fkornæ, fommæ[16] for længæ oc fommæ[16] for ftakcædæ, fommæ[17] for widæ oc fommæ[17] for fnefræ; [fommæ huggæ thøm vdy tungher oc faræ faa met therriff clædæ fedh[18], at the æræ bæder wæræ ath fpottæ foræ darer, een at the

[9] *Så A*: gott, *C*. [10] *Rettet.* ander, *A*; ont, *C*; malis, *lat.* [11] fe *con*formant mundo, *lat.* [12] cu*m* fraude negociantes, *lat.* [13] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17). I steden for* tagee ....køpfla *har lat.*: concnrrit in circis in fpectaculis. [14] kruenn, *C*; tabernis, *lat.* [15] *Så A; måske bör det første* ther *udgå (jfr. kap. 22, not. 35, 40), eller står det andet* ther *for opr.* theræ *(pron.)? C har:* der nogenn. [16] nunc, *lat.* [17] quandoq*ue*, *lat.* [18] *Tilsvar. synes at mgl. i lat.*

æræ clæddæ ſom viiſt folk[19]. Thøm burdæ ath leſuæ
efſther therris *Chriſti* [kennædom oc leſneth, ſom han
thøm kendæ[20], oc varæ eenfollæligæ, gudælighæ, yd-
mywghæ oc· faræ meth ſandhedh oc rethferdiched oc
hafuæ kerlichedh indbyrdiſſ oc forladhæ tøm, ſom thøm
giør j modh. Vy vidæ well, ‖ at Criſtnæ hafuæ meſth 58 *a*
tettæ godæ land, ſom wy nu hafuæ[21], for edhræ ſind-
er[22] ſkild; vy rædeſſ oc enthæ, at j[23] ſonget fran oſſ
j geen, [før een j hafuæ bædhret edher leffnet[24]; toch
æræ vy ther veſſæ oppa, ath j ſonget j gen vdh aff
woræ hendher, j nar thet ſkee ſkal». Ter iek Iohannes[7]
teſſæ ordh meth manghæ ſleræ aff hannum hørth hadhæ,
tha ſtodh iech oc veſtæ ey megit at ſuaræ mod ſennen.
Jech vndrædæ[25] oppa, at iech ſaa dannæ ord aff een
vantro Saracener høræ ſkuldæ; toch ſadhæ iek ſaa til
hannum: «Herræ, meth edher orloff, huorlund kundæ j
nu vidæ thettæ ſaa fullæligæ, ſom j nu ſagt hafuæ?»
Han ſuarædæ mich oc ſadæ: «Jech ſender offtæ aff
minææ[26] tiænæræ ind vdy tee criſtnæ ‖ land oc rigæ foræ 58 *b*
køpmendh meth dyræ ſtenæ, meth balſamo, met ſilchæ,
meth yrtir. Ter meth fonger jek all tingh udh ſpurth,
huorlund edher keyſæræ oc koningæ oc beſcoppæ oc
prelatæ, herræ oc førſtæ hollæ therris ſtadh oc leſneth,
oc huor lund[27] edhræ preſter, clerchæ oc almueſſ mend
leſuæ; [ty weth iech, at ſenth er, ſom jek ſauth hafuer»[28].
Ther neſt kallædæ ſoldanen thee herræ oc førſtæ, hans
radh, ind j geen, ſom han til foren bad wd ga, oc

[19] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [20] doctrinam, *lat.* [21] *C har:* vdi verre haffuer; *måske burde* i væræ *indsættes.* [22] *Rettet.* ſender, *A.* [23] *A;* de, *C, og således også i l. 9:* de haffue....deris. [24] quamdiu taliter ſe gubernant, *lat.* [25] *A;* ſtod oc vnndrede, *C.* [26] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [27] oc huor lund oc huor lund, *A.* [28] *Lat. har et par linjer*

kallædæ firæ aff thøm til fek oc badh[29] thøm berettæ
mek om allæ ftikchæ, land oc righæ oc tungæ mool,
fom thøm vor viderlict[30]. Tee beginnædæ at fiæ mek
59 a af ‖ England oc Frankæ rygæ oc mangæ andræ land[31],
ligher viis fom tee hadæ wærit ther føddæ eller oc
haft ther bolig j mangæ aar. Jec hørdæ ter foldanen
talædæ[32] met thøm reth Frankæ rigæ moll, faa[33] at
iek ftorligæ vndrædæ, huor lund[34] tee kundæ vidæ allæ
ftikcæ faa clarligæ vd at figæ. Nu, kiæræ wenner,
beder [iek edher[35] allæ, at j tenkcæ heræ nu ppaa
meth eet goth hiertæ, huot bluelffæ oc fkam[36], at guts
och criftendoms w venner tee kundæ faa breydæ oos
woræ finder, [fom vy off ty wer ey foræ orfagæ ku[n]dæ[7],
oc at wy leggæ wind oppa at omuendæ wor lefneth
[till een bætringh[37], faa at gud foræ fin ftoræ barm-
59 b hierticheth fkild wennæ[38] fin ‖ nadæ til off oc fkikchæ[39]
off tee land rafkæligæ j geen, fom han megit keeræ
hafuer oc felff hellig giort hafuer [meth find hordæ dødh
oc pinæ, oc faa mangæ wtaligæ helly ments been

---

af andet indhold. [29] *Svarende til* badh...andræ landh *(l. 1-4) har lat.*: fecit eos mihi expreffe *et* debite *per* fingulas diuifiones in lingua gallicana diftinguere per *partes*. *et* fingul*arum* nomina *par*tium omnem regione*m* terre anglie *et* alias *chrift*iano*rum* terraf multas. [30] *Efter C*: vitterligt; vnderlict, *A*. [31] *C tilföj.*: fom dennom vor vitterligt. [32] talæ‖dæ, *A*; tale, *C og således måske oprind.* [33] *Svarende til* faa at...figæ *har lat*: Itaq*ue* in hijs omnibus mente co*n*fternatus obmutui cogitans *et* dolens de predi*ct*is fingulis rem taliter fe habere. [34] *A har*: huor lu*n*d huor lu*n*dh. [35] *Indsat efter C*: ieg eder; *mgl. i A; lat. har*: rogo. [36] *Herefter har C*: det er ofz, oc alle Chriftendoms venner, oc guds venner, *hvilket mgl. i lat., der blot har*: quante fit co*n*fufionis *et* qualis obprobrij. *Efter* fkam *burde måske indsættes*: tet er. [37] *Mgl. i C.* [38] *Her foran har C*: vilde, *der måske burde indsættes.* [39] *Rettet.* fkilckæ, *A*; fkicke, *C.*

liggæ[7], huilkæ land fom hand[40] off c*ri*ftnæ me*n*nifkæ, fom hans le*mm*e*r* æræ, gifuet hafuer. Wy villæ oc bedæ gud th*er* om, at tee vtro S*ar*acener, fom willæ far*œ*, at the muæ rafkæligæ ko*mm*æ til th*e*n helly throo och vndh*er* th*e*n helly kyrkeff lydelffæ[41], och at teth[42] mattæ wordæ een hyrdæ oc een faræ ftigh meth Ih*e*fu *Chrifto*, fom er [ben*e*dict*us* in fecula feculoru*m*[43]. Amen.

Tettæ foræ fc*re*fnæ wor th*e*n førftæ deel.

---

40 *Indsat efter C; mgl. i A.* 41 *Rettet.* vydelffæ, *A*; liudelfze, *C*; obedientiam, *lat.* 42 *A; der, C.* *Svarende til* at teth.... Amen *har lat.*: vt fimul omnes per dominu*m* noftrum Ihefum *chriftum* *con*fubftantialem dei filiu*m* perueniamus ad celeftem *et* perpetuum paradifum. Amen. 43 benedidit oc velfignet fra Euighed och i all Euighed, *C.*

Nu beginneſſ then annen deel.

Til thøm[1], ſom ikcææ[2] [well thro werdens vnderlichedh[3].

Capitulum xxiiij.

60 *a* Herræ gud, huot thu eſth wnnerlich inden allæ tinæ gerni[n]gher[4], oondæligæ oc legemligæ, vdy hemmælind oc ponnæ iorden! Willæ wy tok tenkcææ[2] all ting ower, taa eer enghen ting hannum[5] vnderlich, effter thy ath han all mektig er oc all ting ſkapp[6] hafuer, men hans gerninger tee æræ oſſ vnderligæ oc ſynderligæ, tee ſom oos wkendæ æræ, oc the ſom vy aldry ſeet hafuæ, [forty ath naar os menniſkæ hender nogit at ſee, teth ſom wy til foren ey ſeet hafuæ[7],

Kap. 24. [1] *Efter C:* dennom; then, *A; lat. B har:* ad non credentes. [2] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [3] tror verdſsenns vnderlighed vdi mannge maade, ſom i adſkillige lannd finndis, *C;* multa mirabilia huius mundi, *lat. A.* [4] *Som begyndelse af kapitlet har C:* Gud er vnderlig i alle ſine Gierninnger. Herræ . . . . iorden *er forkortet gengivelse af 13 spalte-linjer i lat.* [5] *Mgl. i lat.* [6] *Så A;* Skabt *C.* [7] *Indsat efter C:* fordj at naar oſz meniſke hender nogit at ſee det ſom vi icke til fornne ſeet haffue; *mgl. i A. Svarende til* hans gerninger . . . throot hafdææ *(s. 77^{10}-78^{3}) har lat. kun:* Sed ecce dum nobis contingit videre rem quam prius non vidimus mira-

tha fødiff eet vnder, och tenkcæ vy[8] vdi wor[9] hiertæ fa, at vy teth til foren effter noger mantz fawn nøwæ throot hafdææ[2]. Forty[10] fkal een viff[11] man ikcæ vndræ, naar han hører atfkilligæ ting waræ j mangæ land vdy verden[12]. Tee fom aldry vdkommæ aff therris fødelffæ land, tee thro ‖ nøwæ andræ, fom vydæ wærit 60 b hafuæ [och thøm fent foræ fiæ[13] aff vnderligæ ting, fom tee feet hafuæ, [aff folk, dywr, fulæ oc mangæ andræ ftikcæ[14]. Wildæ[15] tee, fom w forføktæ æræ, rættæ thøm felfuæ, taa mwæ tee her oppa kennæ, ath mangæ hondæ regiment æræ j werden, fom tee ikcæ aff wydhæ, forty at huoo fom er fødder j een by, ftad eller land, far han til neftæ by[16], ftad eller land, taa finner han ther for vdhen twyll noger omfkiftelfæ, eller[17] j therris mool, vdy therris fedher, j therris low eller vanæ, eller[18] vdhy noger ftikcæ, fom ther fødiff oppa iordhen, vdy vatnet eller vdy vædæret, ‖ [fom han 61 a icchæ før feet hafuer[19]. Kan han faa dan atfkillielffæ finnæ neer fek, huot maa han tenkcæ at wæræ maa lonkt [eller lenkft bortæ[20] [j tee land, fom hannum w bekendendiff ær[14].

---

tur nofter animus. non quia fimpliciter id mirum eft fed quia id nobis mirum et nouum eft. [8] *Indsat efter C*: vi; *mgl. i A.* [9] *Så A*; vort, *C.* [10] *Her foran er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [11] *Efter C*: viifz; w viff, *A*; fapiens, *lat.* [12] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [13] *Således må der vel læses.* och then oc then fent foræ fiæ, *A*; om dennom fore figis, *C*; *lat. har:* alijs vero narrantibus. [14] *Mgl. i lat.* [15] *Svarende til* Wildæ ....wydhæ (*l. 9-12) har lat. kun:* attamen tales de facili fi vellent videre poffent fuum errorem. [16] *Indsat efter C; mgl. i A.* [17] eller . . . eller = *lat.* vel . . . vel; *jfr. s. 61*[22]; *C har:* enthenn . . . eller. [18] *Indsat efter C; mgl. i A;* vel, *lat.* [19] *Mgl. i C og lat. og er vel uopr.* [20] *A*; fra haanden,

Nu efter ty at iec til for*e*n ſagt hafu*er* [aff myn pelægr*y*ms r*e*yſæ[21], ſom ma*n*gæ flere maa wel viderlict var*æ*, tee ſom th*er* varit hafuæ, oc tem viderlict vordæ maa, ſom tid een ko*m*mæ[22] ſkullæ, ta vell iek nu ſiæ her effte*r*, huot iek ſaa och hørdæ weſt wær*æ*, vdy teth at iek vandrædæ j ma*n*gæ land och rygæ for forſøgelſſæ[23] ſkill j ma*n*gæ aar, ſom for*æ*[24] eer rørth; thy vell iek ey tiæ ſendh*e*n for*æ* thøm, ſom w for-||
61 *b* ſøktæ ær*æ*[25].

Aff Armenia oc P*er*ſia oc aff Amazonia.

xxv^m^ ca*pitulu*m.

Iech wel nu [ofuer ſee m*eth*[1] tee rigæ, ſom liggæ om kr*i*ngh Iødæ land, ſom [er Arabia[2], Egiptus oc Suria, och vell ladæ andræ pelægr*y*mæ ſcr*i*fuæ aff thøm, ſom[3] tee land føøkt hafuæ eller ſøgennæ ordæ[4]. Jek vel nu foræ taghæ andræ land, ſom megit leng*er* bort lige*n*dæ ær*æ*, ſom er førſt Armenia*m* teth my*n*dræ, [ſaa megit ſom iek ter ſaa, taa iek ther ford frem j ge*m*me*n* land[5]. Jek [ko*m* førſt frem at[6] eet ſloth, ſom heder Deleſplenir[7]. Tet vor megit ſtort oc hafuer ligghit

---

C; vel (in) remotiori ſeu remotiſſimo loco, *lat.* [21] de hijs que in peregrinatio*n*e mea . . . vidi, *lat.* [22] *A har*: ko*m*mæ maa eller ko*m*mæ. [23] forſylgelſze, *C.* for...ſkill *mgl. i lat.* [24] *A har* før*æ*, *men en lille streg over og under* ø *antyder vistnok, at der skal læses* o (*jfr. kap. 13, not. 16*). [25] *Herefter har A et forkortet* et cetera. *9 spalte-linjer i lat. er forbig.*

Kap. 25. [1] *Lat. har*: modicum ſtatui vltra narrare. [2] *Efter C*: erre Arabia; *A har*: ærabia (*for*: ær arabia). [3] ſom...ordæ, *mgl. i lat.* [4] *Så A* (*vistnok fejl for* vordæ); *C har*: forſøge ſkulle. [5] *Lat. har*: no*n* per ſingulas ciuitates. ſed celeriter tranſie*n*s. [6] vidi (Ubi, *A*) a remotis, *lat.* [7] *A*; Deleſpeinir, *C*; Deleſprenir, *lat. A.*

ma*n*gæ aar ødhæ, oc mich wor ſauth, at ter vor [een fruæ, ſom maa calliſſ een trolkonæ[8]. ‖ Hu*n* hafuer een 62 *a* høg, ſom ſtar altid j een ſtor ſaal. Hoo ſom ko*m*mer tid och kan hollæ th*e*n høgh ſyu dagæ oc ſyu nætter vogendæ, ſa at engin ther*æ* ſofuer, ha*n* fongh*er* aff te*n* fruæ, huot han bed*iſſ*. Ha*n* fonger ten fruæ ikcæ at ſee, før en tee ſyw daghæ frem go*n*gnæ ær*æ*. Sofnædæ[9] han oc j tee ſyu dagæ, ta gullæ tet hans liff. Tettæ villæ iek ikcæ thro, me*n* mek vor ſagt, at th*et* vor for ſøkt ikcæ langæ[10] ſiden aff thoo p*er*ſoner; th*e*n enæ vor een koni*n*g, oc th*e*n a*nn*e*n* vor een hyrdæ. Th*et* gik koni*n*gin ikcæ vel, forty at ha*n* bed*eſſ* wmuælik[11] ting, me*n* hyrdh*e*n gik th*et* wel; han ſek alth, huot ha*n* hafuæ villææ[12] Jte*m* nota, at j th*e*n ſtoræ ‖ Armenia er een 62 *b* ſtor ſtadh oc god, oc heder Artiron[13] oc liggher po*n*næ een dags ferdh ner eet vatn, ſo*m* heder Øuffrate*n*, oc th*er* hoos ligæ tu ga*n*tzæ høyæ biergæ. Tet enæ heder Sabiſſatolle[14], tet and*it* heder Aræret[15]. [T*et* enæ[16] er ſyu leucas opp at gaa, oc [tet and*it*[17] er altid fult aff ſnø. Ter ſiæ tee, at arch*e*n bleff ſtonne*n*d*iſſ* j Noes[18] flodh, oc een fiæl[19] af arach*e*n er vdy ecth mu*n*kcæ cloſter, ſom er vnder th*et* ſa*m*mæ biergæ. Tok torff engin forſøgit at gongæ opp paa teth ſa*m*mæ bierghæ for kuld[20] ſkildh. Th*er* er een ſtath hart hoos, ſom heder Laudanie[21]; tee ſigæ at Noe ‖ bigdæ ha*nn*u*m*. 63 *a*

---

[8] fantaſtica quada*m* do*m*ina, *lat.* [9] *A*; Soffuer, *C;* obdormiret, *lat.* [10] *Så A.* [11] *Efter C:* wmuelige; om vellik, *A; lat. har:* indebite fecit petitio*nem*. [12] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* han fek...villææ, *mgl. i lat.* [13] *A = lat. B*; Arthichonn, *C*; Azyron, *lat. A.* [14] *A*; Sabiſzatolle, *C*; ſabiſſatelle, *lat. B;* ſabiſſacolle, *lat. A.* [15] *A;* ararach, *C = lat. A.* [16] quo*rum* vltimuſ, *lat.* [17] *Mgl. i lat.* [18] *C*; *A har* nous *med* e *over* u, *hvilket sidste afskriveren har glemt at overstrege.* [19] *Efter C:* fiell; fiæl, *A.* [20] *Efter C;* guld, *A*; frigore, *lat.* [21] *A = lat.*

Ther er een[22] ſtørræ[23] ſtadh ikcæ lankt thæden, heder Hani; ther woræ tuſendæ[24] kyrker [vdy, ter han vor criſten[25]. Ther er oc end[26] ſkøn ſtadh, heder Thauriza, och hand er vnder keyſærend aff Perſen, oc ther er vtalich meken køpmandſkaph, ſom hantheris meth wicth. Tædhen oc ty dags ferdh øſter vdh er een ſtadh, hedher Sadone; ther boer keyſæren aff Perſen om ſommærend[27]. Hand hafuer oc een god ſtad, hedher Caſach; han ligger fran Iheruſalem tre daghæ oc halftrediæſinztyuæ daghæs ferdh. Hand hafuer oc een ſtad, ſom hedher Geth; thet er een keyſæræ ſtadh oc er then beſtæ ſtadh j all Perſen. Oc er ter een andhen
63 b ſtadh[28], hedher Corna[29]; ‖ han er megit ſtørræ. Yderſt j Perſen er een[30] ſtadh, hedher turris Babel eller Babilonia; [ter ſines inthæ, men ær aldeliſſ forfallind oc ødh[31]. Ter boo draghæ oc fuglæ oc dyur oc mangæ ondæ ormæ, ſom edher hafuæ, oc teth land hafuer keyſæren aff Perſen aff keyſæren aff Tartaria[32], ſom iek til foren ſadæ, oc ligger ther teth land hoos[33], ſom ſanctus Iob fordom[34] bodhæ, oc thet kaldis nu Suezæ, oc ther liggher eet biergæ, oc ther oppæ ponnæ findeſſ manna, ſom ſelgiſſ j appotechen. Jtem opp til then ſammæ Suezæ[35] ligger eet land, heder Caldea. Theth er ikcæ ſtort,

A msc.; landanis, *C*; landanie, *lat. B.* [22] *Indsat efter C*: en; *mgl. i A.* [23] *AC*; grandis, *lat.* [24] *A*; en, *C*; mille, *lat.* [25] *A*; vdi denn vor Chriſtne, *C*; tempore criſtianorum, *lat.* [26] *A har*: een end. [27] *A*; Vintheren, *C*; eſtate, *lat.* [28] *Indsat efter C.* Stad; *mgl. i A.* [29] *AC*; Cornaa, *lat. A*; carnaa, *lat. B msc*: [30] *A tilföj.*: ſterræ, *der mgl. i C og lat. og sikkert bör udgå.* [31] *Så A og tilsv. i C, der dog har* wdenn *i steden for* men. *Lat. har*: nec apparet ibi aliud quam parietes et ruine grandes et vetuſte ciuitatiſ que ab omnibus eſt deſerta. *Noget er måske glemt i AC.* [32] *Efter C; A har*: tartaro. [33] *Så A*; hoſz, *C*; *lat. har*: terra Hus. [34] *Rettet.* foræ thøm, *A*; før, *C.* [35] *Efter*

men tet er eet goth righæ, och tæden far mand intil
Amazoniam, oc thet ſtirer al eneſtæ qwindæ[36], ‖ oc 64 a
thet kom ſaa til: Ten tid ther voræ bodæ mend oc
qwinnæ til ſammen, tha vor theræ konning, ſom heed
Colopius[37], meth allæ ſinæ velbornæ mend j heel ſlagen
vdy een ſtridh af koninghin aff Sichia[38]. Ten tid
qwinnænnæ[39] fingæ then tiendæ at vidæ, at theræ
mend voræ allæ dødæ, oc the woræ allæ enkcer, thaa
foræ[40] tee til j therris haſt[i]chedh oc gælnæ[41] och
togæ allæ harniſk ponnæ oc ruktæ til marken omodh
koningin aff Sichia[42] oc j hell ſlogæ koningin oc allæ
hans mend ok fordrefuæ[43], ſaa at the qwinder tee
blefuæ ſaa uell enkcer ſom tee andræ. Ter neſt gioræ
qwinnennæ meth thøm ſelfuæ een euigh freth [oc ſaa[44],
at tee villæ ſelfuæ radæ oc ſtirdæ[45] ‖ landen vden 64 b
noger mantz hielpp, oc nu keſæ tee tøm altid een
drotning, j een effter then annen, ſom een aff gaar,
then ſom ſkøn, ſterk[46], karſſk[46], viis oc velboren er
och vell gidher redhith j harniſk oc beſkermæ thøm oc
therris land. Jtem vdhen foræ therre rigæ æræ noghræ
øør; een hedher Trimargite[47]. Wd aff tee øø er thøm
lofueth ath hentæ tøm mend tøſuer[48] om aarit, toch

C: Sueze; ſwetzen, *A;* terre ſueze, *lat.* [36] *A;* enn quinde, *C;* mulieres, *lat.* [37] *A* = *lat.;* Calopins, *C.* [38] *Efter C;* ſithia, *A;* ſichie, *lat. B;* Sychie, *lat. A.* [39] vxores nobilium, *lat.* [40] *Efter C:* fore; voræ, *A.* [41] *Efter C:* gelne; galnæ, *A.* [42] *Efter C;* ſithia, *A; mgl. i lat., der svar. til* ruktæ . . . andræ *(l. 10—13) har:* ad plures congreſſiones occiderunt ſeu fugauerunt omnes aliarum mulierum maritos. ne ſcilicet ſua ingenuitas ſubiaceret voluntati *et* poteſtati plebeie. [43] *Efter C:* fordreffue dennom; forderuædæ, *A;* fugauerunt, *lat.* [44] *Lat. har:* inito conſilio ſtatuerunt. *Noget er vel forbig. i AC.* [45] *Så A* = ſtiræ, ſtyræ. [46] *Se indledn.* [47] *A;* Trimargitte, *C;* Trimagite, *lat. msc.;* Carmagite, *lat. B;* Tergamite, *lat. A.* [48] *A;*

at engin mand maa ther blifuæ le*n*ger een ſyu daghæ
huer tid vnder hans liff. Jte*m* nar th*er* fød*eſſ* eet
ſuøn barn, taa ſkal modæren fødit, til *teth* ka*n* gaa oc
ædhæ, oc ſend*it* ſydhen heem til fad*ære*n. Jtem naar
ther fød*eſſ* nogit velbyrdict[49] meøbarn, taa ſkal mand
65 *a* af ſkær*æ* ‖ teth venſt*ræ* briſt meth een glødendæ kniff
for*æ* ſkioldhen ſkildh, ſom hu*n* oppa then ſidæ føræ
ſkal. Fød*iff* oc nogit andhit meø barn, taa ſkall mand
aff ſkær*æ* *teth* høgr*æ* bryſth for*æ* buend eller armbørſth,
ſom hu*n* oppa then ſidæ hanter*æ* ſkall. Jtem then
ſa*m*mæ drotni*n*gh hu*n* ſtyer ſith la*n*d gantzæ vell m*eth*
ſith rad oc embitzme*n*d oc hold*er* th*ø*m hordæligæ
vndh*er* lidelſſæ meth low och reth, ſom [tee beſc*re*fnæ
hafuæ[50]. Jtem nar and*ræ* h*er*ræ oc koni*n*ghæ, ſom
hoos hennæ beſidendæ æræ, hafuæ krigh eller orloff,
taa plæyæ the ath bed*eff* hielp aff he*n*næ, oc hun
ko*m*mer th*ø*m til hielpp meth ſtor makt, ſaa ath hu*n*
65 *b* fortiæn*er* aff ‖ th*ø*m ſtor*æ* ſwmm*er* guld oc pe*n*ni*n*gæ.
Oc muæ j vidæ, at hu*n* m*eth* he*n*nes ær*æ* wiſæ j rad
oc fro*m*mæ j harniſk oc ful hordæ j ſtridh oc fultagæ j
all hoſuerk[51].

Aff Ethiopen oc dyamant oc af then nætræ oc medælæ India.

Capitulum xxvj^m.

Merk, at Ethiopia liger ſinder hoff Caldeo*rum* land, oc hu*n* er twennæ, [then ſindræ och then øſtræ.

tre gange, *C;* bis, *lat.* [49] *A har* velbordict, *idet afskriveren vist først har tænkt på* velboret. [50] *A;* der beſkriffne erre, *C;* *con*ſcriptas, *lat.* [51] *Se indledn. Herefter har A et forkortet* et cetera.

Then førſtæ[1] heder ther j thee land Chuſis[2]; then annen hedher Mauritania, forty[3] at falchit er ther megit ſuortæræ een j then førſtæ, oc er ter thet koningæ rigæ Saba, [ſom læſeſſ aff, at koningæ aff Arabia oc aff Saba[4] førdæ[5] koning Salomonj ſkath [*et cetera*[6], oc at drotningin aff Saba kom a[7] finibus [*et cetera*[8] ‖ at hørœ 66 *a* Salomonis viſdom. Jtem alt teth vatn, ſom j Etiopen er, [kellæ eller flother[9], teth hafuer ſalther theff af then meglæ hedæ, ſom ther er, oc ther eer een keldæ, hun er ſaa hedh om natthen, ath engin tool at tagæ ther vdy meth ſin hondh, oc ſaa cold om dagin, at mand kan nøwæ ter drikcæ aff for kullæ. Jtem tee blamend aff Mauritania tee ædæ lidet oc vordæ ſnart druknæ; the hafuæ blod ſyughæ; tee lefuæ ikcæ lenghæ.

Jtem vdaff Etiopia far man ind j then medelæ Indiam. Tee æræ tre Indie: then næderſtæ er ſommæ ſtædæ megit kalt ath boo vdy, oc then medelſtæ er wel til madæ koldh, oc then høxſthæ for megit heed. Vdy then nætherſtæ Indiæ fødhes ‖ criſtalle aff [iis oc[10] 66 *b* vatn vdi ſtort[11] froſth[12]. Weſt er thet, at ther er ſtorœ ſtene aff criſtallæ[13], oc ter j fødeff tee beſtæ diamante, ſom tee ther callæ hameſech. Dyamant er lidhen oc coſtælich oc hafuer ſtorœ digder, ſom ſcrifuis

---

Kap. 26. [1] *Så AC; derimod har lat.*: orientalem ethiopiam et meridionalem. Et quarum prima. [2] *A;* Cuſzis, *C;* cuſis, *lat. BC;* tuſis, *lat. A;* Chaſis, *lat. msc.* [3] *A har:* fo ‖ forty. [4] *A;* oc aff Arabia, *C.* [5] *Efter C:* førde; *A har:* for tee. [6] *A; mgl. i C; lat. har:* dona id eſt tributa. [7] *Rettet.* tel, *A;* de, *C;* a, *lat.* (a *læst som* ti *(jfr. kap. 2, note 8) og dette i A rettet til* tel?). [8] *AC; lat. har:* hoc eſt a longinquis terre partibus. [9] *A;* er kielder eller flyder, *C.* [10] *Mgl. i lat.* [11] *Så vistnok A* = ſtoert, *C.* [12] *Lat. tilföj.*: ſicut quidam afferunt.

af [j ftenæ boghen[14]. Sommæ æræ ftoræ fom een ært
oc fommæ fom een bøøn; engin er ftørræ end een
valnøt. Hoo fom bærr hannum, fom kyfker och [æddru
er[15], han giør hannum diærff oc ftor hugnit. Hoo
fom hannum ppaa figh hafuer j reth ftridh, hannum
for[16] fiældhen ath fkadhæ. Han fordrifuer falfkæ
drømmæ, [troldom oc diæfuelffens æggelffæ[17]. Kommer
edher til hannum, taa fuediff han oc vædiff. Tee
67 a beftæ diamant af India the lignes ‖ megit criftalle j
therris lid, oc tee kundæ ikcæ polleres foræ therris hord-
heth fkill. Ther findis oc fommæ [fom æræ . . . ., oc
fommæ æræ aff lidh fom fioler[18]. Ter fødeff oc andræ
diamant j Arabia; tee æræ mindræ oc fortæræ aff lidh;
oc fommæ fødis j Macedonia oc Cipren[19]. Thet fkeer
oc offtæ, ath manghæ fødes til fammen, forty at tee
fødiff aff huer annen inbyrdeff af duggen, fom oc giøræ
margarite[20]. Tee hafuæ oc gernæ mangæ flindher,
fommæ tre, fommæ firæ oc fommæ fleræ; margarite
thee æræ allæ trindæ. Jtem nota, at køpmennennæ
fiæliæ offtæ andræ ftenæ for diamante, foo fom æræ aff
gulæ criftalle, aff faphiræ oc fmaa ftenæ, fom findeff
67 b j mufæ redhæ. Man maa tok ‖ forføgæ tøm, om te
æræ rethferdigæ, førft ther meth, at findeff tee faa, ath
tee ladæ polleræ tøm, tha dugæ tee ikcæ. Jtem kan
han ikcæ fkæræ glas, faphiræ eller criftalle[21], taa
dugher han ikcæ. Jtem tak eet lidet ftikcæ aff fieylften
oc legh [ther oppa[22] diamant, taa hafuer fieylften engen
makt at draghæ jern eller nall effter fek, om tee ftenæ

[13] *Rettet.* criftalla, *A.* [14] *A;* enn Steenne bog, *C;* in lapidariis, *lat.* [15] *A har:* æddruer. [16] *Så A, for* far? *C har:* hand vorder fieldenn att Skade. [17] *Svarer til 5 spalte-linjer i lat.* [18] *A;* erre fom fioler, *C. Et ord mgl. sikkert i A, svarende til lat.* fubnigri. [19] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [20] *Herefter er 10 spalte-linjer i lat. forbig.* [21] *C tilföj.:* met hannom.

æræ bodæ ligæ ſtoræ[23]. Jt*em* ber een wkyſker eller een dra*n*kæræ een diama*n*t hoos ſek, ta hafu*er* diama*n*t th*e*n tiid engin makt.

Jt*em* nota, at India hedh*er* aff eet vatn, ſom th*er* løber, ſom hedh*er* Ind*us*, oc th*er* gongher oolæ vdi, ſom æræ tyuæ føder langæ. Jt*em* vdi ten medelſtæ Indiæ ſkall ‖ ma*n*d faræ ou*er* ma*n*gæ øør oc intil [teth veſtræ 68 *a* haff[24], til een *øø*, heder Ormes. Tid far*æ* offtæ kiøpme*n* af Venedia[25]. Ter torfuæ engæ far*æ* fra*m* met ſkib, ſom iern er vdy, [forty at ter æræ ſtor*æ* ſtenæ oc gru*n*dæ aff ſielſten, ſom til tøm dragæ bodæ ſkib oc gotz[26]. Jt*em* j t*et*tæ land ok Ethiope*n* hafuæ bodæ q*w*innæ oc mend een ondh ſeed. Om ſo*m*mær*e*n, nar ſo*m* heet er, ta løbæ the uth til vatn*it* oc kølæ thøm th*er*, [oc ta[27] løbæ tee al tings nøgnæ oc leghæ for vdh*e*n all bluelſſæ, huilkith mek tottæ vær*æ* megith vhøfueſt. Jtem er eet land jnden Jndien, heder Kana[28]. Ther boor ondæ hetni*n*gæ. So*m*mæ bedæ til ſole*n*, ſo*m*mæ til monen, tel ildh*e*n, til vatn*it*, til iordh*e*n, til thræ, till ‖ hugormæ eller huoth thøm førſt mødher 68 *b* om morue*n*ne*n*, tee vdh gaa. Jt*em* ær*æ* th*er* ſtor*æ* røtter ſom ſmaa hu*n*dæ, oc tee ku*n*dæ ikcæ tag*iff* aff kattæ; tee[29] hafuæ tee hu*n*dæ ter til, ſom t*eth* giør*æ*. Jt*em* jordæ tee ikcæ th*er*ris folk, nar th*et* døør, jkcæ held*er* een andræ[30] dyur, nar tee d*øø*. Tee hengæ thøm opp modh ſolen oc ta vordæ tee geneſten j een ſtakcæt tid fortær*æ*dæ aff hedh*e*n. Jtem maa man tæden ſeylæ intil ten øfuerſtæ eller ſtørſtæ[31] Indiam,

---

[22] *A;* denn paa, *C.* [23] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [24] mare occeanum, *lat.* [25] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [26] ne retineant*ur* a rupibus magnetum, *lat.* [27] *Indsat efter C:* oc da; *mgl. i A.* [28] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [29] *A* = thi, *C.* [30] *A har:* andræ andræ. [31] *A;*

fom er j prefbiteri Johannis keyfæræ rigæ, [vdi een hafn foræ endh ftad[32], heder Sarke, oc teth eer end fkøn ftadh. Tør boord mangæ criftnæ mennifkæ. Ter æræ mangæ [abacie, clofter oc kirker[33], fom hertu Otgerus ‖
69 a aff Danmark fordom ftiktædæ, oc ther aff hedæ en nu kyrkernæ ecclefie Dani, teth er Danmarfk[34] kyrker, oc tæden maa mand taa feylæ oc til eet land, heder Lombæ[35].

Aff then fkow, fom peberr voxer, oc aff vngdoms keldhæ.

Capitulum xxvij[m].

Nota[1]. Teth rigæ eller øø, fom Lombæ[2] heder, teth er eet fkønth oc rumt land oc hafuer een fkow j fek, oc heder Kombær[3]; atten dags ferd eer handh langh. Engin ftæd[4] finner man peber voxæ vden ther all eneftæ j then fkow, oc [j thet land[5] æræ thoo ftædher[6], huylkæ te fiæ, ath hertug Otgerus [aff Danmarch[7] thøm fordhom bigdæ oc kallædæ then enæ
69 b effter fin fadær moder oc then ‖ annen effter fin moder modher; een heder Flandrina[8], ten annen heder Florenta[9]. Jtem giøræ tee faa meth pebæren, fom tee giøræ

---

førfte, *C;* maiorem, *lat.* [32] ad portum ciuitatis, *lat.* [33] abbacie religioforum, *lat.* [34] *Se indledn. C har*: det er dannfke mends kircker. [35] *A;* lombar, *C;* Lombe, *lat. AB.*

Kap. 27. [1] *Rettet. A har* Nw, *der sikkert skyldes fejllæsning af et forkortet* Nota; *mgl. i C.* [2] *A;* Lombar, *C;* Lombe, *lat. AB.* [3] *A;* lomber, *C;* Combar, *lat.* [4] *C tilföj.:* i Verdenn. [5] In quo (*sc.* forefto), *lat.* [6] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [7] *Indsat efter C; mgl. i A;* Danus, *lat.* [8] *Efter C = lat.;* flandrina, *A.* [9] florentam, *lat. B;* florencam, *lat. A.*

j andræ land m*eth* viin træ: Tee ſætten[10] hoos andræ høwæ træ, ſaa at peber [træ løber[11] opp vedh andræ træ oc ſprete*ff* vdi g*re*nnæ*n*næ, ſa at han hafu*er* ſin opp hollelſſæ af træſens g*re*næ, oc fructen he*n*ger nedh ſo*m* andræ claſæ eller windrw, oc tee peber træ [tee bæræ tre*n*næ[12] ho*n*næ peber om arith. Ten førſtæ peber er modh*er*, før end løfuæ*n*næ vdh ſp*ri*ngæ, oc th*et* er lang peber[13]; han tag*is* aff om tortmonitz tidh. Ten anne*n* han vdh woxer m*eth* løfuen, oc han er ſmaa || ſom[14] win bær; han tags grøn aff in iulio oc thørr*es* 70 *a*
j mod ſolen. [Th*en* worth*er* hordh, oc rynkch*er* ſidhæ vdy, oc th*et* heder ſoorth peber[15]. Ter neſt ta voxer th*en* trediæ peber, oc han vorder huider oc ſmaa. Ha*n*nu*m* behollæ tee ſelfuæ j land*it*; ter faa kø*m*p-me*n*de*n*næ[16] ſiælde*n* vd aff. Th*en* førſtæ peber kallæ tee ſorbotin[17], th*en* anne*n* fulful, th*en* trediæ banos[18]. Th*er* ær*œ* ma*n*gæ ondhæ, forgiftigæ ormæ j th*en* ſa*m*mæ ſkow[19]. [Vor*œ* ikcæ een yrth, ſom the hafuæ, ta thor*œ* engin ma*n*d ko*m*mæ j ſkowe*n*[20]. Th*en* yrth heder lemo*n*ſe[21]. M*eth* he*n*næ oos ſmør*i*æ tee th*er*æ he*n*dh*er*, føder, ſkinæ been oc armæ, oc th*er* for*œ* flyr alt edh*er*.

Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. [10] *Rettet.* ſættæ, *A;* ſette denn, *C.* [11] *Skrevet to gange i A.* [12] *A har:* tee bæræ || træ*n* tee bær*œ* tre*nn*æ. [13] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [14] *Indsat efter C; mgl. i A. Lat. har:* ad ſimilitudine*m* *et* modu*m* vuarum paruarum. [15] vt accipiat nigredinem *et* rugarum contractionem, *lat.* [16] *Så A.* kø*m*pm- *er dog vistnok at betragte som fejl, idet afskriveren først har tænkt på at skrive* kømm- *(jfr.* kø*m*manſkaph *s. 61*[1]*) men så alligevel har foretrukket det alm.* køpm- *og sat* p *til det skrevne* køm *uden at slette forkortelsesstregen over* ø. [17] *A;* Sorbatin, *C;* forbotyn, *lat. B;* forbocin, *lat. A.* [18] *AC;* bauos, *lat. AB;* bonas, *lat. msc.* [19] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [20] *Mgl. i lat. I C er* ſom the . . . Then yrth *forbig.* [21] *A;*

Vdhen[22] ten for*nefn*de ſkow ligg*er* eet bierg,
70 *b* ſom hedher || Polu*m*be[23], oc vnder biergit er[24] een
ſtad, ſom heder Palu*m*ba[25], oc [paa then anne*n* ſidæ
biergit[26] er een keldæ, ſom kald*eſſ* fons iuue*n*tutis, vngdoms keldæ. Th*et* vatn gifuer ſaa godh lucth oc ſødher
døn oc teff aff ſek, [at engæ honnæ yrter ku*n*næ luctæ
eller teſuæ bæder[27], forty at j huer ſtu*n*d ta omſkiftiſſ
teth vatn oc hafuer ſind*er*lich[28] lucth oc teff, oc hoo
ſom drikcer th*er* aff nog*ræ* daghæ faſtend*iſſ*, han fongh*er* bodh aff allæ hondhæ ſyughæ, ſom ha*n* hafuer inden
j ſith liff, vdi een ſtakcæth tid vdhen helſoth, oc tee
ſom th*er* hoos boo oc ther aff drikchæ, tee ſines all
71 *a* th*er*æ lefnet at wær*æ* || vngæ. Jek drak th*er* trøſuer
eller fir*æ* ſinnu*m* aff; jek hafu*er* følt ter goth aff [tel
mith lege*m*mæ[29] intel thennæ dag. Mand men*er*, at
th*e*n keldæ løber ſtrax vnner iordh*e*n vdh aff een keldæ,
ſom er j P*ar*adiis, ſaa at hu*n* bland*iſſ* m*eth* entæ
vatn[30], [før en hu*n* ko*m*m*er* tidh[31].

Jt*em* vdi tet[32] ſa*m*mæ rigæ oc j tee *ø*ør, ſom om
kr*i*ngh liggæ, voxer gantzæ goth ingæferd, ſa at køpme*n*
aff Venedia faræ tidh at[33] kiøbæ bodæ peper oc ingæferd.
Th*et* folk, ſom th*er* boer[34], the hafuæ een vnderlich throo.
The bedæ til een oxæ eller nødh oc caldæ ha*n*nu*m* ath var*æ*
teth[35] alt hellieſthæ dyur for hans enfolliched[36] ſkill.

---

lemonſze, *C;* lymo*n*ſe, *lat. B msc.;* lymoſe, *lat. A.* [22] *AC; lat. har*: In cuius foreſti capite. [23] *AC;* polumbo, *lat. msc.;* pole*m*bo, *lat. B;* polobo, *lat. A.* [24] *Indsat efter C; mgl. i A.* [25] *AC;* Polomba, *lat. A msc.;* pole*m*ba, *lat. B.* [26] ſub eode*m* monte, *lat.* [27] quaſi de omni genere aromatu*m*, *lat.* [28] *A tilföj.*: godh, *der mgl. i C og bör udgå.* [29] *Mgl. i C;* corporaliter, *lat.* [30] *Indsat efter C*: vand; *mgl. i A; lat. har*: nulla lue decurrentium ſup*er* terram fluminum. [31] *Mgl. i lat.* [32] *Efter C*: dett; tee, *A; lat. har*: In iſta . . . regione. [33] *Efter C;* oc, *A.* [34] vor, *C.* [35] *Efter C*: det; eth, *A.* [36] *Lat. har*:

Jtem eet || felfcap vdi ftaden eller byen[37] tee fødæ all 71 b
tiidh een oxæ, fa ath nar fom han hafuer fex[38] ar
dıagueth plaw, taa offræ tee hannum oc æden met ftor
høtidh, oc hoo fom kan ter fongæ eet lidet ftikcæ at
ædæ aff, han meener, at han er ther aff gantzæ helligh.
Jtem gømmeff een finnerligh oxæ [til koningens behoff[39], oc then fom hannum tagher waræ, han tager
hans vatn vdi eet kar aff guld; fa giør han oc vidh
hans møk, ok therræ øfuerftæ prelatæ, fom heder archiprothopaten[40], han tagher thet forfcrefne vatn [oc
møk[31] vdi tee fammæ kar ellør oc j koftæligæræ oc
bær thet indh || foræ koni[n]gin oc gnider oc fmør ther 72 a
koninggens brift meth oc ænlidit. Thet fammæ giør han
oc meth møghit meth ftor ydmigheth, ther till at koningin maa faa [te firæ digder, fom oxen hafuer[41].
Ther neft taa fmørgiff andræ herræ oc førftæ, fom hoos
hannum æræ, ther neft al menigæ hoben, fom ther til
kundæ kommæ, oc tenkcæ, at thee fkulæ vordæ helly
aff [then ting[42], fom entæ duer oc vhøfuefc[43] err.
Jtem hafuæ tee afgudæ, fom æræ giordæ halfuæ efter
menifkæ belædhæ oc then anden halfdell efther een
oxæ, oc ther bedhæ tee til. Gud gifuer fith thol ther
til, at diæfuælind boor ther vdy ok gifuer thøm fuar
meth || falfk oc fuegh til tee tingh, fom tee hannum 72 b
atfpøriæ, oc ther tel ofræ tee koftæligæ gafuer, oc
fommæ ofræ therris eg[næ] børn, oc ftenkcæ tee blodit
ponnæ augudhin. Jtem nar mannen døer, oc huffruen

---

fimplicitatem. maturitatem. patientiam. *et* vtilitatem. [37] *Efter C*: byenn; by, *A*. *Svarende til* eet felfcap . . . byen *har lat.*: Multitudo cuiuflibet ciuitatis vel ville. [38] *A* = *lat.*; fiu, *C*. [39] apud regem, *lat.* [40] *A* = *lat. A*; Archipretopaton, *C*; archiprothoplauftum, *lat. B*. [41] *Jfr. note 36.* [42] *A*; det møg, *C*; rem, *lat.* [43] *A har:* vhøfuefc *eller* vhøfueft; whøfffk, *C*.

lefu*er* j geen, taa ſkal huſfruen iordiff[44] m*et* then dødæ k*r*opp, vden ſaa er, ath hwn hafuer nagit hans barn lefuend*iff*; taa ma hwn vdh keſæ at lefuæ m*eth* ſith barn, oc giør hwn th*et*, taa er hw*n* ikcæ ſaa werdich ſidh*e*n ſo*m* før, [efter ty hu*n* villæ ikcæ følghæ ſin ma*n*d[31]. Døør[45] oc huſfrue*n*, ok mannen lefuer j geen, taa hafu*er* ha*n* koor*e*th, om han vell, [huot heller han 73 a vil følgæ eller ey, oc[46] huot heller tee[47] ‖ hafuæ børn eller ey tel ſa*m*men. Jte*m* voxer th*er* ſterkt win oc goth; th*et* drikchæ q*wi*nnænæ oc ikcæ me*n*ne*n*næ. Jtem hafuæ q*wi*nnennæ[48] ſkeg lighæ ſo*m* me*n*nennæ, oc q*wi*nne*n*næ ladæ all tid ragæ therriſſ ſkegh oc ikchæ mennennæ[49].

Aff ſancti Thome[1] apoſtoli kirkæ oc aff hans [velſinædhæ oc helly[2] lege*m*mæ.

Capitulu*m* xxviij[m].

Øſter[3] udh fra*n* forſcr*e*fnæ land tyy dags ferdh ow*er* ma*n*gæ øør ko*m*m*er* ma*n*d j eet rigæ, heder Meaboaron[4]. Th*er* j er een ſtad, heder Calamie. Ther ligg*er* ſ*anc*ti Thome ap*oſt*oli lege*m*mæ j eet ſtort tempel 73 b och ſkønt vdi ten ſa*m*mæ ‖ ſtadh, ſom han toldæ dødh[5].

[44] comburit*ur*, *lat.* [45] *Svarende til* Døør ... ſammen *(l. 6—9) har lat*: Attame*n* in caſu *con*ſimili ſi vir non vult cremari cum vxore mortua non minuit ei honorem. [46] *Så A; C har blot*: følge hende, *og dette er måske det opr.* [47] *A har:* tee ‖ tee. [48] *C tilföj.:* der. [49] *Herefter har A et tre gange gentaget forkortet* et cetera.

Kap. 28. [1] *Efter C*: Thomæ; thomi, *A.* [2] *A;* helligdom oc, *C; mgl. i lat.* [3] *Lat. har*: in meridie*m*. [4] *A;* Moaboaron, *C;* Mabaron, *lat. A;* mabiron, *lat. msc.;* mabron, *lat. B*

Thet er ikcæ lengæ ſidhen teth rigæ vor alt ſammen criſtnit, oc nw æræ tee ty uer bort vendæ til te ſnødæ hetningiff vantro oc ville[l]ſſæ oc actæ ey ten helly apoſtoles legemmes neruærelſſæ, ſom thøm ſtor hielp oc velgerningher beuyſer, ſom iek her efter nogit ſiæ wel. Jtem findiff ther vdynnen ſinnerlygæ bøgher, at hertu Otgerus aff Danmark[6] van allæ tee land oc bigdæ[7] then fornefnde koſtæligæ kyrkæ, then[8] tid then verdigæ apoſtoles been [førſt voræ[9] opphøyædæ, oc han lod leggæ thøm j koſtæligæ[10] ſkrin, meth guld oc ſølff och coſtæligæ ſtenæ ſkønligæ giort, oc try hundreth aar ther effter ta togæ tee ‖ Aſſirii[11] thet for- 74 a nefnde ſkrin meth then verdiges[12] apoſtoles been oc førdit jndi Meſo potamiam til een ſtadh, hedher Edeſſa[5], oc ther efter træthen oc halftrediæſinztyuæ aar ſingæ the fornefnde ſancte Thome[1] ſkriin oc legemmæ j geen, oc er nw j fornefnde hans kyrkæ, oc til eet tegn, ath thet ſa tid i geen kom, taa henger hans høyræ arm meth honnen for vdhen ſcrineth, ſom han vdy ligger, meth huil[kin] hand man mener, ath han tok vdi Iheſu Chriſti vnder, [oc til eet tegn ta giør then hand ſtoræ iertegn[13]. Nar too trættæ om nogher ſak, tha ſcriſuæ tee til ſammen tee ærændæ, ſom te trættæ om, oc leggæ bodæ ‖ delænæ j fornefnde handh oc gaa ſaa allæ bort 74 b [ok kommæ j geen om een timmæ ter effther, oc ta finnæ tee hans ſkrifth, ſom reth hafuer, ligendæ quer

[5] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [6] *Se indledn.* [7] *C tilföj.*: der. [8] *Svarende til* then tid . . . opphøyædæ *har lat.*: in exaltationem ſanctarum apoſtoli reliquiarum. [9] *A har*: woræ førſt voræ. [10] *A*; it koſtelige, *C. Lat. har*: in nobiliſſimo loculo. [11] *A har*: affrij (*med* r *overstreget*) aſſirii. [12] *Så A men sikkert fejl for* verdigæ. [13] Eadem quoque manus ſolet vſque hodie ſue potentie tale manifeſtare miraculum. vt..., *lat.*

j honde*n*, oc hans ſc*ri*ft, ſom w reth hafuer, ligger bort
kaſt lankth bort po*n*næ guluyt[14].

Nu ty wer er th*et* for*nefn*de folk, ſom iek før ſadæ
aff, ie*m*merligæ forblind*eth* aff diæfuelſe*ns* ægelſſæ, oc
æræ allæ hetni*n*gæ oc hafuæ opp ſeth j for*nefn*de ſ*anc*te
Thome[15] kyrkæ mangæ affgudæ, [oc ſinderligæ ta hollæ
tee aff een, ſom er ſtørſt oc giort ſo*m* een mand, ok
ſider[16] oppa eet høyt ſædæ, ſom er behenkt m*eth* [guld
75 *a* oc ſølff och ſilchæ[17] oc coſtæligæ dyræ ‖ ſtenæ oc[18] hafu*er*
om ſin hals he*n*gendæ ma*n*gæ koſtæligæ bæltæ[19] meth
gull oc dyræ ſtenæ, oc til then affgud er megh*i*n ſøkni*n*gh
af hethni*n*gæ langueyeff aff andræ land [m*eth* ſtor
ruelſſæ oc ydmikhedh oc m*eth* ſtørr*æ*, een[20] tee c*ri*ſtnæ
ſøgæ ſ*anctu*m Iacobu*m* vdi Gallicia, th*er* ſom han
liggh*er*. Tee æræ ok ſa [for hindrædæ[21] aff diæfuælind,
at ſo*m*mæ vellæ ey ſee opp vdh*en* ſee ligæ nedh*er* for
thøm[22] all th*er*ris reyſæ, oppa t*eth* at tee entæ hindh*er*
fo*n*gæ ſkullæ, ſom thøm ſkadæ kan j th*er*ris [gudæ-
lichedh, ſom the hafuæ til th*en* for*nefn*de augud[23].
Jt*em* tee, ſom ner boo oc tidh ſøgæ for pelæg*ri*mæ, tee
75 *b* fallæ pa*n*‖næ th*er*ris knæ [huerth ann*i*t eller hue[r]th
tredi æ[24] fiæth[25], oppa th*et* at th*er*ris reyſæ ſkall giøres

---

[14] p*r*otinus ſub vnius hore tempore reiecta lo*n*gius ſalſitate veritatem ſibi referuat, *lat.* [15] *Efter C*: Thomæ; thomi, *A.* [16] *Lat. har*: Ex quibus vnu*m* quod multo maius eſt alijs apparet ſedens homo. [17] *A;* guld ſilcke, *C;* aureis oloſericis, *lat.* [18] oc . . . ſtenæ *(l. 9—11), mgl. i C.* [19] cinctoria, *lat.* [20] *Så A og tilsvar. i C; opr. vel*: m*eth* ſtørr*æ* ruelſſæ oc ydmikhedh een. in valde feruentiori deuocio*n*e. q*uam*, *lat.* [21] *Så A;* forblindede, *C, og dette er vel rigtigere. Svar. til* Tee æræ . . . . . . reyſæ *(l. 15—17) har lat.*: Quoniam multi eorum per totum peregrinationis iter no*n* audent erigere palpebras oculorum. [22] *Rettet.* then, *A*; dennom, *C.* [23] deuotio, *lat.* [24] ad terciu*m* vel quartum, *lat.* [25] *Rettet. A har* fioth *med en lodret streg*

thøm lang, [at tee ſkuldæ faa teſſ meræ løn oc noodhæ, nar te frem kommæ[26]. Sommæ æræ oc ſa galnæ[27] aff diæfuelſſens ingidelſæ, at the gioræ thøm ſelfuæ ſaaræ meth therris knifuæ eller meth andræ vabn, oc ſommæ ſkæræ ſtikcæ aff therris køth oc kaſtæ intil afgudin til ofuer, nar tee tid kommæ[28]. [Jtem nar therres høxtæ høtiidh er, ſa ſom at then dag, der therres afgud vor førſth opſetter j templit, eller oc ter han førſt gaff ſuar[29], ta er tiidh megit groff ſøkning. Tid kommer ta meſtæ delin aff alt falkit aff ‖ thet gantzæ righæ och 76 a hafuæ ther proceſſiones met ſtor høtiid oc føræ[30] [then augud[31] ok følgæ hannum all ſtaden om kringh vdy een vogn, koſtæligæ clædder [meth guld oc ſilkæ oc diræ ſtenæ[26], oc for hannum gongæ mangæ[32] iomffruer, too oc too til ſammæn, oc ſingæ oc quædæ ſkønligæ ponnæ terreſſ mool, oc[33] ther neſt gaar eet annet party meth mangæ hondæ ſeydæ ſpell oc andræ behennikt[34], huer[35] effther ſith embitæ, oc ther neſt følgher then vogn, ter afgudæn j er, och vedh[36] bodæ ſider trængeſſ pelægrimæ, ſom longhveyeſſ tidh kompnæ æræ, oc aff thøm maa mand ſee een ſtor vyllelſſæ, huorlund tee æræ ‖ eggædæ aff diæfuelſens falſkæ gudælichedh. 76 b Sommæ aff thøm kaſtæ thøm vnner hiwlennæ aff vognen, ok vognen gongher ofuer tøm oc brider ſender therris armæ, been, hals, rygh, ſidæ oc andræ ledher, oc

---

(med en hage foroven) over o, *som vel derved betegnes som urigtigt.* [26] *Mgl. i lat.* [27] *Efter C*: galnne; kalnæ, *A.* [28] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [29] *Lat. har*: In ſolennitatibus vero ſicut in dedicatione ſeu intronizatione ſimulacrorum. [30] *Efter C*: fere; foræ, *A.* [31] maius idolum, *lat.* [32] *Indsat efter C*: Mange; *mgl. i A;* in magno numero, *lat.* [33] *Svar. til* oc . . . embitæ *har lat.*: Succeditque pluralitas muſicorum inſtrumentis varijs ſimphonizans. [34] *Så A;* behenndighed, *C.* [35] *Efter C;* huert, *A.* [36] *Efter C*: ved; vdh,

ſo*m*mæ blyfuæ all tings dødæ oc ſigyæ[37], at tee ſkullææ[38] fongæ ther foræ løn j th*et* P*ar*adiis, ſom oppa iorden er. Oc nar te*n* p*ro*ceſſio er ta giorth, oc auguden er opp ſeth inne*n*[39] j ſin ſtædh, ta ko*m*mæ ind for ha*nnu*m ma*n*gæ oc grædæ, oc ſo*m*mæ dræbæ thøm ſeluæ. [Tee ær*æ* tee ver ſa forblindæ[dæ], at te tenkcæ ta ſtrax at ko*m*mæ ind vdi Paradiis ok faa
77 *a* ther godæ dawæ ‖ til euig tid m*eth* th*er*ris augutz hielp, huilken ſom thøm ind føre*r* tel euig fordø*m*melſſæ[26]. Th*et* ſkeer ſtu*n*dom j ſligh[40] een hetidh, ſom foræ er nefnd, at ther finde*ff* tu hu*n*dr*et* eller flêræ dødæ ligind*eff*, ſo*m* thøm ſeluæ hafuæ dræpt, oc taa ko*m*mæ tee død*es* ve*n*ner oc tagæ therris[41] dødæ k*ro*ppæ, oc[42] diæfuelſens martir*es* æræ, oc bær*æ* tøm m*eth* een ſinn*er*lich ſangh, ſom tee tertil hafuæ, ind for*æ* th*er*ris augud for*æ* eet ofue*r*, oc ther neſt giør*æ* tee eet bool oc brennæ thøm allæ ſa*m*me*n* vdi, th*er*ris augud til hede*r*, oc ſo*m*mæ ge*m*mæ aff tee been oc aſkæ for ſtor helly dom[5]. Oc for[43] for*nefn*de tempel er eet vatn ‖
77 *b* ſom eet lid*it* feſkæ vatn, oc ter vdi kaſte*r* falkit th*er*ris ofue*r*, ſom er guld oc ſølf, dyr*æ* ſtenæ, coſtæligæ kar[44] oc [ann*et*, huot te hafuæ, ſom coſtælict er[45], oc t*eth* ofuer tagæ tee opp, ſom j templ*it* tiænæ, vdy ſi*n*ne*r*lighæ tidher om arit [och giø*m*m*it* til templens big-

A. [37] *Så A. Rimeligvis står* ſigyæ *ikke* = ſigiæ (ſigjæ) *men må vist snarere forklares på den måde, at afskriveren først tænkte på at skrive* ſigæ *men så alligevel foretrak* ſyæ *og föjede* yæ *til det skrevne* ſig *uden at slette* ig. [38] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [39] igenn, *C, og dette er måske oprindeligere.* [40] *A har:* ſkigh. [41] *Indsat efter C:* deris; *mgl. i A.* [42] *Så A (jfr. f. eks. s 5[1]); C har:* deris kroppe ſom erre døde, oc dieffuelſens Martyres; *lat. har:* taliu*m* diaboli martir*um* . . . totu*m* corpuſ. [43] *Indsat efter C; mgl. i A;* ante, *lat.* [44] *A;*

ni*n*gh oc til augude*nn*æ ok til andræ ſtikcæ, ſom tertil hør; tok hollæ tee ſelfuæ the*n* beſtæ dell til tørreſſ eygit behoff[46].

All[47] kiæreſtæ[48] ve*n*ner met gud! Vy *cri*ſtnæ me*n*niſkæ ku*n*dæ aldry ful lofuæ oc æræ oc takcæ oc tiænæ vor gud oc[49] vor ſkabær*æ*, the*n* hellygæ tre follæliched, fader oc ſøn oc the*n* helligæ andh, ſom ‖ een 78 *a* gud oc tre p*er*ſon*er* er, for the*n* ſtoræ w begryuælich k*er*licheth, noodæ oc trøſt, løn oc glædæ, ſom han oſſ beuyſt oc gifu*et* hafu*er* j ma*n*gæ vtaligæ moodæ oc ſi*n*nerligæ her m*eth*, at han, ſom ſandhetz[50] lyus er, hafu*er* gifu*et* oos[51] the*n* helligæ troſſ lyus j t*ett*æ verdhe*n* oc ter til oſſ allæ, ſo*m* vor troo oc vor lefn*it* hollæ, ſom ha*n* oſſ gifuit oc budit hafuer, th*et* ewi*n*næligæ lyus m*eth* ſek ſelfu*er* j he*mm*æ*r*igæ, och [hafuer frelſet[52] oſſ fran ſa dan vhørlig diæfuelſens villelſæ, va*n*tro oc mørk, ſo*m* te vſlæ hetni*n*gæ thy uer ie*mm*e*r*ligæ j [fordømdæ blifuæ[53]. ‖

Vaare, *C*; ciphos, *lat.* [45] ſimilia, *lat.* [46] *Lat. har*: prouident eccleſie *et* ſimulachriſ ac ſibi ipſis abu*n*danter. [47] *Herfra og kapitlet ud mgl. i lat., der i stedet har 8 spalte-linjer om St. Thomæ skrin.* [48] *C tilföj.*: Chriſte*n*ne oc. [49] ſom er, *C.* [50] *Efter C*: Sandheds; ſantz, *A.* [51] *C tilföj.*: alle. [52] *Efter C*: haffuer frelſt; ha*n* frelſædæ, *A.* [53] *Således må der vel læses her ligesom s. 72*[19]. fordømth hafuæ, *A;* fordempte erre oc bliffue, *C. Herefter har A et tre gange gentaget forkortet* et cetera.

Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur.

Formand: Prof. Dr. **S. Grundtvig.** Platanvej. København V.
Sekretær: Dr. **K. Kålund.** Kortadelersgade. København K.
(Medlemsbidrag 5 Kroner årlig.)

For året 1880 er udgivet:

(I.) PEDER SMED, dansk rim fra reformatjonstiden, udg. af S. Grundtvig.
Bogladepris 4 Kroner.

(II.) ÁGRIP af Noregs konunga sögum, diplomatarisk udgave ved V. Dahlerup. (Med 1 facsimile.)
Bogladepris 5 Kroner.

(III.) EREX SAGA, efter handskrifterna utgifven af G. Cederschiöld.
Bogladepris 3 Kroner.

For året 1881 udgives:

(IV.) RIDDARA-RÍMUR, efter handskrifterna utgifna af Th. Wisén.

(V.) MANDEVILLES REJSE, på dansk fra 15de årh., efter håndskrifter udgiven af M. Lorenzen.

(VI.) GYÐINGA SAGA, efter pergaments-håndskrift udgiven af Guðm. Þorláksson.

Hovedkommisjonær: Gyldendalske Boghandels Forlag.
København.

MANDEVILLES REJSE,

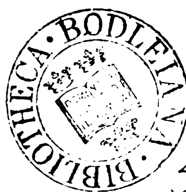
PÅ DANSK FRA 15DE ÅRHUNDREDE,

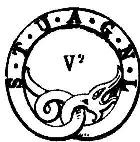
EFTER HÅNDSKRIFTERNE UDGIVEN

AF

M. LORENZEN.

ANDET HÆFTE.

KØBENHAVN.

S. L. MØLLERS BOGTRYKKERI.

1881.

Dette værk sluttes med et tredje hæfte, som vil udkomme i året 1882.

78 *b* Aff nogræ øør, fom finder uth liggæ, och af Otge*ri* mæl, honik [*et cetera*[1].

Capitulum xx nonu*m*.

Ithem nar ma*n*d [vdh faar[2] af t*e*ttæ forfcrefnæ land oc rigæ, bort finder udh ouer ma*n*gæ vnderligæ la*n*d hoos[3] tu oc halft*re*diæfinztyuæ dags ferdh, ta ko*mmer* ma*n*d vdi een *øø*, fom kald*eff* Lambo*ri*[4]. Ter gar alt falkith nøgit, oc huot ter er, t*eth* hører tøm allæ til. Engin hafu*er* finn*er*ligh laas eller nøgel til nogh*er* ftikcæ, och allæ q*wi*nnæ*n*næ æræ huer mantz, vdhen fa megit, at engin maa tagæ tøm m*eth* wol vnner fin hals. Tee hafuæ oc een anne*n* oond fedh, at the ‖
79 *a* ædæ *ger*næ vngæ mendz køth. Tith ko*mm*æ køpmend oc før*œ* falæ vngæ børn. Æ̃ræ te ikcæ faa fedæ, fom thøm tikceff, ta fettæ tee thøm ind at fed*eff*[5], fom ma*n*d giør m*eth* kaluæ eller fwin[6]. Jte*m* øft*er*[7] vdh fran te*n*næ forfc*re*fnæ *øø* er een a*n*nen, fo*m* kalliff Su*m*mobor[8], oc the, fom ther boo, hollæ thøm var*œ* gantzæ ædlæ, oc forti bær*œ* tee eet finnerlict tegn vdi therris ænlidæ. Te hafuæ altid orloff m*eth* t*e*ttæ for*œ* fc*re*fnæ folk aff Lamor*r*i[9]. Jkcæ megit lankt tæde*n* er een *øø*, hether Betinigo[10]. Hu*n* er righ aff ma*n*gæ ho*n*næ gotz, oc tæde*n* finder udh fra*m*[11] ær*œ* ma*n*gæ

Kap. 29. [1] *A og ligeledes C. Lat. har:* vino *et* pifci*bus.* [2] *A*; kommer oc vdfarer, *C.* [3] *Rettet.* ouer, *A;* ved *(der ellers svarer til* hoos *i A), C* = ad, *lat.* [4] *A;* lamorij, *C (jfr. not. 8);* Lamory, *lat.* [5] *Rettet.* fed*eff*, *A;* fede, *C. Lat. har:* eos faginant. [6] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [7] ad meridie*m*, *lat.* [8] *A;* Synobor, *C;* fumobor, *lat.* [9] *A;* laborij, *C (jfr. not. 4);* Lamory, *lat.* [10] *A;* Bartinigo, *C;* Betenigo, *lat. A;* botenigo, *lat. msc.;* rotonigo, *lat. B.* [11] *Mgl.*

andræ rigæ oc øør, fom lank woræ at fcrifuæ ‖ aff, oc er ther eet ftort rigæ, fom heder Jana, oc [holler j fek[12] ij^m[13] milæ, fom[14] leuce hether. Ther er een mektich koning; han hafuer vnner fech vij andræ koningæ, fom æræ koni[n]gæ vdi tee øør, fom ther nefth hoos hannum[15] liggæ, oc vdi hans rygæ er megith falk, oc ther voxer øffrit aff allæ honnæ yrter, ingæferd[16], canell[17], mufcat, giffuerf noglæ oc andræ koftæligæ yrter, men tee hafuæ ther ikcæ wiin, fom ter voxer, men guld oc følff er ther megit, [fom vell oppa kenneff[18] j koni[n]gins palatz. Thet er fa koftælict, at iek thet ikcæ gantzæ vdfcrifuæ kand. Allæ thee thrapper, fom opp gaa till palatzeth oc thil herbæræænæ ‖ oc til cameræ[næ], te allæ æræ gioræ aff guld oc aff følff, oc allæ guluennæ æræ fkackerædæ, annit ftikcit aff gull oc annit aff følff. Jtem veggennæ æræ clæddæ meth guld oc følff, oc ter oppa æræ [grafnæ oc[19] fcrefnæ mangæ herræ oc førftes lefnith oc gerningher. Vdi then øpperftæ[20] [fall er[21] fuldælygæ [vdh fcrefuit[22] hertug Otgeri lefnith fran thet førftæ, han vor føddher, oc intil then[23] dagh, han [bort kom[24] intel Frankæ rigæ, fom fommæ fiæ. Jtem nota, at vdi koning Karlff tid, fom koning wor

79 *b* · 80 *a*

---

i C. [12] habens in circuitu, *lat.* [13] *Efter C;* ij^c, *A; lat. har:* leucarum duum milium. [14] fom ‖ fom, *A.* [15] dennom, *C.* [16] ingæferd . . . yrter, *mgl. i C.* [17] *Rettet. A synes at have* camell, *næppe* caniell *(hvilken form findes hos Harpestr.);* canella, *lat.* [18] *Så A;* fom vel paa kiennder, *C;* quod patet, *lat.* [19] *Mgl. i C. Lat. har blot* exfculpta [20] *Rettet.* opperftæ, *A.* [21] *Som ét ord i A.* ftad er, *C. Lat. har:* In principali vero aularum. [22] *Indsat efter C:* vdfkreffuit; *mgl. i A;* expreffa, *lat.* [23] *Indsat efter C:* denn; *mgl. i A. Svar. til* fran thet . . . dagh *har C:* fra denn førfte dag hand vor fød oc till. [24] *A;* vdkom, *C;* reuerfus, *lat.* [25] *Mgl. i C.* [26] *Rettet.* trækteth *eller*

j Fra*n*kæ rigæ, ta vadn for*nefn*de h*er*tug Otgerus til
*cri*ften do*mm*e*n* ner allæ te land, fom oppa hin fidæ
mæ*r*eth[25] ær*æ* fra*n* Iher*ufalem* oc intil arbor*es* fol*is*
80 *b* *et* lune, fom er intil folfens oc monens træ, ‖ fom er
ner th*et* P*ar*adiis, fom oppa iorden ligg*er*. Jte*m*
hafu*er* keyfæ*r*en aff Tartaren, fom kalles Gra*n*tka*n*,
offtæ haft ftor ftriidh oc orloff omod tettæ forfc*r*efnæ
rigæ Jana och villæ hafuæ trænkteth[26] vnn*er* fich;
tok ku*n*dhæ ha*n* [t*eth* end aldri vinnæ[27]. Jte*m* ma
ma*n*d far*æ* tæden oc vdi eet rigæ til fkips, fom kalliff
Talamaffy[28]; t*eth* heder oc eet anneth nafn Pather[29].
Ther vdi ær*æ* ma*n*gæ godæ oc coftæligæ ftædher.
Ther voxer oc fir*æ* honnæ vnn*er*ligæ thræ: Aff t*eth* enæ
fonger mand meel til brødh, aff t*eth* a*n*net honik, aff
th*et* t*r*ediæ viin, aff[30] teth fierde[31] edher. Melit fong*er*
81 *a* mand vd aff trææth fy*nn*e*r*ligæ tider om ‖ arith, oc ta
[fla te oc feftæ bulend aff træet all om k*ri*ng[32] nedræ
hoff rodhen m*eth* een øxæ, fa at barkend ha*n* refuer,
oc ther løber ud een honnæ[33] tiwk vætfkæ. He*n*næ
thørræ[34] the j mod folen, oc ther aff vorder huith
mell, ligæ fom th*et* wor*æ* aff korn, oc th*et* brød, fom
ther aff bagi*ff*, tæfuer ikcæ fom huedæ brødh; t*et*
hafuer[35] tok een god tæff. Sa*m*mæligæ giør*æ* tee m*eth*
tee andr*æ* trææ, fo*m* win oc ho*n*nik gifuæ, vdhen at
tee th*et* ikcæ tør*ræ*, fom the giør*æ* vedh melith. Ter
figs, at engelin vifdæ hertug Otg*er* tee træ, oc huor

trækceth, *A;* trengt det, *C;* fubiuga*n*da, *lat.* [27] *A;* icke, *C.* [28] *A;* Talamofzus, *C;* thalamaffy, *lat. A;* calamaffi, *lat. msc.* [29] *A;* Pattam, *C;* pachem, *lat. A msc.;* pa*n*chon, *lat. B.* [30] *Indsat efter C; mgl. i A.* [31] *Tilföjet i randen med yngre hånd i A.* [32] *Så A;* fla de oc ba*n*cke famme tre, *C;* percutit*ur* ftipes arboris vndiq*ue*, *lat.* feftæ *i A må vel være fejl.* [33] *A;* haard, *C; lat. har:* liquor fpiffus. [34] *A har en streg over* rr, *som det synes, uden rimelig betydning.* [35] *Rettet.* hafuerer, *A.* [36] *Så*

lu*n*d ha*n* fkulæ th*e*r vd fongæ wiin, honik oc meel,
te*n* tid ha*n* ‖ led ftor nødh oc hu*nger* ter j landit 81 *b*
m*eth* finæ h*err*æ oc folk. Jte*m* hoo fo*m* vor[36] for
gifue*n* aff teth eder, fom vd aff t*eth* fier*æ* træ fong*iff*,
ta er ha*n*nu*m* ikcæ ann*it* til hielpp: Ha*n*[37] fkal blandæ
fith eygit møk m*eth* rent vatn oc figæ[38] t*eth* j giøm-
me*n* een re*n* cludh oc drikcæ t*eth*, ta fong*er* ha*n* bodh.
Jte*m* oppa ten[39] for*nefn*de *øø* er eet døth haff, fom
illæ lucter, oc [fo*mm*æ ftæder ter udy er[40] fa dypt, at
th*e*r aldr*æ* engin ku*n*dæ finnæ bodn, oc ter udhy voxæ
ftor*æ* rør, tu hu*n*dr*it* føder høfuæ. Jek felff tywe*n*næ[41]
gad ey løfft een endæ opp [fran iordhen aff eet[42] rør.
Ter voxæ oc my*n*dræ rør [vd meth landit[43], oc te
hafuæ t*err*is røder hoos [tyuæ alnæ[44] ind j ‖ landit, oc 82 *a*
vdi te knwder, fom oppa rødernæ[45] ær*æ*, finneff
ma*n*gæ dyræ ftenæ, [huylkæ offtæ forføktæ ær*æ*[46].
Synn*er*ligæ hafu*er* een the*n* dygh, ath hoo[47] ha*n*nu*m*
hoos fek hafu*er* vdi ftridh, hannum ka*n* entæ jern
fkadææ[48]. [Vedh oc hans fiendæ, at[49] han te*n* ften
hoos fek hafu*er*, [ta ber ha*n* entæ jern mod ha*n*nu*m* j
ftridh, men han møder ha*nnum* m*et* ftor*æ* ftengher oc
andræ ver*ri*æ, fom ikcæ er ko*m*mit jern till, oc ter j
mod hielp*er* ftenen entæ[50]. Jte*m* far ma*n* tæden oc j

A i slutn. af linje; fejl for vorder? [37] end hand, *C.* [38] *Rettet.* fig, *A;* fyde, *C.* oc figæ . . . cludh, *mgl. i lat.* [39] *A har* tȝ, *der vist står for* tȝ̄, *hvilket s. 109*[18] *må opløses* ten *(jfr. kap. 13 note 14; kap. 17 note 4).* denne, *C.* [40] *A;* er Somme fteder, *C.* [41] *Rettet.* twennæ, *A;* tiuffuende, *C; lat. har*: viginti focij mecu*m*. [42] *A;* aff famme, *C.* [43] ad fluuij ripam, *lat.* [44] trece*n*toru*m* aut amplius cubitor*um*, *lat.* [45] *A;* rørne, *C;* radicum, *lat.* [46] *A;* huilckitt offtte forføgt, *C.* *Svar. til* huylkæ . . . hoos fek hafu*er* *har lat.:* de quib*us* expertu*m* eft fi quis vnam habuerit. [47] *Herefter har C:* fom, *der vist er glemt i A.* [48] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 note 17).* [49] *A;* aff hans fie*n*‖ende, om, *C.*

eet ſtort rygæ[51], ſom kalliſſ Kalanoth[52], megit frukt-
ſo*m*melicth oc rykt. Th*e*rræ koni*n*g er megit mektik.
82 *b* Ha*n*nu*m* er lofuit at nydæ allæ q*w*i*n*næ ‖ vdi hans
rigæ, nar ha*n*nu*m* løſt*er*[53]. Ha*n* holder altidh tuſennæ
oc firæ hu*n*dret elefantes[54] til at hafuæ j ſtridh, nar
ha*n* thøm veder torff, oc thøm fødæ bønn*er*næ alt
rigæt om k*r*i*n*g. Elefa*n*tes kallæ te warkes oppa
th*e*rriſſ mall. Jte*m* kommæ aff allæ honnæ fiſkæ een
ſi*n*ne om arith hart in til landit och duællieſſ ter tre
dawæ oc [ſtædiæ at tagæ thøm, hoo ſom vel tagæ
thøm[55], m*eth* hendernæ, [huilkith eet ſtort gutz vnn*er*
er[56]. Jek hafuer ſeluæ [tagit aff[57] tee ſa*m*mæ feſkæ.
Jtem nota, at feſkænæ ko*m*mæ aa[58] th*e*n ſa*m*mæ tidh
om arith, ſom [th*e*n ſa*m*mæ[59] meel, win oc honik vdh
83 *a* ‖ tags aff træen, ſom for*æ* er rørth, oc teſſæ for*ne*ſ*n*de
tu vnn*er*ligæ ting giordæ gud bodæ oppa in tidh for*æ*
hertug Otge*ri* ſkil [aff Danmarch[60], oc ha*n*nu*m* til
amy*n*nelſſæ lader vor h*err*æ forny teſſæ forſc*re*fnæ
vnn*er*ligæ ting huert aar. Jte*m* j for*ne*ſ*n*de land er
ſnielæ[61] ofu*er* modæ ſtor*æ*, och th*e*r aff gi*er*æ tee
koſtælich madh for koni*n*ghin oc hans falch, oc muæ

---

[50] aggredit*ur* eu*m* ſuſtib*us* no*n* ferratis, *lat.* [51] inſula*m*, *lat.* [52] *A;* kalonot, *C;* calanoch, *lat. AB;* Calamoch, *lat. msc.* [53] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [54] *Indsat efter C:* Elephannther; *mgl. i A;* elephantes, *lat.* [55] *Så A;* Stedis at tage aff dennom huo ſom vill, *C;* prebent ſe omnibuſ libere capiendos, *lat.* [56] *A;* huilcket er it ſtort tegenn, *C; mgl. i lat. Efter* er *har A:* tet, *der sikkert bör udgå.* [57] *Så må der vistnok læses.* tagit thøm eller aff, *A;* verrit der oc tagit aff, *C; lat. har:* egoipſe cepi q*uorum*plures. [58] *Så A, men* p *er måske glemt foran;* paa, *C.* [59] *Så A;* dett, *C og således vel oprind.* [60] *Mgl. i C og lat. Om* Danmarch *se indl.* [61] *Så vist oprind. i A (jfr. s. 102[1]), men* e *er nu skjult med senere blæk, hvormed i randen*

j vidæ, at iek[62] hafu*er* ſeet ſa ſtoræ[63] ſnielff hus ter, at try falk mattæ ſkyulæ tøm ter j[63]. Jte*m* nar ma*nn*e*n* dør j t*ett*æ for*nefn*de[10] landh, ta ſkal huſfruen jord*is* løfuend*iff* m*eth* ha*nn*u*m*, oppa teth at ha*n* ma hafuæ he*nn*æ m*eth* ſek vdi hint ‖ ann*et* 83 *b* v*er*den[64].

Aff eet rigæ, ſom heter Smafaloru*m*[1], oc andræ øør.

Capitulum xxx^m[2].

Nota, at aff for ſc*re*fnæ land ma mand ſeylæ ofu*er* [t*eth* veſtræ haff[3] oc til een øø, heter Caſpho[4]. [Ter hafuæ tee ſa dan ſedh[5]: Nar ter vorder nager ſyuger, ſa at tee ikcæ trøſtæ ha*nn*u*m* at lefuæ, ha*n*nu*m* he*n*gæ tee vdi eet trææ lefue*n*diff, før ha*n* dør, oppa t*eth* at ormæ ſkulæ ikcæ ko*m*mæ til hans lege*m*mæ, men tee villæ, at he*m*mællens fulæ ſkullæ ædæ hans køth, oc tee tro, at allæ fulæ ær*œ* gutz ænglæ. Jte*m*[6] haf[uæ] te oc een anne*n* ſed[7]: Nar nog*er* vorder ſyuger, ta kaſtæ tee een ſnaræ at[8] ‖ hans hals oc 84 *a*

---

er skrevet ſneyle. *Lat. har:* teſtudines. [62] iek ‖ jek, *A.* [63] *Efter C:* ſtore; ſtort, *A (i randen er med senere hånd tilföjet:* et). *Lat. har plural.* [64] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 30. [1] *Så A* (m *for* in); Smaffalorum, *C;* Cynophalo*rum*, *lat. A;* cynaphilo*rum*, *lat. B.* [2] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [3] mare occeanum, *lat.* [4] *A;* Chaſzpho, *C;* kaffo, *lat. AB;* Caffo, *lat. msc.* [5] *Mgl i lat.* [6] *Svar. til* Jtem . . . hundæ *(s. 103[1]) har lat.:* In alia aute*m* inſula faciu*n*t ſuos infirmos a*nte* morte*m* ab edoctis *in* hoc magnis canibu*s* ſtra*n*gulari. [7] *C tilföj.:* at.

kylken j heel m*eth* ſtor*æ* hu*n*dæ, oc ſyden r*et*æ te
ha*n*nu*m* koſtæligæ til oc æden for*æ* vilbrath [oc hollet[9]
foræ een godh reth j th*er*ris geſtæ budh. Jt*em* nar
ma*n* vd far aff th[e]nnæ *øø*, tha æræ th*er* ma*n*gæ
landh oc *øø*r, ſom nw er la*n*ct at ſc*ri*fuæ aff. Th*er*
neſth ko*mm*e*r* ma*n*d till een *øø*, het*er* Melchy[10]. Th*er*
er t*eth* grummæſtæ[11] oc verſtæ falk, ſom iek hafuer
nog*er* tiid ſeet; te hugg*is* oc ſlaff al tidh, oc for*æ* een
liden ting ſla tee huer anne*n* j hiel; the ſpar*æ* oc
engin, oc nar too, ſom we*nn*e*r*[12] æræ, forlicheff, ta er
ve*n*ſkabit[13] ikcæ ful goth mell*ø*m th*ø*m[14], f*ø*r en tee
84 *b* hafuæ drukch*it* een ful ſtor drik aff ‖ huer anne*n*s blod.
Tæden ſeyler ma*n* fræm for*æ* ma*n*gæ *øø*, [ſom ma*n*gæ
vnn*er*ligæ ting æræ vdy, ſom lankt er nw at ſc*ri*fuæ aff[15],
oc ko*mm*e*r* til een *øø*, heder Trachoide[16]. Ter er
falkit vilt[17] ſom andræ dyur; te boo vdi [clepp*er*,
biergæ oc g*ra*fue*r*[18] oc ædæ hugh ormæ oc andræ ormæ
oc dyur, ſo*m* the th*er* faa ku*n*dæ; te talæ oc jkcæ, men
th*er*ræ velliæ[19] viſæ tee m*et* tegn ſom andræ du*mm*æ.
Tee elſkæ megit dyr*æ* ſtenæ for th*er*ris ſk*ø*n heth och
jkcæ for th*err*is dygh ſkill, oc ſinn*er*ligæ [hafuæ tee[5]
een ſten, ha*n* hafuer ty oc halft*re*diæſinztyuæ hondæ
85 *a* lidhæ; ha*n* heter Tracoitides[20]. Tæden ‖ oc ofu*er* [t*eth*
veſtræ haff[21] far man ind vdi eet rygæ, heth*er* Natu-

---

[8] om, *C.* [9] *Mgl. i C.* [10] *A;* Mechj, *C;* Milke, *lat.* [11] *Efter C:* gro*mm*iſte; grofuæſtæ, *A;* crudeliſſimi, *lat.* [12] *A* (= w ve*nn*er); venner, *C.* [13] beſkickit, *C;* pax, *lat.* [14] *C tilföj.:* ſaa viidt wenſkabit Skall holdis, oc ſig belanger. [15] qui in ſingulis intrare *et* moram facere ſiue trahere voluerit. ſtupenda multa videbit, *lat.* [16] *A;* Trochaide, *C;* Tracoyde, *lat. A;* tracoide, *lat. B.* [17] abſq*ue* vllo ingenio, *lat.* [18] cauernis, *lat.* [19] *A;* bolige, *C;* conceptus, *lat.* [20] *Efter C;* trachotides, *A;* trachoitidis, *lat. A;* tracoides, *lat. B.* [21] occeanum, *lat.* (*jfr. not. 3*).

meram[22]; teth er vel tufennæ milæ ftort[23], fom leuce
kalleff. Teth falk, fom ther fødeff, hafuæ hofuith fom
andræ hundæ; [tee hetæ[24] in greco Cynophaly[25]. Te
ga oc altid nøgnæ wden een liden cludh, fom te hafuæ
forœ oc bagh at fkiwlæ therræ lønlich tingh meth;
toch hafuæ te fkel oc vidh, te ærœ oc megit dyugdæ-
ligæ oc vel voxnæ falk oc fterkt aff leder oc [hordhæ
at rettæ[26]. Nar tee hafuæ kryy, ta hafuæ te [ikcæ
annen vobn en[5] langæ fpyuth oc bretæ fkiollæ. Te
ftridæ megit mannæligæ oc clogligæ; huilkin[27] fongæ
te gribæ j ‖ ftriden, then[28] ædæ te geneften vden 85 b
noger mefcundæ. Te bedæ oc allæ[29] til een oxæ[30],
oc ter forœ bær huer terræ ther j[31] fith ænlidæ een
oxæ aff guld eller aff følff. Jtem er therræ koning
megit mektik oc righ; han ber om kringh fin hals
vdi eet bond try hundreth øfter lands margaritas, oc
ther læff han fynæ bøner oppa [huer daw, før han
æder[9], fom vy giørœ meth pater nofter. Han ber oc
om fin hals een koftælig robin, fom ædlæ, ren, fkøn
oc fkinendæ er; han er fa lang fom een mantz fodh
oc fem fingræ bred. Then lader han koftæligæ for-
warœ, [thy at hans ligæ findeff ikcæ[5]; meftæ han then
fteen, tha huldis han ‖ ikcæ lenger for koning. Keyfærœ 86 a
Grantkan hafuer offtæ oc ydæligæ meth ftor clogheth
arbeydit ther om, [at han mattæ fa then ften[32], bodæ

[22] *AC;* Natumeran, *lat. A;* natimeram, *lat. B msc.* [23] *Lat. har:* de circuitu. [24] *Oprind. vel:* tee (= ty) hetæ tee = Unde *et* . . . vocantur, *lat.* [25] *Rettet.* Cynophalij, *C* (ij *for* y); rimaphali, *A;* cynophali, *lat. A.* [26] *A;* haarde att fette til rette, *C;* de omni forefacto rigidam iufticiam exercentes, *lat.* [27] *Efter C:* huilckenn; huilkæ, *A; lat. har singul.* [28] *Efter C:* den; thøm, *A (jfr. not. 27).* [29] *A;* altiid, *C;* omnes, *lat.* [30] *Første bogstav ligner i A mere* e *end* o. [31] *Mgl. i C og lat.* [32] *Indsat efter*

m*eth* gafu*er*, forr*e*thzlæ eller orloff, men[33] han ku*n*dæ aldry ſongin. Jte*m* nar ma*n*d ſeyler thæten, ta ko*mm*er ma*n* til een *øø*, heth*er* Silla[34]. Hu*n* er ottæ[35] hu*n*-dr*eth* milæ, ſom leuce kalliſſ, ſtoor[28], oc th*er* boer[36] ikcæ megit falk vdy for*æ* ma*n*gæ hondæ[9] ondæ ormæ ſkil, [oc ſinn*er*ligæ æræ th*er* kokodrylly[37]. Te æræ ſtrybædæ, ſortæ och gulæ, oc hafuæ fir*æ* ſtakcædæ been oc brethææ[38] cløer; ſo*m*mæ aff thøm ær*æ* træt-tyuæ føder langæ oc ſo*m*mæ ſtækgræ[39]. Huor tee frem
86 *b* gongæ, th*er* liggh*er* een wey [effth*er*, lighæ‖ſom[40] een ma*n* hadæ dragh*eth* th*er* frem een ſtoor knwb. Wdi th*et* ſa*m*mæ land er eet høgt biergh[41] oc breth; øfu*er*ſth oppa [teth ſammæ bierghæ[42] er eet digæ m*eth* vatn, oc doræ ſiær[43], at vor*æ* forældræ Adam oc Eua[44] the [grætæ th*et* vatn[45], th*er* tee vor*æ* vd kaſtæ aff P*ar*adiis, oc oppa botnen j th*et* ſa*m*mæ vatn ſøde*ſſ* ma*n*gæ koſtæ-ligæ ſtenæ, marga*ri*te oc andr*æ* ſtenæ. Teth fattigæ falk th*er* aff landit plæyer altid[31] m*eth* koni*n*gins orloff indh tid om arit at go*n*gæ j th*et* vatn oc feſkæ th*er* opp koſtælighæ ſtenæ; tok ſmør*i*æ tee tøm til

C: att hand motte faa denn ſteenn; *mgl. i A;* Pro iſto carbunculo acquirendo, *lat.* [33] *Indsat efter C; mgl. i A;* ſed, *lat.* [34] *A = lat.;* Sila, *C.* [35] *Efter C:* viij; ſyu, *A; lat. A msc. har:* octingentas, *lat. B*: lxxx. [36] vor, *C.* [37] Sunt autem cocodrilli ſpeciales ſerpentes, *lat.* [38] *I slutn. af linje (se kap. 4 not. 17).* [39] *Efter den lat. tekst skulde der stå:* længræ. [40] *Efter C:* effter, lige ſom; *A har*: lighæ effther ſom. [41] *Tilföjet over linjen (efter* breth) *med senere hånd i A; C har sikkert den oprind. orden:* høyt bierge oc brett. [42] *Efter C:* dett ſamme bierge. *I A findes kun med senere hånd:* teth. [43] *Over mellemrummet mellem* i *og* æ *har A en hage, hvis betydning ikke er klar; denne og* r *synes at skyldes senere hånd.* [44] *I A oprind. skrevet* euæ, *ved en lille streg rettet til* eua *(jfr. kap. 17 not. 2).* [45] *A;*

fore*n* met een yrth, ſom hether lemonſe[46], ſom før er
nefnd, ‖ thi at ther er ma*n*gæ forgiftigæ ormæ, oc aff 87 *a*
th*et* vatn flither een ſtrøm, ther vdi finneſſ oc ma*n*gæ
dyræ ſtenæ. Jte*m* ſieſſ[47] ther, at te dyur oc ormæ,
ſom ter vdi landit æræ, ſkadæ entæ f*re*mmædæ falk
me*n* all eneſtæ the*r*ris egit falk[48]. Jte*m* æræ ther
[huidæ løw*er*[49], gantzæ ſtoræ, oc mangæ andræ dyur
och fughlæ, ſma oc ſtoræ, ſom ikcæ æræ vdi vor*æ*
landh. Jek ſa ther oc fler*æ* ſtæder eet ſtort vnder,
ſom iek til fore*n* nøwæ troth hadæ, ſaſom er geſſ m*et*
tu hofuit. Jte*m* ſyneſſ ther hafuit fler*æ* ſtædæ megit
høgræ een landit; hoo ſom langled*is* ſeer ther til,
ha*n*nu*m* tikcher, at vatn*it* hengher ‖ ved ſkyen, huilkith 87 *b*
mek hatæ varit eet ſtort vnn*er*, hadæ jek ikcæ leſt
t*et*tæ efther ſc*re*fnæ[5]: Mirabiles elac*io*nes[50] maris *et*
cetera[51].

Aff mangæ øør ſindh*er* vdh.

Capitulu*m* xxxj^m^.

Hoo ſom far aff for ſc*re*fnæ land ſındher udh, ha*n*
finn*er* eet rwmt koni*n*gs righæ, ſom kallis Dondyn[1],
oc th*e*n koni*n*g hafu*er* fir*æ* oc halft*re*diæſinz tyuæ
koni*n*gæ vnner ſek, ſo*m* om k*ri*ng ha*n*nu*m* beſidendæ
æræ vdi tee øør, ſom ther om k*ri*ngh liggæ. Nar
nog*er* ma*n*d vordher ther ſyug, ta gar een [hans veen[2]
til aff guden oc forhører aff ha*n*nu*m*, om ha*n* ſkal ‖ døø 88 *a*

giorde det vand, met deris graad, *C.* [46] lymonſe, *lat.* [47] *A har* ſieſſ *med en streg over* e; ſigis, *C.* [48] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [49] *Rettet.* huidæ lower, *A;* hinde løbe, *C;* leones albi, *lat.* [50] *A* = *lat.;* elocutiones, *C.* [51] *AC; mgl. i lat.*

Kap. 31. [1] *A;* Dondin, *C;* dondyn, *lat. msc.;* doudin, *lat.*

aff then fyugæ. Sier[3] affguden ney, tha fier ha*n* ha*n*-
nu*m*[4] oc lægædom m*eth*, fom ha*n* fkal fongæ bod aff;
fier ha*n* oc, at han fkal døø, ta [byudæ te til fa*mm*e*n*
allæ ve*nner*[5] oc fla [then fyugæ[6] j heel oc rethen uel
til oc ædhen m*eth* ftor høgtidh m*eth*[7] glædæ oc feydhen
fpell. Jte*m* vdi [the øør[8], fom ther om k*ri*[n]g ær*æ*,
finde*ff* falk, [fo*m* vtroligæ vnn*er*ligæ æræ fkaptæ[9]. J een
øø er falkit ow*er* madæ megit[4] ftort, oc the hafuæ
jkcæ vden eet øfuæ, t*eth* fider for*æ* vdi endit[10]; te ædæ
all th*er*ris mad raa, kiøt oc fefk[11], for vde*n* falt
eller nogr*æ*[4] andræ yrt*er*. Jte*m* er ther een anne*n* øø,
88 *b* ter boer falk, fom gantzæ van‖fkapt er oc vfinlicth. Te
hafuæ huerke*n* hofuith eller hals, oc ty hetæ tee
Acephaly; øwe*n* hafuæ tee[12] [for*æ* thøm, eet po*n*næ
huer fidæ oppa brift*ith*, oc th*er* j mellø*m* een ftor
oben mu*n*dh[13], fkapt fom een heftæ fkow. Jte*m*
po*n*næ een anne*n* øø er falk, [fom hafu*er* fleth ænlidhæ
for vdhen næfæ oc øgnæbraa oc[4] [hafuæ fma gab vdi
then ftæd oc gantzæ lidhen mwn[14]. Jte*m* vdi een
a*n*ne*n* øø er falk, th*erris*[15] øfu*er*ftæ læbæ er fa ftor
oc wider, at m*eth* ha*n*nu*m* mwæ tee betekcæ alt th*er*ris
ænlidæ. Jte*m* j een a*n*ne*n* øø er falk, fom[16] hafuæ fa
9 *a* liden mwn, at[17] ‖ te fkulæ tagæ [tørr*æ* fødæ til thøm,
øll och madh, m*eth* fma piber[18], oc the hafuæ

B; Dyndon, *lat. A.* [2] aff hans gode venner, *C.* [3] fier ‖ fier, *A.* [4] *Mgl. i C.* [5] *A;* till hobe famblis alle hans ve*nn*er, *C; con*uocatis *am*icis, *lat.* [6] *Efter C:* denn Siugge; ha*nn*u*m*, *A;* infirmus, *lat.* [7] for, *C.* [8] *A;* enn Øe, *C;* infulis, *lat.* [9] *A;* fom wtrolige er*re*, dee erre vnderlige Skabtte, *C; lat. har:* incredibiliter diuerfe gentes. [10] *A;* anfictet, *C;* frontis, *lat.* [11] *A;* flefk, *C;* pifces, *lat.* [12] *Indsat efter C:* de; *mgl. i A.* [13] ante ad fcapulas. *et* in loco pectoris os ap*er*tu*m*, *lat.* [14] cum par*u*is foraminib*us* oculor*um*. *et* fiffura modica loco oris, *lat.* [15] fom deris, *C.* [16] *Efter C;* at te, *A.* [17] at ‖ at, *A.* [18] deris mad

huerken tungæ eller tenner, thi kunnæ tee ikcæ talæ vden meth tegn̄. Jtem er j een annen øø falk, ſom vel er ſkapt oc voxith; te hafuæ føder ſom andræ heſtæ oc æræ ſa raſkæ løbendiſſ, at te gribæ villæ dyur j ſkowen, tee ſom te ædæ. Jtem vdi een annen øø er falk, ſom gantzæ lodnæ æræ oc ga oppa hender oc føder oc løbæ opp at træ ſom andræ aber. Te kundæ jkcæ talæ, tok ſineſſ tee at varæ ſkæligæ, ty at te hafuæ koning oc andræ embitzmen, ſom thøm ſtirer[19]. Jtem oppa een annen ‖ øø æræ tee allæ 89 *b* haltæ; thy huer man [at tee[20] hafuer føder, ta gaa tee toch vnnerligæ paa therris knææ, [ſa at te offtæ fallæ neder, ter te gaa ſkullæ[21]. Jtem vdi een annen øø er falk, ſom hafuæ bodæ delæ, [qwinnæ oc mand[22]; nar te [nydæ mannen[23], taa giøræ the børn, nar te [nydæ qwinnen[24], ta giørs tøm børn, ſom tee fødæ, nar therris tid kommer. Jtem vel jek nu ladæ beſtonnæ mangæ vnnerligæ ting, ſom finneſſ vdi fornefnde firæ och halftrediæſinztyuæ øør, bodæ om falk, oc andræ ſtikcæ, aff ſkafnith, aff ſeder, aff gerningher ſom megit vtrolicth er thøm, ſom fingit ath ‖ høræ, 90 *a* ty at tet voræ megit lank all ting fullæligæ vd at ſcrifuæ, ſom te ter ſkaptæ æræ[25].

---

till ſig mett Smaa piber, diſligiſte deris øll, *C.* [19] ſtyre oc raade, *C.* [20] *Indsat af udg.; mgl. i A. C har:* de viiſze huermand att de. *Lat. har:* qui licet pedes habeant. [21] vt de paſſu in paſſum videantur caſuri in terram, *lat.* [22] *A;* Quinders oc mends Skabning, *C; lat. har:* ſexum tam maſculinum quam femininum habenteſ. [23] *A;* bruge mandenns, *C;* maſculino vtuntur, *lat.* [24] *A;* lade ſig bruge, *C;* feminino (vtuntur), *lat.* [25] *Herefter har A et forkortet* et cetera. *Slutn. af kapitlet, 26 spalte-linjer i lat., er forbig.*

Aff teth godhæ rygæ Manti[1].

Ca*pitulu*m xxxij[m] [2].

Nota[3]. Efft*er* ty at ſaa ma*n*gæ me*n*niſkæ oc troll[4] æræ vdi for*nefn*de øør, ſom vnn*er*ligæ ſkikcædæ oc ſkaptæ æræ, ta vil[5] jek ey nw ytermer*æ* [ſc*ri*fuæ aff thøm aff tee øør[6], ſom ſinn*er*mer*æ* udh æræ, ſom megit vnn*er*ligæ ting oc falk oc andræ *cr*eatu*r*æ vdi ſinneſſ, meſt forty at hoo ſom t*eth* leſtæ eller hør*æ*, ha*n* teth nøwæ tro villæ, och villæ[7] jek ikcæ ydermeræ far*æ* ſinn*er* vdh for ma*n*gæ honnæ far*æ* ſkil, ſom te
90 *b* mek bere*t*æ, ‖ ſom t*eth* vel veſtæ. Thy vell jek nw ſiæ af t*eth* ſtor*æ* rigæ[8] ruktæ oc makt oc æræ, ſom keyſæ*r*en aff Tarta*r*en hafuer. Ty for jek ta [ſinn*er* ud[9] m*eth* mit ſelſkap til ſkips oc vor lengæ vdæ j ſøen oc led ther ſtor nødh, før en jek frem kom til t*eth* rygæ, ſom kalles Ma*n*ti, huilk*eth* ſom ligg*er* til t*eth* øfr*æ*[10] India po*n*næ te*n* enæ ſidæ oc løber intil Tartaren pa t*en* anne*n* ſidæ. T*eth* rygæ Ma*n*ti efft*er*

Kap. 32. [1] *Her og i det følgende har A:* Manti, *C:* Manti, *lat. A:* Manty, *lat. msc.:* Mantzi, *lat. B:* manchus. [2] *A har:* xxxiij[m]; 32, *C.* [3] *Rettet.* Nw, *A;* Nu att, *C; mgl. i lat. (se kap. 27 note 1). Svarende til det følgende* (Efft*er* ty . . . ſkips, *l. 3—14) har lat.:* Quonia*m* igit*ur* tot *et* talia in iſtis inſulis vidimus mo*n*ſtra. que ſi explicarem ſcribendo vix a legentib*us* o*mn*ia crederent*ur*. *(lat. A tilföj.: et)* n*on* curauimus vlterius p*ro*cedere ſub polo auſtrali. ne in maiora pericula incideremus. ſed p*ro*pter audita*m* *et* nobis inuiſa*m* famoſitate*m* potentie. nobilitatis *et* glorie imp*er*atoris tartaro*rum* verteba*m* facie*m* cu*m* ſocijs nauigare magis verſus oriente*m*. [4] trelle, *C.* [5] *Efter C:* vill; villæ, *A.* [6] *Så AC.* [7] vill, *C.* [8] *Så A;* Rigis, *C og således måske oprind.* [9] *Så AC;* verſus orientem, *lat.* [10] *A;*

fin .ftorlichedh er bæter, løftælicher[11] oc rigæræ aff
allæ honnæ ftikcæ een noger te rigæ, [ther om[12] liggæ,
oc æræ allæ dyur, fulæ oc falk fedæræ oc fkønæræ[13],
oc ‖ nøwæ finneff thy[14], fom gongæ oc [bedis ther[15] 91 a
mad, thi at tee hafuæ ther allæ nok. Teer æræ fkønæ
mend oc en fkønæræ[16] qwinnæ. Mennennæ hafuæ
faa hord oc langæ vdi therris fkeg, [oc fidhæ oppa
bodæ fidher vidh therris mund, fa danæ hord fom her
hafuer woræ kattæ[17]. Jtem ther wy førft kommæ oppa
landit, tha fundæ wy een ftad, fom heth Lachori[18], eend
dags ferd fran hafuith, [oc the, ther bodæ, the voræ
allæ criftnæ[19]. Tha vndrædæ wy meth ftoor glædæ,
at wy fwnnæ een hell ftath meth criftnæ falk, oc er
fornefnde rigæ meftædel befeth meth criftnæ falk, oc
vor vdi fornefnde ftadh godh tiid oppa allæ ‖ honnæ 91 b
ftikcæ oc finnerlygæ ponnæ ædendæ waræ. Ter er oc
een hondhæ ormæ, fom te ædæ ther j allæ honnæ
geftæbudh, oc fingæ tee ikcæ aff hànnum til fiftæ
reth, ta takchædæ tee lidit for geftæbudit. Jtem æræ
vdi fornefnde rigæ mangæ ftæder, kyrker och clofter,
fom hertug Otgerus[20] ftiktædæ. Jtem æræ ther ftoræ
høns; te hafuæ ik[c]æ fiædræ fom woræ høns hafuæ,
men te hafuæ fkøn, huith[21] wll. Jtem æræ ther mangæ

eftre, *C;* fuperiorif, *lat.* [11] *A;* kofteligere, *C;* delectabilior, *lat.* [12] *A;* fom der omkring, *C.* [13] *Herefter har lat.:* alijs. [14] der x, *C. Lat. tilföj.:* in vna ciuitate. [15] bede deris, *C.* [16] *A har:* fkonæræ. [17] *Således må der vel læses.* oc fidhæ bodæ vidh mundin fom her hafuer woræ kattæ fa danæ hord fider ther ved therris mund, *A;* och fide oc viide paa begge fider vid deris mund, faadanne haar fom vorre katte her haffue, *C. Lat. har:* fed viri loco barbe habent perpaucos pilos. rigidos et longos ab vtraque parte oris quemadmodum noftros videmus habere cattos.. [18] *Rettet.* lathori, *A;* lachorij (ij *for* y), *C;* Lachori, *lat.* [19] *Mgl. i lat.* [20] *C tilföj.:* aff danmarch. [21] *Mgl. i C.*

ta*m*mæ odræ, fom nedh løbæ j vatn*ith* oc hentæ fefkæ
til th*e*r*r*æ he*r*ræ, nor tee[22] tøm til figher. Ffra*n* then
ftad oc nog*rœ* dags ferd ko*m*m*er* mand til een anne*n*
ftad vdi *teth* fa*m*mæ rigæ, fom hether Caffaye[23]; *teth*
92 *a* er faa megyth ‖ at fiæ fom he*m*melffens ftad, forti at
ma*n*d men*er*, at *teth* er then ftørfthæ ftad, vdi verden
er. Ha*n* er halft*re*diæfinztyuæ leuce eller milæ om
k*r*ing oc er fa fnæwert beſeth m*eth* falk, at th*et* ftort
vnn*er* er, oc ligg*er* th*et*[24] vdi hafuit, fo*m* We*n*nedie
giør. Ther er oc mer end tufennæ oc tu hu*n*dr*it* broer
eller brigghe*r*, oc [for*æ* broen[25] er eet ftort torn koftæ-
lict oc fterkt oc falk oppa, fo*m* ftaden beuoogæ[26] omod
keyfæren G*ra*ntkan. Ther ær*œ* oc ma*n*gæ C*ri*ftnæ oc
clofther aff[27] fortæ brøder oc gra brødræ, fom ther
ikcæ tiggæ. Ther er oc megin føgni*n*g aff kiøpmend
92 *b* aff allæ ‖ land. Ther vox*er* oc godh wiin, fom ther
kald*iff* bigon. Jte*m* er ther eet clofte*r* een mill fra*n*
ftadhen, fom er een abbacia aff hetni*n*ge[28], oc hoos
th*et* clofter er een fkow, fom all om k*r*ing in er lucther.
Ther fta vdi ma*n*gæ træ aff ma*n*gæ ho*n*næ fructh, oc mith
vdi fkowe*n* er eeth høgt biergh oc wiit, oc j for*nefn*de
fkow ær*œ* ma*n*gæ vnn*er*ligæ oc fiælfinæ dyur[29], huilkæ[30]
dyur mu*n*kænæ aff cloftær*e*t gifuæ then almøffæ, fom tee
optagæ aff bordhit[31], vdi koftælygæ gulkar oc leggæ
megit[21] mer til, en allmøffæn til figher, och nor then,
93 *a* fom almøfe*n* fkyftæ fkal, ringher een ‖ clokcæ, fom er

---

[22] hannd, *C.* [23] *A;* Cafzaj, *C;* Cafaie, *lat. A;* Cafye, *lat. B.* [24] *Så A;* den, *C.* [25] in quolibet (ponte), *lat.* [26] *A;* beuare, oc beuoge, *C;* tuenda, *lat.* [27] *Efter C;* oc, *A;* de, *lat.* [28] hertugen, *C;* pagana, *lat.* [29] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [30] *Svarende til* huilkæ . . . til figher *(l. 25) har lat.:* deferunt*ur* reliquie ciborum cu*m* magno additamento n vafis auro lucentibus ad hunc pratum. [31] *C tilföj.:* vdi klofterit.

aff ſølff, huilken han ber vdi ſin hand, tha ko*m*mæ løbend*iff* mer end tu tuſe*nn*æ dyur, ſtor*æ* oc ſmaa, oc ſettæ thøm allæ vdi een ring ligæ ſo*m* and*ræ* fatigæ falk. Taa[32] gaa tee, ſom th*et* befal*it* er, oc ſkiftæ maden melløm thøm [ſom j bland annit fatikt falk[19], oc nar tee hør*æ* clokken een[33] anne*n* tidh, ta løbæ tee allæ bort j gen, huer ſin wey, at ſkowe*n*. Wy ſtrafuædæ thøm, for*æ* huy te gafuæ ikeæ fatikt falk ten mad; ta ſuar*æ*dhæ tee j gen oc ſadhæ, at tid ko*m*me*r* entit fatikt falk, oc ko*m*mæ te en tid, tha wyllæ te en heller fødhæ te fatigæ dyurr | th*e*r m*eth*. Th*erris* wanthro er ſaa, 93 b at nar noghræ ædhlæ eller welbyrdigæ folk døø, ta far*æ* therris ſiælæ vdi tee ædhleſt oc bæſtæ dyur, oc nor [nogit annit falk[34] døør, ta far*æ* th*e*rris ſiælæ vdi [te andr*æ* dyur, ſom my*n*dræ æræ[35], oc th*e*r pinæſſ tee[36] for*æ* th*erris* ſindh*e*r ſa lengæ, til tee hafuæ fult giorth, oc ko*m*mæ ta ſtrax til P*a*radiis, [huilkit te wer een ſtor wantro och willelſſæ er[37]. Jte*m* æræ ma*n*ghæ[38] vnn*er*ligæ ting j for*nefn*de ſtadh, aff huilkæ jek ikcæ nw[39] ſc*ri*fuæ wil.

---

32 der, *C.* 33 *Mgl. i C; lat. har:* denuo. 34 ignobilium, *lat.* 35 beſtia*rum* vilium, *lat.* 36 *Indsat af udg.* 37 *Mgl. i lat. Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* 38 multa . . . alia *lat.* 39 *C tilföj.*: ydermere.

Aff een honnæ folk, ſom hedæ Pigmei[1], och wæyyen til Cathay.

Capitulum xxxiijm.

Fran then fornefnde ſtad oc til en[2] annen, ſom hether
94 a Tilonfo[3], er || ſex dags ferd, oc then ſtad er mwrith[4]
oc tyuæ milæ lang, ſom kallæſſ leuce, oc vdi ſtadhen
er tryſinztyuæ ſtenbriggher; jek ſa thøm aldræ ſkønæræ.
Ther er[5] koningins førſtæ ſædæ aff Manti, thy at thet
er een faſt ſtadh oc løſtik oc full aff allæ honnæ rigdom,
oc ther neſt wor hans ſædhæ j fornefnde ſtadh
Chaſſaye[6], men nw er hans ſædæ vdi een annen ſtad.
Jtem yterſt vdi fornefnde rigæ Manti løber eet ſtort
watn, ſom kalleſſ Dolay[7], oc ther ſom then flod er
ſnæfreſth, ther ſer hun firæ milæ breth, och ther neſth[8]
94 b vdi een ſtakceth tidh kommer mand || vdi ſeet keyſæræ
rigæ aff Tartaren[9], oc mand ſkal følliæ thet vatn, ſom
foræ er ſcrefuit, intil thet land, ſom Pigmej vdi boo.
Tee Pigmej æræ ſtakcædæ aff vexſt oc æræ ikcæ
lenghræ eend een mantz arm eller ſa langæ ſom tre
hendher, oc thee æræ gantzæ ſkønæ oc lyfffaligæ, bodæ
qwinnær oc mend. The løfuæ ikcæ menæligæ[10] lengher
en ſex aar eller ſyw; te, ſom løfuæ ottæ ard, tee
æræ megit gamlæ, oc tee mwæ giftis, nar te æræ eet

Kap. 33. [1] *C har her og i det følg.:* pingmei. [2] *Efter C:* enn; then, *A.* [3] *A;* Tilonſze, *C;* Tylenfo, *lat. A;* tylenſo, *lat. B.* [4] *A;* nu ret, *C. Lat. har:* cuius muri per circuitum tenduntur ad ſpacium .xx. plene leucarum. [5] *Så AC; læs:* wor; fuit, *lat.* [6] *A;* Caſzaj, *C;* Caſſaye, *lat. A;* Caſye, *lat. B.* [7] *A;* Dolaj, *C;* Dalay, *lat. A msc.;* dylayde, *lat. B.* [8] *Mgl. i C.* [9] imperium tartarorum, *lat.;* aff *mgl. i C.* [10] *Efter C:* meenlige;

halt ar gamlæ, oc vdi teth annit ar tha fødæ te børn. Tee æræ[11] ſkellighæ oc witthigæ oc hafuæ goth nøm-‖mæ at allæ te gerninger, ſom te kundæ giøræ aff ſilcæ 95 a eller guld[12]. Tee[13] ſtridæ offtæ omod ſtoræ fughlæ, ſom tid j landit[14] ſankcæſſ j ſtoræ flochæ oc giøræ thøm ſkadæ, ſa at ther blifuer mangæ dødæ aff thøm oppa bodæ ſider. [Te giøræ engtæ groft arbeydæ, the ſaa ey, te pløyæ ey, te arbeydæ ey j win gord[15], mæn ther boer[16] annit falk j bland tøm, ſom[17] ſa ſtoræ æræ, ſom wy æræ. [Te tiænæ[18] thøm oc giøræ therræ arbeydæ, huilkæ ſom lidæ oftæ[19] forſmædelſæ aff fornefnde ſmaa falk. Tettæ effterſcrefnæ er eet ſtort vnner, at[20] tettæ ſtoræ falk føddæ børn j bland tettæ fornefnde ſma falk, ‖ [huilkæ børn aldri woræ ſtørræ 95 b een tettæ ſma falk[8]. Terres land er ikcæ ſtort, tok er ther tolf ſtæder udi, oc een aff thøm er ſtor oc vel om mwrit, huilken keyſæren Grantkan ladher wel foruaræ meth webn[21] folk j mod koningin aff Manti[22]. Ter neſt kommer man in j keyſæræ Grantkans land, fræm ath ma[n]gæ ſtæder oc byæ, ther ſom mangæ atſkiligæ ſeder oc vnnerligæ ting æræ, ok ſa vdi eet rigæ, ſom

mannæligæ, *A; communiter, lat.* [11] *A har:* aræ. [12] *Så AC; læs:* wld; *lat. har:* lana arborum. [13] *Svarende til* Tee ...ſider *(l. 7) har lat.:* frequenter preliantur contra grandes (grues, *lat. A*) aues proprie exercitibus congregatis hinc inde et fit ſtrages vtrimque (vtrumque, *lat. A*). [14] *Efter C:* lanndet; land, *A.* [15] non laborant terram predia ſeu vineas, *lat.* [16] *A;* vor *C;* morantur, *lat.* [17] *Indsat efter C; mgl. i A.* [18] *A;* ſom tiene *C. Lat. har:* qui eis incolunt. ſicuti ſerui. *Har det oprind. været:* ... tom, ſaa ſtoræ ſom wy æræ, ſom tiænæræ oc giøræ ...? [19] *C tilföj.:* ſtor. [20] *Svarende til* at...falk *(l. 15) har lat.:* dum dicti homines in terra generant vel pariunt non creſcit proles ſupra pigmeorum ſtaturam. [21] *A har* wobn *(for* webn = webnt, *jfr.* væpnt (væptn) folk, *s.* 23[13]); beueffnit,

hether Janicha*n*, ſom er eet aff te tolf rygæ, ſom [keyſær*æ* rigæ aff Tarta*ren*[23] er vnn*er*gifuit. Then beſtæ ſtad vdi t*eth* righæ hedh*er* och Janichan[24]; han 96 a er full aff kiøpma*n*ſkaph ‖ oc rigdom vdh*en* ændæ oc gifuer keyſæ*ren*[25] ſtoor ſkath; [ſom iek hørdæ vdi then ſammæ ſtad[26], [ta hafuer keyſæren[27] aff then ſa*mm*æ ſtad [huert aar[8] [halftrediæſinztyuæ tufennæ[28] [cume*n* gildænæ[29], oc j hue*r*t cumen *e*r ty[30] tuſe*nn*æ[31], th*et* giør halft*re*diæſinz tyuæ tuſennæ[32] ſy*n*num thy tuſe*n*næ gildænæ; oc fem hetenſkæ milæ thæth*e*n er een anne*n* ſtad, heth*er* Mecheyn[33], oc [th*er* giør*es*[34] coſtæligæ oc ſtor*æ* ſkib aff eet honnæ træ, ſom er gantzæ huith[35]; af th*et* ſa*mm*æ thræ biggiff th*er* pallacia oc koſtæligæ huff. Jte*m* tædhen oc ottæ dags ferd ko*mm*e*r* ma*n*d fræm at ma*n*gæ koſtæligæ ſtæder ok byæ oc intil een ſtad, ſom heth*er* Lancherin[36], ſom megit beruktik er aff

C. [22] *A har her:* mon*ti*. [23] *A;* keyſzens rige er aff Tartarenn, *C. Lat. har:* quibus diſtinguit*ur* totum imp*er*ium tartaro*rum*. [24] *Efter C;* jænichan, *A.* [25] proprio regi. *lat.* [26] *Indsat efter C:* ſom ieg hørde vdy denn ſamme ſtad; *mgl. i A;* ſicut illi de ciuitate fatent*ur*, *lat.* [27] *Indsat efter C:* da haffuer keyſzeren; *mgl. i A. Svarende til* ta hafuer . . . gildænæ *(l. 8) har lat. A:* valent anni regni redditus milia cuman floreno*rum* auri; *lat. B:* valet a*n*nue regi quinquaginta milia . . .; *lat. msc.:* vale*t* a*n*nuati*m* regi .l. milia . . . [28] *Efter C:* lm; fir*æ* oc ha[l]ftrediæſinztyuæ, *A; angående lat., se not. 27.* [29] gyldenne cuman, *C.* [30] *Efter C:* x; er, *A;* dece*m*, *lat.* [31] *Det følgende:* thet . . . tuſe*nn*æ *mgl. i C.* [32] *Indsat af udgiv. Lat. B har:* ſumma tributi a*n*nui quinquaginta milium milia floreni; *mgl. i lat. A msc.* [33] *A;* Mecheion, *C. Lat. har:* meke. in qua . . . [34] *A;* deris, *C. Svarende til* ther . . . huff *(l. 14) har lat.:* in qua fiunt de quodam albiſſimi *(B;* abietu*m*, *A)* genere ligni naues p*er*maxi*m*e cu*m* aulis *et* thalamis ac multis edificijs tanq*uam* pallacium tellure fundatum. [35] *C tilföj.:* oc. [36] *Efter C;* lache*rin*, *A;* lanceryn, *lat. msc.;* Lauce-

ſtor rigdom oc køpmandſkaph. ‖ Han ligger oppa eet 96 *b* vatn, ſom hether Tarameran[37], oc ter neſt ta kommer man indy Tartaren[38], ſom heter Kathay. Vdi tettæ Katay er mangæ koſtæligæ oc mektigæ ſtader oc byæ, oc ter giøres oc koſtæligæ gerninger aff ſilkæ oc andræ ſtikcæ. Ter er oc megit[39] hantæring aff kiøpmanſkap oc yrther. Jtem gømmen fornefnde land Katay øſter udh kommer man frem at mangæ koſtæligæ ſtader oc byæ til een ſtad, ſom hether Fugarmago[40]; han er righer aff mangæ honnæ køpmanſkaph, ſom ſiælſin er; oc fremdelis øſter udh er een gammell ſtadh, ſom heter Caydo, oc ther hafuer keyſæren ‖ Grantkan meen- 97 *a* lighæ ſith ſædæ, oc then ſtadh Caydo er hoos tyuæ hetenſkæ milæ om kring, oc han haffuer paa ſek tolff portæ[41].

Aff keyſæræn[1] Grantkans palatz.

Capitulum xxxiiij^m.

Nota[2]. Keyſæren Grantkans pallatz, ſom er vdi then ſtadh Caydo, [teth er om kring meer een too hetenſkæ milæ oc er mwrit meth koſtælich gerning[3], oc ther udi er mangæ ſalæ, ſkønlygæ giordæ oc[4] megit koſtæligæ. Then ſall, ſom hand[5] ſelff vdi ſider oc [ſtørſt er[6], hafuer vdi ſek firæ och tyuæ høwæ pelæræ,

ryn, *lat. A.* [37] *A;* taramerari, *C;* Carameran, *lat. A;* Cacameran, *lat. B.* [38] principalem prouinciam imperij tartarie, *lat.* [39] *Så A;* megen, *C.* [40] *A;* Fagarmago, *C;* ſugarmago, *lat. AB.* [41] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 34. [1] *A har:* key ‖ keyſæræn. [2] *Rettet.* Nw om, *A; mgl. i C og lat. (jfr. kap. 27 not. 1).* [3] continet circuitu proprij muralis. vltra duas leucas ſpacij, *lat.* [4] *Indsat efter C; mgl. i A; et, lat.* [5] *Indsat efter C; mgl. i A.* [6] *A;*

ſtøptæ aff purt guld, och allæ veggennæ[7] inden[8] til er
97 b clædæ meth eet honnæ ſkin aff dyur[9], ſom ‖ kalliſſ
paties[10], oc te ſkin æræ reth blod rødæ [oc gifuæ ſkin
aff tem ſom ſool giſler, ſaa at eet menniſkens øwæ kan
nøwæ tolæ ten clarheth, ſom ther aff ſkin[11]. Tee ſkin
hollæ te dyeræ een [nogit guldh[12], oc æræ ſommæ af
tee hetningæ ſa galnæ, at tee bedæ til ſammæ dyur for
therræ koſtæligæ farwæ oc ſkønheth ſkill[13]. Jtem wil
iech ey tyæ tettæ efter ſcrefnæ foræ[14] thøm, ſom mek
ey tro vellæ, [oc ho ſom wil ikcæ troo, han kan ikcæ
forſtaa, huot hannum ſieſſ[15]. Ta ſier jek nw veſſæ-
ligæ for ſennen, at øfuerſt vdi fornefnde keyſærens
[pallatz eller ſaal[16] er keyſærens ſædhæ, ſom er høgth
98 a | opp meth mangæ trappher, ther ſom han plæyer at
ſidæ j hans høxſtæ mayeſtath[17] oc teth[18] ſædæ eer
opp giort fra [næthers oc til høxſtæ aff[19] guld oc aff
mangæ honnæ dyræ ſtenæ. Huer trappæ er giort aff
ſinnerligæ[20] ſtenæ, ten førſtæ aff ametiſto, ten annen
aff ſardino[21], ten trediæ aff chryſolito[22] oc ſaa te

ſine førſter, *C*; *eſt* maxima, *lat.* [7] *Efter C*: vegene; veynæ *A*; parietes, *lat.* [8] *Rettet.* ingen, *A.* [9] *A*; it diur, *C*; quorundam animalium, *lat.* [10] *AC*; pachies, *lat. A msc.*; pathees, *lat. B.* [11] ita remicantes vt ſole deſuper relucente vix oculus valeat humanus ſufferre ſplendorem, *lat. B. Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [12] aurearum tegimen laminarum, *lat.* [13] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [14] propter, *lat.* [15] Nam quicunque nihil credunt hij nihil et ſciunt, *lat. Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [16] *A*; pallatz, *C*; aule, *lat.* [17] *A har* mageſtath, *hvor* g *sikkert er fejl for* y. [18] *Svarende til* teth ... guld *(l. 16) har lat.*: in cuius throni toto corpore nihil apparet minus nobile auro. [19] *Så A*; nederſte, oc till øffnerſte met, *C.* [20] *A*; dyrebare, *C*; ſingulis ac inter ſe diuerſis, *lat.* [21] *Efter C*; ſardine, *A*; ſardio, *lat.* [22] *Efter C*;

andræ trapper aff andræ[23] koftæligbæ ftenæ, [huilkæ ftenæ oc trapper[24] til fammen læddæ æræ ok[25] koftæligæ om kringh lafdhæ meth renth guldh[26]. Jtem oppa then wenftræ hond, fom keyfæren fidher, een trappæ næther meræ, fydher hans førftæ høffrw, oc henneff fædæ er giort aff jafpidibus, koftæligæ laukt om kring meth guld[27]. ‖ Jtem een trappæ næther 98 *b* meræ fider hans annen huffruæ, oc adher een trappæ næther meræ fydher hans trediæ huffrwæ, forty han hafuer all tid tree huffruer, oc næthen for [then trediæ huffruæ[28] fidær velbyrdigæ oc godæ qwinnæ, [huer effther fyn ftaath. Jtem nota, at[23] allæ qwinnæ j thet land, fom mand hafuer, the bæræ oppa therris hofuit eet tegn, giort fom een mantz food, [aff koftælich gerningh, huer efter fin formwæ[29], oc ther [p]onnæ [fkullæ te[30] kennæ thøm wæræ bæthræ een andræ løfæ qwinnæ. Jtem oppa[31] keyfærens høygræ hondh, [een thrappæ[32] nedher, ‖ fider keyfærens førftæ føn oc fa alt nedher 99 *a* ath herræ oc førftæ aff keyfærens flecth[33]. Jtem[34] for owen ouer te fædæ, fom [keyfæren oc tee fornefnde fidhæ[35], er giort fom een dræth vdi vinbæræ qwiftæ oc j een [23] annen koftælich gerning aff reent guld hoff

---

chryfolicho, *A;* crifolito, *lat.* [23] *Mgl. i C.* [24] Qui finguli (*sc.* lapides) ad formam cuiufque gradus . . ., *lat.* [25] *A;* aff dyrebarhed, oc, *C.* [26] *Herefter er 10 spalte-linjer i lat. forbig.* [27] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [28] *Rettet.* nædhen trediæ huffruæ, *A;* difze tre huftruer, *C;* tercia, *lat.* [29] *Forkortet gengivelse af 7 spalte-linjer i lat.* [30] fkall mand, *C.* [31] fra, *C.* [32] er it trape tren, *C.* [33] *Efter C:* Slecte; floth, *A;* cognatione, *lat.* [34] *Svarende til* Jtem . . . guld *(l. 22) har lat.:* Jtem defuper thronum *et* defuper ante ipfius throni locum tanquam pro celato feu operimento in throno refidentium *et* eorum miniftrantium eft extenfa fimilitudo vitis operata in palmitibuf et pampinis de auro, *lat.* [35] *Sàledes må der vel læses.* koningin oc tee oc te fornefnde fidhæ, *A;* keyfzeren er, oc

halftrediæ finz tywæ alnæ lankt, oc ther aff nedher
hengæ windruer eller vinbæræ claſſææ[36], giordæ aff allæ
honnæ ſtenæ, ſom koſtæligæ oc dyræ ſtenæ æræ[37], aff
ma[n]gæ hondæ lidhææ[36,38], oc keyſæren oc allæ tee,
ner hannum ſidhæ, ſom foræ er[39] ſcrefuith, hafuæ·huer
ſith ſynnerligæ bordh megit koſtælicth, ſa at theth ||
99 b mynſtæ ſtor ey til[40] ath regnæ wid nogher penningæ
ſwm vdi woræ land[41], [oc nar keyſærens høxtæ høytid
er[42], ta er hans bordh aff purt guldh, koſtæligæ belaut
och giort meth koſtælighæ[43] ſtenæ, ſom oos[23] j teſſæ
land vbekennæ æræ[27], oc tee andræ bord[44] æræ [ſommæ
aff aloes, eet træ ſom ſaa hether[45], ſom flydher ud aff
Paradiis, oc ſommæ aff røth oc ſkinennæ filſſ been, oc
allæ æræ tee koſtælygæ giordhæ oc belaudæ meth guldh.
Fforæ te bord ſtaa oc tiænæ herræ oc førſtæ oc banæræ
herræ och thagæ therris æmbythæ, [ſom thøm befalædæ ||
100 a æræ[23], gra[n]tgifuæligæ waræ[46]. Engin aff thøm er ſa
dyerff, at han torff talæ eet ordh, vdhen keyſæren
bether hannum, eller oc keyſæren taler nogit til hannum
men[47] ther ſtaa andræ, ſom æræ qwædæræ oc ſangæræ,
foræ bordhith; te widæ, nar thøm bør at giøræ therris
æmbythæ. Ter æræ oc tee, ſom pleyæ at læſæ cronicas[48]

---

de forſkreffne feder, *C.* [36] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not 17).* [37] *Så A;* giorde aff alle honde dyrebare ſteenne, *C;* de gemmis *et* granellis, *lat.* [38] *Herefter er 9 spalte-linjer i lat. forbig.* [39] *Indsat efter C; mgl. i A.* [40] *Efter C:* till; wil, *A. Svarende til* ſtor . . land *har lat.:* preualet theſauro grandi. [41] *C tilföj.:* brugis. [42] in ſolemnitatibus, *lat.* [43] mange dyrebare, *C.* [44] interdum, *lat.* [45] *A;* ſomme aff træ, oc ſomme aff it andett, oc it aff aloes, *C;* interdum de ligno aloes artificioſe combinato, *lat.* [46] *Indsat efter C:* vaare; *mgl. i A.* [47] *Svarende til* men . . . figs *(s. 120[1]) har lat. B msc.:* Illis dumtaxat exceptis qui certis interſpacijs canunt aut recitant de principum geſtis; *mgl. i lat. A.* [48] *A synes at have* tronicas.

aff he*rr*æ oc førſtæ lefnit, oc th*et* giøræ te oc, naar thøm til ſigs. Jte*m* nar for*nefn*de keyſær*æ* ſidher vdi hans[49] maieſthath, ſom for*æ* er rørth, ta ſidæ fir*æ* notarii hoos hans fødher. Te ſc*rifuæ* t*eth* mynſtæ ordh, ſom udh gaar aff hans mwnd, thy at huot ſo*m* han ta[50] taler, t*eth* ſkal fræm gaa vdhen [nogher genkallelſſæ[51]. ‖ Jte*m* allæ fadh oc kaar oc andræ ſtikcæ, ſo*m* beehøfuiſſ 100 *b* til ha*n*s bord, [nar ha*n* ſidher vdi hans høxſtæ majeſtath[52], te ær*æ* aff koſtæligæ dyr*æ* ſtenæ oc gior*æ* mæſtærligæ m*eth* guld[53], oc andr*æ*[54] dawæ æræ allæ hans kar till drik oc madh aff clarth guld; ſa ær*æ* och allæ ſtikcæ, ſom hand hafu*er* vdi hans hærbær*æ*. Entæ ſkødhæ the ther ſølff vdhen til pæller*æ*, trapper oc ath leggæ therris gulff m*eth*. Oc nar keyſæ*r*en er vdi then for*nefn*de ſaal, tha ſtaa ma*n*gæ banær*æ* he*rr*æ och andræ he*rr*æ [m*eth* the*rr*is ſuerd oc m*eth* the*rr*is tiænær*æ*[55] ok forwar*æ* the dø*rr*æ[56] koſtæligæ, ‖ thi[57] at ther maa 101 *a* engin[58] jnd ko*mm*æ vde*n* thee, ſom kallædæ vordhæ eller bud hafuæ til keyſæren, at tee ind[59] mwæ gongæ; [tet ſa*mm*æ eer oc j allæ hans he*r*bæræ eller huſſ, j huor ha*n* eer[23]. Jte*m* er then for*nefn*de ſall mi*n*æ

[49] *Indsat efter C; mgl. i A; lat. har:* in hoc ſolio maieſtatis. [50] *Indsat efter C:* da; *mgl. i A;* tunc, *lat.* [51] *A har:* nogher ger genkallelſſæ; nogen Igenſigelſze eller igenkaldelſze, *C. Lat. har:* neceſſe eſt eſſe. vel effici. nec valet ipſe idem verbu*m* ſuum mutare vel reuocare niſi magno *con*ſilio *con*uocato. [52] in ſolemnitatib*us, lat.* [53] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [54] *A;* alle andre, *C;* priuatioribus, *lat.* [55] *Så A;* met ſine tiennere, *C; mgl. i lat.* [56] derre*nn*e, *C.* [57] *Svarende til* thi at . . . ha*n* eer *(l. 21) har lat.:* quia imp*er*atore p*re*ſente nemo niſi adductus (a dictis, A) in quacunq*ue* camera vel habitatio*ne* intromittit*ur* donec interrogatuſ iuſſerit imp*er*a-tor. [58] *Rettet.* emgin, *A.* [59] *A har* end *med* e *overstreget og*

hu*n*dredæ føder bredh oc meer en mi*n*æ [fir*æ* hu*n*dredæ[60] fødher lang[61], oc vdi keyſæ*re*ns h*er*bær*æ*, ſom hans ſeng vdi er, [er een pellær*æ*[62] aff purth guldh, oc th*er* vdi ſid*er* een roobin, een mantz fodh lang, ſom alt ha*n*s h*er*bær*æ* lyuſer klarligæ om natthen. Jte*m* vdi een anne*n* ſall, ſom er mit vdi for*nefn*de palatz, er een 101 *b* høyg[63] vpgangh, oc th*er* ‖ ſtoer eller ſidher keyſæ*re*n offthæ, nar ha*nn*u*m* løſt*er*, huilke*n* oc koſtælic er giordh, ok vdi te fir*æ* hyrnæ [aff for*nefn*de ſal[64] ſta fir*æ* hugormæ[65], koſtæligæ giordæ aff guldh [oc koſtæligæ ſtenæ[66], oc vedh ſidernæ aff for*nefn*de ſall[67] henghæ koſtæligæ cortiner eller dretth*er* aff ſilkæ, knittæ ſom andr*æ* garn, oc til huer knwdæ hengh*er* een ſtor marga*ri*te ſteen, oc vdhen[68] for*æ* te drætter er eet rwm, ſom ha*n*s kellær*æ* ſkal wær*æ*, och th*er* vdi giø*m*meſſ hans drikcæ oc hans drikcæ kar, ſom[39] koſtæligæ oc[39] 102 *a* vtallygæ æræ, [oc th*er* te ſke*n*kæ ‖ dagligæ drik vdi oppa allæ hans bord[69]. Jtem vdi for*nefn*de palatz omgong[70] er een park[71] eller træ gard, ſom ma*n*gæ ho*nn*æ træ oc fructh vdi findi*ff*, ok mith vdi for*nefn*de park[71] ſtor een ſkøn ſal oppa eet høyt biergæ aff vnn*er*lig bigni*n*gh, ſa at jek ha*nn*u*m* vdh ſc*ri*fuæ ikcæ kand for*æ* hans koſtælicheet ſkil, [oc th*er* gongh*er*[72]

---

j *i randen.* [60] *AC* = quatuor centu*m*, *lat. B;* quingentos, *lat. A.* [61] *Efter C;* laghth, *A.* [62] *A*; erre pillere, *C;* co*n*ſtat vnus pilarius, *lat.* [63] *Rettet.* hoyg, *A.* [64] *AC; mgl. i lat.; i steden for* ſal *skulde der stå:* vpgangh *(jfr. not. 67).* [65] *Herefter tilföj. A:* vdi. [66] *Mgl. i lat.* [67] throni, *lat.* [68] *Svarende til* vdhen . . . wær*æ* *(l. 15) har lat.*: Quibus cortinis obtegitur officina quam in gallico dicimus boncalarie. que p*ro*pter magnitudine*m* throni in eius concauitate tenetur. [69] quibus potus omnibus miniſtratur, *lat.* [70] *A;* vdgang, *C;* ambitum, *lat.* [71] *Se indledn.* [72] *Skrevet to gange i A. Svarende til* oc ther . . . ingang er *har lat.*: At vndiq*ue* per collis gyrum aque

vatn [om kringh vden[73] oppa then enæ fidæ, ther fom broen gongher til, ter fom hans ingang er, oc oppa te to fidher æræ fkønæ fefkæ vatn, ‖ fom mangæ 102 b honnæ[74] godæ fefkæ vdi gongæ oc [mangæ honnæ fuglæ[75], [fom j vatneth plæyæ at væræ[76], fom er geff, ænder, fwanæ, ftorkæ, heyræ; oc vdi fornefnde [park eller[77] trægard æræ oc mangæ honnæ dyurr, fa at keyfæren, nar hannum løfter, ta ma han ftonnæ vdi hans[78] vinduæ oc fee, at hans fwønæ tagæ fefkæ, fuglæ oc[79] vilbrath, [fa offtæ fom hannum løfter[80]. Oc mwæ j vidæ för fannen, at fiældhen finneff noger fa ftor by vdi voræ land, ther fom fa mangæ[81] boligæ æræ vdi, fom vdi fornefnde keyfærens palatz æræ. ‖ 103 a Jtem for vden tettæ forfcrefnæ palatz vdi Caydo ta hafuer keyfærend fligæ andræ tryy[82] palatz, eet vdi een ftad, hether Sadus; ther er wel til madæ kuldhæ; ther er han gernæ om fommærend. Thet annet palatz er vdi een ftadh, hether Camalaeth[83]; ter er vel til madæ hethæ; ther eer han gernæ om vintærren. Teth trediæ palatz eer vdi een ftad, hether Iongh; ther oc vdi Caydo hauer keyfæren mæft fith fædæ, thy at ter[84] er wætæreth [alltid mefth[85] tidælicth, [thy huer man at[86] thet fineff thøm at væræ heet, [fom tid til hannum kommæ[87].

foffatum profundum *et* latum. vltra *quod* pons vnicus ducit ad collem. 73 *Så må der vel læses.* vden om kringh, *A;* alt omkring, vden *C.* 74 *Står i A efter* godæ; *mgl. i C.* 75 der erre oc mange honde fule vdi, *C.* 76 indomitarum, *lat.* 77 *Mgl. i C.* 78 *Efter C;* eet, *A.* 79 *Indsat efter C; mgl. i A.* 80 *Mgl. i C. og lat.* 81 *C tilföj.:* koftelige. 82 *A;* iiij, *C;* tria, *lat.* 83 *A;* Camaelet, *C;* Camalalech, *lat. A;* Camaalech, *lat. B;* Camaheth, *lat. msc.* 84 *Efter C:* der; *teth, A.* 85 *Så må der vel læses.* mefth alltid, *A;* altiid meft, *C;* magis, *lat.* 86 thj att huer mand weed, at, *C;* quamuis, *lat.* 87 noftratibus, *lat.; måske er* aff woræ land *glemt.*

[Jtem nu vel iek ſiæ nogeth[1]
103 *b* ud aff te ‖ ſir*æ* høgtider, ſo*m* ha*n* hafuer om arit.

Ca*pitulum* xxxv^m.

Fræmdeliff mwæ j vidæ, at jek och mith ſelſkap gafuæ off ind j tiæneſtæ m*eth* fornef*n*dæ keyſær*æ*, [oppa t*eth* at vy mattæ faa ath vidæ hans ſtor*æ* verdicheth[2], oc tiæntæ wy ha*n*nu*m* for*æ* ſold[3] vdi k*ri*gh oc orloff omod koni*n*gin aff Ma*n*ti, ok wor*æ* wy hooff ha*n*nu*m* vdi femten manædhæ; ta fu*n*dæ[4] wy veſſæligæ megit ydermer*æ* om allæ hans ſtikcæ, [end ſo*m* nw for*æ* ſc*re*fuit ſtonder[5], ath widhæ.

Jte*m* hafuer han tyy[6] cuma*n* æmbitz ſalk vdi ſin
104 *a* gard daghlighæ dags, [oc huerth ‖ cuma*n* giør ty tuſe*n*næ, ſom for*æ* er ſc*re*fuit[7]. Te[8] hafuæ allæ huer ſith ſinn*er*ligæ [arbeydæ oc[9] æmbitæ war*æ* at thagæ. Jte*m* hafu*er* ha*n* ty tuſe*n*næ elepha*n*tes och andræ vtalligæ dyurr. [So*m*mæ hollis[10] udi jern kæder, ſo*m*mæ [ær*æ* in mwr*æ*dhæ[11], oc ſo*m*mæ giø*m*meſſ nethr*æ*[9] vdi dybæ kwler, oc ther til hafu*er* han ma*n*gæ ſiælſinæ[12] fughlæ: høgæ, falkæ, girfalkæ[13], ørnæ, papæ gøyyer, ſo*m* talæ ku*n*dæ, oc ma*n*gæ andr*æ*[14], ſom ſyu*n*gæ ku*n*dhæ. Te, ſom for*nef*n*de* dyur och fughlæ var*æ* tagæ, æræ hoos ſex cuma*n*. Jte*m*[15] hafu*er* han [dag-

---

[1] *Mgl. i C og lat. og er vist uoprind.* [2] p*ro* fama magnifice*n*tie huius imp*er*atoris, *lat.* [3] *Efter C;* ſkiold, *A.* [4] *Så A;* finge, *C og således vist oprind* [5] *et* media*m* pa*r*tem nobis no*n* ſniſſe relata*m*, *lat. A.* [6] *A;* xx, *C;* x, *lat.* [7] *Mgl. i lat.* [8] *Efter C*: de; ta, *A.* [9] *Mgl. i C.* [10] *Rettet.* ſo*m*mæ hollæ, *A;* som holdis, *C;* q*uarum* queda*m* tenent*ur*, *lat.* [11] tenent*ur* . . . in ſtabulis muralib*us*, *lat. A* (mirabilibus, *lat. B msc.*). [12] rapaces, *lat.* [13] gribfalcke, *C.* [14] honnde fule, *C.* [15] Jte*m*

vatn [som kringh vden[73] oppa then ene sidæ, ther som broen gongher til, ter som hans ingang er, oc oppa te to siiher ære skøne feskæ vatn, | som mangæ honnæ[74] godæ feskæ vdi gangæ oc [mangæ honnæ fuglæ[75], [som j vatneth pleye at være[76], som er gess, ænder, swanæ, storkæ, heyræ; oc vdi fornefnde [park eller[77] trægard ære oc mangæ honnæ dyurr, sa at keysæren, nar hannum lester, ta ma han stænnæ vdi hans[78] vindue oc see, at hans swenæ tagæ feskæ, fuglæ oc[79] villerath, [sa offtæ som hannum lester[80]. Oc mwæ j vilæ før sannen, at sieldhen finnes noger sa stor by vdi varæ land, ther som sa mangæ[81] boligæ ære vdi, som vdi fornefnde keysærens palatz æræ. | Item for vden tesse forscrefnæ palatz vdi Caydo ta hafuer keysærend sligæ andre tryy[82] palatz, eet vdi een stad, hether Sadus; ther er wel til madæ kuldhæ; ther er han gernæ om sommærend. Thet annet palatz er vdi een stadh, hether Camalaeth[83]; ter er vel til madæ hethæ; ther eer han gernæ om vintærren. Teth tredie palatz eer vdi een stad, hether Iongh; ther oc vdi Caydo hauer keysæren mest sith sædæ, thy at ter[84] er wætæreth [alltiid mesth[85] tidælicth, [thy huer man at[86] thet sinell them at være heet, [som tid til hannum kommæ[87].

---

sossatum profundum et latum, vltra quod pons vnicus ducit ad collem. [73] *Så må der vel læses.* vden om kringh, *A;* alt omkring, vden *C.* [74] *Står i A efter* godæ; *mgl. i C.* [75] der erre oc mange honde fule vdi, *C.* [76] indomitarum, *lat.* [77] *Mgl. i C.* [78] *Efter C;* eet, *A.* [79] *Indsat efter C; mgl. i A.* [80] *Mgl. i C. og lat.* [81] *C tilföj.:* kostelige. [82] *A;* iiij, *C;* tria, *lat.* [83] *A;* Camaelet, *C;* Camalalech, *lat. A;* Camaalech, *lat. B,* Camaheth, *lat. msc.* [84] *Efter C:* der; teth, *A.* [85] *Så må der vel læses.* mesth alltid, *A;* altiid [illegible] *lat.* [86] thy att huer mand weed, at, *C;* [illegible] [87] [illegible] *lat.;* *måske er* aff woræ land [illegible]

[Jtem nu vel iek [illegible]
ud aff te firæ høgtider. [illegible]

Capitulum [illegible]

Fræmdeliff mwæ j vidæ, at [illegible]
off ind j tiæneftæ meth [illegible]
teth at vy mattæ faa ath vidæ [illegible]
oc tiæntæ wy hannum foræ [illegible]
omod koningin aff Manti, ok [illegible]
vdi femten manædhæ; ta funnæ[4] [illegible]
ydermeræ om allæ hans ftikcæ. [illegible]
fcrefuit ftonder[5], ath widhæ.

Jtem hafuer han tyy[6] cuman [illegible]
14 a gard daghlighæ dags, [oc huerth cuman [illegible]
fennæ, fom foræ er fcrefuit[7]. Te[8] hafuæ allæ huer
fith finnerligæ [arbeydæ oc[9] æmbitæ waræ at [illegible]
Jtem hafuer han ty tufennæ elephantes och andræ vta[illegible]-
ligæ dyurr. [Sommæ hollis[10] udi jern kæder, fommæ
[æræ in mwrædhæ[11], oc fommæ giømmeff nethræ vdi
dybæ kwler, oc ther til hafuer han mangæ fiælfinæ[12]
fughlæ: høgæ, falkæ, girfalkæ[13], ørnæ, papæ gøyyer,
fom talæ kundæ, oc mangæ andræ[14], fom fyungæ
kundhæ. Te, fom fornefnde dyur och fughlæ varæ
tagæ, æræ hoos fex cuman. Jtem[15] hafuer han [dag

[1] Mgl. i C og lat. og er rist uoprind. [2] pro fama magni [illegible]; nonnulli, ficentie huius imperatoris. lat. [3] Efter C; fkiold. A. [4] So [illegible] Mgl. i lat. finge, C og således rist oprind. [5] et mediam partem [illegible] C. [14] Rettet. non fuiffe relatam. lat. A. [6] A; xx. C; x. lat. [7] Mgl. [illegible] der læses: clædæ [illegible] A. [9] Mgl. i C. [10] Rettet, fommæ hol[illegible] . . . purpur, mgl. i [illegible] quedam tenentur. lat. [11] [illegible] lat. A (mirab[illegible]) lat. [illegible] C. [14] bon[illegible] C

lighæ j ſin gardh[16] [hoffolk til hæſth[17], ſom tiænæ
met ‖ fult harniſk, fem cuma*n*; jt*em* fodgongh*er*[18], ſo*m* 104 *b*
ha*n*nu*m* følgæ til ſtridh[19], ty cuma*n*. Jtem allæ, ſom
ko*m*mæ till hans gard oc tiænæ velæ, j huædhen te
ær*œ*[20] udh aff all w*er*dhen, [te wordæ ther[21] geneſtheu
ind ſc*re*fnæ oc ana*m*mædæ til hans tiæneſtæ. Jt*em*
hafu*er* hand [j ſind gardh[22] tyuæ hethenſkæ liſſlægæ
oc ſaa ma*n*gæ ſarlægæ[23] och [tu hu*n*drit[24] *cri*ſtnæ
liſſlægæ oc ſa ma*n*ghæ ſaarlægæ[23], oc te *cri*ſtnæ
lægæ troer keyſær*en* bæther end ſinæ egnæ lægæ oc
landme*n*. Oc mwæ j vidæ for ſæ*n*ne*n*, at dagligæ dags
tagæ ‖ meer end trætyuæ cuma*n* falk løen oc fødæ 105 *a*
aff keyſæ*re*ns gard[25] for vdhen dyur oc fughlæ, ſom
ikcæ *re*gneſſ m*eth* tøm[26]; [toc er ther[27] [tu ſſo*m*-
megit[28] falk hoos ha*n*nu*m* [vdi hans høxſtæ høghtid[29].
Ha*n*nu*m* fattiſſ oc aldry pe*n*ni*n*gæ, thy at th*er* gar
engen my*n*t aff guld ell*er* aff ſølff eller nogher anne*n*
malm, me*n* hans mynt er all eneſtæ aff lædh*er* eller
papir, oc ther udi er keyſæ*re*ns ſigneth trykth, th*et*
ſtør*rœ* eller th*et* my*n*dræ, effther thy ſom pe*n*ni*n*gin
ſkall geldæ meer ell*er* my*n*dræ, [oc hoo ſom[30] hafu*er*
een brudhen penni*n*gh, ell*er*[31] ſo*m* ikcæ duer[32], ‖ ber 105 *b*
ha*n* ha*n*nu*m* tel keyſæ*re*ns cam*er* meſtæræ, tha ſkal
han fo*n*gæ ha*n*nu*m* een ny th*er* for*œ* j geen.

. . . cuma*n* *(s. 124*[1]*) er forbig. i C.* [16] iugit*er* ad curia*m*, *lat. B.* [17] *A;* equites, *lat.* [18] *Så A; vel fejl for* fodgongheræ. [19] *C tilföj.:* erre. [20] erre komne, *C.* [21] da bliffue de, *C.* [22] *A;* enn ſen heder Geodus, *C; mgl. i lat.* [23] *A;* ſeerlige, *C;* phiſicos, *lat.* [24] *I A skrevet som ét ord.* [25] *A;* bórd, *C;* curia, *lat.* [26] *Mgl. i C og bör måske udgå.* [27] *Efter C:* dog er der; oc er, *A;* cum *tamen* . . . ſint, *lat.* [28] *Så A (fejl for* tu ſinnum ſa megit?); tho gannge ſaa megit, *C.* [29] in feſtis maioribus, *lat.* [30] *A har:* oc ſaa ſom *med* hoo *over linjen, over mellemrummet mellem* oc *og* ſaa. [31] *C tilföj.:* en. [32] *C*

[Huilkæ lund keyfærend holler finæ firæ høgtidher
om arit[33]: Then førftæ er hans fødelfæ dagh; then
annen [then dagh, fom han vor offreth[34] vdi therris
tempell, fom Mofeac[35] kaldeff; teen trediæ, tha therris
affgud vor opfeth j templith; then fierdæ then dag,
therris affgud gaff førft fwar fran fek. Fflerœ høg-
tidher holler han ikcæ, vdhen nar han holler fin føns
eller dotters brøtløpp. J fornefnde firæ[1] høgtider fankc-
106 a æff ther faa ‖ megit falk, at te æræ[36] vtalligæ. Tok
ved huer, vodh[37] han giøræ fkal, ok ther waræ te oppa
huer j fin ftædh, oc ther til æræ fkikcædæ[38] firæ tuf-
ennæ banæræ herræ. Sommæ[39] aff thøm æræ kon-
ingæ oc fommææ[40] faa mektigæ fom koningæ: fommæ
hertugæ, fommæ margrefuer. [The hafuæ then tid full
makt at ftiræ oc radæ om allæ ftikcæ vdi keyfærens
gard[41]. The æræ allæ koftæligæ clædhæ, oc therris
clæder æræ allæ befettæ met diræ ftenæ, meth guld
koftæligæ giord; hoo fom hadæ een aff te kiortlæ her
udi woræ land, han woræ een ofuer madæ righ mand.
106 b Jtem huer[42] tufennæ aff fornefnde firæ tufendæ ‖ banæræ
herræ hafuær fin fynnerligæ egin[43] ferwæ[44]: teth
førftæ tufennæ ber grønt, teth annit brunt, teth[45]

---

tilföj.: da. [33] Quater in anno celebrat imperator feftiuitates folemnes, *lat.* [34] die prime prefentationis, *lat.* [35] *Så A;* Mofeas, *C;* mofeath, *lat. B;* Mofyach, *lat. msc.;* Mofcach, *lat. A. Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [36] *C tilföj.*: moxen; *lat. har:* quafi abfque numero. *Måske burde* nær *indsættes.* [37] *Så A på dette ene sted.* [38] *Efter C*: Skickide; te fkilcædæ, *A;* electa, *lat.* [39] *Efter C*: Somme; fom, *A;* nonnulli, *lat.* [40] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 not. 17).* [41] *Mgl. i lat.* [42] *A synes nærmest at have*: huor. [43] *Mgl. i C.* [44] *Rettet.* frwæ, *A;* kleders farffue, *C. Måske burde der læses:* clædæ ferwæ *(jfr.* clædæ fedh, *s. 73*[7, 26]*).* [45] teth . . . purpur, *mgl. i*

t*r*ediæ gulth, th*et* fierdæ [røth p*ur*pur[46]. Oc om morge*nn*e*n* orlæ[47], ther keyſæ*r*en ſetther ſek j ſin maieſtat[48], [ſom for*æ* eer rørt[49], ta indgaa for*æ* ha*n*nu*m* te for*nefn*de fir*æ* tuſendæ h*err*æ oc ladæ ha*n*nu*m* ſee thøm [oc giøræ ha*n*nu*m* tiæneſtæ[49] j ſa dan madæ: Førſt[50] gar eet tuſennæ for*æ*[51] vdi par, too oc too ſa*m*me*n*, oc for*æ* thøm gaa allæ hondæ ſeyden ſpellær*æ*, ſom ſødæligæ oc tækcæligæ legæ ku*n*dæ. Te for*nefn*de tuſe*nn*æ hafuæ huer th*err*æ j ſinæ he*nn*e*r* for*æ* ſinæ bryſt een taulæ, giord aff koſtælik ‖ ſtenæ, jaſpide, 107 a
c*r*iſtallæ[52] oc ametiſto oc andr*æ* koſtæligæ ſtenæ, oc nar te ko*m*mæ iæfnæ[53] for*æ* keyſæ*r*en, ta neyæ thee ha*n*nu*m* dypt[53] m*eth* ydmydælicheth[54] [oc ga allæ tiende*ff* fram[53], oc ther neſt gar th*et* annet tuſe*nn*æ frem oc[55] ſa th*et* t*r*ediæ oc ſa t*eth* fierdæ [j allæ madæ[53], ſom for*æ* ſc*r*efuit er oc allæ tyend*iff*, oc nar tee thet ſa giort hafuæ met ſtoer ydmykheth[56], tha ſidhæ oppa th*en*[57] enæ ſidhææ[58] lankt næth*en* [veth keyſæ*r*ens bordh[59] ma*n*gæ philoſophy[60], ſo*m*[61] na*tur*ligæ meſtær*æ* ær*æ*, oc andræ mæſtær*æ* vdi [ma*n*gæ koſtæligæ[62] hondhæ konſter, ſo*m* æræ ‖ vdi aſtrono*m*ia, 107 b
geomet*r*ia, piroma*n*cia[53], ydroma*n*cia[63], cyroma*n*cia, nigroma*n*cia[53], auguria, aruſpicia[53] oc andr*æ* fle*r*æ

C. [46] purpureu*m* ſiue indicum, *lat.* [47] *Lat. tilföj.*: in die ſolemni. [48] maieſtatis thronum, *lat.* [49] *Mgl. i lat.* [50] Førſt . . . . . ku*n*dæ *(l. 8), forkortet gengivelse af 9 spalte-linjer i lat.* [51] *Så AC; vist fejl for* frem *(jfr. l. 15); lat. har*: procedunt. [52] *Rettet.* criſtalla, *A.* [53] *Mgl. i C.* [54] *Jfr. kap. 14 not. 10.* [55] *Indsat efter C; mgl. i A.* [56] maturitate, *lat.* [57] then . . . bordh, *mgl. i C.* [58] *Inde i linjen (jfr. kap. 4 not. 17).* [59] a latere throni ad proprias menſas, *lat.* [60] *Rettet.* philoſoſophy, *A.* [61] *Svarende til* ſo*m* . . . konſter *(l. 21) har lat. blot*: ſeu artiſte. [62] naturlige alle, *C.* [63] *Mgl. i C og*

ſlygæ forbwdhnæ[64] konſter, och huer mæſtæræ holler
foræ ſek tet jnſtrument, ſom til hans konſt høer.
Sommæ hafuæ aſtrulabia, ſommæ ſand vdi guld kar,
ſommæ brennendhæ gløder, ſommæ vatn, ſommæ win,
ſommæ olliæ, ſommæ hafuæ dødæ mentz houit panner;
thøm kommæ te til at talæ oc gifuæ ſwar fran thøm;
oc the haffuæ een eller too ſeyæræ aff guld. Effther[65]
thy ſom te ſlaa, och thøm wordher til ſagth, ſa øfuæ
108 a te therris konſt huer vedh ſin thimæ. ‖ Te æræ ther
til ſkikcædæ, ſom[66] roobæ oc bediſſ lyud, nar thet
ſkee ſkal, oc ta opſtor[67] førſt een philoſophus eller too
oc bedæ giøræ keyſæren verdiched oc ſiæ, at han er
then alzom mektiſtæ gutz ſøn oc herræ ofuer allæ
herræ, j verdhen æræ, forty at teth er nw tymmænd,
oc geneſten ta neyæ te allæ keyſæren, ſom ther indæ
æræ, oc hollæ hofuædit meth kroppend ſa lengæ
nether[68], till then ſammæ mæſtæræ ſier: »Retter edher
opp!» Oc ther neſt æræ[69] qwædæræ oc ſanggæræ
redæ, ſom ſødæligæ oc vel ſyungæ vdi [allæ madæ,
oc[70] allæ honnæ ſeydæ ſpeel. Jtem nogher ſtund ther
effter ta opſtor eend annen philoſophus[71] ok ſier ſaa:
108 b »Eder mynſtæ fingher ‖ vdi edert øræ!» Geneſten

lat. A; idromancia, *lat. B.* 64 *Rettet.* forlwdhnæ, *A;* forbornne, *C; mgl. i lat.* 65 *Svarende til* Effther .... bedæ *(l. 12) har lat.:* Et ad certas horaſ ſecundum curſum horologiorum innuunt philoſophi ſeruis ad hoc ſibi deputatis. vt faciant preſtari ſibi per aulam auditum. Quorum vnus aut duo conſcendentes ſtallum. magna ac alta voce proclamant. Audite et auſcultate. Et omnibus intendentibus dicit philoſophorum vnus. 66 *Efter C;* ſommæ, *A.* 67 *Efter C:* opſtaa *(jfr. l. 21)*; ſtor, *A.* 68 *Indsat efter C:* neder; *mgl. i A; lat. har:* manentes accliui. 69 *Svarende til* æræ ... ſeydæ ſpeel *har lat.:* muſici ſuis inſtrumentis ſuauem perſonant melodiam. 70 *Indsat efter C:* alle maade oc; *mgl. i A.* 71 meſtere, *C.* 72 *A har streg*

hafuer huer ma*n*d fin fingh*er* udi fith *ø*ræ fa[72] le*n*ghæ, til for*nefn*de philofophu*s* fier: «T*eth* er *ø*frit». Jte*m* ter neft efft*er* een lide*n* ftu*n*d opp ftor the*n* trediæ phi*lofophus*[73] oc fier faa: «Eder hond oppa edh*er* mwnd ok fa oppa edert hofuit!», huilkit[74] te oc fa genifte*n* gi*ø*r*æ*. Sa[75] gi*ø*r*æ* te ok m*eth* andræ fler*æ*[53] flygæ tegn, oc all tid er th*er* nogh*er* dwalæ j mell*ø*m. Te menæ, at th*et* hafu*er* meg*i*t at thidhæ, keyfæ*re*n til v*er*dicheth, ok allæ fada*n*næ teg*i*n end*iff* m*eth* [f*ø*der fangh[76]. Oc mwæ j vidæ, at jek fp*ur*dæ mek th*er* for*æ* aff th*ø*m, [huoth tee tegh*i*n hafuæ at tydæ[77] || eller 109 *a*
at m*er*kæ; ta vor mek fa fwa*re*t, at nar te fa neyæ m*eth* hofuid*ith*, t*et*[78] vor eet teg*i*n til ydmykhetz[79] ftad feftælfæ oc trofkàph m*eth* tiæneftæ, fo*m* thee keyfæ*re*n gi*ø*r*æ* villæ fa lengæ, fom te lefuæ[80], oc ter[71] ey imod at gaa [ell*er* gi*ø*r*æ*[82] for nogh*er* fagh, ell*er*[83] gafuæ eller jæth, fkild. Jte*m* t*eth*, fom te ftu*n*gæ fingæ*re*n udi *ø*rit, betidædæ, at tee engæ ting[84] h*ø*ræ[85] villæ eller fulbordhæ, fo*m* keyfæ*re*n eller ha*n*s ry[gæ] omod gar, oc fa*m*mæligæ hafuæ allæ andr*æ* teg*i*n th*er*ris finn*er*lighæ betydelffæ[86], efft*er* ty fo*m* tee hetni*n*gæ

over a. [73] *A har i slutn. af linje* phe *med forkortelsesstreg over og bindetegn efter;* Philofophus, *C.* [74] *Her foran har A:* oc. [75] *Svarende til* Sa . . . . verdicheth *(l. 9) har lat.*: Atq*ue* i*n* hu*n*c modu*m* iuxta corporis curfum imponunt facienda figna diuerfa innuu*n*tq*ue* in eif magna latere minifteria. [76] *A;* føye fang, *C*; melodia . . . mufico*rum*, *lat.* [77] *Gentaget i A på den nye side*: huot te tegin hafuæ at tydhæ. [78] *Svarende til* tet . . . fkild *(l. 17) har lat.*: foret *con*firmatio omnibus dieb*us* vite ad obediendum ipfi. *et* ad fidelitate*m* *con*feruanda*m* imperio nec poffe corrumpi p*ro*miffionibus fiue donis. [79] ydmyghed, oc, *C.* [80] *Efter C*: leffue; lefdæ, *A.* [81] det, *C.* [82] enthenn, *C.* [83] eller . . . eller *står vist her på samme måde som s. 61²², 78¹⁵.* [84] *Efter C;* tegin, *A.* [85] *A har*: hør*æ* høræ. [86] meen-

109 *b* t*eth* ſelfuæ || dictæ oc ſa*mm*e*n* ſettæ[87]. Jte*m* nar te,
ſo*m* keyſær*ens*[88] gard ſtyr*æ*, hafuæ nogit[89] hørt aff ſaa
dant drafuil, ſo*m* nw er for*æ* ſc*re*fuit, ta ladæ te roobæ
oc byudhæ thøm allæ tyæ. Ter neſt ſkullæ te offræ
keyſæren. Ta ga førſt in allæ ban*ær*æ he*r*ræ, koſtæ-
ligæ clæddæ, te ſo*m* aff keyſæ*r*ens ſlekt *ær*æ[90], oc[91]
for*æ* thøm go*n*gæ qwædær*æ* oc ſpellææ[40] me*n*d. Te
offræ førſth huidæ hinkſtæ, [ſa ma*n*gæ[24] ſom thøm
løſt*er*, oc ſien offrer huer ſinn*er*ligæ for*æ* ſek nog*i*t
th*et*, ſo*m* ſiælſint er, ſo*m* tee fongæ ſkimt oc kompæny
110 *a* aff, oc gongæ allæ tiendæ f*re*m || for*æ* keyſæ*r*end. Th*er*
neſt ta gaa ind p*re*latæ och abbædæ aff the*r*ris hete*n*ſkæ[92]
klærkæ[93] oc cloſt*er* oc offræ keyſæ*r*en noghit, huer
efft*er* ſin ſtad, oc ga ſa f*re*m for*æ* ha*n*nu*m* oc neyyæ
ha*n*nu*m* m*et* ſtor ydmikheth, oc the*r*ræ øppe*r*ſthæ
p*re*latæ velſin*er* keyſæ*r*en ok allæ hans oc læſſ ou*er*
ha*n*nu*m* een bøen effter the*r*reſſ[94] low oc troo. Ter
neſt ta ind letæ thee elephantes, løyer, leop*ar*dæ,
æbennæ och ſkow kattæ oc andr*æ* ſiælſinæ dyur, ok
tee, ſom thøm ledæ oc var*æ* tagæ, neyæ keyſæ*r*en ok
gaa ſa allæ fre*m* [for*æ* ha*n*nu*m*[53] the*r*ris vey. Ter neſt
110 *b* fre*m*led*iff* ørnæ, ſtrutzer, papægoyer, falkæ, gir||falkæ[13],
høgæ oc ma*n*[gæ] andræ fughlæ oc ter neſt mangæ
hondæ[53] grwmmæ ormæ och leſuend*iff* feſkæ, oc allæ
te, ſom forne*fn*de ſtikcæ [ledæ eller fram bær*æ*[95], te ga
fre*m* for*æ* keyſæ*r*en oc neyæ ha*n*nu*m* meth ſtor v*er*dic-·

---

ing, oc vdtyelſze, *C.* [87] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [88] *Rettet.* keyſære||rens, *A.* [89] *Så AC men sikkert fejl for* nok (nokt, nogt); ſatis, *lat.* [90] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [91] *Svarende til* oc . . . førſth *har lat.*: Quoru*m* primus cu*m* reſona*n*te ſimphonia premittit ad oblatio*n*em. [92] *A har*: hete*n*ſkærkæ *med de to sidste bogstaver overstregede;* hedenſke, *C.* [93] *A;* kircker, *C. Lat. har*: iuriſdicti*o*nib*us*. [94] *A har*: the*r*roſſ. [95] *A;* frem føre, *C. Lat. har:*

heth, [oc teſſæ forſc*re*fnæ ſtikcæ giøreſſ forty[96], at allæ honnæ[1] *cre*atu*r*æ, ſo*m* oppa iordhen æræ, ſkulæ [bukcæ oc neyæ[97] keyſæ*re*n Gra*n*tka*n*, then mektigæ gutz ſøn. Jte*m* nar *teth* ſaa giort er, tha foor ma*n*d at hø*rœ* allæ honnæ ſa*n*g oc harppæ ſpeel.

Kkiæ*rœ*[98] we*n*ne*r*! Heer udi mwæ wy veſſælighæ kennæ, [ath thee[99] ‖ forblindædæ hetni*n*gæ æ*rœ* ind 111 a
weptæ aff dyæfuælſſens ingidelſæ vdi fordø*m*mælicth mørk, ſa at the huerkæ*n* ſee eller kennæ wilæ, at te faræ willæ, oc actæ ey, ath th*er*ris keyſæ*rœ* er eet dødælict me*n*niſkæ, ſo*m* te oc allæ æ*rœ*, oc vordæ ſkal[100] til jord ok mwl vdi een ſtakc*ith* tidh, huike*n* te bedhæ til oc kallæ wæ*rœ*[53] gutz ſøn vdi the*n* ſtad, ſom te ſkullæ bedæ til[101] och dyrkcæ oc tiænæ ten all mektigæ gud j ſin tre follichet, ſo*m* thøm oc allæ *cre*atu*r*æ aff entæ[102] ſkafth hafue*r*. Nw, kiæ*rœ* ve*n*ne*r*! ku*n*dæ wy aldræ fullæligæ[53] lofuæ, ‖ tiænæ oc fult 111 b
giø*rœ* for the*n* ſto*rœ* k*er*lichet, ſom gud oſſ j ma*n*ghæ madæ[103] beuiſt hafue*r*, oc ſinne*r*ligæ ter foræ, at han oſſ løſæ villæ m*eth* ſin hordæ dødh och pinæ fran ſa dan dyæfuælſens bond[53], ſo*m* thee hetni*n*gæ oc[104] ma*n*gæ andr*œ*, ſom j wrettæ veyyæ æræ, thy[105] ver m*eth* bu*n*dæ[106] æræ. Wy vellæ oc nw bethæ fo*rœ* tee vtro hetni*n*gæ, at te mwæ raſkæligæ fongæ [vederke*n*nelſſæ aff[107] ſendhetz lyuſſ, Ihe*ſ*u *Chriſt*o, gudz

quorum portitores. [96] Quoniam dicunt, *lat.* [97] *A;* ære neye oc dyrcke, *C;* debere adorationem, *lat.* [98] *Den følgende slutning af kapitlet er en meget fri omskrivning af den lat. tekst.* [99] *Gentaget i A på den nye side*: at tee. [100] *Efter C*: ſkall; ſkullæ, *A.* [101] *Indsat af udg.; mgl. i A; C har*: tilbede. [102] *A har*: entæ ‖ entæ. [103] *A har*: mæ madæ. [104] met, *C.* [105] thy . . . bu*n*dæ æræ, *mgl. i C.* [106] *Så A* (= bundnæ). [107] *A;* omuendelſze till, *C. Lat. har*: agnita veritatis luce.

euigæ[108] ſøn, ſo*m* then rettæ vey er til he*mmærygis*[109]. Th*et* gifuæ oſſ allæ gudh fader, ſøn oc te*n* [helli on[24], ame*n*!

Aff kogel ſpel oc diæſuelſkap, ſo*m* ſker udi for*nefnde* keyſer*es* høgtider[1].

Ca*pitulu*m xxxvj[m].

112 *a* Nota[2]. Th*en*[3] tid teſſæ for ſc*re*fnæ ſtikcæ ſa ſkedee oc til gongnæ æræ[4], ſom for*æ* ſc*re*fuit ſtor, [taa er oc keyſæ*re*ns maltid giort m*eth* alt ha*n*s falk, [huilkit maltid ga*n*zæ føwæ er[5]. Ikcæ ædæ te ok aldry meer en een tidh om daghen. Huor lu*n*dh t*et*tæ maltid til goor, t*eth* wor*æ* la[n]kt at ſc*ri*fuæ aff, [ty lader jek nw t*eth* ſtaa[6].

Ter neſt indgaa tu*m*b*æ*læ*r**æ*[7] oc andr*æ*, te ſo*m* vnn*er*ligæ ti*n*gh bedrifuæ m*eth* th*er*ris he*n*dh*er*, føder, armææ[8], ſkuldræ, hofuit oc m*eth* all kropp*en*, oc na[r] thee ſaa giør*æ*, ta hafuæ te th*er* til ſi*nner*ligæ ord oc ſang, ſo*m* ter til høræ[9]. Ter neſt ta indga koglæræ[10]
112 *b* oc meſtær*æ* aff[11] ‖ fortæ konſth oc vdi te andr*æ* forbudnææ[12] diæſuelſens conſt*er*, huilkæ ſom vnn*er*lich ting aff ſtædh ko*m*mæ. Tee ladæ ſolen oc mane*n* opp gaa ok neth*er*[13] j geen, ligæ ſo*m* th*et* wor*æ* oppa

[108] *AC (fejl for* enigæ? *jfr. s. 63*[16]*);* coequalem, *lat.* [109] *C tilföj.:* glede, *der måske er glemt i A.*

Kap. 36. [1] *Rettet.* hogtider, *A.* [2] *Rettet.* Nw, *A*; *mgl. i C og lat.* [3] *Svarende til* Then . . . falk *(l. 9) har lat. kun:* Celebratoq*ue* poſt hec prandio. [4] *Efter C:* erre; wor*æ*, *A.* [5] ſatis moroſo q*uod*, *lat.* [6] *Mgl. i lat.* [7] *A;* Jubileer, *C;* geſticulatoreſ, *lat.* [8] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 note 17).* [9] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [10] *Svarende til* koglæræ . . . conſt*er* *(l. 20) har lat.:* ioculatores . . . *et* magi. [11] i denn, *C.* [12] *Se note 8.* forbundne, *C.* [13] neder gaa, *C.*

hemmælind, fom foræ folkit fineff oc gifuæ fa ftort
fkiin aff thøm, at een mand kan nøwæ kennæ
een annen, oc ta fiæ tee meftæræ oc lywæ at falk, at
foell oc manæ giøræ keyfæren then verdicheth[9]. Ter
nefth [fineff ind kommæ[14] fkønæ jomfruer oc dantzæ
meth høfuifkæ fedher, oc tee bæræ drik j koftæligæ
gulkar foræ ‖ herræ oc fruer aff[15] horfæ melk meth 113a
knæ fall oc ydmicheth, [thy at thet er then beftæ drik,
fom the hafuæ[6]. Ter nefth fineff indkommæ riddæræ[16]
til hæftæ[17], fuluel væpntæ[18], oc ridæ ok rendæ meth
glafuen oc fpeer ok ftingif faa, at [thee fpæren brifthæ,
oc ftikcær ther aff kommæ oppa bordhen oc alt[19]
gulnit ofuer. Oc ther neft fineff ind kommæ yeiæræ,
meth hundæ, oc foræ thøm løbæ hiortæ, wilbaffæ,
vlfuæ, byørnæ, haræ, merkatthæ, aff [huilkæ fol[k][20]
hafuæ ftor løfth ok thidko[r]tning then lillæ ftundh,
fom teth warer. ‖ Tok er teth [thøm, fom vidh hafuæ[21], 113b
een ftoerr forgh at tenkcæ oppa, at flykt falk oc faa
megit hafuer altings forglømt therris fiæls falicheth
oc indgifuit thøm til faa dant diæfuælfens fpeel oc
villelfæ; veft er teth, at enghin kan faa dan makt
fonghæ aff diæfuælin vden tee, fom fek[22] alltings intil
diæfuælind gifnæ hafwæ. Jtem for udhen teffæ for-
fcørefnæ ftikcæ ta opp fetteff noghræ bredhæ [tafueler
foræ keyfærens bordh, giordæ aff guld, ther fom lign-
elfæ vdi æræ, giordæ effter haner, effter pohøns oc
effter andræ fleræ fughlæ, huilke fughlæ koglernæ[23]

[14] *A*; finnis der att verre, *C*; *com*parent, *lat.* [15] *Efter C*; oc, *A.* [16] *A har*: riddæræ ‖ riddæræ. [17] *Så A her*; *ellers*: til hæft. [18] *Rettet.* vapntæ, *A.* [19] fperenene bryfte vdi ftycker der aff kommer paa bordit oc, *C.* [20] huilckit folckit, *C.* [21] *A*; dennom fom viid oc find haffue, *C*; pie menti, *lat.* [22] *Indsat efter C*: fig; *mgl. i A.* [23] *Så må der vel læses.* tafueler foræ keyfærens

114 a kommæ til ath gonghæ oc hoppæ, ædæ || oc drikcæ oc
huggiff oc ſyungæ, oc teth tottæ mek væræ teth ſtørſtæ
vnder oner allæ andræ vndher[24]. Jek talædæ til een
aff te mæſtæræ oc jættæ hannum minæ gafuer oc
[ſadæ hannum[25] megit goth, om han villæ læræ mek
then konſt, huilken ſom falſk oc clogh wor, [oc han
jættæ mek, at han teth villæ giøræ, oc holth mek
lengæ vdi eeth hob[26]. Tok opp[a] teth ſiſthæ ta ſadæ
han mek[27] ney oc ſadæ, at han hadhæ lofuæt then
vdødæligæ gud, at han aldræ engin villæ kennæ ſin
konſt vdhen ſin egen ſøn then elſtæ, oc ther meth ta
114 b frelſædæ mek gud || omod myn velliæ, ath jek ikcæ
ſadan ting nemmæ ſkullæ. Jtem er ther gantze ſub-
tilth falk til allæ honnæ konſther; te æræ oc clogæ vdi
falſkheth ouer allæ tee, ſom jek [nogher tid[27] hafuer
kenth. Tee ſiæ oc, at tee allæ ſe meth tw øghen, oc at
te criſtnæ all eneſtæ ſe[22] meth eet øghæ, oc at allæ
[andræ menniſkæ[28] j verdhen æræ blindhæ, men te
lywæ oppa thøm ſelfuæ. forty ath te ſee all eneſtæ
meth eet øghæ tennæ verdhen oc all forgengælic tingh,
oc vy criſtnæ menniſkæ ſee meth tu øghen[29] thennæ
115 a forgengæligæ verdhen; nydæ || vy hennæ meth ſkellichet,

---

bordh giordæ effter pohens oc effter andræ fleræ fughlæ koglernæ, *A;* taffler, der erre giort aff guld, der vdi er effterlignelſzer giorde effter hanner, effter Paahens, oc effter andre fule, huilckee fule koglerne, *C. Lat. har:* ante imperatoris menſam eriguntur late tabule auree cum ſculptis ac ſi viuerent ymaginibus gallorum, pauonum, ac diuerſarum volucrum artificioſe, quas preſtigiator magus facit . . . [24] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [25] *A;* ſagde ieg att giffue hannom, *C.* [26] *A;* oc holt mig vdi it haab, oc loffue mig att ville dett giøre, *C.* [27] *Mgl. i C.* [28] Chriſtnne, *C.* [29] *Herefter har A:* meth teth enæ ſee vy, *hvilket mgl. i C og sikkert er uoprind. Svarende til* thennæ . . . hemmærighæ *(s. 134[2]) har lat. kun:* quia cum terrenis videmus

ta ſee vy oc[30] te*n* vforgengælic oc euigæ glædæ, ſo*m* gud off m*eth* ſek gifuit hafue*r* vdi he*mm*æ*ri*ghæ, oc mwæ j vidæ, at Naas, t*eth* eer diæfuælin, hafue*r* giort m*eth* tee hetni*n*gæ eet pact, ſaa at ha*n* vdh brødh allæ the*rr*is [høyr*æ* øghæ, ſom tee meth ſkullæ ſee andælich tingh, ſom then helly troo oppa ſtoer[31], och tee behuldæ t*eth* we*n*ſtr*æ* øghæ, ſo*m* er intil all forge*n*gælich ti*n*gh.

Aff teſſæ forn*efn*de ſtikcæ hafuer iek nw nok ſc*re*fuith ath thennæ tidh. Tha mwæ j nw wydæ, ‖ at 115 *b* noor forn*efn*de keyſær*æ* Gra*n*tka*n* vil ferd*iff* fra*n* eet aff ſinæ fir*æ* palatz oc til eet a*nn*e*t* eller oc udh aff eet rigæ oc til eet ann*et* for*æ* noghr*æ* ſinæ me*r*kæligæ ære*n*dhæ ſkildh, ta er hans folk al tiidh vdi fir*æ* hobæ, for*æ* och bagh oc vedh begghæ ſidher. Ten førſtæ hær er een dags ferdh for*æ* keyſæ*r*en, oc huor then hær hafue*r* liggit om natthen, the*r* ko*m*mer keyſæ*r*en ind om afften*n*e*n* ther neſt efft*er*, och then ſa*m*mæ hær, ſo*m* for*æ* keyſæ*r*en er, hafue*r* vdi[32] ſik halft*re*diæ[ſins tyuæ[33] cuma*n* verge*n*næ[34] falk, oc er [altid giort ‖ oc 116 *a* reth[35] omod keyſæ*r*en, huor han ko*m*mæ ſkall m*eth* allæ hans[36], ſa at te faa allæ the*rr*is biæringh, huot heller te liggæ til marke*n* eller j by, oc te*n* anne*n* hær oc then trediæ er ok ſa megit falk vdhy, ſom vdi then

---

(lat. B) ſpiritualia *et* ma*n*ſura. [30] *Herefter har A:* meth th*et* ann*et* øghæ; *mgl. i C og er sikkert uoprind., jfr. note 29.* [31] *AC;* oculos dexteros ſc*ilicet* ſp*irit*uales. *lat. AB;* oculos dextros ad vide*n*du*m* te*rr*ena et no*n* ſpiritualia, *lat. msc. Det følgende* och . . . ti*n*gh *(l. 8) mgl. i lat.* [32] *Efter C;* m*eth*, *A.* [33] *Tilföjet over linjen i A.* [34] *A* = vergende, *C. Lat. har blot*: viroru*m*. [35] *Så A;* alle ting giorde rette, *C. Lat. har*: Semperq*ue* preuiſum eſt vt inuenia*n*t neceſſaria. [36] *Herefter er vel glemt:* falk. [37] *Efter C:* fierde; trediæ, *A;* quartus, *lat.* [38] *C tilföj.*:

førſthæ. Ten enæ far oppa keyſæ*r*ens høyr*æ* ſidhæ [oc te*n* anne*n* oppa then we*n*ſtræ ſidæ[27], too ell*er* tre milæ fra*n* ha*nn*u*m*, och then fiærdæ[37] hær han følgher bagh effth*er* keyſæ*r*end, hoos eet armbørſtæ ſkud fra*n* ha*nnum*, oc th*e*n er megith ſtø*rr*æ end nogh*er* aff tee andre. Jte*m* er alt th*ett*æ for*nefn*de falk inſc*r*efuit til keyſæ*r*-
116 *b* ens tiæneſtæ, oc te mwæ ikcæ ‖ væ*r*æ end[57] ferr*æ*, me*n*[27] nar een bort far eller oc aff døer, ta inſc*r*ifueſſ een anne*n* mand vdi th*e*n ſtæd j geen, ſa at talith blifuer[38] fult. Oc nar keyſæ*r*en ſaa førde*ff*, ſom førr*æ* er rørt, ta ſidh*er* ha*n* udi eeth [herbæ*r*æ eller oc[27] kam*er*, ſo*m* bygdh er oppa een ſtoer wagn, ſterk ok koſtæligæ giorth, ŏch [th*et* huſſ, ha*n* j ſidh*er*[39], er giort aff eet[40] træ[41] aloes, ſom ud flidh*er* af P*ar*adiis oc ſødælighæ oc vel døn*er*. [Wognen er takth*er*[42] m*eth* ſc..ſth*er*[43] aff[44] guldh, koſtæligæ giort m*eth* dyræ ſtenæ; ha*n* hafu*er* fir*æ* [hyul; ha*nn*u*m* draghæ fir*æ*
117 *a* elefa*n*tes ‖ oc fir*æ*[27] huidæ hinkſtæ. Te ær*æ* koſtæligæ beetaktæ [m*eth* guld och ſølff oc ſilkæ[45], oc fir*æ* aff te øpperſtæ h*err*æ, ther j hans gard ær*æ*, te følgæ altid [hooſſ vogne*n*[46] oc wor*æ* oppa ha*nn*u*m*. Ther ma engin aff efft*er* her eller ſkar*æ* ko*mm*æ ha*nn*um nermeer end eet [armbørſtæ ſkud[47], [vde*n* ſtyndom[48] [plæyer keyſæ*r*-*e*n at byudæ[49] een eller too, huilkæ ſo*m* ha*n* wil, at

---

altid. [39] cella, *lat.* [40] *Indsat efter C*: itt; *mgl. i A.* [41] *C tilföj.*: ſom heder. [42] pa*r*ietes celle ope*r*ti (ſunt) in quibuſdam locis, *lat.* [43] *? A har*: ſc'ſth'r (' *bruges i A for* er, re, ir, ri). Sølff, *C;* laminis, *lat.* [44] oc, *C.* [45] ditiſſimis tegumentis, *lat. Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [46] hans Vogen, *C.* [47] *AC. Lat. ABC msc. har*: iactu*m* vt dixi ſagitte, *men i det foregående står ikke* ſagitte *men* baliſte. [48] *Så A, fejl for* v*n*der ſtyndom? vnndertiiden, *C;* aute*m* . . . interdum, *lat.* [49] *A;* tør keyſzerenn bede, *C;* dominus . . . . . iuhet, *lat.*

ſidhæ opp til hannum [oppa vognendh oc talæ meth hannwm[2']? foræ tidkortning ſkil. [Oc ofuen oppa taghit vdhi teth rwm, ſom keyſærend ſidher, er eeth || vinduæ, 117 b ſom likkeſſ oc opp ladiſſ maa; ther ſidher altid[50] [firæ eller fleræ[51] girfalkæ[52] oc andræ fughlæ, ſom oſtroneſſ[53] hethæ, om keyſæren ſowæ [nogræ fughlæ fluæ udi vædæreth, ſom æræ duer, hæyræ, geſſ eller andræ fughlæ[54], tha lader han geniſten too eller fleræ løſſ til thøm at gribæ thøm. Oc mwæ j vidæ, at keyſærens førſtæ ſøn oc hans tre drotningher te hafuæ oc ſa dant følgæ och forworingh vdi veyyen meth firæ ſkaræ, ſom keyſærend hafuer, een foræ, een bagh oc een ponnæ huer ſidhæ, ok[55] te æræ || megit færræ j tal 118 a end te, ſom keyſæren føllgæ[9]. Vnnerſtundom nar thee ikcæ ferdiſſ langh weyeſſ, ta er hans førſtæ[56] ſøn oc te tre drotningher [allæ udi een hær met ſa dan forwaringh oppa allæ ſidher, ſom foræ ſcrefuith ſtoer[57]. Jtem nar keyſæren ferdeſſ j giemmen kiøpſtædher eller lants by, tha hafuer huer mand, ſom ther boer, eld foræ ſin døør oc kaſter ther udi koſtæligæ yrther, ſom vel dønæ, oc ſtor ther ſelf hoos oppa ſinæ knæ, keyſæren til tiæneſthæ oc verdichedh. Jtem nar han fram farr for ·noghræ cloſter ellerr abbacier, ther ſom criſtnæ mwnkcæ æræ vdhy, || huilkæ hertug Otgerus 118 b [aff Danmark[58] ſtiktædæ, ta ud gongæ mwnkænæ meth

[50] In celle quoque culmine quod et aperiri valet et claudi aſtant in partica, *lat.* [51] *A;* træ eller fire, *C;* quatuor aut plures, *lat.* [52] gribfule, *C.* [53] *Efter C;* aſtroneſſ, *A;* oſtrones, *lat. A.* [54] *Lat. har:* in aere aquilam vulturem. ardeam vel collectorem. [55] *A; mgl. i C;* ſed, *lat.* [56] *A;* ſterſte, *C.* [57] ſub vna comitatuum diſtinctione, *lat.* *C har:* alle vdi met hannom vdi een ſkare, oc en foruaring paa . . . [58] *Indsat efter C:* aff danmarck; *mgl. i A; lat. har:* dux danorum. [59] Et quum neceſſe

p*r*oceſſ oc kors oc fanæ omod keyſær*en* oc m*eth* with vatn oc røgelſæ och ſyu*n*gæ: Ve*n*i *cre*ator ſp*iri*t*us*. Nar ha*n* ſeer thøm ko*m*mæ, ta kaller hand thøm til ſek oc tager ſin hielm aff omodh korſſ*eth* oc neyer theth m*eth* ſith bar*æ* hofuit, oc ta leſſ abbædhen ell*er* th*er*ris øfuærſtæ ou*er* keyſær*en* een bøøn oc giør kors ofu*er* ha*n*nu*m* och ſtenkch*er* wit vatn oppa ha*n*nu*m*. [Th*er* er oc ſed[59], at nar nogh*er* fre*m*mædæ ko*m*mer for*æ*[60] keyſær*en*, tha ſkal ha*n* offræ ha*n*nu*m* nogh*it*; thy offrer
119 *a* abbæd*en* ‖ ha*n*nu*m* udi eet ſølfkar nogh*er* frukt, æblæ ell*er* pæer [ell*er* anne*n* frukt[6], oc ey[61] meer en ny ſtikcæ, ty at t*eth* tal er thøm megit[27] tækcæleg*er**æ* en nogit a*n*nit tal, oc th*er* aff tagh*er* keyſær*en* eet ſtikcæ, oc [tee andræ[62] tagh*er* andrææ[8] h*er*ræ, ſo*m* th*er* hoos ha*nnu*m æræ, oc noor th*et* ſaa giort er, ta bør mwnkænæ raſkæligæ at bort gaa, oppa t*eth* ath te ikcæ vordæ neth*er* træddæ aff th*en* [bag hær[63], ſom [effter kommer[64]. Jte*m* then hielm, ſo*m* keyſær*en* hafu*er* oppa ſith hofuith, er megit koſtælich giord m*eth* guld
119 *b* och diama*n*t oc marga*r*itis oc andræ[65] dyr*æ* ‖ ſtenæ, ſa at een mektik koni*n*g udi vor*æ* land for mattæ ha*n*nu*m* ey at bethalæ. Jte*m* [ſaa ſom teſſæ for*nefn*de kloſter giør*æ* keyſær*en*d th*er*ris tiænæſtæ oc ydmicheth, ſa giør*æ* te oc[66] drotningernæ[67] oc ha*n*s elſtæ ſøn, huor ſom te fram ko*m*mæ[68].

---

eft, lat. [60] *A;* till, *C;* ante, *lat.* [61] *Indsat efter C; mgl. i A. Lat. har: et* hoc in numero nonario. [62] *Rettet.* teth andræ, *A;* dett andet, *C;* reliqua, *(n. pl.) lat.* [63] *Rettet.* bag herræ, *A;* bagherre, *C.* [64] *Efter C;* bagh ko*m*mæ, *A.* [65] mange, *C.* [66] ficut hec fiunt tra*n*ſeu*n*ti imp*er*atori fiu*n*t *et, lat.* therris tiænæſtæ oc ydmicheth *mgl. i C.* [67] *Efter C:* drotningernne; drotni*n*gin, *A;* imp*er*atricib*us*, *lat.* [68] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera.

Huor foræ keyfæ*r*e*n* heth*e*r Gra*n*tkan, oc aff th*e*n titulo, fom oppa ha*n*s inceghlæ ftor.

Ca*pitulu*m xxxvij[m].

Om edher tikches at hør*æ*[1], huor for*æ* keyfæ*r*e*n* hether Gra*n*tkan. Mek wor fakt th*e*n tid, jek vor udi th*et* helliæ land, at ha*n* er fa kallit aff Noe føn Kam, men[2] fidh*e*n jek kom udi hans egit landh Kathay, ta fech ‖ jek ret fe*n*nen at vidæ[3] fa, at efft*er* gutz byrd 120 *a* tufe*n*næ oc hu*n*drædhe aar ta vor th*e*n førftæ Tarta*ri*a, fom iek før*r**æ* rørdhæ her udi boge*n* udi *teth* femtæ capittil, megit fortrikch*ith* vnd*er*[4] trældom oc tiænøftæ aff te koni[n]ghæ, fom th*e*r om vor*æ* befide*n*dæ, oc nar gud ta[5] tektes, ta gaff ha*n* thøm then nadæ, at te mektiftæ he*r*ræ aff th*et* Tarta*ri*a ophøwædæ een aff thøm felfuæ oc gior*æ* ha*n*nu*m* til the*r*ris koni*n*g, fom hedh Guifka*n*[6]. Ha*n* hadæ tolff mannæligæ[7] fø*n*ner, oc m*eth* te tolff fønner oc met [megit annit[8] falk tha vadn ‖ ha*n* vnn*er* fek allæ te koni*n*gæ, fom om k*ri*ng 120 *b* ha*n*nu*m* befide*n*næ wor*æ*, huilkæ ha*n*s la*n*d[9] til foren j ma*n*gæ aar hadæ fortrikch*et* v*n*der the*r*ræ lidelfæ. Jte*m* obe*n*barædiff[10] oc engelind ha*n*nu*m* oppa een

Kap. 37. [1] *Lat. tilföj.*: dicam. [2] *Indsat efter C*; *mgl. i A;* fed, *lat.* [3] *Herefter er 6 spalte-linjer i lat. forbig.* [4] aff, *C.* [5] *Så A*; hannom, *C. Svarende til* oc nar . . . nadæ *har lat.*: Quando aute*m* deo placuit. [6] *A*; Guifkam, *C*; guis can, *lat. B*; Gius can, *lat. A. Herefter er tre spalte-linjer i lat. forbig.* [7] *Rettet.* me*n*nælige, *A. C har*: mectige Sønner oc megit mandelige; viriles, *lat.* [8] *Efter C*: megit andit; entæ annen, *A*; *lat. har*: cu*m* eis *et* populo fuo. [9] *Herefter tilföj. A*: hadæ. [10] *Efter C*: obenbaredis ; obe*n*barædæ, *A.* [11] *Så AC*

huydher hæfth fom een riddærœ udi fkinennæ vaben oc roddæ hannum ath [drawæ ouer eeth vatn, fom hether Alpia, oc frem at eet bierg, fom hether Belian[11] oc ofuer hafuit oc til eet rigæ, fom hedher Katay, oc til andrœ flerœ ryghæ oppæ then fidhæ. Han giordhæ oc
121 a faa ok foer ther ofuer och ‖ vadn vnner fek meth finæ fønners hielp mangæ aff te rigæ. Nota[12]. Effter thy at engælind obenbarœdæ fek hannum opp[a] een huidher hefth, [ta bad enghælind[13] hannum[14] udi haffnen, før end han ud foer, at han fkullæ bethæ til gud meth ny bøner, oc ther forœ ta elfkæ allæ hans effterkommærœ keyfærœ huidæ hæftæ; te hafuæ och [fynnerligæ godh velliæ[15] til teth tal, fom er ny. Jtem then tid fornefnde keyfæræ Guifkan vor gammell oc kennæ [dødhen ner wærœ[16] oppa alders vegnæ, ta kallædæ han forœ fik finæ tolf fønneer[17] oc bad thøm, [at
121 b the ‖ fkuldæ hordælighæ til fammen hollæ oc blifuæ, fa at engin fkuldæ fkillies fran huer annen, oc elfkæ hueer annen indbyrdis[18] oc hørœ oc lidhæ therris ælftæ brødher, ta hobædeff hannum veffæligæ til gud, at tee fkulæ hordæligæ[19] vnner thøm betwingæ oc vindæ alt thet ftorœ keyfærœ rigæ effter ty, fom ængælin hannum fagt hadæ, huilkith tee efflher therris faders dødh mannæligæ oc hordælighæ fulkommædæ [effter therris

tranfiret alpes illas per montem belian (balyon, *msc.*), *lat.* [12] *Rettet.* Nw, *A*; Nu att, *C*; *mgl. i lat. (jfr. kap. 27 note 1; kap. 32 note 3).* [13] *Så AC. Lat. har:* qui eciam . . . iuffit. *Den rette mening vilde fås ved at læse:* . . . hefth oc bad hannum . . . bøner, ther forœ. [14] *C tilföj.:* oc, *jfr. lat.* eciam. [15] *Efter C:* fynderlige god villie; fynnerlicth gudælichet, *A*; *lat. har:* habent pre ceteris in gratia. [16] dødzens till kommelfze, *C.* [17] *Herefter er 6 spalte-linjer i lat. forbig.* [18] fi per concordiam vos inuicem dilexeritis et iuueritis, *lat.* [19] *Mgl. i C*

faders radh[21]. Nota[22]. Effter ty at te hadæ huer therræ fith egith nafen, fom endis meth Kan tel eet tilnafen[23], ‖ ta hedh then elftæ føn Grantkan, tet er 122 a fa megit fom then ftoræ Kand[24], oc then keyfæræ, fom effter hannum kom, han hedh Othocokan[25], oc hans føn regnerædæ effter hannum, han hed[27] Gniokan[28], oc ten fierdæ [effter hannum[29] han hed Magokan[30]; han vor døpther oc criftnit [och bleff een godh criften[31]. Han fennæ fin brother, fom hedh Hallaon[32], meth ftor makt intil Arabiam oc Egipten at forderfuæ[33] oc forftøræ al Makomets tro oc low oc kommæ te rigæ oc land vnder criftnæ mæntz henneer. Oc før end then fornefnde Hallaon[34] teth fulkommit hadhæ, ta fek han thydhendæ, at hans broter ‖ vor dødh, keyfæren[35], 122 b ten fom hannum ud fennæ[29], oc ther met ta foer han heem j geen oc ful giordæ ikcæ fin reyfæ, fom hannum befalit vor. Oc ther neft ta wor en keyfæræ, fom heth Cobilakan[36]; han vor oc criftnit, oc han regnerætæ [j femten aar oc een ponnæ teth fextennæ[37];

og lat. [20] *A*; hanns, *C.* [21] *A*; effter hanns raad, *C*; *lat. har*: deo fibi profperante. [22] *Rettet.* Nu, *AC (jfr. note 12). Svarende til det følgende har lat.*: Et quia finguli cum proprijs nominibus habebant cognomen Can primogenitus pro differentia obtinuit nomen Grant Can. [23] *A har*: talnafen; tillnaffn, *C.* [24] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [25] *Så A*; Ottorokam, *C*; Ochoto Can, *lat. AB.* [27] *Indsat efter C*; *mgl. i A.* [28] *Så A* (ni *for* iu); Gmokam, *C*; Giuo Can, *lat. A*; guican, *lat. B*; Girican, *lat. msc.* [29] *Mgl. i lat.* [30] *A*; magekam, *C*; magocan, *lat. msc.*; Margo Can, *lat. A*; mangocan, *lat. B.* [31] *Indsat efter C*: och bleff enn god Chriftenn; *mgl. i A*; *et* permanfit chriftianus fidelis, *lat.* [32] *A* = *lat. AB*; halckam, *C.* [33] *Efter C*: forderffue; fordrifuæ, *A*; deftrui, *lat.* [34] *A*; halckan, *C*; *mgl. i lat.* [35] *Mgl. i C.* [36] *Rettet.* cobilækan, *A*; Cobilackam, *C*; Cobilacan, *lat.* [37] *Så A*; 16 Aar, *C*; vlij annis, *lat. B msc.*

ha*n* bigdæ then ftor*æ* ftad Jongh, fom er megit
ftøer*æ* end Rom, och th*er* er eet ftorth keyfær*es*
palatz, oc [te*n* ftadh holler nw allæ te keyfær*æ*[38] intil
thennæ dagh vdi hete*n*fkææ[39] low oc vontro. Jtem
123 *a* udi my*n* tid, ta iech th*er* wor, ta hed key‖fær*e*nd
Chiantkan[40], och hans førftæ føn hedh Kofneka*n*[41],
oc for udhen ha*n*nu*m* ta hadæ ha*n* andræ tolff fø*n*ner[24].
Hans førftæ huffruæ hu*n* hed Siroghkan[42]; hu*n* vor
P*r*efb*it*eri Joh*ann*is dotter aff India; ten anne*n* huffruæ
hu*n* hedh Wonrakka*n*[43], te*n* trediæ hedh Coract-
ka*n*[44].

Jek tror jkcæ, at nogh*er* mektigær*æ* h*err*æ eller
keyfær*æ* find*iff* vnder folen end keyfær*æ* K[a]*n*[45] oc
P*r*efb*it*eri Joh*ann*is a[ff] Indiæ, oc keyfær*æ* Ka[n]
fc*r*ifuer fa j finæ bre[ef]f: «Ka*n* then høxftæ [gutz
føn[46], [fo*m* høxftæ keyfær*æ* er ou*er* allæ te, oppa jordhen
ær*æ*[47]». Hans ftørftæ inceyglæ hafu*er* om k*r*ing vdi
123 *b* fik ‖ fc*r*efuit: «Gud j he*m*mælin oc Ka*n* [hans ftirkæ[48]
oppa jordin keyfær*e*ff inceghlæ ou*er* allæ me*n*nifkæ».

Fejlen i AC beror på, at xlij *er blevet læst som* xvj. [38] *Så AC. Lat. har*: Hinc vfq*ue* hodie o*mn*es fucceffores paganifmo fedantur. *Oversætteren har vel læst* hanc (ciuitatem) *i steden for* hinc. [39] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 note 17).* [40] *A = lat. A*; Grandkam, *C*; chiancan, *lat. msc.*; Echiantcan, *lat. B.* [41] *A*; Cofznekam, *C*; cofuecan, *lat. B*; Confuecan *lat. msc.*; Confuo can, *lat. A.* [42] *A*; Syrogkan, *C*; Seroch can, *lat. A*; ferochan, *lat. B*; Gorochan, *lat. msc.* [43] *A*; vonrackan, *C*; vonrach can, *lat. A*; vorouchan, *lat. B*; *mgl. i lat. msc.* [44] *Så A*; Charackam, *C*; Caranch Can, *lat. A*; cara*n*thcan, *lat. B*; *mgl. i lat. msc.* [45] *De indklamrede bogstaver i denne og de to næste linjer er bortfaldne i A ved at der er skåret huller i papiret.* [46] *Efter C*: guds Sønn; gudh, *A*; filius dei, *lat.* [47] *A*; fom keyfzere er offuer alle de keyfzere paa Jordenn er, *C*; omnium vniuerfam terra*m* colentiu*m* fummus imperator, *lat.* [48] *A*; hand ftyrer, *C.*

Wdi haus my*n*dr*æ* inceylæ ſto*n*ner ſa: [•Gutz ſtirkæ, allæ me*n*niſkes keyſær*æ*, incighlæ[49].

Jte*m* mwæ i vidæ, at [thi huerma*n* at[35] falkit er ter ty uer hetni*n*gæ, ta tro te tok pa then vdødæligæ gud oc almektigæ oc ſwer*i*æ oppa ha*n*nu*m* oc kallæ ha*n*nu*m* oppa th*er*ris mall Yrago[50], j*d eſt* deu*m* nature, th*et* er natu*r*ens gudh. Tok bedæ te til afgudæ, ſom giordæ ær*æ* aff guld, ſølff, ſtenæ oc trææ, af ſilkæ, aff lin*eth* oc aff vllith[51]. Gud almektiſt han we*n*næ fra*n* thøm || raſkæligæ teth mørk oc mwln, ſom th*er*ris 124 a vnn*er*ſtondilſæ oc ſa*m*uid m*eth* bu*n*dit oc forherdit er aff diæſuelſens makt, oc vdi rettæ veyæ, ſom te oc allæ andr*æ* m*eth* oſſ *cri*ſtnæ me*n*niſkæ vdi ko*m*mæ ſkullæ[52].

Aff thet righæ Katay[1] oc te Tartares ſedeer.

Capitulum xxxviij^m^.

Nota, at for*ne*ſ*n*de keyſær*e*s rigæ [er at ſkild[2] vdı tolff koni*n*gæ rigæ, ſo*m* for*ne*ſ*n*de Guiſkans[3] tolff ſø*n*ner melløm thøm ſkifth hadhæ, oc huer rigæ hafuer udi ſek ſex tuſe*n*næ ſtader for udhe*n* the by, ſom jkcæ æræ mwretæ, huilkæ ſom æræ vdhen tall, och || huert 124 b rigæ hafu*er* ſin ſinn*er*ligæ koni*n*g ouer ſek. Huer koni*n*g hafuer vnn*er* koni*n*g vdi tee øør[4], ſom vnn*er*

Lat. har: Can ſup*er* terram eius fortitudo omnium hominum imp*er*atoris ſigillum. [49] *A*; Gud ſtyrcke alle meniſkis Indzegle, *C*; Dei fortitudo omnium hominum imp*er*atoris ſigillum, *lat.* [50] *A*; Irago, *C*; yroga, *lat.* [51] *Den følgende slutning af kapitlet mgl. i lat.* [52] *Herefter har A et to gange gentaget for-kortet* et cetera.

Kap. 38. [1] *Rettet.* kætay, *A*; Chatai, *C*; Cathay, *lat.* [2] *Efter C*: er adſkildt; ær*æ* at ſkildæ, *A*; diſtinctum eſt, *lat.* [3] *A*; Guiſkams, *C*; Guiſcan, *lat. msc.*; Guis Can, *lat. A.* [4] *A;*

ha*nnu*m liggæ; ſo*m*mæ hafuæ halft*re*diæſinztyuæ
koni*n*ghæ oc ſo*m*mæ fler*æ* [oc ſo*m*mæ fære[5], huilkæ
allæ vnn*er*danikæ æræ Kan m*eth* lidelſæ oc tiæneſthæ,
oc th*et* mektiſtæ rigæ[6] oc beſtæ aff te tolff hether
Katay oc ligg*er* udi th*et* dybæ Afia. Tee æræ tree
Aſiæ: Førſth[7] then dybæ, ſom nw er nefnd; ten anne*n*
hether then ſtørr*æ* Aſiæ, oc hu*n* ligg*er* neſt c*ri*ſtnæ
125 *a* land; ten trediæ hedher then my*n*dræ Aſiæ; ‖ th*er* udi
liggher Ephefim[8], [ſom ſ*anc*tus Joh*anne*s aff ſc*ri*fuer[9];
th*er* aff er noogith til foren ſc*re*fuith. Ter[10] er oc til
foren ſc*re*fuit aff keyſær*e*ns ſtad, huorlu*n*d ha*n* holliſſ;
ta mwæ j vidæ nw[7] aff annit[11] falk udi [te ſtæder[12]
oc andræ ſtædh*er* ther udi landit udi Tarta*re*n, huor
lu*n*dh th*er*ræ regime*n*t er. Udi for*nefn*de righæ udi
Katay[13] ter er ou*er* madæ megin kiøpma*n*ſkaph aff
yrtir oc koſtælich g*er*ni*n*g, aff guld och ſilkæ, ſa at jek
villæ ſaktær*æ* faa th*er* een koſtæl[i]ch kiortil en een
ſkiortæ aff læ*ri*th [udi wor*æ* land[5], oc allæ tee, ſo*m*
125 *b* noogit formwæ, tee hafuæ ter koſtæ‖ligæ clæder, oc
bodhæ q*w*innæ oc me*n*d tee hafuæ widæ[14] clæder oc
ſtakcædæ nedh*er* til knæet oc obnæ wed bodæ ſidh*er*,
huilkæ tee th*er* til knappæ, naar thøm løſter; oc mend
oc q*w*innæ hafuæ lo*n*ghæ brøgh*er*, ſom te uel[15] m*eth*

land, *C*; infula*rum*, *lat.* [5] *Mgl. i lat.* [6] *Indsat efter C*: Rige; *mgl. i A.* [7] *Mgl. i C.* [8] *Så A (jfr. kap. 4, not. 25)*; Ephefzenn, *C.* [9] *AC*; *lat. har*: Ephefum beati Johannis eua*n*geliſte. [10] *Svarende til* Ter . . . er *(l. 14) har lat.*: Audiſtis ſtatum magnato*rum* *et* nobiliu*m* eſſe permagnificum *et* glorioſum. ſed ſciatis lo*n*ge ſecus e*ſſ*e apud *com*munes *et* priuatos homines tam in ciuitatib*us* q*uam* in forenſib*us* totius Tartarie. [11] *C tilföj.*: mere. [12] ſtadenn. *C.* [13] *Efter C*: Chattaj; tarta*ri*, *A.* *Lat. har*: In prouincia aute*m* cathay. [14] *Efter C*; viide; huidæ, *A*; latis, *lat.* [15] *A*; der, *C*; plene, *lat.* [16] *C tilföj.*:

ſkiwleſſ; tee bær*æ* och aldræ kober, ey krafuæ, ey hetter
Ma*n*d kan oc ey ke*n*næ[16] een ma*n* foræ een q*wi*nnæ
[oppa th*er*ris clædæ ſedh[7], før end hu*n* er gifth, oc
ſidh*en* bær hu*n* eet tegn paa ſith hofuit ſom een mantz
foeth, [ſo*m* før er rørth[17]. Oc een ma*n*d ma th*e*r
hafuæ ſa ma*n*gæ huſfruer, ſom ha*n* uell; ſo*m*mæ hafuæ
thyy ‖ ell*e*r tyuæ ell*e*r fleræ, oc te mwæ gifthes m*eth* 126 *a*
allæ q*wi*nnæ oc mør vnn*er* tagnæ modher ſøſter oc
dotter och ſader ſøſter. Oc ſom men[18] plæyæ at ridhæ
oc ferd*iff* j lande*n*[19] tel heſt oc til fodh, ſaa giør*æ* oc
allæ q*wi*nne*n*næ, j huort te ære*n*dæ hafuæ. Q*wi*nne*n*næ
giør*æ* oc [allæ hand werk[20] aff vldh oc lædh*e*r och aff
ſilkæ, oc te kiør*æ*[21] wognæ[22] oc k*er*rer och giør*æ*[7]
megit ann*ith* ſlikt, oc me*n*ne*n*ne te ſmedjæ jern, koober
och all anne*n* malm och giør*æ* alt th*et*, ſo*m* aff thrææ
oc ſtenæ gørs, och engin q*wi*nnæ eer ‖ ſa velbyrdich, 126 *b*
at hu*n* eller nogh*e*r a*n*ne*n* q*wi*nnæ ædh*e*r meer end een
tid om daghen. Jte*m* er thěr megit fææ, me*n* th*e*r er
engæ ſwin. Ter ædis lidet aff brød[23] vdhen t*eth*, ſo*m*
h*er*ræ*n*næ oc te rigæ ædhæ. Te ædæ oc [kiøth aff[7]
allæ ho*n*næ dyur, ſtor*æ* oc ſmaa, ſaa ſom er aff fææ,
faer, gedh*e*r, heſtæ, aſnæ, hu*n*dæ, kattæ, møſſ oc
røtth*e*r, oc ſubæ ſaadhit, oc te drikcæ oc melk aff allæ
honnæ dyur. H*er*rænæ oc te velbyrdigæ drikcæ choo
melk oc horſæ melk foræ th*er*ræ bæſtæ drik; the andr*æ*
drikcæ vaten ſadith ‖ m*eth* lidit honik. Teer er oc 127 *a*
entæ win. Tee fattigæ oc tet menigæ falk drikcæ

der. [17] *A*; oc er ſaa ſom før er om rørdt, *C*; vt d*ictu*m eſt ſupra, *lat.* [18] *A*; mand, C; viri, *lat.* [19] *A*; landett, C *og således måske oprind.*; *lat. har*: per patriam. [20] *A*; alle haande handuerck, C. [21] *A*; giere, C; mina*n*t, *lat.* [22] *Efter* C: vognne; wogn, *A*. [23] *A*; kiød, C; pane, *lat.* [24] *A*; giort, C; *con*texte,

meſtæ delin vaten. Te hus, ſom oppa landit bignæ æræ, te æræ allæ trindæ oc gerdhæ[24] om kringh meth ſma trææ, ſom wy giøræ her fuglæ burdh. Te hafuæ eet trinth gaff øfuerſth oppa taghit; ter far røgin uth, oc ter faa tee oc daghen ind. Te huſſ æræ inden til clæddæ meth filth, oc te æræ oc taktæ meth fillt, oc nar tee ſkullæ om ſkiftæ terræ[25] boligæ eller langveyeſſ
127 *b* faræ, ta ſettæ te te[26] hus oppa vognæ ‖ oc føræ thøm meth thøm[27]. Jtem huot[28] te giøræ ſkullæ, tet giøræ te efter thy [at, ſom mannen[29] eer ny[30], eller oc han aff voxer, oc menæ, ath ther effter ta ſkal teth gaa thøm j therris ærennæ. Te bedæ oc till ſoel oc manæ ok fallæ foræ thøm oppæ knæ. Jtem ridæ te ikcæ[31] met ſpordæ; huer man hafuer een ſwøbæ udhy ſin hand, ſom ridæ ſkal, ty at tee hollit ther for een[32] ſtoer ſyndh, om nogher mand ſloowæ ſin hæſth[31] met thømmen eller meth noget[33] annyt vdhen meth ſwøben.
128 *a* The hollæ mangæ ‖ ting foræ ſind, teth ſom entæ.er wert, ſom er at leggæ ſin kniff udi elden oc ſlaa eet been ſender meth eeth annit[33] oc ſpillæ melk eller annen drik oppa iordhen, oc teth er ſtørſt ſind at piſſæ udi eet huſſ, ther ſom ſalk udi boer[34]. Hoo ſom ther vordher ouer greben, han hafuer forbrudit ſit liff, oc allæ ſadannæ ſindher ſkal man ſcriftæ til then hetenſkæ preſt oc gifuæ ther foræ een ſwm penningæ, efter thy ſom ſinnen er ſtoer till. Worder

---

lat. [25] *Andet bogstav ligner i A mere* o *end* e. [26] *Indsat efter C:* de; *mgl. i A.* [27] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [28] *Svarende til* huot . . . voxer *har C:* huad de giere dett giere de effter Maanen ſom er ny eller denn voxer till. *Lat. har:* ad nouilunium quicquid eſt magni eſtimant *et* credunt inchoandum. [29] *A har:* at mannen ſom *med omsætningstegn foran* mannen *og* ſom. at *bör måske udgå.* [30] *Efter C;* nw, *A.* [31] *C tilföj.:* der. [32] *Mgl. i C.* [33] *C*

teth obenba*re*t, at ha*n* piſſer udi huſſith, tha ſkal
p*re*ſtin th[et] opp ‖ vidæ[35], før end th*er* ma nogh*er* 128 *b*
ma*n*d ind ko*m*mæ, oc then, ſo*m* ſinne*n* gør, ha*n* ſkal
[trøſuer eller fir*æ* ſi*n*nu*m*[36] gaa j gø*m*me*n* end eldh,
oc ter met renſes ha*n* aff then ſind. Jte*m* forbyudæ
te entæ falk at boo m*et* thø*m* th*er* udi rigit, [j huot
troo tee hafuæ[37], th*et* vær*æ* C*ri*ſtnæ, Jøder, S*ar*acener,
oc aff allæ ho*n*næ maal oc[38] logh; te viſæ engin borth.
The ſiæ oc, at th*er*ris low er ikcæ[39] godh, oc at te
ſkullæ end fonghæ een megit bæthr*æ* logh oc troo,
huilkin ſo*m* tøm nw er wyderlic[40]. Th*er* æræ oc
ma*n*gæ aff the ‖ mektigæ [oc velbyrdigæ[41] he*m*mæligæ 129 *a*
c*ri*ſtnæ oc døptæ, ſom ey torr*æ* wær*æ*[42] bekendæ vdi
keyſæ*re*ns palatz, ter ſom te dagligæ udi tiænæ. Jte*m*
naar[43] nagith f*re*mmædæ ſe*n*næ bud ko*m*mer til keyſæ*r*-
*e*nd aff [andræ land[44] eller rigæ m*et* breff ell*er*
æ*re*ndhæ [til keyſæ*re*n[32], ha*n*nu*m* ſtæd*iff* jkcæ ind at
ko*m*mæ for*æ* keyſæ*re*n, før end hand hafu*er* in tith
ell*er* tøſu*er* gongit giø*m*me*n* en eld vdi eet linet clædæ,
ter for*æ* at ha*n* entit ſkall hafuæ hoos ſek, ſom keyſæ*r*-
*e*n ka*n* ſkadæ vdi ha*n*s [ſyn, døn[45] eller føllæ, [eller
nogh*er* forgiftelſſæ[46]. Jte*m* [nar key‖ſære*n* ferd*iff*[47], 129 *b*
ta ær*æ* Tartaren allæ ſkitth*er*, oc huer th*er*ræ hafu*er*
thoo buer m*et* ma*n*gæ ſkud oc huer th*er*ræ eet la*n*kt

---

tilföj.: beenn. [34] *A;* er, *C. Lat. har:* que inhabitat*ur*. [35] *Så A* = opuie, *C. Lat. har:* oportebit reconſiliari dom*um* per ſacerdotem. [36] ſemel. bis aut ter, *lat.* [37] *Mgl. i lat.* [38] *A har:* oc oc. [39] *Indsat af udg.;* non, *lat. B msc.; et par spaltelinjer mgl. her i lat. A.* [40] *Rettet.* wyderlict, *A* = wuitterligt, *C.* [41] *Mgl. i C; lat. har kun:* de nobilib*us*. [42] *Så AC; fejl for* wær*eth?* [43] *Efter C;* nota at, *A;* dum, *lat.* [44] *A;* India land, *C; lat. har:* ab extra imperi*um*. [45] *Rettet.* ſyndøm, *A;* ſiun, luct, *C;* viſu. odoratu, *lat.* [46] *Mgl. i lat.* [47] in p*ro*cinctu expediti*on*is, *lat.* [48] *Mgl. i C. Lat. har:* ſeu ſpatas breues *et*

ſpyuth, oc te velbyrdigæ te ær*æ* allæ til heſt oc hafuæ
ſuerd uedh th*er*ræ ſidæ [eller een long kniff, ſo*m* huaſſ
er oppa ten enæ ſidæ[48]. Te hafuæ hielmæ oppa th*er*ris
hofuit, giordæ[49] aff ſoodit lædher; the æræ ikcæ høgræ,
en ſom hofuidit til ſier. Oc hoo ſom flyer ther ud aff
ſtridhen[50], ha*n*nu*m* forbyud*iff* geneſten rigit, oc nar
ha*n* find*is* ſiden[51] aff thøm ther, ta geller t*et* ha*n*s
130 *a* liiff; oc nar te vindæ een ſtadh eller eet ſloth, ‖ [ſom
te beſtollit hafuæ[49], ta ſlaa te thøm allæ j heel, ſo*m*
ther indæ æræ, oc nar een ma*n*d gifuer ſek fonghin,
ta ſkær*æ* te øernæ aff ha*n*nu*m* oc ſiwdæ thøm oc
ædæ thøm kollæ m*et* ædikcæ udi th*er*ræ gæſtæbud for*æ*
te*n* ſiſtæ reth. Jte*m* nar te Tarta*r*æ ladæ, ſo*m* te fly
vdi nogher ſtridh, ta er t*et* ſtoer far*æ* at følgæ efft*er*
thøm, forty at tee ſkyudæ m*eth* th*er*ræs hand buæ
klogligæ [til riggæ[52]; oc nar te rikchæ o*m*mod th*er*r*is*
fiendæ j ſtrid, ta dragæ te ſa teth til ſa*m*me*n*, at tee
130 *b* ſines ey at vær*æ* halfft ſa mangæ, ſo*m* te ær*æ*. ‖ Jte*m*
allæ Tarta*r*æ hafuæ ſmaa øghen oc lidhit ſkegh oc
tint. Thee trættæ eller ſlaas ſyeld*en* inbyrd*es*, ſiælden
find*iff* ter tyuæ, røfuær*æ*, ma*n*dræbær*æ* eller[53] hord
karlæ eller noger een, ſom then anden giør w reth. Nar
te[54] findis, ta geller t*et* th*er*ris liff; te mwæ ikcæ løſſes
for*æ* nogr*æ* pe*n*ni*n*gæ. Jte*m* nar noger aff thøm er
ſyug*er*, ta ſettæ te ſpyut hoos ha*n*nu*m* j iordhin, oc
nar t*et* lidher ath døden, ta...[55]. Nar te vydhæ, at
ha*n* er døder, ta før*æ* te ha*n*nu*m* oppa marke*n* oc
iordhæ ha*n*nu*m* ther oc ha*n*s ſpyut m*et* ha*n*nu*m*[56].

latas . . . [49] *Mgl. i C.* [50] *Rettet.* tridhen, *A.* [51] *Indsat efter C:* ſidenn; *mgl. i A; quando, lat.* [52] *A;* til lige, *C;* a tergo, *lat.* [53] *C tilföj.:* ſkalcke. [54] *A;* dett, *C;* talef criminatores, *lat.* [55] *Noget er glemt i AC, svarende til lat.:* nullus remanet apud ipſum. [56] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Aff keyſæ*re*ns begrafuælſæ, [nar han dør, 131 *a*
oc[1] huorlu*n*d te giør*æ* een anne*n* j ha*n*s ſtæd.

Capitulum xxxix[m].

Nar keyſær*æ* Gra*n*tka*n* er dødh, ta bæreſſ hans leg-
*e*mmæ geneſten aff faa hans tiænær*æ* udi een ind-
lucte*r* park[2] hoos hans palatz, the*r* ſom ha*n* iordiſſ
ſkall. Ta ſtødæ tee førſt grø*n*ſwere*n* aff iordin, oc ſa
[ſettæ tee[3] the*r* oppa eet paulwn, udi huilkit te ſettæ
keyſæ*re*nd oppa een [hen ſtoel[4], giord aff træ, oc
r*e*dhæ[5] for*æ* ha*n*nu*m* eet bord oc ſettæ for*æ* ha*n*nu*m*
ther oppa ma*n*gæ koſtæligæ rætthe*r* m*et* horſæ melk ‖
til at drikcæ. Te[6] ſettæ ter oc ind udi paulunit eet 131 *b*
hors met ſith føel oc een huith heſth oc leggæ oppa
ha*n*nu*m* megit guld och ſølfuæ[7]. Ther neſt grafuæ[8]
tee om k*ri*ng paulunit een ſtoer graff oc dyb, ſa at,
nar hu*n* er r*e*dæ, ta ſyngkerr[9] paulu[n]it nethe*r* m*et*
alt th*et*, ſo*m* the*r* indæ er, nedher udi then[10] graff, oc
ſa kaſtæ te jord oppa oc giøren ſleth j geen m*et* t*et*
ſa*m*mæ g*re*ſſ, ſom[11] til foren vor aff ſtøth, oppa th*et*
at ther ſkall raſkæligæ voxæ g*re*ſſ j geen, oc at ſtædh-
*e*n ‖ ſkal ikcæ ſineſſ. Oc effte*r* ty at tee aff the*rr*æ 132 *a*
wittichedh[12] ær*æ* forblindædæ[13], ta[14] menæ tee, at
ha*n* ko*mm*e*r* geneſte*n* til P*ar*adiis och ſkal the*r* nydæ

Kap. 39. [1] *Efter C:* naar hand deer, oc; oc nar han dør, *A.* [2] *Se indledn.* [3] *Efter C:* ſette de; ſædhæ, *A.* [4] *A;* hey ſtoell, *C;* folio regali, *lat.* [5] nedenn, *C.* [6] oc, *C.* [7] *C tilföj.:* oc. *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [8] begraffue, *C.* [9] *Kunde også læses:* ſyugkerr (ſyn[n]gkerr). [10] *Rettet.* ther, *A.* [11] *C tilföj.:* der. [12] *A* = vonuittighed, *C.* [13] *C tilföj.:* aff dieffuelenn. [14] *Svarende til* ta . . . hafuer *(s. 149[1]) har lat.:* putant in alio ſeculo (mu*n*do, *msc.*) homines (omnes, *A*) delec-

allæ honnæ verdens løſticheth til euighedh[15], ſom han
her til foren [haft hafuer[16], oc ſiæ, at han ſkal hafuæ
paulwnit met ſek til hærbæræ oc maad at ædæ ok
melk at drikcæ oc heſt at rydæ oppa ok guld och ſølff
at ſee oppa oc hors ath fødhiff[17] aff, ok[18] hannum
altidh melk gifuæ[19] ſkal. Nar han eer ſaa begrafuen,
ta maa engin talæ om hannum eller nefnæ hannum
132 b foræ ‖ hans huſfruer[20], børn eller venner, ty at thee
menæ, at thet giører hannum ſtorth hindher udi hans
roo oc glædæ, ſom han udi kommen er. Te tro oc[21],
at han er ta[22] en[23] megit mektigæræ herræ udi Paradiis, end han vor thil foren.

Jtem nar han er ſa begrafuen oc glømder, ſom
[foræ er rørth[24], tha kommæ til ſammen te ædleſtæ
oc te øpperſtæ aff te ſyw ſlekther aff rigit Katay oc
keſæ[25] thøm een keyſæræ. Ta talæ te førſt til then,
ſom keyſæræ wordæ ſkal oc neſt eer af keyſæræ ſlekt:
133 a «Wy vellæ oc bedæ, at tu ſkalt væræ ‖ vor herræ oc
keyſæræ». Han ſwarer thøm j geen ſa: «Wilæ j hafuæ
mek til een herræ ouer edher, tha vidæ j, at edher
bør at hollæ mek[26] lidelſæ [udy mith liff intil min
dødh[27]». Ta ſuaræ te [j geen[28] oc ſiæ, at[29] «vy vellæ
giøræ [al tet[30], ſom tu oſſ byudher». Ta taler han til
thøm oc ſier ſaa: «Effter thennæ ſtund ſkal mith ordh

tationibus frui terrenis. [15] euig tiid, *C.* [16] *Efter C:* haffuer hafft; giort hadhæ, *A.* [17] *Efter C:* fødis; fødhæ, *A.* *Svarende til* oc hors . . . ſkal *(l. 6) har lat.:* ſed et equa ei ſemper lac preſtabit. [18] *A (jfr. s. 5[1]);* att, *C.* [19] giffuis, *C.* [20] *A;* huſtru, *C;* vxoribus, *lat.* [21] da, *C.* [22] *Mgl. i C.* [23] *Indsat efter C; mgl. i A.* [24] *A;* for ſkreffuit ſtaar, *C; mgl. i lat.* [25] *Først skrevet* keyſæ *(idet afskriveren har set på det følgende* keyſæræ*); y er overstreget.* keſæ . . . keyſæræ *mgl. i lat.* [26] mitt, *C.* [27] tam ad mortem quam ad vitam, *lat.* [28] hannom, *C.* [29] *Mgl. i C.* [30] *I A skrevet som ét ord* (alt3).

waræ huaſt ſom eet ſwerdh., oc ther neſt ſetter han ſek ſelff nether oppa guluit oppa een ſort filt hart[31] nædhen keyſærens høxſtæ[32] ſædhæ, oc ta tagæ te hannum ok opløftæ hannum meth filthen oppa keyſærens ſtoel oc ther neſt ‖ ta chronæ te hannum met keyſær- 133 b ens kronæ, oc ſiden ſennæ herræ oc førſtæ[33], ſtædher oc by hannum therris[34] gafuer, alt rigit ouer, [te ſom[35] ſiælſynæ oc megit koſtæligæ [æræ, oc[36] heſtæ, koſtæligæ kar, klæder, elephantes, guld, ſølff oc dyræ ſtenæ, huilkæ gafuer ſa koſtæligæ æræ, at thøm engin regnæ kan vedh nogher ſwm penninghæ, [guld eller ſølff[37].

Aff mangæ koningæ ryghæ, ſom[1] keyſæren aff Tartaren vnnerdanikæ æræ.

Capitulum xl[m].

Iæc acter nw met faa ord [at beſcrifwæ noghræ øør aff te ſtoræ koningæ righæ[2], ſom [vnner keyſæren æræ, oc førſt aff tee, ſom[3] ‖ [æræ til tet rigæ Kathay, 134 a ſom øſter ud liggæ[4] in til criſtindoms ændæ[6], ſom er Ritzen oc Pritzen. [Øſter ud fran tet fornefnde righæ Katay....oc oppa then veſtræ ſidæ liggher thet rigæ

[31] hat, *C.* [32] *Rettet.* hoxſtæ, *A.* [33] *C tilföj.:* aff. [34] *A;* herre, *C. Lat. har alene:* munera. [35] faa, *C.* [36] *Mgl. i C.* [37] *Mgl. i C. Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 40. [1] *Skrevet to gange i A.* [2] *AC;* curſum deſcribere aliquarum magnarum regionum et inſularum, *lat. Har det oprind. været:* at ſcrifwæ aff noghræ øør oc aff . . .? *Jfr. det følgende* aff. [3] *Indsat efter C:* vnder keyſzerenn erre, oc førſt aff de ſom; *mgl. i A;* imperij tartarie. Et primo illas que, *lat.* [4] deſcendunt a prouincia cathay per ſeptentrionalem plagam, *lat.* [6] fines, *lat.* [7] *Så AC. Lat. har:* Ergo prouincia cathay deſcendens a ſui oriente a regno tharſis iungitur ab

Turkweſten[7], oc ther æræ mangæ godæ ſtædher; then bæſtæ hether Octopar[8]. Oc tet ſammæ rigæ Turkueſten[9] hauer oppa ſin veſtræ[10] ſidæ thet rigæ Perſen oc oppa ſin ſindræ[11] ſidhæ tet rigæ Toraſme[12], ſom er megit rwmt ok hafuer oppa ſin [øſtræ ſidhæ[13] een ødhken, meer end hu[n]drædæ dags ferdh lang[14]. Teth
134 b er oc megit ‖ rikt aff allæ honnæ gotz, oc then bæſtæ ſtad, ſom ther er, han hether och Thoraſme[15] [effter righith eller rigit effter ſtadin[16]. Weſter ud fran tet rigæ, [hendher voræ land, ligger tet rigæ[17], ſom hether Chomanorum[18]; tet er oc[19] eet ſtort rigæ oc breet. Ther boo faa ſtædæ falk, forty at ter er ſommææ[20] ſtædæ for megin kullæ oc ſommæ ſtædæ for meghin hedhæ, oc [ther ſom falk boer, er ſtundom[21] faa mangæ[22] flwer, [ath falkit lider aff thøm ſtoer nødh[23]. Oc[24] aff tet ſammæ rigæ Coman vor fordom megit falk

occidente regno turqueſten. *Efter* Katay *synes noget at være forbig.; veſtræ er rettet af udgiv.; AC har* venſtræ. [8] *Efter C = lat.;* octo par, *A.* [9] Turkueſten . . . rigæ *(l. 3) mgl. i C.* [10] *Rettet af udgiv.;* venſtræ, *A;* occidentem, *lat.* [11] *Så AC;* ad ſeptentrionem, *lat.* [12] *A;* Toraſſme, *C;* coraſmo, *lat. A;* Coraſme, *lat. msc.;* Coraſine, *lat. B.* [13] *Efter C:* øſtre ſide; venſtræ ſidhæ ſom øſter eer, *A;* verſus orientem ſui, *lat.* [14] *Efter C;* lankt, *A.* [15] *A;* Toffraſſme, *C;* coraſme, *lat. A msc.;* Coraſine, *lat. B.* [16] *Mgl. i lat.* [17] *Mgl. i C.* [18] *A;* Camenorum, *C;* comanorum, *lat.* [19] *Mgl. i C;* ſimiliter, *lat.* [20] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [21] *A;* . . . er ſomme ſteder, *C;* in nonnullis quam ſepe, *lat.* [22] *Efter C:* mange; meghen, *A.* [23] *Mgl. i lat.* [24] *Svarende til* Oc . . . Melechmandabron *(s. 152[5]) i A har C:* oc folck aff dett ſamme Rige komme Ind j Ægypthenn oc erre der nu ſaa mange och mectige bleffne att de haffue fortryckt dennom ſom aff begynndelſzenn der erre indfødde, Enddog de vorre ſielff i fordom tiid forderffuit, huilcke der oc nu haffue indſett denn Soldann ſom der nu er (Melechmandabron). *Lat. har:* de iſtis comanis venit olim fugata quedam pluralitas vſque in terram egipti que ibidem

for‖dreuit[25],. fom inkommæ udi Egipten oc æræ ther 135 a nw fa mangæ oc mektigææ[20] vordnæ, at te hafuæ fortrikcæt te aff beginnelfen inføddæ æræ; te hafuææ[20] oc infæth then[26] foldhan, fom ther nw er, Melechmandabron. Jtem giømmen tet fammæ rigæ Comanorum[27] løber een ftoer flodh, fom hether Echil[28]; hun fryff om vintæren gantzæ hordh; oc udi then øfræ[29] deel [aff tet[30] fammæ righæ melløm [thu haff[32] er eet bierghæ megit ftorth oc høgth, fom hether Cotas[33]. Jtem [nota, at[34] ud aff woræ land kan[34] engin ftor hær faræ in udi India theth øfræ[35] udhen at tree veyyæ alt eneftæ: Een ‖ vey fram at tettæ[36] fornefnde 135 b biergh, toch ikcæ vdhen om vintærend, ter yffend ber, oc then[37] vey hether Lodokont[38]; ten annen vey fræm at Turqueften och at Perfen[39], [tok er ther thoo ødken[40] ma[n]gæ dags ferdh, fa at engin kan ther fræm kommæ, udhen hand fører met fek, huot han behøfuer. [Ten trediæ vey er frammerft j giømmen thet rigæ Comanorum til fkips intil eet rigæ, hether Abcats[41]. Then øperftæ ftad [udi thet rigæ, j Choman

nunc fuccreta ita inualuit vt fuppreffis indigenis videantur regnare. nam et de feipfis conftituerunt hunc qui modo eft foldanum melechmandabron. [25] *Rettet.* forderuit, *A;* forderffuit, *C;* fugata, *lat.* [26] *Efter C:* denn; therræ, *A;* hunc, *lat.* [27] *Efter C = lat.;* camanorum, *A.* [28] *AC = lat. B msc.;* Echilis, *lat. A.* [29] *Rettet.* øftræ, *AC;* fuperiori, *lat.* [30] i, *C.* [32] duo freta Cafpie et occeani, *lat.* [33] *A (mulig* Cotab); Chotas, *C;* Cochas, *lat. A;* Cocham, *lat. msc.* [34] *Mgl. i C.* [35] *Rettet.* øftræ, *AC;* fuperiorem, *lat.* [36] tettæ . . . fræm at *(l. 15) mgl. i C.* [37] *Rettet.* ther, *A.* [38] *A;* lodekonc, *lat. B;* Loderkent, *lat. A msc.* [39] *A;* Prydfzenn, *C;* perfiam, *lat.* [40] *Så AC. Lat. har blot:* tamen ibi funt deferta. *Oprind. vel:* er ther thoo (= tamen) ødken. [41] Tercius ad primos fines regni Comanorum. tranffretando tamen mare in regnum Abcham *(A msc.;* abchaȝ, *B) lat.* [42] *Så A;* vdi det rige coman land, *C;* Coma-

land ligger[42], han hether Sarak[43]. Jtem fran for-
nefnde rigæ oc henner woræ land ligger eet rigæ, ſom
136 a kalleſſ Chalthon[44]; tet er tet yderſtæ ‖ udi hetenſkabit
oc rekcher intel Ritzen oc Pritzen[45]. Jtem [nota, at[46]
Perſen eræ tu [koningæ rigæ[47]: Eet er tet høghæ
Perſen[48], huilkit ſom løber nedher [fram ath[49] thet
rigæ Turqueſten[50], oc oppa then veſtræ[51] ſidæ liggher
then flodh, ſom Phiſon hether. Ther udi æræ mangæ
nafnkundigæ ſtædher; te too øpperſtæ hether: [en
Ductura[52], then annen Seonerganth[53], [oc ſommæ kal-
lin Sonargant[54]. Jtem tet andræ[55] rygæ[56] liggher
udi tet[57] nedræ Perſen; tet hafuer oppaa ſin veſtræ
ſidhæ thet righæ, ſom kalliſſ Media, oc thet myndræ
136 b Armenia [liggher oppaa ‖ then ſidæ[58]; oc udi thet
Perſiæ æræ tre mektigæ ſtædher: Neſſæbar[59], Saphaon[60]
ok Sormaſania[61]. Jtem udi then ſtørræ Armenia[62]
voræ fordom try[63] righæ, och te æræ nw vnner keyſær-
en aff Perſen, oc oppa then veſtræ[64] ſidhæ hafuæ te

norum, *lat.* [43] Sarach, *lat.* [44] *A;* kalchon , *C;* Laycon, *lat. A msc.;* laicon, *lat. B.* [45] *Herefter er 17 spalte-linjer i lat. forbig.* [46] *Mgl. i C.* [47] regiones, *lat.* [48] *AC;* perſia, *lat. msc.;* parſye, *lat. B;* pruſcie, *lat. A.* [49] *Så AC;* a, *lat. Det rigtige vilde være* fran *og således vel oprind.* [50] *A = lat.;* curqueſten, *C.* [51] *Efter C:* veſtre; venſtræ, *A;* occidentem, *lat.* [52] *I A skrevet som ét ord* (enductura); enn diutura, *C;* Doctura, *lat.* [53] *A* = Seonergant, *C = lat. A;* Seonargant, *lat. B.* [54] *Mgl. i C;* quam aliqui appellant Sormagant *(A msc.;* Sarmagant, *B) lat. Mon oprind.:* oc ſommæ kallæ S.? [55] *Så A;* andet, *C.* [56] *Lat. har:* altera regio baſſe perſie. [57] *C tilföj.:* veſtre. [58] *Mgl. i lat. B msc. (i lat. A er her noget forbig.).* [59] *A;* Meſobar, *C;* Neſſabor, *lat. A;* Nelſabor, *lat. msc.;* aeſſabor, *lat. B.* [60] *Efter C;* ſephaon, *A;* Saphaon, *lat.* [61] *A;* Stormaſania, *C;* Sormaſanie, *lat. A;* Sormaſiaue, *lat. msc.;* Sarma ſaule, *lat. B.* [62] *Mgl. i C.* [63] *AC;* quatuor, *lat.* [64] *A;* vennſtre, *C;* occidentem, *lat.* [65] *A;* yperſte, *C;* famoſior, *lat.*

Turken. Ten ſtørræ Armenia hafuer mangæ godæ
ſtædher; ten ofuerſtæ[65] han hether Tauriza. Jtem
tet fornefnde righæ, ſom kalles Media, thet er vnner
keyſæren aff Perſen; tet er ſmalth oc vel lankt. Oppa
ſin veſtræ[64] ſidhæ løber thet intil Caldeam, oc udi tet
ſammæ righæ Media æræ tho godæ ſtædher: een heter ‖
Seras, ten annen hether Keremen; oc ther løber eet 137 a
annit rigæ oppa, ſom hether Gyorgya, oc thet er nw
atſkild udi tu rigæ, forty then øfræ[66] deel, ſom liggher
intil Media, han beholt thet nafn Gyorgya, oc thet
annit rigæ hether nw Abcas[67], oc tet er then nædræ
deel. Bodæ te tu rigæ oc therræ koningæ hafuæ then
helly troo oc æræ døpthæ, oc folkit udi te rigæ æræ
megit gudhæligæ; te tagæ ath minſtæ een tid [huer
vgæ[68] vor herris legemmæ, ſom conſecreret er effther
then gretzkiæ ſedh. Och ‖ thet rigæ Georgia eer vnner 137 b
keyſæren Grantkan[69], men thet annit rigæ Abchas[70]
kundæ keyſæren[71] Grantkan eller keyſæren[72] aff Per-
ſen aldræ windæ vnner nogher th[er]ris lydelſæ, ty at
[tet er megit ſterkt[73] aff vadn, ſtenæ oc clepper oc
met annen god forwaringh omod therræ fiendæ. Ok
udi tet ſammæ rigæ ma mand ſe eet ſtort gutz vndher;
thet er een ſtæd[74], ſom hether Hamſon, ſom firæ dags
ferd er om kringh. Ouer hannum[75] er altid eet tyukt
mørk, och enghin thorff gaa ther neer[76] eller ind.
The ſom ‖ aff dyurffuæ hafuæ gonghit ter ind, te 138 a

[66] *Rettet.* eſtræ, *AC;* ſuperior, *lat.* [67] *A;* Abcats, *C;* abchas, *lat. msc.;* abchaʒ, *lat. B;* abcham, *lat. A.* [68] *A;* om aarit, *C;* in hebdomada, *lat.* [69] *A tilföj.:* aff Perſen, *der mgl. i C og lat. og er uoprind.* [70] *A;* Abcats, *C;* abchas, *lat. msc.;* abchaʒ, *lat. AB.* [71] *A tilföj.:* aff, *der mgl. i C. Lat. har:* . . . nunquam ab ipſo imperatore Tartarie neque perſarum domino ſubdi potuit. *Oprind. måske:* keyſæren aff Tartaren eller aff Perſen. [72] *Indsat efter C:* keyſzerenn; *mgl. i A.* [73] de erre megit ſtercke, *C.* [74] *A;* Stad, *C;* locus, *lat.* [75] haffuit, *C.* [76] *Så C*

kommæ aldræ til ſinæ[77] meer, oc ſiæ te, ſom ther hoos boo, at thee hafuæ hørth ther[78] falk talæ oc roobæ, heſtæ gnæggæ, foer bræghæ, høns galæ, oc ther aff oc aff andræ tegn menæ tee veſt, at ther boer falk, oc then flodh, ſom ther j giømmen gar, gifuer oc veſſæ teghn, at ther boer falk. Tok vedh man ikcæ, om[79] then ſtæd eller rwm er all ſammen mørk inden til, ſom han udhen ſines, oc te menæ, ath ther er liuſſ[80] for inden mørkit. [Aldræ er oc[81] nogher udkommen[82]
138 b aff te, ſom ind kommæ, eller aff thee, ‖ ſom indæ plæyæ ath væræ, aff huilkæ man mattæ fongæ at vidæ ſennen ther om. Ther ſigs, at gud giordæ fordom[83] tet mørk for eet ſtort jertegin: Ten tid Sapor, ſom[84] keyſæræ vor j Perſen, ford ther frem met ſtor makt at fordrifuæ oc forderfuæ allæ Criſtnæ, [ta voræ ther naghræ Criſtnæ[85], ſom flydæ for hannum oc voræ ſaa trenktæ aff hannum, at te engæ lundæ trøſtæ at vndkommæ. Te fullæ allæ oppa therræ knæ oc badæ Iheſum Chriſtum, ſom therræ gud oc therræ frelſſæræ[86] wor, om hielp oc thilfluct, at te vndkommæ mattæ. Gud, ſom
139 a allæ Criſtnæ ‖ ſom han[87] bedæ aff eet rent[88] hiertæ, altid gernæ høræ uell, han fulgiordæ ter te ord, ſom Yſayas propheta ſadhæ: »See, at[89] mørk[90] ſkal betækcæ

og vel også A, skönt trækkene her mere ligner mer. [77] ſinde, C. Lat. har: non ſunt viſi reuerti. [78] Indsat efter C: der; mgl. i A; ſub illis tenebriſ, lat. [79] Svarende til om ... mørkit (l. 9) har lat.: vtrum tenebre per totum ipſum territorium ſint eiuſdem denſitatis. an forte ſint ſolum in circuitu per aliquod ſpacium. et intrinſecuſ plus luminoſum. [80] Rettet. huſſ, A; huſze, C; plus luminoſum, lat. [81] Rettet. æller oc, A; aldrig vor, C. Aldræ ... ther om (l. 12) mgl. i lat. [82] A har udkommon med streg gennem sidste o. [83] Indsat efter C; mgl. i A; olim, lat. [84] C tilföj.: da. [85] Mgl. i C. [86] A; ſkabere, C; auxiliatorem, lat. [87] Så A men vel fejl for hannum. [88] A; rett, C; puro, lat. [89] Mgl. i C. [90] Se indledn. [91] muld, C.

jordin, oc muln[91] ſkal betækcæ falkit, ok beuiſtæ[92] ther *met* jordzens mørk[90], ſom-han drog ou*er* ſinæ we*n*ner[93], th*et* eui*n*nælighæ[94] heluit*iff* mørk[90], ſom te faa ſkullæ, ſom Ih*e*ſu *Chriſti* nafe*n*s we*n*ner[95] æræ. Ha*n* beuiſtæ oc m*et* th*et* ſa*m*mæ mørk[96], [ſom han[97] hær udi verdhen giø*m*dæ[98] ſynæ ve*n*ner[99], t*et* euy*n*næligæ liff oc lyus, ſo*m* ha*n* ſinæ tro[89] ve*n*ner giømd hafu*er* udi he*m*mæ*rigis* glædæ. — Jte*m* t*et* for*ne*ſ*n*de righæ Abchas[100] t*et* løber in til Turke*n* oppa then veſtræ[101] ſidhæ, huilkit rigæ er megit lankt ‖ oc bret 139 *b* oc hafu*er* ma*n*gæ land vnn*er* ſek, ſo*m* er: Sychonia[102], Capadocia, Saura[103], Brycha[104], Cheſicon[105], Bachon[106] oc Gimioch[107]. Allæ theſſæ la*n*d aff[108] Turke*n*, Su*ria* och Arabia te æræ vndher keyſæ*re*n aff Babilonia, ſo*m* er[109] ſoldane*n*, oc æræ vdi allæ teſſæ land ſto*ræ* ſtædh*er*[110] oc ma*n*gæ. Jte*m* [no*ta*, at[111] intil t*et*tæ rigæ Turke*n* hoos een ſtad, ſom bether Sathaſa[112], løber te*n* øfr*æ*[113] deel aff keyſæ*ræ* rigit Conſta*n*tinopol*is* fra*m*

---

[92] *Efter C:* beuiſte; beuiſæ, *A.* [93] *A* (= wue*n*ner); venner, *C.* [94] *A har* euinghæ, *der sikkert er fejl for* euinnælighæ (*jfr. l. 6*) = Euindelige, *C; næppe fejl for* euighæ. [95] *A* = wuenner, *C.* [96] *Så AC; fejl for* liff = vitam, *lat.* [97] *Indsat efter C:* ſom hand; *mgl. i A.* [98] *A;* giorde, *C;* co*n*feruauit, *lat.* [99] *A;* wue*n*ner, *C;* ſibi fidelib*us*, *lat.* [100] *A;* abcats, *C;* abchas, *lat. msc.;* abcham, *lat. A;* abchaȝ, *lat. B.* [101] *Efter C:* veſtre; venſt*ræ*, *A;* occidente*m*, *lat.* [102] *A;* Sycania, *C;* Syconie, *lat. A;* Sico*n*ie, *lat. msc.;* yconie, *lat. B.* [103] *AC;* Saure, *lat. AB;* ſaurie, *lat. msc.* [104] *A;* Bricha, *C;* brike, *lat. B msc.;* Bayke, *lat. A.* [105] *Efter C:* Cheſzicon; theſichon, *A;* keſito*n*, *lat. A;* beſicon, *lat. B;* byſecon, *lat. msc.* [106] *AC;* pacon, *lat. msc.;* patan, *lat. B;* Pathan, *lat. A.* [107] *A;* Gymioch, *C;* Genioch, *lat. A msc.;* gennoch, *lat. B.* [108] *Efter C;* oc, *A; lat. har:* Hij omnes Thurci. [109] *Efter C;* æræ, *A.* [110] *C tilföj.:* lange. [111] ad, *C.* [112] *A;* Satthaſza, *C;* Sathaſa, *lat. A;* ſachaſa, *lat. msc.;* Cathaſa, *lat. B.* [113] *A;* øſtre, *C;*

ath th*et* g*r*etzſkiæ haff, oc oppa then nø*rræ* ſidæ [fra*m*
ath Turke*n*[114] løber t*et* righæ Suria, oc eet aff tee
land, ſo*m* ligg*er* vnn*er* Suria, er Terra[115] p*ro*miſſio*n*is,
140 *a* [t*et* eer ‖ t*et* helli land, ſo*m* gudh *cri*ſtnæ me*n*niſkæ
gifuit hafu*er*[114], aff huilkit thil foren ſagt er[116]. Jte*m*
find*iff* ma*n*gæ andr*æ* land, rigæ[117] oc øør, ſom th*er*ræ
koni*n*gæ hafuæ, oc ma*n*gæ ho*n*næ falk udi, ſa at aſt
tøm allæ vor*æ* lankt at ſc*ri*fuæ[118]. Jte*m*[119] løb*er* t*et* rygæ
Meſopotamia oc th*en* ſtø*rræ* deel aff Armenia ſyndh*er*
ind oppa Caldæam[120], oc th*er* oppa løber ok Ethiopia,
Mau*ri*tania, Libia[121] baſſa[122] och Nubia[123]. Jte*m*
no*ta*. Vnn*er*tagit keyſæ*ræ* rigit aff P*er*ſen oc vnn*er*-
tagit ſoldane*ns* la*n*d oc rigæ ta ær*æ* ner[124] allæ rigæ
140 *b* oc øør oc la*n*d veſter[125] oc ſindh*er* ud ‖ fra*n* Katay
oc[126] intil *cri*ſtendo*m*men vndæ[127] keyſæræ Gra*n*tkans
h*er*ræ dømæ oc lydelſæ. Jte*m* [nota, at[128] kiøpme*n*
eller[129] chræmæ*ræ*, ſo*m* ud far*æ* aff Venedia[130] ell*er*
Room oc vær*æ* vellæ udi Katay, te ſkullæ vær*æ*
ellefuæ ell*er* tolff manædæ pa reyſe*n*, før eend te tidh
ko*m*mæ. Jte*m* nw uel iek ſc*ri*fuæ aff noghr*æ* la*n*d,
ſom tell Tarta*r*en liggæ. Øſter[131] ud fra*n* Katay ther
er eet rigæ, heth*er* Cadilla, rwmt megit[128] oc ſkønt.
Th*er* vox*er* een ho*n*næ frukt, ſo*m*[132] ſtour er, oc udi

ſuperior, *lat.* [114] *Mgl. i lat.* [115] *Efter C;* th*e*rræ, *A.* [116] *C tilföj.:* her i bogenn. [117] *Indsat efter C:* Riger; *mgl. i A;* patrie, *lat.* [118] *A tilföj.:* aff, *der sikkert bör udgå.* [119] *Svarende til* Jte*m* . . . Ethiopia *(l. 10) har lat.:* Quoniam ad ſupradictam chaldeam iungit*ur* meſopotamia *et* minor armenia. *et* velut ad auſtrum eius ethiopia. [120] *Efter C;* kaldeon, *A.* [121] Libia . . . Vnn*er*tagit, *mgl. i C.* [122] alta *et* baſſa, *lat.* [123] *Rettet.* ymbia, *A (nu læst som* im *og derpå skrevet* ym); nubia, *lat.* [124] *Indsat efter C:* neer; *mgl. i A;* fere, *lat.* [125] *AC;* p*er* aquilone*m*, *lat.* [126] *Indsat efter C; mgl. i A.* [127] *Så A.* [128] *Mgl. i C.* [129] oc, *C.* [130] *Efter C:* Fenedia; v*er*dia, *A;* venecia, *lat.* [131] *A;* veſter, *C;* orientem, *lat.* [132] *C*

then fruct [fødiff lefuendis fma dyur met kiød oc blödh || vden haar eller wl[133]; thøm ædæ tee ther met 141 a fructen [alt fammen[134]. Ter voxer manghæ honnæ vnnerlich fruct, fom aldræ er fed udi voræ land. Ter voxer oc fynnerlicth wyn, fom bær wtroligæ ftoræ clafæ, at een førd mand fkullæ ey bæræ een oppa eet fpyut. Oc tæden fynder ud noger dags førd ta kommer mand jntil the[128] [føiftæ fteenbiergæ aff Cafpan[135], huilkæ fteen biergæ ftrekcæs neter tel Amafoniam vefter ud, aff huilkit Amafonia til foren er fcrefuit, oc udi te[136] bierghæ boo mangæ lødher innæluctæ aff te thy[137] flekter, fom[138] thædhen jkcæ ud kommæ[139] kundæ uden fiælden, || at nogher kommer thæthen, oc 141 b hoo thædæn fkal, han fkal frem at Amafoniam, oc drotningen ftæder thøm jkcæ frem at kommæ. Jtem fran fornefnde rigæ Cadilla øfter udh kommer mand til thet rigæ Bakaria. Ther boer megit onth falk och giwmt, oc[140] er ikcæ raad ath faræ ther j giømmen, forty tee j hiel flaa vey farendæ falk foræ een føwæ fagh oc ædæ thøm, udhen gud thøm fynnerligæ hielpæ well. Ter ærææ[141] træ, fom bæræ wl fom[142] andræ faar; then wl fpynnæ thee oc wæwæ thøm clæder aff. Ter er och [een hondæ dyur[143], fom æræ fkaptæ oppa ten øffræ || deel fom eet mennifkæ, then annen half- 142 a

---

tilföj.: megitt. [133] inuenitur viua beftia in carne *et* fanguine ad formam agnelli abfque lana, *lat.* [134] *Efter C;* altid fammen, *A;* totus, *lat.* [135] primas Cafpie alpes, *lat.* [136] *A;* dett, *C;* quas, *lat.* [137] *A;* xij, *C;* decem, *lat.* [138] *Svarende til* fom... kommæ *(l. 15) har lat.:* vt in copiofa numerofitate non poffint a noftra parte exire quamquam aliqui pauci nonunquam fint vifi tranfiffe. Haberent autem competentem exitum circa infulam Amazonie. fed illum regina diligenter obferuat. [139] *Efter C:* komme; komnæ *(med et overstreget* er *foran), A.* [140] *C tilföj.:* det. [141] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [142] for, *C.* [143] Ipothauri, *lat.* [144] *A;* er, *C.* [145] *A tilföj.:*

deel fom een hefth eller een thywr. The fefkæ. oc jeyæ
all tidh, tet fom the ædhæ; helft [ædæ te[144] mennifkæ
kiøt, nar tee thøm grybæ kundæ. Jtem er vatenet
ther all fammen bæft aff tæff. Ter æræ oc gribæ,
fom[145] j then næthræ[146] dell æræ fkaptæ fom løwer[147]
oc udi then offræ[148] halfdeel fom een ørn. Jtem mwæ
j vidæ, at een ftor gribs kropp er ftørræ end ottæ
løwer, oc nar han flar een hæft, nødh eller man, hadæ
han oc oppa fek eet fult harnifk, ta[149] fører han
hannum lettælighæ fluendiff[150], huort fom han vell.
142 b Hans cløer || æræ fom oxæ eller koo horn; tær plæyer
man at giøræ drikcæ kar aff, fom møghit gefuæ æræ.
Aff hans pennæ eller fiædræ giøreff hand buæ megith
fterkcæ. Oc ytherfth udi thet rigæ Bacharia udi øfter
ændis keyfærens Grantkans makt oc herræ dømmæ, oc
ther begindiff taa then ftoræ[151] keyfæreff land aff
India, huilkin fom all tid kalliff Prefbiter Johannes.

Jtem [nota, at[152] naar nogher merkælich tingh er
oppa ferdæ udi thet gantzæ keyfæræ rigæ Grantkans,
ta fendeff geneften bud aff koningin[153] eller aff banæræ
143 a herræ oppa hefthæ eller oppa drome||dariis meth breff,
fom [føræ thøm[154] megit rafkæligæ til finnerligæ her-
beræ[155] oppa veyyen[156], huilkæ mangæ æræ udi ygit
ther[152] til fkicchædæ. Nar budit kommer nogi[t] faa
ner hufith, fom han til ridæ fkal, tha bleff han udi
eet horn. Naar werdhen[157] hører thet horn, tha giør
han geneften eet annit budh redæ[158] met een ferfk[159]

ther, *som mgl. i C og sikkert bör udgå.* [146] pofteriori, *lat.* [147] *Rettet.* lower, *A.* [148] andenn, *C;* anteriori, *lat.* [149] dog, *C.* [150] *C tilföj.:* bort. [151] *Rettet.* ftørræ, *AC;* magni, *lat.* [152] *Mgl. i C.* [153] reges, *lat.* [154] *Rettet.* foræ thøm, *A;* føris, *C;* feftinant, *lat.* [155] *A synes nærmest at have* herboræ. [156] *Efter C:* weyenn; vognyn, *A; mgl. i lat.* [157] *Så A* = verthenn, *C.* [158] *Indsat efter C:* rede; *mgl. i A. Lat. har:* paratur. [159] *Efter C;* fefk, *A.*

hæffth eller dromedario oc fører te[160] fa*mm*æ breff intil eet annith huff oppa veyye*n* oc fa alt[161] fram ath, oc ther m*et* fongher keyfæ*re*n udi een ftakcæt tidh at vidhæ, huor lu*n*d t*et* ftonder udi allæ hans land. Sa*mm*æ ledh giør*æ* te oc m*et* bud, ‖ fom tee ud fe*nn*æ til foed 143 *b* m*et* b*re*ff oc ære*n*dæ. The bud kalliff [oppa th*erriff* mall[152] kidibo.

Aff allæ[162] for*nefn*de ftikcæ mwæ j ke*nn*æ keyfær*æ* Gra*n*tkans aff Katay makt oc[163] veldhæ oc hellichedh[164], oc at engin keyfær*æ* oppa then[165] fidæ, ey aff P*er*fen, ey aff Babilonia, ey aff G*re*ken oc ey aff Room ku*n*dæ ligiff ha*nn*u*m* j nagher madæ, [huilkit ftor forg ma[166] vær*æ*, at fa mektik [en h*err*æ[167] m*et* fa ma*n*gæ la*n*d oc folk ey[168] ær*æ* c*ri*ftnæ oc ey døpthæ oc ey hafuæ vndfongit then helly tro oc go*n*gæ udi flikt eet mørk. Vy vellæ allæ bedæ gudh, at han thøm rafkæligæ ‖ frelffæ vil[169] oc vifæ thøm [udi rettæ 144 *a* veyæ[170], fo*m* the oc allæ me*nn*ifkæ udi ko*mm*æ fkullæ før end then yterftæ doms dagh.

---

[160] dett, *C.* [161] *Indsat efter C; mgl. i A.* [162] dette, *C; mgl. i lat.* [163] *C tilföj.:* rige. [164] *A;* herlighed, *C;* reuerencia*m*, *lat.* [165] *A;* denne, *C og således måske oprind.* [166] Huilckenn ftor forig maa dett, *C.* [167] *Efter C:* enn herre; ey keyfær*æ* ey h*err*æ, *A;* ipfe, *lat.* [168] *Kapitlets slutning lyder i lat.:* no*n* eft fide catholica illuftratus *et* falutari lauacro regeneratus. Et hoc oremus vt in breui t*empor*e eueniat p*er* ihefum *chriftum* do*min*u*m* noftrum Amen. [169] *Indsat efter C:* vill; *mgl. i A.* [170] denn rette vey, *C.*

Nu[1] beginnes ten trediæ dell ſaff boghen[2], ſo*m* er

aff keyſærens[3] aff India mekticheth oc aff hans ſpalatzes coſtælicheth[4].

Capitulum xl p*ri*mum.

Efft*er* ty at iek[5] til fore*n* ſaut hafuer, at keyſæ*re*n aff India er megit mektik, tha vell jek nw ſc*ri*fuæ ſaff hans[6] makt oc verdichedh. Tha ma ſiek vel ſiæ[7], at ha*n*s ſær*œ*, ædlæheth, makt oc ſtoorhedh er[8] ikcæ my*n*dræ end keyſæ*re*ns aff Katay, ſo*m* nw neſt til foren
14 b ſc*re*f‖uit aff er. Sines ha*n* nogit my*n*dræ j ſo*m*mæ ſtikchæ, ta er ha*n* ſtørr*œ* ok mektigær*œ* j andræ ſtikchæ[9].

ſNota at[10], ſo*m* nw til forn ſc*re*fuidh er aff[11] th*et* rigæ Bacha*r*ia, oc at ter end*is* keyſær*œ* Gra*n*tkans makt, oc th*er* indgaa keyſæ*re*ns la*n*d[12] aff India, ta ma ma*n*d tæthen far*œ* oc ind udi t*et* righæ Pentexoire[13] m*et*[14] ma*n*ghæ dags ferdh, ſo*m* er meghit[15] breet oc hafuer udi ſek ſtoer rigdom aff allæ ho*n*næ gotz. Ten

Kap. 41. [1] Nu ... er, *mgl. i lat.* [2] *Mgl. i C.* [3] *A tilföj.:* ok. [4] koſtelige pallatz, *C.* [5] *C tilföj.:* nu. [6] *A har:* aff hans aff ha*n*s. [7] y vide, *C.* [8] herlighed er ſtor oc, *C.* [9] *Herefter er et par* ... *lat. forbig.* [10] Jtem, *C.* [11] *Efter C;* at, *A.* ... imperio, *lat.* [13] *A;* Pentexonte, *C;* Pentexorie, ... ie, *lat. B.* [14] *Så AC.* [15] nogitt, *C.* [16] Nyſe, ...jse.

øpperſtæ ſtad, ſo*m* ther udi liggher, heter Niſe[16], oc
ther hafu*er* keyſæ*re*n aff India eet koſtælict palatz, ſo*m*
ha*n* dwelgiſſ udi, nar ha*n*nu*m* løſt*er*, oc then keyſæ*rœ* ‖
hether altid P*re*ſbit*er*[17] Ioh*anne*s. Mek[18] vor wel [før 145 *a*
ſagt[19], før iek tid kom, huor for*œ* ha*n* ſaa hether, men
nw ſiden jek tid kom, ta ſpordæ iech reth ſe*n*nen.
Tha mwæ j vidæ, at efft*er* [gudz byrd ottæ hu[n]drædæ
ar[20] ta foerd h*er*tug Otger*us* aff Da*n*mark[21] m*et*
andr*œ* fe*m*ten h*er*ræ aff ſith ſlektæ ok m*et* tyuæ
tuſendæ[17] wæpnæ*rœ* ou*er* t*et* g*re*tzſkiæ haff oc vadn m*et*
gudz obenbæræligæ[22] hielph ful ner allæ te la*n*d, øør
oc rigæ[23], ſom jek nw til foren aff ſagt hafuer, oc
vndher keyſæ*re*n aff Katay ær*œ*, m*et* ma*n*gæ ſtridh*er*
[oc ſtort arbeydæ[24] och th*er* til allæ tee righæ, ‖ la*n*d 145 *b*
oc øør, ſo*m* nw ær*œ* vnn*er* keyſæ*re*n aff Jndia. Th*er*
vor*œ* m*et* te for*nefn*de ſe*m*then h*er*ræ koni*n*gins ſøn aff
Friſland, huilkin koni*n*g ſom hed Gondesneff[25], oc
ſønny*n* hed Joh*anne*s, huilkin Joh*anne*s g*er*næ gik til
kyrkæ oc tid, ſom gutz tiæneſtæ wor, oc for*œ* hans
gudæliched kallædæ te[17] andr*œ* h*er*ræ ha*n*nu*m* P*re*ſbit*er*
Joh*anne*s aff th*er*ris ſkymt. Ten tid ther for*nefn*de
h*er*tug Otger*us* hadæ m*et* gudz ſkikcælſæ wndit allæ
theſſæ for*nefn*de la*n*d, øør oc rigæ, tha ſkiftæ ha*n*
thøm j bland [ſinæ forſc*re*fnæ[26] h*er*ræ oc ve*n*ner oc
gior*œ* thøm ther[27] allæ til koni*n*gæ.‖ oc[28] antwordædæ 146 *a*

lat. [17] *Mgl. i C.* [18] *Svarende til* Mek . . . hether *har lat.*: cui*us* no*min*is cauſam audieram q*ua*ndoq*ue* non veram. [19] forſagdt, *C.* [20] *Således vist oprind.* gudz fødelſæ aar effter gud byrd ottæ hudrædæ ar, *A;* guds fødſelſz aar 800, *C.* [21] *Se indl.* [22] *Så A (jfr.* obenbær*œ* *181*[7]*).* [23] *C tilföj.:* oc ſteder. [24] *A;* oc ſtor wmage oc arbeyde, *C; mgl. i lat.* [25] *A;* Gundeneff, *C;* Gondeborif, *lat. A.;* goudebucf, *lat. B.;* Codebucf, *lat. msc.* [26] *A;* de fo*rſkrefn*e ſine, *C og således måske oprind.* [27] *Mgl. i C.* [28] oc . . . ſkullæ *mgl. i lat.* [29] *Efter C:* ſom

huer th*err*æ ſith rigæ oc la*n*d, [ſom han[29] h*err*æ ou*er* blifuæ[30] ſkullæ, oppa t*et* at c*ri*ſtindo*m*myn mattæ blifuæ faſt*er* udi allæ te la*n*d oc udi then endæ aff verdhen. Ta fek ha*n* P*re*ſb*it*ero Joh*anni* India*m* [udi ſin deel[31] m*et* fir*œ* tuſe*nn*æ øør ok rigæ oc gior*œ* ha*nn*u*m* til een keyſær*œ* [oc h*err*æ[32] ouer allæ [tee andræ ſinæ[33] frender, ſaa at the ſkullæ gifuæ ha*nn*u*m* ſkath oc vær*œ* vnn*er* hans lidelſſæ. Alt ſidhen hafuæ allæ ha*ns* efft*er*kommær*œ* keyſæræ[34] hedeth Preſbiter[35] Joh*ann*es, oc[36] tee oc allæ tee[37] andr*œ* koni*n*gæ bleffuæ ghodæ c*ri*ſtnæ, ſa lengæ til keyſær*œ* rigit atſkild*iff* m*et* giftær*œ* mall 146 b oc fleræ ſø*n*nær, oc ther m*et* æræ ‖ ma*n*gæ øør, la*n*d oc rigæ om k*r*ing go*n*gnæ [j geen[38] fra*n* c*ri*ſten do*m*mend oc intil th*err*is [forællders gamlæ[39] hetenſkæ fether.

Jte*m* hafu*er* then for*nefn*de keyſær*œ*[38] eet ſtort, rwmt keyſær*œ* rigæ fult aff ma*n*gæ [koni*n*gæ rigæ[40], øør oc la*n*d, at ſkildæ m*et* fir*œ* ſtor*œ* floder, ſom ud løbæ aff P*ar*adiis, ſom ær*œ*: Phiſon[41], Gion, Tigris oc Eufrates. Oc melløm then øſtr*œ* ændhæ aff[42] hans keyſær*œ* rigæ oc P*ar*adiis ther boer entæ falk; ther er

---

hand; oc, *A.* *Oprind.:* oc han? [30] verre, *C.* [31] *Så A; mgl. i C.* [32] *Mgl. i C. og lat.* [33] *Efter C:* de andre ſine; hans, *A;* reliquos, *lat.* [34] *Indsat efter C:* keyſzere; *mgl. i A; lat. har:* ſucceſſores imperatores. [35] *Efter C:* Præſzbiter = preſbiter, *lat.;* preſb*it*eri, *A.* [36] *Svarende til* oc . . . ſether *(l. 15) har lat.:* *et* vſq*ue* in hodiernum diem vel tempus boni emulatores religionis chriſtiane p*er*manſerunt. Interim tamen cauſa matrimonioru*m* vel p*ro*creat*i*onis filio*rum* diſperſa *eſt* primi imperij integritas *et* multe de inſulis *con*uerſe vel p*er*uerſe retro ceſſerunt *(B)* ad vetuſtu*m* ſqualorem paganiſmi paterni. [37] *Indsat efter C:* 'de; *mgl. i A.* [38] *Mgl. i C.* [39] *Omsat efter C:* foreldris gamble; gamlæ forællders, *A.* [40] regionibus, *lat.* [41] *A;* Piſon, *C;* phyſon, *lat.* [42] *Rettet.* oc, *A. C har:* hans Rigis eſtre Ennde = fines

oc engin verdens herræ ouer. Jtem er han herræ ouer
mangæ andræ[43] rigæ[40] oc øer, huilkæ ſom atſkildæ
æræ met [thet veſtræ haff[44], oc ‖ huert rigæ hafuer udi 147 a
ſek mangæ ſtæder oc by oc[45] megit vtallict ſalk. Ther
er oc øffrit aff verdens [gotz oc rigdom[46] alt hans
keyſæræ rigæ ouer, ſom oc megit beruktid eer ouer all
verden oc voræ en megit meræ, om kiøpmen ſøktæ
tidh aff al verden, ſom[47] te giøræ til [keyſæren aff[48]
Katay. Tid faræ ſiældhen kiøpmen aff criſtnæ land,
forty at tet er megit lankt oc foræ ſtoer faræ ſkild til
ſkibs ouer hafuit oc[48] foræ thee ſtoræ biergæ, ſom
liggæ [udi hafuit aff ſieylſtenæ oc til thøm dragæ ſkib,
ſom ther fram kommæ oc iern er udi. Skibmennenæ,
ſom ther fram foræ, te viſdæ oſſ een øø[49] [udæ mith
j[50] hafuith, ſom ær alt aff ſkiff, ſom j mangæ aar[51]
æræ tid[52] dragnæ[53] aff ſiæylſtens makt. Jtem er bredhen
aff fornefnde keyſæres rigæ firæ manædæ dags[54] ferdh, ‖
oc lengen ter aff kan engin man vidæ, forty at thet 147 b
rekcær intil Paradis, oc ſa lankt kan engin kommæ.
Oc thet fornefnde rigæ hafuer vnner ſek [tu ok half-

---

orientales eius imperij, *lat.* [43] *C tilföj.:* lannde. [44] brachia maris occeani, *lat.* [45] *A;* met, *C;* ac, *lat.* [46] Rigdom oc gode, *C. Herefter tilföj. A:* ſom. [47] *A har:* ſom ſom. [48] *AC; mgl. i lat.* [49] *Indsat efter C:* vdi haffuit aff Segelſteenne, oc till dennom drage Skiib ſom der frem komme, oc Iernn er vdi. Skibmendene ſom der frem fore, de wiiſte oſz enn Øe; *mgl. i A;* ſunt ibi quamplures adamantini *(B msc.)* colles ad maris oram *et* intra mare qui ſua virtute attrahunt ſibi naues ferrum continentes. Quum *et* mihi nauiganti monſtrabatur per nautas a remotis quaſi parua inſula, *lat.* [50] *A;* vdi, *C. Lat. har:* in mari. [51] *Indsat efter C; mgl. i A. Lat. har:* ab antiquis *temporibus.* [52] *Svarende til* tid . . . makt *i A har C:* diid komne oc aff forſkreffne Segelſteenis mact til ſig dragne. [53] *Rettet.* dragna, *A.* [54] *Så A; mgl. i C. Lat. har:* dietas quatuor menſium.

fierdæſinztyuæ[55] koningæ rigæ....[56], oc huer therræ
hafuer vnner ſek ſynnerligæ koningæ, margreuæ, her-
tugæ ok banæræ herræ, ſom allæ æræ vnner [Preſbiteri
Iohannis lidelſæ[57] oc gifuæ hannum ſkath. Jtem ſider
keyſæren meſt udi een ſtadh, ſom Suſa heter, oc thet
palatz, ſom han ther hafuer, tet er ſa koſtælicth oc ſaa
dant, at jek teſſ koſtælighed jkcæ fullælygæ beſcrifuæ
kan. Jek vel thok dyerfuæligæ[58] ſiæ for ſennen, at tet
er[59] ſkønæræ, ædlæræ, tækcæligæræ, ſtørræ oc koſtæ-
148 *a* ligæræ ‖ j guldh, ſtenæ oc bigning[60] end[61] tet fornefnde
palatz, ſom Grantkan hafuer udi Caydo, oc [then
øpperſtæ port[62] udi fornefnde palatz er aff een ſteen,
hether ſardus[63], koſtæligæ til ſammen føwit met[64] guld
oc ſilſſbeen[65], oc allæ winduæ, ſom udi ſallennæ[66] æræ
oc j herbær[e]næ, te æræ aff criſtal oc bordhen te æræ
aff ametiſto ok aff andræ koſtæligæ ſtenæ, meſterligæ
til ſammen bundnæ met guld, oc ſommæ bord æræ aff
purt guldh oc beſettæ met koſtæligæ ſtenæ, oc huert
bord hafuer ſin foed aff thet ſammæ, tet er ſelfuæ[67] ud
148 *b* aff. Keyſærens høxſtæ ſædis[68] koſtælighed kan[69] ‖ iek
jkcæ ful ſcrifuæ, thy at thet gongher ouer myn for-
nimſt; tok mwæ j vydæ, at te trappher[70], ſom ther opp
gaa, te æræ huer [ſynnerligæ aff[71] dyræ ſtenæ: ten førſtæ
aff onikino, then annen aff criſtallo, ten trediæ aff

[55] *Efter C: 72*; tolfuæ oc halftrediæſinztyuæ, *A;* ſeptuaginta *et* duas, *lat.* [56] *Her er noget forbig. i AC, svarende til lat.*: quibus totidem preſunt reges principales ſeu prouinciales. [57] Præſbiter Johannes, *C.* [58] *Mgl. i C.* [59] *C tilföj.*: icke, *der mgl. i A og lat.* [60] *A;* gierning, *C;* ſtructura, *lat.* [61] *Efter C;* er, *A.* [62] principales portas, *lat.* [63] *Efter C;* ſardiis, *A;* ſardonico, *lat.* *Herefter tilföj. C:* er. [64] aff, *C.* [65] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [66] *A;* Sallen, *C;* aularum, *lat.* [67] *C tilföj.*: giordt. [68] *Efter C:* ſedis; ſædæ, *A.* [69] *A har:* kan ‖ kan. [70] aſcenſionis gradus, *lat.* [71] giort aff Synnder-

iaſpide, ten fierdæ aff ametiſto, then femtæ aff ſardo, then ſiættæ aff kornelio, ten ſywendhæ, ſom er vnner keyſærens fødher, aff criſolito, oc allæ æræ te tel ſammen ſtøptæ oc koſtæligæ giordæ met guld[72]. Jtem al æ pellæræ, ſom æræ udi hans herbæræ, ſom han udi ſower, te æræ aff guld, beſettæ met dyræ ſtenæ[73] oc met karbunkule oc met robyn, ſom all natten lyuſæ clarligæ alt ‖ herbæret ouer, oc ther til hengher een 149 a lampæ innen[74] aff criſtall, ful met balſamo, ſom althid brenner bodæ foræ lyus[75] ſkil [ok foræ god luct ſkill[76] oc ſa [ther foræ[77], ath hun fordrifuer ud aff herbæret all ond luct[78]. Keyſærens ſengh er aff koſtælik ſaphiræ, [wnnen oc giord all om kringh met guld[79], oppa thet at [han ſkall faa theſſ ſødæræ ſøfen oc ther foræ, at[80] hanſſ løſtæ oc hans vkyſk begærelſſæ ſkal ther met fordrifuiſſ. Jtem bewarer han ſek aldræ met qwinner udhen met hans eyen huſſrwæ oc met hennæ [firæ ſinnæ om arit[81], ſom førſt[82] er om vintæren, om waren, ‖ om ſommæren oc om høſthen, oc all eneſtæ ter foræ, 149 b at han vel giøræ børn. Jek vell ikchæ nw ydermeræ[83] ſiæ aff hans palatzes koſtæliched udhen tettæ lillæ, ſom her effther føll. Mit udhy hans palatz ouen[84] udi thet ſtoræ torn ther æræ tho knappæ, megit ſtoræ oc[85] trindæ ſom æblæ, aff thet bæſtæ guld giordæ, megit ſkinendæ, oc udhi thøm ſidæ too carbunculi ſtoræ oc

---

lige, *C.* [72] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [73] *C tilföj.* Chryſtall. [74] *Mgl. i C;* in ea (camera), *lat. Fejl for* innæ? [75] *A;* lue, *C;* lumine, *lat.* [76] *A; mgl. i C;* pro corrigendo aere, *lat.* [77] for denn ſkyld, *C.* [78] odore, *lat.* [79] *A;* bunden oc giordt alt ſammen met koſtelige guld omkring, *C;* concluſis vndique aureis vel eburneis ligaturis, *lat.* [80] *Mgl. i C.* [81] quatuor quindenis anni, *lat.* [82] in capite, *lat.* [83] *Efter C:* ydermere; ſaa, *A.* [84] *Efter C:* offuenn; ouer, *A;* in ſummo capite, *lat.* [85] *Indsat efter C; mgl. i A.* [86] *Svarende til* Tee

bretæ. Tee[86] æræ faa lyufæ om natthen, at tee fineff, fom the woræ maanen[87] felfuer, ther han eer fuller[88].

Aff ten tilføgning[1] tell hans palatz oc aff tee,
150 a hannum følghææ[2], ‖ nar han ferdiff.

Capitulum xlij[m].

All[3] tid æræ fyu koningæ hoos keyfærend, [fom hannum tiænæ oc hans gard ftiræ[4], oc udi huer manit tha faræ te bort hiem j gen til therris[5], oc andrææ[2] fyu koningæ kommæ udi geen j [then fammæ[6] ftæd, fa lengæ til thet kommer om kring til thøm j gen. Te ftiræ hans fal viifælighæ met [too oc halffierdæfinztyuæ[7] hertugher, fom[8] thøm lidægæ æræ oc vnnerdanighæ, oc met try hundrædæ oc [tryfinztyuæ[9] grefuer oc banæræ herræ, oc huer therre[10] ved fith æmbetæ oc tager thet met allææ[2] vel til varæ. Sommææ[2] tiænæ udi
150 b hans herbæræ, fommæ æræ hans kamer ‖ meftæræ, fommæ bitzæræ ok fommæ gifuæ mad, fommæ fkenkæ, fommæ tagæ hans dør til varæ oc fa om allæ andræ [ærendæ ok[10] æmbedæ. Jtem for udhen teffæ forfcrefnæ ta ædæ huer dagh innæ for[11] keyfæren tolff ærkæ-

. . . fuller *har lat.:* fua virtute tenebras effugantes. *et* velut fplendorem plenilunij *(B msc.)* nocturno tempore mentientes. [87] maaneden, *C.* [88] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 42. [1] *A;* tillfølgning, *C;* frequentia, *lat.* [2] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 not. 17).* [3] *Rettet.* Aall, *A.* [4] *Mgl. i lat.* [5] *C tilföj.:* egit, *der måske bör indsættes. Lat. har:* ad propria. [6] *A;* deris, *C og således måske oprind.* [7] *Efter C:* *72* = feptuagintaduos, *lat.;* too oc firæ fins tyuæ, *A.* [8] fom . . . grefuer *står i C efter* andræ *s. 168*[1] [9] *Efter C:* 60; halff fierdæfinz tyuæ, *A;* fexaginta, *lat.* [10] *Mgl. i C.* [11] *A;* hofz

befcoppæ och tyuæ[12] andræ[13] befcoppæ; tee faræ oc til oc fra fom koningænnæ gioræ, fom foræ fcrefuit ftor, oc[14] lefuææ[2] huer dagh aff keyfærens bordh [try hundredæ tufendæ[15] perfoner, om[16] tee ikcæ æræ fleræ. Jtem fom iek til foren fadæ aff Grantkans gard, ta ædher ther engin mer end een tid om daghin oc en[17] øffrit lidhit[18]. Jtem nar keyfæren ferdiff noger ftæd met fith folk och[19] makt udi orloff, tha ‖ hafuer han 151 a
ikcæ annen banæræ foræ fek end trætthen ftoræ høwæ[20] korff, aff guld oc dyræ ftenæ giordæ[21], Jhefu Chrifto oc hans tolff appoftoli[22] til hether. Te kors føres huer oppa een ftor, finnerlich vogen, ok oppa huert kors waræ ty tufennæ til hæft ok hu[n]dredæ[23] tufennæ fod gongæræ, oc thet tal eer alt for udhen keyfærens øpperftæ[24] hær[25] oc falk, fom han vill ftridhæ met[26]. Jtem nar freth ær, oc han vil[27] ferdiff fran eet palatz oc til eet annit [eller aff eet rigæ oc til eet annit[26], ta følgher hannum megit falk, foræ oc bagh och oppa badæ fidher, ok taa føres foræ hannum thry merkæligæ tingh, ‖ huilkæ fom han- 151 b
num oc [allæ thøm, hannum følgæ, ma væræ een ftor bekennelfæ[28]. Førft føres foræ hannum, hoos atthen træn [fran hannum[29], een koftælich, ftoor defk, fom er

---

forneffnnde, *C;* coram, *lat.* [12] *Efter C:* xx = *lat.;* thy, *A.* [13] *Se note 8.* [14] *Efter C:* och; ta, *A;* Verumtamen, *lat.* [15] *Rettet.* ty hundredæ tufendæ, *A;* 300, *C;* trecenta milia, *lat.* [16] oc, *C.* [17] *C tilföj.:* da. [18] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [19] mett, *C.* [20] *Mgl. i C.* [21] *C tilföj.:* Gud. [22] *Herefter har A:* ther hether effther oc, *hvilket mgl. i C og lat. og bör udgå.* [23] *A tilföj.:* oc *C har:* c^M = centum milium, *lat.* [24] principalem, *lat.* [25] *Efter C:* heerr; herræ, *A;* exercitum. *lat.* [26] *Mgl. i C.* [27] *Indsat efter C:* vill; *mgl. i A;* ei placet, *lat.* [28] *Så AC. Lat. har:* omnibus ea digne notantibus poffunt effe falutaria. bekennelfæ *er vel fejl.* [29] *Mgl. i*

fuller aff [allæ honnæ koftæliched[30], guldh, følff, dyræ[31] ftenæ [*et cetera*[32]. Ter neft fex føder n*er*mær føres eet høyt korff aff træ giorth, fo*m* engin koftælichedh hafuer, [oc th*er* neft fex treen nermer[33] føres een defk aff guldh, ful aff foort jordh[34]. Ten førftæ defk betyder[35] keyfær*en*s righdom oc mektichedh; korfit betydh*er* th*en* hordæ pinæ oc død, fo*m* *Ihefus Chriftus*[36] toldæ oppa eet eenfold træ kors for*æ* allæ me*n*nifkes faliched fkil; th*en* forthæ jord betider døtze*n*s a*m*myn-
152 *a* nælfæ, ‖ oc at keyfær*en*s lege*m*mæ, fom jord er, fkall ko*m*mæ til iordin j geen [fo*m* allæ andræ me*n*nifkes, bodæ rigæ oc fatighææ[37].

Aff nogh*er* vnn*er*lich ting, fom æræ udi t*et*[1] keyfær*æ* rigæ India.

Capitulu*m* xl t*er*ciu*m*.

Nota[2]. [Ty at huerr man[3] at ma*n*gæ vnn*er*lich ting ær*æ* udi Prefb*it*eri Joh*an*nis rigæ, tok[4] vell iek thøm een dell forthiæ oc ftækcæ minæ ordh oc fiæ af

C. [30] *Mgl. i C;* o*mn*i genere preciofo*rum* vafo*rum*, *lat.* [31] *Indsat efter C, der har:* oc alle haande ædele fteenne; gemma*rum*, *lat.* [32] *Mgl. i C; lat. har: et* ineftimabilis artificij. [33] *Så må der vel læses.* oc ther nær fex treen, *A;* Jtem der neft 6. trien nermere, *C. Lat. har:* Dehinc ad fex paffuum fpaciu*m* fuccedit ibidem p*r*opinquans imperatori. [34] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [35] *Efter C;* betydædæ, *A.* [36] *C tilföj.:* guds Sønn. [37] *Mgl. i lat.* fatighææ *i slutn. af linje (jfr. kap. 4 note 17).*

Kap. 43. [1] dette forfchriffnne, *C.* [2] *Rettet.* Nw, *A; mgl. i C. Jfr. kap. 27 note 1.* [3] *A;* Dett maa huer mand vide, *C;* licet, *lat.* [4] *Efter C:* dog *(jfr. s. 35[19]);* tha, *A.* [5] *Rettet.*

te øpperftæ[5], fom mek [viderligæ æræ[6]. Jøk fier foræ fant, at iec faa ther eet ftorth haff, huilkit fom entæ er udben fma fand oc fma ften korn vdi[7]. Thet flydher oc løber opp ok nether fom eet annit haff, oc tet ftor aldrik, oc ter er entæ vatn udi. ‖ Ther [finneff oc 152 b
ftundom[8] fifkæ hoff landit, fom ind kafteff aff flodhen; te æræ ikcæ fcaptæ fom woræ[9] fefkæ, tok hafuæ te een god tæff. Entæ mennifkæ kan oc kommæ ouer thet haff met fkib eller j noger[10] andræ madæ; engin kan ok kommæ ter om kringh foræ[11] lengæ fkil oc foræ annen faræ. Oc oppa thennæ fidæ aff haffuit hoos tre dags ferdh æræ ftoræ biergæ, oc melløm te biergæ løber een flod, fom fieff at kommæ ud aff Paradiff, fom entæ er udhen ftenæ for uden vatn, oc menæ thee, at ther æræ ftenæ met, fom [ftoræ digdher[12] hafuer[13]. Then ftenæ flod løbeer [tree dawæ giømmen bierghen oc[14] giømmen then ‖ øtken, fom udi India er, 153 a
noghræ dags ferd, fom thet voræ een annen vaten flod, faa lengæ til hun taber fek udi tet fand haff, fom [foræ aff fcrefuit ftar[15], oc fiden fineff oc entæ aff te ftenæ. Oc nar then ftenflod løber, ta torff engin mand gaa ther neer foræ tet bulder fkill, fom ther aff gonger, men nar hun ftondher kwer, ta gaar falk tid nogit fa

opperftæ. *A.* [6] *A;* tyckis vnderlige att verre, *C;* que vidi, *lat.* [7] *Indsat efter C; mgl. i A; lat. har:* cum lapillorum granellis. [8] *Efter C:* findis oc ftundenn; fineff, *A;* inueniuntur interdum, *lat.* [9] *A;* andre, *C; lat. har:* de noftro mari. [10] *Mgl. i C.* [11] *C tilföj.:* dets. *måske oprind.* [12] ftor dyd, *C.* [13] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [14] *Så AC. Lat. har:* ad intercifum tempus. quafi tribus in feptimana diebus, *hvilket i AC nedenfor (s. 171[1-2]) gengives ved:* Hun løber oc ikcæ uden trøfuer om vghen. — giømmen bierghen *er vistnok en fejl, der stammer fra den fælles kilde for A og C. Fejlen er ikke blevet overstreget men det rigtige tilföjet med* oc *foran som oftere.*

ner, tok ey udhen ſtor liffs faræ. [Hun løber oc ikcæ uden trøſuer om vghen[16]. Oc øſter ud thæden, ſom then flod hafuer ſin byginnelſſæ, ther ſom hun ind gaar udi then ſtoræ øtken, udi bland ſommæ aff byerg- 153 b ennæ ſines ‖ een ſleth mark[17], tok er hun alt ſammen ſand. Ther ma mand ſe huer dag, ter ſolen opgaar, ta opp rindher ther[18] aff ſandhen noghræ quiſtæ, oc[19] bæræ fruct om[20] mitdags tid, ok ſiden, [ter ſolen[21] gar neder j gen, ta myntzſkæs oc tee quiſtæ met therræ fruct, oc ther ſolen biergis, ta voræ te til gantzæ entæ. Ther torff och engin mand [kommæ ved then fructh[22]; te rædiſſ, at thet er ond tingh eller oc forgiftelſſæ. Jtem udi then ſammæ ſtoræ[23] øtken æræ falk, ſom alltings æræ villæ. Ouen til ſineſſ tee at waræ ſkaptæ ſom 154 a falk och næthen til ſom een honnæ ‖ dyur, oc ſommæ aff thøm hafuæ horn udi therræ ænledæ[24]. Te gifuæ røſt aff thøm ſom vilbaſſæ eller ſom andræ dyur; ſommæ[25] hafuæ oc mall melløm thøm [at talæ[26], tet ſom entæ [ſkelight mennifkæ[27] forſta kand; ſommæ beuiſæ oc therræ velgæ met tegn. Ter[28] æræ oc villæ hundæ, ſom hedæ papiones[29], thøm tæmmæ tee til at iæyæ meth oc gribæ met thøm andræ dyur ther udhy øtken. Ter [æræ oc fult[30] papagoyer, ſom [ther kallæſſ[31] pſitage[32], oc te æræ aff trennæ[33] ſlektæ. The

15 før er ſkreffuit, *C.* 16 *Se note 14.* 17 *Se indledn.* 18 *A tilföj.:* oph. 19 *C tilföj.:* de. 20 om . . . fruct *(l. 9) mgl. i C.* 21 *Indsat af udgiv. Lat. har:* in ſolis decliuo. 22 *A;* komme till denn fruct eller ved hinde, *C;* vti illorum fructuum, *lat.* 23 *Mgl. i C og lat.* 24 *AC;* frontes, *lat. Fejl for* ænnæ? 25 *C tilföj.:* aff dennom. 26 *Mgl. i C.* 27 *A;* meniſke aff andre ſkiellige folck, *C; lat. har:* nemo rationabilium. 28 *C tilföj.:* offuer. 29 *Efter C = lat.;* papionis, *A.* 30 *Så AC. Lat. har:* copia. 31 de kalde, *C.* 32 *A;* pſitache, *C;* pſytake, *lat. A;* pſikake, *lat. msc.;* phicake,

ædlæſtæ[34] hafuæ bretæ tu*n*gher udi nebbeth oc ſem tæær
oppaa ‖ huer ſoed, oc te ku*n*dæ *natur*æligæ talæ nog*ræ* 154 *b*
ord, ſo*m* te helſæ falk meth[35] oc th*ø*m vey viſæ, ſo*m*
th*er* fra*m* far*æ*. The andr*æ* papagoyer, ſo*m* my*n*dræ
ædlæ ær*æ*, te talæ jkcæ aff th*er*ris *natur*æ; tok[36] hafuæ
te bretæ tu*n*ger ſo*m* te andr*æ*; nar te [ikcæ ær*æ* ou*er*[37]
tu aar gamlæ, [ta ma falk ke*n*næ th*ø*m ath talæ ſo*m*
te andræ[38]. [Te trediæ[39] papægoyer ku*n*dæ huerken
talæ oc ey[40] ny*m*mæ at talæ, men[41] te robæ ſom
glænth*er*; te hafuæ ikcæ vde*n* tre tæær oppa huer fod.

Jte*m* hoſſ t*et* forſc*re*fnæ Pe*n*texoir*æ*[42], ſo*m* ligg*er*
till keyſær*æ* rigit India, ſo*m* for*æ* er ſc*re*fuit, ter ligg*er* ‖
een ſtoer lang *øø*, heth*er* Milſtorate[43], ſo*m* eer megit 155 *a*
righ. Aff he*n*næ vell jek ſc*ri*fuæ eet v*n*n*er*. Nw for*æ*
faa ar[44] ta bodæ th*er* een megit[45] rig*er* borgær*æ*. Han
bigdæ ſek eet megit koſtælicth palatz [oc kallædæ th*et*
P*ar*adis oppa jordin[46], om kr*i*ng mwrit oc megit ſterkt
oc faſth, oc th*er* innæ hadæ ha*n* allæ ho*n*næ lege*m*meſſ
løſtæ[47]. Ter vor*æ* innææ[48] koſtæligæ ſalæ, torn,
kamær*æ* oc h*er*bær*æ*[35], ſo*m*[49] ma*n*gæ h*er*ræ oc førſtæ
hiſtorie oc g*er*ni*n*ger udi begraffnæ[50] oc beſc*re*fnæ

---

lat. B. [33] diuerſa, *lat.* [34] *C tilföj.*: der erre de. [35] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [36] ſed ſi, *lat.* [37] *A;* erre, *C. Lat. B msc. har:* et non ſunt vltra duorum annorum etatis. *Lat. A:* et non ſit eorum differencia ydeomatiſ. [38] *Mgl. i C.* [39] *A;* Dett tredie Slaus, *C;* Alie, *lat.* [40] *A tilföj.*: kundæ, *der vist bör udgå.* [41] *Efter C;* oc, *A;* ſed, *lat.* [42] *A;* Pentexonte, *C;* pentexorie, *lat. AB;* per texonre, *lat. msc.* [43] *A;* Milſtorathe, *C;* Milſtorache, *lat. A;* Milſchorach, *lat. B;* Miltithache, *lat. msc.* [44] *C tilföj.*: ſidenn. [45] *Efter C;* megitt; mektik, *A. Lat. har:* ditiſſimus. [46] quaſi pro paradiſo terreſtri, *lat. Herefter tilföj. C:* det vor. [47] *A;* lyſt, *C;* delicijs, *lat.* [48] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 note 17).* [49] *Svarende til* ſom . . . worœ *(s. 173[1]) har lat.*: cum . . . hyſtoriacis picturis. [50] ind-

woræ[51]. Ther[52] lubæ oc innæ dyur, ftor*æ* oc fmaa, oc fulæ flwæ oc læcthæ och fungæ[53] huer effth*er* fin
155 *b* tu*n*gæ. ‖ Ther v*ó*r*æ* indæ abeldæ gardæ, yrtæ gardæ[54] och grøn æng oc træ m*eth* allæ ho*nn*æ [fruct oc[55] blomft*er* ok keller oc rinne*n*dæ vatn oc ma*n*gæ ho*nn*æ glædæ [oc løft[56], oc ou*er* alt ta vor th*er* fy*nn*er*ligæ kelder, fo*m* ha*n* indledæ vnn*er* jordin m*eth* renner[57] ind udi palatzed, huilkæ ha*nnum* gaff[58] melk oc viin. Th*er* vor och innæ eet[59] ftort tal aff fkønæ io*m*frw*er*, fo*m* ey vor*æ* ældr*æ* eller yngræ end melløm ty oc fexte*n* ar, fo*m* clæddæ vor*æ* udi forgiltæ clæder megith koftæligæ, huilkæ iomfrwer th*ø*m øfuædæ[60] udi allæ ho*nn*æ
156 *a* glædæ, fa*n*g[61] oc legh oc tiæntæ th*er*ris ‖ h*er*ræ vell efft*er* hans velliæ. Oc oppa tornit [udi forfc*r*efnæ faal[62] vor*æ* te, fo*m* fødæligæ[63] leghæ oc fyu*n*gæ ku*n*dæ udi[64] allæ ho*nn*æ harpæ legh, faa ath fo*mm*æ mentæ[65]; at th*et* vor englæ oc ikcæ me*nn*ifkiff g*er*ni*n*gher. Oc udi teffæ forfc*r*efnæ ftikcæ oc udi andræ fl*ør*æ brugædæ then borgær*æ* fin tid oc lefdæ[66]. Her[67] omod hadæ

---

graffne, *C.* [51] erre, *C.* [52] *Svarende til* Ther . . . løft *(l. 6) har lat.:* inter quas (*sc.* picturas) no*n*nunq*uam* p*r*odigiofo artificio beftie *et* beftiole. aues *et* auicule difcurrebant. volitaba*nt*, *et* pugnas. garritus collifio*n*es me*n*tiebant*ur* vt viue. Illic prata. pomeria. *et* feruatoria circa deliciofi collis aggeftum diftincta velut omni genere floru*m* arbor*um* *et* herbarum cum multis fontib*us* *et* riuulis. quoru*m* perfpicuitas *et* fluxus in glareis fuauem vifui *et* auditui preftabat refectionem. [53] *Rettet. A har tre m-streger mellem* f *og* g. *Både* fungæ *og* fiungæ *er mulige. C har præs.:* flye lege oc fiunge. [54] *Efter C:* gaarde; gard, *A.* [55] *Indsat efter C; mgl. i A.* [56] *Mgl. i C.* [57] *Efter C:* rennder; ram*er*, *A;* co*n*ductus, *lat.* [58] giffue, *C.* [59] *C tilföj.:* fkient oc. [60] *Mgl. i C.* [61] *C tilföj.:* fkiempt. [62] *Mgl. i lat.* faal *mgl. i C.* [63] *C tilföj.:* oc lifflige. [64] oc met, *C.* [65] *C tilföj.:* faa. [66] *A;* leffnit *C. Herefter er et par spalte-linjer i lat.*

han hadh oc ond velliæ aff allæ herræ oc førſſtæ, ther
foræ at han tok ſek ſligh æræ til, ſom hannum ikcæ
burdhæ at hafuæ[68]. [Jtem hadhæ han oc ſa daan
mening, at allæ tee, ſom till hannum kommæ villæ oc
tiænæ[69], ſom ſtoræ oc ſter‖chæ woræ [oc driſtigæ[70], 156 b
thøm gaff han guld oc ſølff oc andræ gafuer, oppa thet
at huilkin han nefnnæ villæ aff herræ oc førſtæ, then
ſkullæ te geneſten hemmæligæ met forredelſſæ ſlaa j
hiell, oc lofuædæ thøm[71] ſaa, at huilkin tet giordæ for
hans ſkill, hannum villæ han[72] tagæ intil ſek [udi tet
palatz tel euigh tidh met hannum at blifuæ[73]; blefuæ
ok nogher j hell ſlawen aff te, ſom han ud ſennæ, tha
ſkullæ hans ſiæl oc[74] blifuæ ther met hannum[75] til
euigh tid, oc udi ſa dannæ madæ woræ mangæ herræ
oc førſtæ[76] forrodæ[77] [aff hannum[78] ſaa lengæ, at
tettæ [kom ‖ foræ herrænæ, at han om gik met ſaa dan 157 a
forredelſæ[79]. Ta ſafnædiſſ tee aff alt rigit oc i hiel
ſloghæ then ſtimpæræ [oc forderuædæ al hans bigning
oc nether brødæ hans Paradiis och ſkiftæ mellem thøm
all then rigdom, ſom han ther ind kommit hadæ[80].
Jek vor ther, oc mek[81] vor viſth, huor hand hadæ ſinæ

---

forbig. [67] *Svarende til* Her . . . hafuæ *(s. 174³) har lat.:* hic inuidie *et* odij facibus ſuper ingenuitatem mentis omnium generaliter nobilium principum vrebatur in corde. [68] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [69] *Så AC. Lat. har:* Compoſuerat iſta ſibi in hunc finem vt per ſe ſingulos aduocaret aliquos vaſallos. [70] *Indsat efter C:* oc driſtige; *mgl. i A;* menteque audaces, *lat.* [71] dett, *C.* [72] *C tilföj.:* ſtrax. [73] perpetue in hunc locum, *lat. Herefter tilföj. lat.:* Sed *et* velut vaticinans pſeudo predicauit. [74] *Indsat efter C; mgl. i A (jfr. note 75).* [75] *A tilföj.:* oc. [76] *A tilföj.:* voræ; *C tilföj.:* oc velbyrdige mend. [77] *C tilföj.:* och Ihiell ſlagne. [78] *Mgl. i C.* [79] nudabatur huius nequitia tanta, *lat.* [80] eius opera deſtruentes *et* ſibi paradiſi diuicias partientes, *lat.* [81] *Svarende til* mek

kelder[82] och a*n*nen bigni*n*g, huilkith ſo*m* ta vor alt[83] forde[r]uit oc neth*er* brudit[84].

Aff ten dall, ſom kallis vallis infauſtæ, oc aff he*n*neff ſkikkælſſæ.

Ca*pitulu*m xliiij[m].

Jn til te[1] yterſtæ ændhæ aff for*nefn*de rigæ[2], ikcæ la*n*kt fra*n* th*e*n flod Phiſon, er eend vnn*er*lich 157 *b* ‖ ſtad[3], megit rætælich oc grw*m*mælich ou*er* alt[4] me*n*niſkeff ſin[5] m*eth* fa*ræ*, [erwædæ oc ma*n*ghæ[6] ho*n*næ nødh oc tilfall, ſo*m* [iek oc[7] mith ſelſkaf he*n*nædæ [til at ko*m*mæ[8] udi my*n* reyſæ, af huilkit jek hafu*er* [tagt her til oc nw ſiæ vel[9]. Th*e*r er een dall[10] j bland bierge*n*næ, ſo*m* kalliſſ vallis infauſta[11], ſo*m* er neer fir*æ* milæ[12] j giømme*n* at gaa. [Tær ær*æ* ma*n*ghæ honnæ diæfuelſkaph oc liffs far*æ* indæ[13], ſa at dagh ok nath hør*e*s th*e*r roob[14] oc ſkrool[15] aff allæ ho*n*næ grw*m*mæ

. . . brudit *har lat.:* vidi fontiu*m* loca *et* multa rei veſtigia. [82] kieldere, *C.* [83] *C tilföj.:* ſamme*n*. [84] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 44. [1] *A;* denn, *C. Lat. har:* extremitates. [2] inſole, *lat.* [3] *A;* ſted, *C;* locus, *lat.* [4] *A har:* alt ‖ alt; alle, *C.* [5] *A;* ſiun, *C. Lat. har:* vltra omne mundanum. [6] oc alle, *C.* [7] *Mgl. i C.* [8] oc till ko*m*me, *C.* [9] nw *står i A foran* her; her till dags taud, oc nu om tale vill, *C;* ſubticui. tamen iam vnum d*e* maioribu*s* ecce narro, *lat.* [10] deell, *C.* [11] *Efter C;* infauſte, *A.* [12] *C tilföj.:* omkring eller. [13] *Lat. har:* appellata vallis inca*n*tationis ſeu periculoſa vel p*ro*prius demonioſa. indæ *mgl. i C.* [14] *Svarende til* roob . . . ær*æ* (*s. 176*[2]) *har lat.:* boatus. *et* tumultus tonitruor*um* tempeſtatu*m*. clamorum. *et* ſtridor*um*. diuerſiq*ue* generis ſonituu*m* terribiliu*m* quoſ illic

dyur oc fulæ. huilkit ſom eer een ſamningh[16] aff diæff-
lææ[17], ſom ther ſammen[18] æræ. ‖ Oc hoos mit udi then 158 a
dall opp til eet biergæ er ſinligæ obenbareth eet ſtort
diæfuælſſ hofuit, [ſom rekcher[19] neter til ſkuldrænæ, oc
entæ mennifkæ tor foræ ſtoer retzlæ oc grwmheth ſee
[fullæligæ oppa tet hofuit[20]. Nar nogher ſeer oppa han-
num, ta ſeer han j geen oc venner [ſinæ owen met eet
grwmt ænlidæ[21], oc hans øuen gifuæ af thøm gniſter
ſom een brennendæ lwæ, oc[22] andræ diæflæ faræ ther
udi vædæreth udi dyur[23] oc fulæ lighæ[24] oc roobæ oc
truwæ menniſkæ, ſom ther frem kommæ. Ther er ok
indæ mørk[25] oc[26] røgh oc ond[27] døen. Huikkæ ‖
menniſkæ ſom ther ind gaa vellæ[26], thøm ſines frem- 158 b
merſt udi ingongin[28] megit guld oc ſølff oc koſtæligæ
kar ok clædær oc mangæ honnæ[26] koſtæligæ ting liggæ,
huilkit vdhen twil er alt ſammen diæfuelſens gerningher
oc ſpog. Ther hafuer fordom[29] megit galit falk ind
gongit for girikhet ſkill oc end ingaa oc vellææ[30] hentæ
tør guld oc ſølff ok rigdom. Ther kommer faa ud j
geen aff te, ſom foræ ſaadan ſag ind gaa[31], men criſtnæ
menniſkæ, ſom reth tro hafuæ met fulkommælich

---

exercet multitudo ſpirituum malignorum. [15] *C tilföj.:* oc reiſter. [16] *Så A oprind., men med senere blæk er det rettet til* ſammingh. [17] *Inde i linjen (jfr. kap. 4 note 17).* [18] hofz oc mett, *C.* [19] *Mgl. i C og er måske uoprind.* [20] *A;* der paa, det hoffuit, *C.* fullæligæ = pleno intuitu, *lat.* [21] *A;* finn ſiunn ſaa grommelig mett ſine øyenne oc ſitt anſict, *C;* agitans oculos minaciter, *lat.* [22] *Svarende til* oc . . . døen *(l. 12) har lat.:* Totumque caput ſeſe rotat ad minas et variat terribiliter modum et continenciam ſubrepente diuerſis maneriebus. exitque de illo per totum ignis obſcuratus fumo et fetor tantus. [23] *Så A;* diurs, *C.* [24] *C tilföj.:* oc ſkrige. [25] *Se indledn.* [26] *Mgl. i C.* [27] *Efter C;* annen, *A.* [28] *C tilföj.:* att verre. [29] *Efter C:* i fordom tiid; forty, *C;* ab olim, *lat.* [30] *I slutn. af linje (jfr.*

159 *a* rwelſæ ‖ oc ſc*ri*ftæ mall oc beſk*er*mædæ ær*æ* m*et* vor h*erri*s[32] leg*em*mæ oc taalæ[33] vellæ nogher plict for*æ* th*er*ris ſinder oc voktæ vellæ ſek fre*m*del*is* for ſinde*n* oc ſegh betegnæ m*et* t*et* helli kors, jek mener, at thee gaa vel fry ind ok ud j geen til th*er*ræ [liff, men[34] ikcæ blifuæ thee fry fra*n* ſtoer far*æ*, gru*m*heth, ærwædæ, ſor*i*gæ oc pinæ, ſo*m*[35] thøm[36] veter far*æ* for*æ* th*er*ris ſindhers ſkild, ſo*m* tee giort hauæ.

Aff ten faræ[1] oc ma*n*gæ ho*n*næ pinæ, ſom æræ j th*e*nnæ[2] forſc*re*fnæ dall.

Cappittulum xlv[m].

Veſſæligæ ſier iek edher, theu tidh ta iek m*et* mit
159 *b* ſelſkap ſelff fiorte*n*næ[3] aff fle*r*æ ‖ land voræ[4] til ſa*m*me*n* ko*m*næ, [talæd*is* vy ved[5] til ſa*m*men m*et* lankt beraadh, om vy indgaa villæ. So*m*mæ aff oſſ raddæ til oc ſo*m*mæ fra*n*. Tha vor*æ* ther m*eth* oſſ [udhy vort

kap. 4 not. 17). [31] *Herefter er 15 spalte-linjer i lat. forbig, hvori rædslerne for dem, der er komne ind i dalen, skildres.* [32] *C tilföj.:* Jeſu Chriſti. [33] tage, *C.* [34] *Efter C. A har* liff *og i næste linje et overstreget* nit *med forkortelsesstreg over. Lat. har:* ſecurus quide*m* a morte no*n* tame*n* liber a laboribus . . . [35] *I steden for* ſom . . . hauæ *(l. 8) har lat.:* et exire de omnib*us* culpis p*re*teritis corrept*us* ac de futuris magis ſolito cautus. ſicut ſcriptum eſt. territi purgabunt*ur*. [36] *Efter C:* dennom; ther, *A.*

Kap. 45. [1] *Indsat efter C:* fare; *mgl. i A;* periculis, *lat.* [2] *Mgl. i C.* [3] *A;* trettende, *C. Lat. har:* qui ſimul eramus. xiiij. [4] *Indsat efter C:* vorre; *mgl. i A. Lat. har:* cum . . . an*te* ingreſſum huius tanti p*er*iculi p*er*ueniſſem*us* nos tractatu lo*n*go *et* deliberatione acuta *con*ſiliabam*ur*. [5] *Så må der vist*

tall too mwnkæ aff ſ*anc*ti Fra*n*ciſci orden[6] aff Longo-
bardia[7], huilkæ ſo*m* jkcæ ſpurdhæ ſtort[8] efft*er* thøm
ſelfuæ. Te trøſtædæ off oc raddæ til, at vy ingaa[9]
ſkullæ, oc ſadæ, hoo ſc*r*iftæ villæ oc tagæ vor h*err*is[10]
lege*mm*æ til ſek, han følgæ thøm[11]. [Th*e*r m*et*[12]
wordæ ſa[13] allæ eens, at vy ingaa villæ. Ter neſt
reddæ hueer ſek t*et* bæſtæ, ha*n*num gud naaden gaff.
Tha gingæ geneſte*n* feem aff ‖ off frem[14] oc villæ 160 *a*
v*ær*æ far*æ* j veyen. Too aff thøm vor*æ* aff Greke*n* oc
tree aff Hiſpa*n*nia. Te ko*mm*æ een anne*n* vey ind[15],
en vy ind gingæ. Thøm ſowæ vy aldræ ſide*n*. [Huort
the blefuæ, ell*er* huot tøm vederford, t*et* vidæ vy ey[16].
Vy ny, ſo*m* ta j geen vor*æ*, gingæ fre*m* udi dallen
tiend*iff* hueer m*et* ten[17] gudælichedh, ſo*m* ha*n* udi[18]
ſith hiertææ[19] fongæ ku*n*dæ, oc geneſten vy ko*mm*æ
[ter naagit ind[20], ta ſowæ wy liggæ ſtor*æ* hobæ guld
oc ſølfuæ oc koſtæligæ kar. Ta[21] ſier iech veſſæligæ
for*æ* mek, at jek th*er* entæ aff rørdhæ; iek forſtod
uell, ‖ at t*et* vor diæfuelſe*n*s falſkhed oc ſwigh; ha*n* 160 *b*
villæ th*er* m*et* kommæ vſkellig [giriched ok løſtæ[22] udi
vor*æ* hiærtæ. Jek tok mit hiertæ wor*æ* t*et* bæſtæ, ſo*m*

læses. talædis ved, *A;* talede, *C.* [6] thu me*n*niſke i vort tall, aff s. Franciſci ordenn ſom vorre muncke, *C.* [7] *Efter C;* longobordia, *A.* [8] *Mgl. i C;* multu*m*, *lat.* [9] *A har:* indgaa ‖ gaa. [10] *C tilföj.:* chriſti. [11] *C tilföj.:* effter. [12] *A;* da, *C.* *Svarende til* Ther . . . . . gaff *(l. 7) har lat.:* Quo ab omnib*us* nobis mediante debita p*r*ouiſione qua*m* ipſi fr*at*res penes ſe gerebant p*er*acto. parauimus mentes noſtras cu*m* pedib*us* ad intrandu*m*. [13] vi, *C.* [14] *Indsat efter C; mgl. i A.* [15] *Mgl. i C.* [16] eller huad dennom vederforſz kunde faa att vide, *C.* [17] *Efter C:* denn; ſith, *A;* ea, *lat.* [18] *Svarende til* udi . . . ku*n*dæ *har C:* haffde i hiertet fangitt. ſibi potuit obtinere, *lat.* [19] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 not. 17).* [20] der ind, nogitt paa veyenn, *C.* [21] *AC; opr.:* tho? ſed, *lat.* [22] *Omsat efter C:* gerighed oc lyſt;

iek kundæ, oc bleff udi ten ſammæ gudæliched, ſom
jek taa hadæ. Jtem ſom vy ta frem gingæ, ta wor
[thet j mørkæræ[23], oc grumhed oc[24] retzlæ øgædæſſ
met oſſ j[24] meer oc meer, forty at [udi allæ veyennæ[25]
hoos oſſ oc[26] vnner voræ føder ſyntiſſ liggæ dødæ
kroppæ, oc j ſommæ wor en[27] liff udi. Nar vy troddæ
oppa thøm, ta gafuæ te thøm, oc ſommæ murrædæ ok
161 a lodæ illæ, huilkith ‖ jek tror, at entæ annith vor end
diæfuelſens gerning, thy at ther kundæ ey ſa mangæ
menniſkæ indga udi een ſtakcæt thidh met therræ
velliæ, [ſom vy fornwmmæ, at ther lowæ dødæ oc
ſommæ lefuendiſſ[28]; hadæ tee ok [lankt til foren kom-
m[i]t[29] ther ind, ta hadæ therræ kroppæ værit rotnidæ
æller[30] fortærædæ. Jtem taa wy ind komnæ voræ j
dallen hoos een mill, ta fingæ vy een god vey. Ther
neſt gik tafuen[31] fran oſſ, oc veyen word meghit
ſnæfuer oc huoſſ oc onder. Ta ſowæ wy [diæfuælſens
figuer[32] udi vædærit oc[33] oppa bodæ ſider hoos oſſ udi
161 b grummæ [dyurs oc fulæ[34] ſkikchælſæ, oc gafuæ man‖gæ
grofuæ oc[35] grummæ røſther aff thøm; te grinædæ oc
ſkaræ met therræ tender oc gabædæ[36], ligerviiſſ ſom
tee oſſ ſlugæ villæ, ſaa at[37] wy vnnerſtundom talædiſſ
wed oc ſtirktæ huer annen, at vy hordæligæ blyfuæ oc
tro ſkullæ oc ikcæ rædis. Jtem ta wy hadæ gongit

leſtæ ok giriched, *A.* [23] *A;* der idel merck, *C;* lux celi minuebatur paulatim, *lat.* [24] *Indsat efter C; mgl. i A.* [25] *Så A;* vi alle vegnne, *C;* vbique, *lat. Opr. vel:* allæ veynæ. [26] eciam, *lat.* [27] *C tilföj.:* da. [28] *Mgl. i lat.* [29] *A;* lenge leygit, ſom komme, *C. Lat. har:* ſi a longo tempore in ea periſſent. [30] *Rettet.* aller, *A.* [31] *Så A* = dagenn, *C.* [32] *A;* dieffuelens figure, *C. Lat. har plur.:* figure demonum. [33] *Indsat efter C; mgl. i A;* et, *lat.* [34] luporum. leonum. laruarum. megerarum, *lat.* [35] *Indsat efter C; mgl. i A.* [36] *C tilföj.:* ad oſz. [37] *Herefter tilföj. AC:* nar, *der mgl. i lat. og bör udgå.*

hoos[38] tho milæ, ta vor daghen all tings bortæ, ſa at engin kundæ kennæ hin annen. Ta[39] fingæ vy annen pinæ for udhen then, ſom vy hadæ [til foren[40] j værit. [Ta voræ vy om lubnæ til jordin mellem voræ been och oppa voræ ſkinæ been aff mangæ honnæ dyurs lignelſæ, ſom er byernæ, ſwin, wlwæ, gedher ‖ oc andræ 162 *a*
honnæ dyur[41], oc ſtettæ offſ oppa huer andræ[42], ſa at vy fullæ nether oppa voræ henner, oppa voræ knæ oc neder oppa voræ hofuit oc ſtundom [altings nether oppa iordin[43], oc her for udhen kom megit væder och ſtorm[44], tordin oc lyunit, hauel oc regn, ſa at iek aldræ ſaa [ſa megit[45] nogher tid j minæ daghæ. Ther aff voræ vy offthæ nether ſlagnæ til iordyn oc ledæ ſterræ nedh, end iek nogher tid aff ſcrifuæ kan. Vnnerſtundom feldæ vy ſtoræ ſlagh oppa voræ ſidher, ſkuldrer oc oppa voræ bugæ, oppa woræ riggæ, ſommæ hordæræ end ſommæ. Som iek kan tenkchæ, [ta fek huer[46] efter ‖ ſinæ gerninger, oc veſſæligæ ta vy woræ komnæ hoos[38] 162 *b*
mith j dalen [oc woræ[47] megith trættæ, krankæ oc meyyenleſæ[48] aff teſſæ forſcrefnæ nedh oc pinæ, ta fingæ vy huer voræ[49] eet ſtort ſlaw, ſa at vy allæ ſtirtæ nether thil jordin oc lowæ [ther kwæræ[50] too timæ, ſom vy hadæ wærit dedæ, oc then ſtund vy ſaa

---

[38] *Mgl. i C.* [39] *Svarende til* Ta . . . værit *har lat.:* preter predictam in aere tormenta. [40] *Indsat efter C:* till fornne; *mgl. i A.* [41] *Lat. har:* incurrebant nobis ad tybias et pedes pluralitas quaſi porcorum vrſorum caprarum. [42] *Herefter er et par spaltelinjer i lat. forbig.* [43] ſupini, *lat.* [44] ſtor, *C.* [45] *Skrevet som ét ord i A.* [46] att huer fick da, *C.* [47] *Efter C:* oc vorre; tha woræ vy, *A.* [48] *Så A opr.* (mey‖yenleſæ), *men med senere blæk er det forandret til* megit ‖ myenleſæ. *C har:* mactleſze. [49] *Mgl. i C.* [50] *Så A opr.* (ther ‖ kwæræ), *men med senere blæk er nær tilföjet efter* ther *og* kwæræ *overstreget.* *C har:* der ſtille. [51] ſaa huer aff oſz, *C.* [52] *A;* vnderlig, *C;* ſpiritalem, *lat.*

lowæ, ta [fingæ wy at fee huer *woræ*[51] een onælich[52]
fin, megit vnnerlich, fom gar ou*er* all fc*ri*fth oc fafn.
Aff my*n* fyn, f*om* mek wedh*er* ford, toræ[53] iek entæ
talæ ell*er* fc*ri*fuæ; te[54] andræ mi*n*æ brødræ th*oræ* |
163 *a* oc ey hell*er* talæ ell*er* fc*ri*fuæ aff[55] nogit th*et*, fom
thøm veder ford, vdh*en* alt eneftæ aff t*eth*, wy lege*m*-
ligæ fowæ oc off obenbæ*ræ*[56] veder ford. T*et*tæ for-
fc*re*fnæ flag fingæ wy ikcæ allæ oppa een ftædh, fo*m*mæ
oppa hals, fo*m*mæ oppa brift oc fo*m*mæ oppa refbeen
oc fo*m*mæ oppa bagh*en*, fo*m*mæ oppa fkuldrænæ. Huer
ma*n*d beholt eet teg*i*n th*er*, fom ha*n* wor flagh*en*, faa
ftorth f*om* een ma*n*tz hond. Myth flagh fek iek oppa
halffend[57], fa[58] at iech ey a*n*nith veftæ, en mith
hofuith hadæ wæ*ri*t afuæ[59], och mit flag bleff atte*n*
aar faa fort, f*om* t*et* wor[60] førftæ dagh, th*er* iek t*et*
163 *b* fek; ‖ fidh*en* vor t*et* nogit huidæ*ræ* oc blifu*er* faa [intil
th*en* dag, jek dø fkal[61]. Jte*m* th*en* tid wy fingæ[62]
m*et* gutz nadhæ nogit til liffs j geen[63] effter t*et* flaw,
taa talædæ wy huer til te*n* anne*n* oc hulpæ hueer
a*n*ne*n* opp paa fødernæ j geen. Th*er*[64] neft ta lyufnæd*iff* t*et*
noogit f*oræ* off fom een røgh, oc faa ko*m*mæ wy mit j
dalle*n*; ter wor hu*n*[65] nogith faa rw*m*mæ*ræ*[66]. Th*er*

---

[53] *Efter C:* torthe; tor, *A;* aufus fum, *lat.* [54] *Svarende til* te . . . veder ford *har lat.:* q*uo*n*ia*m *et* fra*tr*es fingulis inhibueru*n*t. [55] *Indsat efter C; mgl. i A.* [56] *Så A (jfr.* obenbæræligæ, *s. 162*[11]*).* [57] *Så A opr.* (half‖fend), *men med senere blæk er det rettet til* half‖bend. *C. har:* halfzenn. [58] fom, *C.* [59] affflagitt, *C.* [60] haffde verit, *C.* [61] *A;* indtill ieg deer, *C;* donec cum cadauere toto nullabitur in fepulchro, *lat.* [62] *Så AC.* [63] *A tilföj.:* ta. [64] *Svarende til* Ther . . . røgh *(s. 182*[3]*) har lat.:* tunc fubito nobis apparuit fub tenebrofo lumine vel potius fumofa caligine locus ille fpaciofus medie vallis *con*tinens antedictum horribile [illegible] caput demonis plen*us* fetore [illegible] *et* [illegible] citac*i*one. *et* innumero*rum*

⌊wordæ wy war[67] thet grummæ diæfwels hofuit, ſom
før eer [aff ſcrefuit[68]; ther neſt fornwmmæ vy vbegrifuælik
ond[69] døn oc røgh. Ta[70] villæ vy gernæ hafuæ ſkywt
then ſtæd, om wy ‖ hadæ kundit, for then retzlæ ſkill, 164 a
ſom wy fingæ aff tettæ[71] fornefnde hofuith. Vy woræ
[høyth beſøgennæ[72]. Vy toræ ey ga till riggæ j geen
then vey, vy kommæ; ikcæ hadhæ vy oc ther løfuendiſſ
frem kommit; illæ[73] toræ wy oc frem gongæ, tok ſkullæ
vy ee[74] frem. Vy gingæ tet yterſtæ, wy ku[n]dhæ
frem kommæ for fornefnde hofuith oc diæfuelſkaph.
Jkcæ toræ wy fullælygæ ſee tid eller[75] huoth ther
giordiſſ, for ſtoer retzlæ oc bewelſſæ ſkill[71]. Ther meth
ginghæ vy frem oc ſettæ alt vor hobh ok trøſt til gudz
nadæ. Ther neſth kommæ vy ind udi eet mørk[76]; ther
møtthæ oſſ ſtoer ſtorm, torden ‖ lywnit, hawel, reghn, 164 b
ſa[77] at vy ther ſtoer nød ledæ liger viiſſ ſom then tid,
wy ind gingæ. Ther kom oc grummæ dyur til oſſ, oc
lubæ oſſ om kull ok ſtøttæ oſſ till iordin, ſom tee

ſpirituum malignorum. [65] *A tilföj.:* oc. [66] rom, *C.* [67] vor, *C.* [68] om talitt, *C.* [69] *Mgl. i C.* [70] *Svarende til* Ta . . . . nadæ *(l. 14) har lat:* Hunc ergo locum ineptum (*B msc.;* impeditum, *A*) cum vitare vellemus non in toto quiuimus. ſed extremitatem eius quomodocunque girantes. nullus noſtrum perfecto aſpectu audebat reſpicere que gerebantur ibidem. quia inuadens tremor ſtatuebat horripilacionem. Extrahebat ſudorem et putor (*så A;* pedor, *msc.;* pudorem, *B; fejl for* fetor?) omnes extinguere (*B msc.;* exſtringere, *A*) videbatur. Nec tamen potuit eſſe conſilium de reuertendo ne propter immutatum propoſitum confeſtim a demonibus ſtrangulemur. Tranſiuimus ergo dei nobis gratia opitulante ſed non ſine infinito horroris fetoriſque tormento. [71] *Mgl. i C.* [72] *Så A;* ſtorlige bedrøffuede, *C.* [73] *A;* icke, *C.* [74] *Efter C:* jo; oc, *A.* [75] *C tilföj.:* acte. [76] *A;* marck, *C.* *Lat. har:* nos procedentes apprehendebat tenebroſa validaque tempeſtas ventorum . . . [77] *Svarende til* ſa . . foren *(s. 183[1]) har lat.:* cuius quaſſacione collabebamur in facies et in

giordææ[78] ved oſſ til foren. Jek vor veſſæligæ nether
ſtøtter oc ſlaw*en* thil iorden meer end fem hu*n*drædæ
ſinnu*m*[79] [oppa the*n* reyſæ ind oc ud[80]. The*r* neſt ta
vy hadæ gongit the*n* trediæ mil [ud ath[81], ta beginnædæ
vy at ke*n*næ dawe*n*[82]; the*r*[83] fingæ vy ta trøſt ok huiltæ
oſſ oc lofuædæ[84] te*n* all møktigæ gud [m*et* opleſtæ he*nner*
til[85] he*m*mælind, ſom[86] oſſ hadhææ[78] ſtyrkt[87] oc hulpit j
165 *a* then ‖ reyſæ. Vy vor*æ* gladhæ, at vy engin meſt hadæ
aff oſſ ny[88], ſo*m* til ſa*m*me*n* ind gingæ. Tok ſowæ vy
end ta dyæflænæ far*æ* udi vætær*et*[89] m*eth* vnn*er*ligæ [oc
rædæligæ ladæ[90], oc veſſæligæ ka*n* iek engæ lu*n*dæ
fullæligæ [ud ſc*ri*fuæ[91] thee ſtikcæ, ſo*m* iek the*r* toldæ,
føldæ oc ſaa, forty at te vor*æ* megit gru*m*mæ oc hordæ[92].
Ikcæ tordhæ iech oc ſee til allæ ſtikchæ, oppa t*et* at
iek[93] ſkullæ meſtæ my*n* gudælichedh, ſo*m* iek ta vor udi.
Jkcæ ku*n*dæ iech oc alt ko*m*mit j hw for te*n* ſtor*æ*
drøfuelſæ oc pinæ, ſom mek veder ford. Te*n* tid vy
165 *b* ko*m*mæ udi the*n* fierdhæ mil, tha fu*n*dæ vy ‖ vnn*er*
vor*æ* føder dødæ kroppæ, [ſo*m* vy fu*n*dhæ the*n* tid, ter
vy ind gi*n*gæ[94]. The*r*[95] neſt ta vy yterſt ko*m*mæ j dalle*n*

---

dorſa dextrorſu*m* (*B msc.*; retrorſum, *A*) *et* ſiniſtrorſum interuoluta*n*te ad tibias ſic*ut* prius multitudi*n*e grumentiu*m* beſtia*rum*.
[78] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [79] *Med senere blæk er et* e *tilföjet.* [80] per hanc valle*m*, *lat.* [81] *Mgl. i lat.* [82] at dett dagedis, *C.* [83] *AC;* ex quo, *lat.* *Oprind.:* ther *meth?*
[84] *Efter C:* loffuede; lowæ, *A.* [85] *A;* i, *C.* *Lat. har:* palmis extentis in celu*m*. [86] *Svarende til* ſom . . . at *(l. 8) har lat. kun:* precipue q*uia*. [87] ſtyrit, *C.* [88] *Mgl. i C.* [89] *A tilföj.:* oc.
[90] *A;* lade oc forferdelſze, *C. Lat. har:* pretendentes in deriſione*m* ſua pudenda ſimul *et* feda. [91] beſkriffue, *C.* [92] dybelige att betencke oc beholde, *C.* [93] *C tilföj.:* icke. [94] *Mgl. i lat.*
[95] *Svarende til* Ther . . . rørdæ *(s. 184²) har lat.: et* prope vallis exitu*m* reru*m* te*m*ptatione*m* precioſa*rum*. [96] *Så A;* megit

oc udh gaa ſkullæ, ta la ter guld oc ſølff oc [meghin
koſtælich[96] tingh, huilkit vy [allæ ſammen[97] entæ rørdæ.
Nu, kiæræ venner, beder iek eder allæ ſammæn[98],
ſom tettææ[78] læſæ[99], at j lofuæ[100] then all mektigæ
gud, ſom[101] oſſ ta met ſin ſtoræ nadæ oc meſcundæ
frelſſædæ ud aff ten nødh, pinæ oc mørk, ſom wy udi
ſkikcædæ voræ, huilkith vy oſſ ſelfuæ ud keſthæ[102] at
tholæ for voræ vnghdoms[103] ſinners ſkil[104]. Ikcæ tordæ
iek noger tid radæ nogher [til ther ind at gongææ[105] ||
aff allæ the, ſom mek ſpurdæ ath radh. Ter neſt ther 166 *a*
vy kommæ til falk oc huſſ, ta ſkullæ vy ther dwællies
nogher ſtundh oc vederquegæ oſſ met madh oc bad oc
lægæ[106] woræ ſaar oc ſlag, ſom vy fongit hadæ, oc huer
beraddæ ſek oc, huot han ſidhen villæ oppa ſlaa. Ter[107]
neſt fordh huer ſin ſtæd[108] tid, ſom gud hannum gaff j velgæ.

Aff noger vnnerligæ ting, ſom æræ udi nogræ øør udi Indiæ land.

Capitulum xlvj^m.

Nw mwæ j vidhæ, at ther er een øø, ſom æræ ſtoræ
kempæ udi. [Iek vor ikchæ oppa then øø[1]; toch
ſa iek for vdhen øæn[2] nogræ aff || thøm. Tee voræ ſem 166 *b*

---

koſtelige, *C.* [97] *Mgl. i C.* [98] *Rettet.* ſæmmæn, *A.* [99] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [100] *A;* och loffue oc tacke, *C;* collaudare, *lat.* [101] *Svarende til* ſom . . . ſkil *(l. 8) har lat.:* qui tunc de poteſtate tenebrarum illarum eripuit me indignum et prout confido a delictis *(B)* iuuentutis me *(B)* purgauit. [102] *C tilföj.:* veluilligen. [103] *Mgl. i C.* [104] *Herefter er 8 spalte-linjer i lat. forbig.* [105] *Så må der læses.* til ind at gongææ || ther ind. *A;* der ind at gaa, *C.* [106] *Efter C:* lege; lagæ, *A;* medendum, *lat.* [107] Ter . . . velgæ *mgl. i lat.* [108] *Så AC.*

Kap. 46. [1] *Mgl. i lat.* [2] *Mgl. i C.* [3] *C tilföj.:* der i landet.

och tyuæ me*n*tz fødor langhæ; te ær*æ*[3] me*n*næligæ
trætyuæ me*n*tz føder langæ oc ſo*m*mæ le*n*græ. Te hafuæ
ikcæ andræ[4] clæder æn ſkind aff[5] te dyur, ſo*m* te ter
ſla, oc kiødet ædhæ tee rath oc ſubæ melk for*æ* drik.
Te begær*æ* oue*r* all mad at ædæ me*n*niſkeſſ kiøth.
Jek villæ ikcæ forty far*æ* tid oppa then *øø*, at[6] the
plæyæ ok[2] at ſenkcæ ſkibæ*n*næ, ſo*m* the*r*[2] ko*m*me*r* vnne*r*
th*et* land, [oc ædæ falkith, ſom tee ther udi findhæ[7].
Stu[n]do*m* plæyæ tee ath løſæ th*ø*m, ſom j ſkibæn ær*æ*,
167 *a* m*et* try eller firæ me*n*niſkæ, huilkæ ſom ‖ lodin oppa
faller. Jtem ſynder ud udi [th*et* veſt*ræ* haff[8] bland
andr*æ* *øø*r eer een *øø*, udi huilke*n* fødiff ſinne*r*lict q*win*-
falk, ſo*m* hafuæ [een ſteen udi the*rr*æ *ø*wæ, ſo*m* hether
ratus. Ha*n* er ſa ondhe*r*[9], at huilke*n* hu*n* ſeer oppa
aff wrędæ m*eth* th*et* *ø*uæ, han blifue*r* ſtrax dødh, liger
wiis ſo*m* hu*n* voræ een baſilliſcus. The*r* er oc een anne*n*
øø, ſom[10] megith falk ær udi. Tee hafuæ oc ma*n*gæ
ondæ ſedher; aff een vſed[11] vel iek ſiæ: Nar een ma*n*
fæſter een jo*m*ffrw. eller een m*øø*, ta ær*æ* ther rybaldhe*r*[12],
ſom leyeſſ til at liggæ førſtæ nath hoos he*n*næ. A*n*nen
nath ta ligg*er* brudgo*m*mend m*eth* hæ*n*næ; finder ha*n* ‖
167 *b* at hu*n* er end ta mø, ta geller th*et* hans liff, ſom[13]
hans pe*n*ni*n*gæ tok opp[14] oc ikcæ betok he*n*næ ſin
mødo*m*. Jek ſpurdæ mek for*æ*, huot te ther m*et* me*n*tæ,
at the ſaa gior*æ*[15]. Mek vor ſa[14] ſwarit, ath hoo[16]

[4] andett till, *C.* [5] *A har:* aff ‖ aff. [6] *Indsat af udg.* nam *et* audiui, *lat. C har:* icke fare diid paa den ee, thj de . . . [7] *Mgl. i lat.* [8] mari o ceano, *lat.* [9] *Lat. har:* in oculis lapis rarus et malus. [10] *Indsat efter C; mgl. i A.* [11] ond fed, *C.* [12] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [13] ſom . . . medo*m*. *Lat. har kun:* hominem. [14] *Mgl. i C.* [15] *Efter C:* giorde; gier*æ*, *A.* [16] *Svarende til* hoo . . . ſkall *(s. 186[2]) har lat.:* preteritis temporibus ap*u*d eos virgines habuiſſe in matricib*us* paruos ſerpentes. quib*us* necabant*ur* primi ad

ſom førſt ligger[17] hoos een iomfrw[18], han fongher ther aff een ond ſyugæ, huilken han nøwæ forwindæ ſkall, och te mend, ſom tagæ penningæ [til ath liggæ met thøm[19], hedhæ ther cadiberis[20], [jd *eſt*[19] ſtultus deſperatus, een meſtrøſtik *daræ*. Jtem er ther een annen øe[21]; nar mannen døer ther, ta ſkal han geneſten brenneſſ oppa eet ball, oc huſfruæn, ſom[22] leſuendiſſ ‖ er, 168 *a* ſkal[23] kaſteſſ udi elden met hannum. Thet menæ te ſaa, at te leſdæ her[24] til ſammen j kerlichedh, thy ſkullæ te føluesſ at til ten[25] annen verdhen [oc giøræ oc ther ſa[26]. Tok vidæ te aff engin annen [verdhen at ſiæ end aff Paradiis[27], ſom er oppa iordin. Modæren ma tagæ [ſit barn met ſek, tet yngſtæ[28], [udi eldhen[29], om hun wel; tee ældræ[30] børn mwæ haſuæ kaarit, om thee vellæ føluæ therræ foorældræ eller oc lenghe leſuæ. Jtem *nota*, at[31] te keſæ engin koning udi thee land effter ſlekt eller byrd, men huikken thee vidæ, at [ſedich och rethuiff[32] er oc er all[33] myntſtæ halſtrediæſinztyuæ[34] ard gammeld och huerken·haſuer huſfruæ ‖

llas intrantes. [17] *C tilföj.*: der. [18] *A tilföj.*: tet. [19] *Mgl. i C.* [20] *A;* Cadibris, *C;* cadiberiȝ, *lat. msc.*; cadyberim, *lat. A;* cadibrum, *lat. B.* [21] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [22] *C tilföj.*: met hannom. [23] *Svarende til* ſkal . . . ſaa, at *(l. 9) har lat.*: patebit vxoris plena electio ſi cum corpore mariti . . . ſe iactet cremandum. vt quia. [24] *Indsat efter C; mgl. i A;* in iſto ſeculo, *lat.* [25] *Efter C:* den; een, *A.* [26] *Mgl. i lat.* [27] *A;* Paradis, ennd denne Verdſens Paradis, *C. Lat. har:* nec tamen intelligunt alium ſeculum niſi quem ſibi confingunt terreſtrem paradiſum. [28] *A;* met ſig ſitt yngſte barnn, *C og således måske oprind.* puerum autem minorennem, *lat.* [29] *Står i C efter* foorældræ. [30] *A;* andre, *C. Lat. har:* etatiſ puer perfecte. [31] *Mgl. i C.* [32] *A;* rett uiiſz oc ſandru, *C;* morigeratior et iuſtior, *lat. Efter* ſedich *tilföj. A:* er. [33] *Så A;* i det, *C. Oprind. sikkert:* ath. [34] *Efter C:* l; halffemtæſinztyuæ, *A*

168 b eller børn, hannum kefæ tee til koning. Han fkal
hollæ retthen ved full makt met huer mand oc omod
huer mand[35]. Brider oc koningen felfuer, ta fparæ te
hans liff for hans verdiched fkil, men engin ma effter
ten dag talæ [meth hannum[36] eller om gaa met hannum
j rigit. Te kefæ geneften een annen udi hans ftæd;
ta[37] bør hannum rafkæligæ at rymmæ eller faa eet
ftakcæt liff. Ter er een annen øø, fom megit falk udi
bord, oc rikt er. Tee ædæ ikcæ høns, ey haræ, ey geff;
tok er ther fult aff fadant. Te nydææ[38] fkindhen oc
fiædren[æ] [tel clæder[39]. Te drikcæ melk aff allæ honnæ
169 a dyur. ‖ The mwæ [hafuæ allæ honnæ qwinnæ til huf-
fruæ[40] vnner tagnæ moder met[41] føn oc dotter met
fadher[42]. Jtem æræ ther een honnæ nødher, ftoræ fom
een mantz hofuit. Ther æræ oc dyur, fom kalliff
orafleff[43], fa[44] ftoræ fom woræ hæftæ. Therræ halffæ
æræ tyuæ alnæ langæ, fa at tee fee ouer huff oc ouer
mwræ, oc[45] te æræ bagh till fkaptæ fom een hiorth.
Ther er oc eet honnæ[44] kamelff flektæ, ftoræ fom hiortæ;
te ædæ aldræ, tee lefuæ aff vædæreth; the om fkiftæ
therris lidh, nar tee vellæ, udi ma[n]gæ [honnæ ferwæ
vnnertagit[46] huit oc røth. Ter æræ oc mangæ honnæ[44] ‖
169 b hugormæ; fommæ hafuæ een fkæl oppa hofuidit, fommæ
gaa reth opp[44] oppa tu been fom andræ mennifkæ;
fommæ kalleff reguli; aff[47] therris mwn dryber altid
eder. Ter æræ oc cocodrylly; aff thøm er før fcrefuit.

---

quinquaginta, *lat.* [35] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [36] *Mgl. i C.* [37] *Efter C:* da; tok, *A.* [38] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 not. 17).* [39] *Mgl. i lat.* [40] coniungi cuique mulieri, *lat.* [41] *A har:* met ‖ met. [42] *Herefter er en hel spalte i lat. forbig.* [43] *A;* arafles, *C;* oraflos, *lat. A;* oraflens, *lat. B msc.* [44] *Mgl. i C.* [45] *Efter C;* at, *A.* [46] *A;* maade oc vnderlige farffue, *C. Lat. har:* videntur fibi variare colorem. exceptis vt dicitur albo et rubeo. [47] der aff at, *C.* [48] *Indsat efter C:* vorre; *mgl. i A*

Ter æræ oc will ſwiin, ſtoræ ſom voræ øxn. Ter æræ oc pinſwiin, ſtoræ ſom woræ galthæ. Ther æræ oc huidæ løuer, ſtoræ ſom voræ[48] hinkſtæ[49]. Tær æræ oc møff, ſtørræ end woræ thi eller tolff. Ter æræ oc afften bakcær, ſtørræ end voræ rafnæ. Ther æræ oc rødæ geſſ, oc æræ[50] huidhæ vnner halſſen. Met ſtakcædæ ord, ther
æræ ‖ ma[n]gæ honnæ dyur och fulæ, ſom vnnerligæ 170 a
ſkaptæ æræ, ſom nw voræ lankt at ſcrifuæ aff oc thøm vtrolict[51], ſom vforſøktæ æræ[52].

Aff[1] ten øø, ſom[2] Bracmanorum heter[3], oc andræ øør.

Capitulum xlvij[m].

Nota[4]. Tennæ forſcrefnæ[3] øø Bracmanorum[5] ligger hoos mith udi Preſbiteri Johannis rigæ, oc tet falk, ther boer, te æræ hetningæ. Te hafuæ een god, enfolligh naturælic leffneth; te æræ ey girighæ, ey hofferdigæ, ey awenſyugæ, ey wredhæ oc ey ouer flødigæ[6]; tee ſweriæ ey, te lyuæ ey, te ſwigæ ey huer annen, te giøræ[3] arbeydæ met therræ legemmæ, te hollæ naturælicth bud ij ty[7], at te giøræ huer ‖ annen, ſom te hafuæ 170 b
vellæ. Te bedæ til then gud, ſom alting[8] ſkapt hafuer,

[49] *A;* heſte, *C;* dextrariorum, *lat. Herefter er 15 spalte-linjer i lat. forbig.* [50] *Mgl. i C. Svarende til* æræ . . . halſſen *har lat.:* in pectore *et* collo apparet ſubnigredo. [51] *C tilföj.:* erre. [52] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 47. [1] *Som overskrift har lat.:* De inſulis bragmannorum *et* pigmeorum. [2] *A har:* ſom ‖ ſom; *mgl. i C.* [3] *Mgl. i C.* [4] *Rettet.* Nw, *A; mgl. i C.* [5] *Indsat efter C:* brachamarum; *mgl. i A. Lat. har:* Bragmannorum inſula. [6] *C tilföj.:* eller wkyſke, *der måske bör indsættes. Lat. har:* luxurioſi. [7] *Efter C:* vdj det; tet, *A. Svarende til* j ty . . . vellæ *har lat.:* Hoc facias alijs quod tibi vis fieri. [8] *A;* dennom, *C;* omnium, *lat.*

oc hobeff at fa aff ha*n*nu*m* th*et* P*ar*adiis, [ſo*m* oppa iordin ær[9]. Te ædæ oc drikcæ lidith; forty lefuæ te lengæ. Nar nogher aff thøm giør omod th*er*ris ſedh*er* eller low, ha*n*nu*m* bort viſæ te geneſten ud aff landit, oc efft*er* thy at te lefuæ udi een rethwiff, eenfollik lefnit, ty fa tee aldræ[10] peſtilencia, ey orloff, ey ſtorm, ey hu*n*gher. Th*er* løber eeth ſtort vaten j giømme*n* landit[11], ſo*m* kalleff Thene[12]; th*et* gifu*er* feſk til fødæ oc vaten
171 *a* til grødæ[13]. [Koning Alexander aff ‖ G*r*eken villæ fordom orlofuæ pa thøm[14] oc[15] tre*n*gæ thøm vnn*er* ſek ok ſc*r*eff thøm for wa*r*ings b*r*eff til. Te ſc*r*efuæ[16] ha*nn*u*m* til j geen j bland andr*æ* ord, at te hadæ engin koſtælich ting udy th*err*æ land, ſo*m* ſlig een h*err*æ vor hulpe*n* m*et*[17]; entæ redd*is* tee oc at meſtæ udhen then godæ fredh, ſom tee til then dagh wſkad hadæ[18]. Th*er* neſt[19] fek for*n*e*f*n*de* koni*n*g[20] a*n*nit at ſiſlæ, oc[21] nagit raſkæ-[ligæ] ter efft*er* ta dødæ han, oc[22] gud vntæ thøm te*n* fredh fre*m*deliff[17], ſo*m* the til foren hadæ[18], for th*err*æ enfollich godhed ſkill. Te fongæ oc allæ raſkæligæ
171 *b* wfret, ſom reth oc ſkell oc frede*n* krenkæ vellæ. Jt*em* ‖ er ther een annæ*n* øø, ſom hether Pitha*n*[23]. Th*er* boer[24]

[9] *Mgl. i lat.* [10] raro, *lat.* [11] *Efter C;* ſtadhen, *A;* inſula*m*, *lat.* [12] *A;* Thenne, *C;* Chene, *lat.* [13] *Herefter har A:* th*err*æ biering; *mgl. på dette sted i C men se note 14* (deris bierg). *Hvad skal der læses? Lat. har kun:* miniſtrans piſciu*m* aquaru*m* copia*m*. [14] *Så må der vel læses.* forty villæ ko ‖ alexander orlofuæ aff ‖ aff g*r*eken oc pa them, *A;* koning alexander vilde fordom feyde paa deris bierg aff Grecken, *C;* Iſtos olim alexander rex greco*rum* debellare cupie*n*s, *lat.* [15] *C tilföj.:* hand vilde. [16] *A;* bøde, *C;* remandaueru*n*t, *lat.* [17] *Mgl. i C.* [18] *C tilföj.:* hafft. [19] *Efter C;* m*e*th, *A.* [20] *C tilföj.:* nogit. [21] *Indsat efter C; mgl. i A;* atq*ue*, *lat.* [22] *Svarende til* oc . . . . vellæ *(l. 20) har lat.:* q*uia* diſſipat eos deus qui bella volunt. *et* iſtis maneret pax multa diligentib*us* eam. [23] Pytan, *lat. A;* Pica*n*, *lat. B.* [24] vorre, *C.* [25] *Indsat efter C:* de; *mgl. i A. Lat. har:*

ſtakcæt falk oc faa; te[25] ær*æ* lidit høyræ end Pigmei; te ær*æ* ſkønæ aff ænlidæ; te ædæ aldr*æ*; te hafuæ een hondhæ æblæ, ſo*m* te altid bær*æ* m*eth* thøm, oc lefuæ aff then luct, ſo*m* ther aff gaar. Hoo ſo*m* ikcæ hafu*er* æblit hoos ſek, ha*n* [viſn*er* ſtrax oc dør[26] inne*n* trediæ dag. Jkcæ æræ te[27] ſtort vittigæ; te giør*æ* oc intæ ude*n* all eneſtæ te clæder, ſom te hehøfuæ; [tee lefuæ[27] ikcæ leng*er* end j tolff aar[28]. Ther er oc een anne*n* *øø*, ſo*m* falk er vylth udi ſo*m* andræ dyur oc ær*æ* megith ſterkcæ. Te[29] ær*æ* clæddæ m*et* th*er*ræ egnæ lokchæ; ‖ te ær*æ* oc alt[30] lodnæ udhen anlidit oc he*n*nærnæ[31]. 172 *a* Te yeyæ oc feſkæ[32]; huat tee fa, th*et* ædæ tee rath. Fram at then *øø* ter løber eet vatn, ſo*m* heth*er* Bwemar[33]; th*et* er halff *tr*ediæ mill bret. Wy tordæ jkcæ far*æ* ther ofu*er*, for*æ* thy at oppa te*n* anne*n* ſidæ er een ſtor øtken, femte*n* ell*er* fler*æ* dags ferd lang, oc ter vor*æ* ma*n*gæ honnæ[34] vnn*er*ligæ oc farligæ dyur oc ormæ, dragæ, grybæ, hugormæ oc andr*æ* ſligæ, ſa at hu*n*drædæ tuſe*n*næ væpnær*æ* ſkullæ ikcæ ko*m*mæ ter j giø*m*me*n* intil ſole*n*s oc mane*n*s træ, [ſo*m* iek hadæ ‖ tenkt mek[35]. 172 *b* Tok ſigs ther, at Alexand*er* magn*us* vor ter te*n* tid, ter ha*n* regne*rœ*dæ, oc talædæ m*et* tee[36] for*nefn*de ſole*n*s oc maane*n*s trææ, oc ha*n* fek ſwar aff thøm j geen. Hoſſ tee trææ vox*er* oc balſam*us* ſaa godh, at ter find*is* engin ſtæd bætr*æ* j v*er*de*n*. Ther ſigs oc, at t*et* fo[l]k, ſo*m* th*er* neſt boer, fo*n*ger ſtu*n*dom fruct aff tee træ[37]

Pytan inſula breuis *con*tinet paucoſ habitatoreſ pigmeis modico longiores. [26] deer ſtrax, *C.* [27] *C tilföj.:* oc. [28] *pro.* xij. annis vite, *lat.* [29] *Svarende til* Te . . . lodnæ *har lat.:* veſtiti per totum corpus proprijs capillis *et* pilis. [30] *Efter C;* allæ, *A.* [31] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [32] *C tilföj.:* altiid. [33] *A;* quemer, *C;* buemar, *lat. msc.;* Briemar, *lat. A;* briemer, *lat. B.* [34] *Mgl. i C.* [35] *Så AC; lat. har:* que ibi eſſe dicunt*ur*. [36] *Mgl. i C.* [37] *Indsat efter C;*

oc aff then balſſamo, ok ther foræ lefuæ tee tæræ[38] [firæ hundrit[39] aar oc meer. Hertugh Otgerus aff Danmark[40] vor ther [oc talædæ meth fornefnde træeæ[41] oc od aff then fructh oc aff ten balſſæmo. Forty menæ ‖
173 a ſommæ vfornymſtighæ menniſkæ, at han en lefuer nogher ſtæd oppa iorden. Jek tror bætær, at han lefuer met gudh udi hemmærigæ, effter thy at han [arbeydede ſa megit[42] for then helly troo oc criſtendoms merelſſæ ſkill.

Jtem hennær te øſtræ land udi India er eet ſtort rigæ, ſom heter Caprobane, rigt[43] aff megit verdens gotz. Tid ſeyldæ wy udi ottæ[44] daghæ. [Ter ſkullæ te all tid keſæ thøm koning; te ſkødæ entæ koningins ſlekt eller byrdh, naar te keſæ ſkullæ[45]. Thet er eet aff te femten[46] fornefnde koningæ rigæ, ſom Otgerus[47] vandn[48]. Ther æræ too ſommæræ oc to vintræ[49]; man
173 b finder ter all tid grøn ‖ fruct [och blomſter[50]. Te æræ megit beſketnæ oc høfuiſkæ, ſom ther boo. Kiøpmen kommæ offtæ tid oc kiøpſla met thøm. Ter boor manghæ ſtædæ criſtnit falk, ſom megit rikt er. Ther liggæ too øør, een heter Trillæ[51], ten annen hether Orgita[52]. Udi ten enæ er hytther, ſom guld grafuiſſ ud aff oc renſſeſſ, oc udi ten annen ſølff[53]. Jtem løber ter fram eet røth haff, ſom ſkilt er fran [tet veſtræ haff[54], oc udi ten

---

mgl. i A; arborum, *lat.* [38] *Så A;* der, *C.* [39] *A;* 300, *C;* quadringentis, *lat.* [40] *Se indledn.* [41] *Mgl. i lat.* [42] *A har:* ſa megit arbeydede ſa megit. [43] rige, *C.* [44] *Efter C:* 8; ſyw, *A;* octo, *lat.* [45] Ibi ſicut in multis alijs inſulis rex non naſcitur. ſed eligitur per terre parteſ, *lat.* [46] *Mgl. i C.* [47] *A;* hertug Otgerus aff Danmarck, *C;* Ogeri, *lat.* [48] *Så A. Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [49] *Svarende til* vintræ . . . blomſter *har lat.:* hyemes. ſi tamen hyems aliqua dici debeat et non iugis eſtas. quia nulla illic dies anni priuatur fructu flore fronde germine. [50] *Indsat efter C; mgl. i A.* [51] *A;* Trilla, *C;* orilla, *lat. AB;* Orgilla, *lat. msc.* [52] *A;* Orgitta, *C;* argita, *lat.* [53] *Herefter er 10 spalte-linjer i lat. forbig.* [54] mari occeano, *lat.*

ee Tryllæ[55] [opp grafuiff[56] oc findiff megit koftælict guld aff mend, qwinner oc børn, fom ter til lærdæ æræ. Ter boo oc finnerligæ dyur udi biergen, fkafthæ ‖ fom 174 a myrer oc ftoræ fom. voræ[57] kattæ, huilkæ dyur al tid grafuæ guld oc[58] renfeth oc bæret ud [oc ind[59] meth ftort ærwædæ, aff huilkit engin fran thøm fongæ kan [uden meth ftoer behenniched[60] for ftor faræ fkil. Tok plæyæ tee fa vnnerftundom ath fongit: Nar ftor hedæ er oc dyuren ligghæ ok huilæ thøm, [ta ftiæ[l] alt falk fek til met dromedariis eller heftæ oc tagæ meth haft, huot te fongæ kundæ, oc føræ bort[61]. Te plæyæ ok faa at fongæ gullit: Tee tagæ eet hors, naar thet hafuer ny fød fith føll, oc hengæ oppaa horfith too ftoræ kuruæ [aff nith trææ[62], fa ath te hengæ nagit faa ‖ nether til iordin, och[63] ladæ horfit vel hungræ. Sa 174 b likcæ te føllit indæ oc drifuæ horfit oppa biergit[64], ther fom dyuren æræ, oc ladit ter gaa oc ædæ greff. Nar fom dyuren voræ teff var, ta løbæ te ud oc leghæ met horfit oc meth tee korwæ, tet hafuer oppa fek[59]. Tee hafuæ oc fadan naturæ, at te vellæ al tid fyllæ thet, fom te fee[65], tomt er; thy løbæ tee aff legh oc hentæ guld oc kaftæ udi korfuænæ. [Nar falkit prøfuær, at korfuænæ æræ fullæ[66], ta ladæ te føllit ud och[67] gnæggæ effter modæren. Nar hun tet hører, ta kommer hun trafuændiff met korfuænæ [fullæ aff[68] ‖ guld. J fa dannæ 175 a [madæ oc[69] andræ madæ ta fa te gullit fran te dyur[70].

---

[55] *A;* Trylla, *C;* Orilla, *lat. AB msc.* [56] *A;* begraffuis, *C:* effoditur, *lat.* [57] *Indsat efter C:* vorre; *mgl. i A;* noftrorum, *lat.* [58] fom, *C.* [59] *Mgl. i C.* [60] de facili, *lat.* [61] in dromedarijf et equis rapiunt et furantur, *lat.* [62] nouos, *lat. B.* [63] *Svarende til* och . . . greff (*l. 17*) *har lat.:* hanc famelicam dimittunt vt fe pafcat ad herbas in monte. [64] *Efter C:* biergitt; biergen, *A.* [65] *C tilföj.:* der. [66] Cumque homines a remotis tempus obferuauerint, *lat. B.* [67] *Så A;* at, *C.* [68] *Gentaget i A på den nye side.* [69] *Mgl. i C.* [70] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Noogit aff tet Paradiis, fom[1] oppa iordin er[1].

Capitulum xlviij.

Fran keyfærœ rigit aff India reth øfter ud boer enghææ[2] falk, ikcæ kan ter oc engæ[3] boo for bierghæ, clepper oc huoffæ ftenæ oc for [mangæ honnæ vfunt væder, fom j bland biergen er[4]. Tet er ftundom tyukt oc ftu[n]dom fulth aff røgh oc ftu[n]dom mørkt[5] oc ftundom forgiftikt, fa at ter vorder j verræ [oc verrœ[6] fræm at kommæ til Paradiis [forœ clepper, ftenæ, bierghæ oc vædær[7], huilkit Paradis vorœ forældrœ fortabædæ for
175 b therræ[8] vlidelffææ[2], ‖ huikkit mangæ dags ferdh worœ fram at kommæ, [tok kan thøm engin regnæ eller veft fran fek fiæ[9]. Jkcæ[10] kom iek ter oc nermer, en fom iek ta vor; tok well iec fiæ faa ord aff [ten ftæd[11] Paradiis, fom vel ma troos at varœ fannen, fom jek ther fpurdæ oc hørœ. Paradiff er eet ftort rwm, vel fa ftort fom woræ fæm land, fom er England, Normannia[12], Ybernia, Scotia[13] oc Noruegia, oc end megit ftørrœ. Tet[14] ligger høyt opp udi væterffens[15] boligh[16]. Terer een kellæ, fom oc aff fcrefuith ftor; hun gifuer

---

Kap. 48. [1] *Mgl. i C.* [2] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [3] *Så A;* nogen, *C.* [4] aeris inter alpes diuerfitatem, *lat. Efter* væder *tilföj. C:* oc luct. [5] *Se indledn.* [6] *Mgl. i C.* [7] *Mgl. i lat.* [8] *C tilföj.:* fynders fkyld oc. [9] fi metiri poffet, *lat.* [10] *Svarende til* Jkcæ . . . horœ *(l. 16) har lat.:* quia ideo vlterius non proceffi nec procedere quiui. pauca dumtaxat de illo loco refero per auditum. [11] dette, *C.* [12] *Rettet. A har* normanna *med forkortelsesstreg over første* a *og over sidste* n, *over hvilket også findes en prik.* [13] *A;* Dacia, *C;* Scothye, *lat.* [14] *Efter C:* Det; ter, *A.* [15] *A;* verdfens, *C. Lat. har:* ad aeris fupremam fuperficiem. [16] *Her-*

vathn all verden ofuer. Vantzens[17] *naturæ* ær ſa, ath
tet ſkal al tid flidhæ ‖ fran[18] øfuerſt oc *neter* ath. 176 a
Th*er* flider oc ud aff te*n* kelldæ veſt*er* ud til vor*æ* land
fir*æ*[19] floder: Phiſon, Gion, Tigris oc Eufrates, [huilkæ
floder ſom gifuæ allæ land vat*en* til øfrens[20]. Tet[14] er
oc vel troendæ, ath th*en* ſa*m*mæ keldæ gifuer andræ
fir*æ* floder aff ſek [eller oc fler*æ*[21] [øfter oc nør oc ſinn*er*
ud oppa te*n* ſidhæ oppa iordin[22], [thy huer ma*n* at vy
vidæ[23] jkcæ nafen til te floter, ſtæder[24] oc dygder. Tok
vell jek ſiæ for*æ* ſant, ath oppa[25] te*n* anne*n* ſidæ oppa[26]
P*ar*adiis boer megit falk oc ær*æ* ma[n]gæ koni*n*gæ
rigæ, land oc ſtædher, oc [hafuæ th*er*ræ kiøpmend ſøkt[27]
tædæn oc intil Indiam, oc hauæ ‖ h*er*ræ oc førſtæ oc 176 b
andr*æ* [ſent bud[28] oc b*r*eff til Indiam oc te [tædæ*n*
oc[29] til thøm i geen. Jt*em* løber Phiſou j giø*m*men
Jndia*m*, ſtu*n*dom vnn*er* iorden och ſtu[n]do*m* ofu*er*,
huilke*n* flod ter kalles Gangeff af een hetenſk koni*n*gh,
ſo*m* ſaa hedh, huilkin Otger*us*[30] ſenkthæ[31] udi ten flod,
forty at han jkcæ villæ tagæ ved troen oc ladæ ſek
døbæ, ok ud m*et* th*et* ſa*m*mæ[32] vat*en* find*iff* ma*n*gæ
dyræ ſtenæ oc ma*n*gæ korn aff koſtælig*er* malm oc guld
hytt*er*. Ter løber oc nether aff[33] *tet* vat*en* eet trææ,

---

efter er 4 spalte-linjer i lat. forbig. [17] verdſens, *C.* [18] *Rettet.* fræm *(eller* fræn*)*, *A;* fra, *C.* [19] met, *C.* [20] Ab iſta dimidia p*ar*te terre circa equatorem circulu*m* terram influentes, *lat.* [21] *Mgl. i lat.* [22] irriga*n*tia terra*m* oppoſitam que eſt circa altera*m* dimidia*m* p*ar*te*m* circuli equatoris, *lat.* [23] Dog ved huer mand, *C.* [24] *Efter C:* ſteder; ſtæd. *A. Lat. har:* eorum fluminu*m* loca virtutes *et* no*m*ina. [25] *Svarende til* oppa . . . Paradiis *har lat. B msc :* illic. *Noget mgl. her i lat. A.* [26] *A (jfr. ovenfor l. 8);* ved, *C.* [27] haffue *(subst.)*, deris kiøbmend føge, *C.* [28] ſennde bud. *C.* [29] aff India, *C.* [30] hertug Otgerus aff Dannmarck, *C.* [31] lod ſenncke, *C.* [32] *Mgl. i C.* [33] *Så AC (for* at*). Lat. har:* in eo natans. [34] *A* =

ſom hether aloes[34]. Jtem ten annen flod Gion løber
177 a fram at Etiopiam; ‖ taa hun kommer til Egipten, ta
hether hun Nilus. Ten trediæ flod, ſom hether Tigris,
løber fræm ath[35] Aſiriam oc giømmen thet ſtoræ Arme-
niam. Teen fiærdæ, ſom hether Eufrates, løber frem
ath tet rigæ Mediam oc tet medelſtæ[36] Armeniam oc
Perſiam, ſa[37] lengæ ath te[38] løbæ ind udi hafuith[39] oppa
ten ſidæ, ſom huer[40] til kommer[41]. Thy ma mand
merkæ, at al thet vaten, ſom ſøth eller færſt er j verden,
thet hafuer ſin[42] opp rinnelſſæ aff ten fornefnde keldæ
udi Paradiiſſ, tok at alth vaten hafuer ikcæ lighæ godh
tæff; tet voller jordmoonen[43], ſom tet igemmen[44] løber,
177 b oc lengen fran ſin beginnelſææ[45]. ‖ Oc mwæ j vidæ, at
oppa[46] tre ſidher kan engin kommæ til Paradiis [eller
ter nogæt nær[47], huerken mennifkæ eller dyur, ſa ſom
er øſter, ſinder oc nør, ty at ther er eet biergæ ſa
wbegribæligæ høyt, ſa[48] at tet ſineſſ[49] henghæ ouen
nether aff ſkien ſom een vegh, oc oppa then veſtræ
ſidæ, [ſom er oppa vor ſidæ[50], er eet brennendæ boel,
ſom udi ſcriften kalliſſ Rumphea[51] flamea, ſa at engæ
werdens creaturæ kommer ther ouer, uden thet kundhæ
væræ nogræ fulæ. Te ſom villæ gaa tid naagit nér,
thøm møttæ høyæ bergæ oc clepper, forgiftikth væder,

---

lat.; oloes, *C. Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [35] *C tilföj.*: det Rige. [36] *Så AC*; minorem, *lat.* [37] *Svarende til* ſa . . . kommer *(l. 8) har lat.*: Tandemque fluuij ſinguli per loca ſingula ſe iactant in mare. [38] dett, *C.* [39] *C tilföj.*: huert. [40] det, *C.* [41] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [42] *Indsat efter C; mgl. i A.* [43] *A*; Iordenn, *C*; naturas rerum, *lat.* [44] *C tilföj.*: gaar och. [45] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [46] *C tilföj.*: de. [47] *Mgl. i lat.* [48] *Svarende til* ſa . . . vegh *har lat.*: perpendiculariter abſciſa. [49] *Herefter tilföj. C*: att. [50] *Flyttet af udgiv. efter C; det står i A efter* boel. [51] *Efter C*; romſea, *A*; rumphea, *lat. AB*; Romphea ,

grummæ dyur oc onnæ ormæ, kullæ och hedhæ. Engin
kundæ ok ‖ kommæ tid[52] nær til ſkibſſ [frem at noger 178 a
flod[53], førſt forty at floden løber vnnerſtu[n]dom vnner
iordin, oc foræ tet buller ſkild, ſom hun aff ſek gifuer,
ta hun nether faller aff høwæ biergæ oc ſtenæ. Jek
hafuer uel hørt, ath noogræ herræ oc daræ forſøktit til
ſkibs, huilkæ ſom voræ ſommæ[54] døfuæ oc ſommæ blindæ,
ſommæ fingæ geneſten bradødh, ta tee tet begynnædæ,
huilkit man ma troo, at ikcæ gudh er tækcælict, at
nogher man tet forſøgæ ſkullææ[45]. Thy[55] villæ iek
ikcæ nermeer, end mek mwælict vor at vandræ. Ta vor
iek ſa til radæ, at iek j gen vendæ oppa myn hiemwey
at faræ til England i gen; ‖ ther ſom iek førſt kom til 178 b
verden, ter villæ iek oc ſkillieſſ ued hennæ[56] oc faa
iordin ſith j geen oc befalæ myn ſiæl j gudz nadæ oc
meſcundæ[57].

Aff væyen til riggæ j geen, fram at eet rigæ Caffan[1] [oc Ribok[2], oc aff ten rigæ epulone[3].

Capitulum xlix.

Aff te ſtikcæ, ſom iek ſaa oppa myn hiem wey, ta iek tæden ford, vel iek ſcrifuæ nogræ[4] ord. Myn vey

lat. msc. [52] *Indsat efter C:* diid; *mgl. i A.* [53] *Lat. har: contra* ictum nitentes. [54] *Efter C:* ſomme; ſom, *A;* alijs, *lat.* [55] *Kapitlets slutning lyder i lat.:* Quapropter *et* ego ex eo loco ſtatui animum ad repatriandum. quatenus deo propicio Anglia que me produxit ſeculo viuentem ſuſciperet morientem. [56] *A tilföj.:* j geen, *der vist er uopr.* [57] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera.

Kap. 49. [1] *A = lat.;* Caſsam, *C.* [2] *Indsat efter C:* oc piboc; *mgl. i A (der nedenfor s. 197[17] har navnet skrevet* Ribok); *et* Riboth, *lat.* [3] *Efter C = lat.;* epolone, *A.* [4] *C tilföj:* faa.

fall frem at ten nørræ fidæ j giømmæn Prefbitteri
Johannis keyfæræ[5] rigæ, førft til land oc faa til fkibs.
Wy feyldæ met gutz hielp frem at mangæ øør[6] mangæ
179 a dags ferd oc kommæ til eet rigæ, hether Kaffan[7]. Thet ‖ er
oc ee[t] aff tee femten [rigæ, fom foræ ær fcreluit aff[8].
Thet er tryfinztyuæ[9] dags ferd lankt oc hoos trætyuæ
dags ferdh breth, oc[10] er tet nafnkundeftæ oc bæftæ aff
allæ te[11] rigæ; tok kommæ enghæ kiøpmen tid aff
criftindommend. Man fkal nøuæ tenkæ nager ting,
fom mennifkæ behøfuer, at man [finner ther ey[12] nagit
aff. Thet rigæ er fulth aff godæ[13] kiøpftæder oc aff
folk, fa at man finder j een godh[13] kiøpftæd oppa huer
halfuæ dags ferdh. Ther[14] er oc een mektik koning;
han hafuer een deel [aff rigit[13] aff Prefbitero Iohanne
oc een deel aff Grantkan.

Ther neft foræ vy ud aff fornefnde rigæ oc kommæ
179 b til tet rigæ Ribok[15], fom oc ‖ er eet aff te femten rigæ.
Tet er eet got rigæ, ftor oc bret oc fult aff allæ honnæ
rigdom. Thet holler keyfæren aff Tartaren vnner fek.
Ther[16] eer een mektik ftad ouer allæ te andræ; ther
hafuer koningin eet fkønt palatz, oc ten øpperftæ [aff-
gudæ befcoph, fom ther[17] hether labaffy[18], han hafuer
ter eet heterlict fædhæ. Alt folkit, fom[19] j righit er,

---

[5] *Mgl. i C.* [6] *C tilföj.:* met. [7] *A;* Cafzam, *C;* caffan, *lat.* [8] *Mgl. i lat.* [9] *Efter C:* 60 = fexaginta, *lat.;* ferrætyuæ, *A.* [10] *Svarende til* oc . . . criftindommend *(l. 9) har lat.:* poffet effe nominacior omnibus ibi circa *(B msc.;* terra, *A)* prouincijs fi a noftris negociatoribus frequentaretur. nam . . . [11] *A tilföj.:* andræ. [12] *A;* io der, *C.* [13] *Mgl. i C.* [14] *Rettet af udg.* thet, *A;* Det, *C.* [15] *A;* Piboch, *C;* Riboch, *lat. A msc.;* riboth, *lat. B.* [16] *Efter C:* der; tet, *A;* ibi, *lat.* [17] *A;* augud er enn bifcop fom der er, *C. Lat. har:* fummus idolorum pontifex quem Lobaffi appellant. [18] *A;* labafchi, *C;* labaffi, *lat. B msc.;* Lobaffi, *lat. A.* [19] *C tilföj.:* der. [20] *A;*

giør hannum lidelſſæ oc er vnner hannum liger viiſſ
ſom Criſtnæ vnner paſſuen. Han byuder och velſiner
oc gifuer preſter therris afgudis[20] læn oc beneficia.
[Oc allæ ſtader eræ ther mwritæ[21] met ſortæ oc huidæ
ſtenæ [ſiræ kaant[22]. The hollæ ſa megin høytid || aff 180 a
therræ offer, huilkit tee offre therris affgud[23]; at[24] ſpiltæ
nagher mand een taar menniſkeſſ blod eller aff fææ[25],
tet tee offræ, ta gullæ tet hans liff. Tee hafuæ ter[26]
oc ſaa dan ſedh, ath nar een man ther døør, ten ſom
naſnkundic eer, ta ſkal hans ſøn eller næſtæ arwing til
ſammæn byudæ allæ[27] venner oc frendher oc hetenſkæ
preſter. Tee følghæ allæ then dødæ kropp oppa eet
høyth bierg. Ther gaar then verdicſtæ[28] prelatæ frem
oc ſker hofuidit fran[29] then dhødæ oc faar thet [hans
ſøn eller[30] hans arwing udi een deſk aff guld, och ther
neſt ſyungæ te een ſinnerlich[31] ſangh oppa || therris maal. 180 b
Ther ſankcæſſ ta mangæ[32] honnæ fulæ, ørnæ, rafnæ,
kragher oc andræ fulæ, oc prelathen hugger chroppæn j
ſma ſtikcæ oc kaſter thet foræ thøm. Tee[33] menæ
veſth, at thet er alth[34] gudz englæ, oc ſkullæ føræ hans
kropp[35] udhy Paradiis. Men tettæ [ſkeer eller[36] gørs,
ta ſyunghæ tee gantzæ gudælighæ, ſom wy gioræ pro
defunctis: Sub uenite ſancti angeli *et cetera*, oc tet, ſom
te ſiæ, tet er ſa megit [at ſiæ[37]: Seer allæ, huor hellikt
ok rethuiſth tettæ menniſkæ wor, huilken gutz ænghlæ[37]

auguds, *C;* idolorum, *lat.* [21] Jſtius ciuitatis vndique muri ſunt compacti, *lat.* [22] *A;* firekanthe, *C;* quadratis, *lat.* *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [23] Tanta eſt illic reuerencia ſacrificiorum, *lat.* [24] *Efter C:* att; oc, *A.* [25] *Efter C:* fææ; faa, *A;* pecudis, *lat.* [26] *Mgl. i C.* [27] *C tilföj.:* hans. [28] *A;* ypperſte, *C;* dignior, *lat.* [29] aff, *C.* [30] *Mgl. i lat.* [31] *Mgl. i C.* [32] alle, *C.* [33] Tee . . . Paradiis, *mgl. i lat.* [34] alt *står i C foran* veſth *og således måske oprind.* [35] *A;* fiell, *C.* [36] *Mgl. i C og er vel uoprind.* [37] *Mgl. i C.*

nw føræ in udi Pa*r*adiis[38]. Ter neſt tha gaa thee allæ
181 *a* heem [m*eth* ſangh[37]; oc arwy*n*ghænæ[39] ‖ giøræ thøm[40]
eet goth geſtæbud, oc foræ te*n* ſiſtæ reth faa te huer
th*er*ræ eet ſtikcæ aff te*n* dødiſſ hofuith, vel ſadit [och
til reet[41], oc drikcæ allæ ud aff hofuit ſkallen, huilke*n*
arwingæ*n*næ[39] ladæ uell polle*ræ* oc re*n*ſæ, oc drikcæ ther
ſide*n* all tid aff, te*n* dødæ til a*m*my*n*nelſæ.

Jte*m* fra*n* tettæ for*nefn*de righæ oppa my*n* hie*m*ferd
ty dags ferdh er een ſtor[42] *øø* oc rig[43] oc een koni*n*g
megit mektik oc righ, oc aff alt t*et*, ſo*m* iek ther ſaa,
vel iek ſiæ eet oc ther m*et* endæ[44]. Ter bodæ[45] een
ma*n*, then rigeſthæ, ſo*m* j alt th*et* righæ vor. Ha*n* bar
oc all tiid koſtæligæ clædh*er*; ha*n* ood ou*er* madæ ſkin-
181 *b* ligæ[46] ‖ [oc c*re*ſligæ[47]. Ha*n* villæ ey hedæ h*er*ræ, ey
førſtæ, ey h*er*tug, ey g*re*uæ, ey banæ*ræ* h*er*ræ, ey r*i*d-
dæ*ræ*, tok wor ha*n* een h*er*ræ ou*er* nager marg*re*uer oc
banæ*ræ* h*er*ræ. Ha*n*s gotz oc re*n*tæ løbh huer aar ou*er*
t*ræ*tyuæ cuma*n* gilde*n*næ, [oc huert cuma*n* giør ty tuſ-
e*n*næ gilde*n*næ[48]. Ha*n* ſkøttæ enghi*n* ting udhen all
enæſtæ at lefuæ creſligæ efft*er* ſith lege*m*mes løſth udi
te*tt*æ v*er*dhen, oc ther for*æ* burdhæ ha*n*nu*m* at jordis
udhy he[l]uit*is* affgru*n*d m*eth* te*n* righæ epulone. Te*n*næ
forſc*re*fnæ lefnit hafu*er* ha*n* eruith efft*er* ſinæ forældr*æ*,
182 *a* oc ha*n*nu*m* ſkall ha*n* oc ladæ ſinæ efft*er* ‖ komæ*ræ*[49]
arwinghæ. Ha*n* boor[50] udi eet palatz, koſtælict ſom
th*et* vor*æ* een keyſæ*re*ſſ palatz. T*et* eer een mill om
k*ri*ngh oc mwrith m*et* koſtælich g*er*ni*n*gh. Ther udi

---

[38] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [39] *AC;* filius, *lat.* [40] *C tilföj.:* der. [41] *Mgl. i C og lat.* [42] *C tilföj.:* koſte-lige. [43] *Efter C:* Riig; rigæ, *A.* [44] *C tilföj.:* det [45] eſt, *lat.* [46] *A;* Skiønnlige *C;* ſplendide, *lat.* [47] *Mgl. i C og lat.* [48] *Mgl. i lat.;* gilde*n*næ *mgl. også i C.* [49] *A har:* efft*er* ‖ efft*er* komæ*ræ*. [50] *A;* vor, *C;* reſidet, *lat.* [51] *AC;*

hafuær han trææ gardhæ oc win gardhæ, keldh*er*, rynnendæ vaten oc føæ oc yrtæ gar*æ* ok fkienæ falæ oc h*er*bæræ, giordæ indæn til m*et* guldh oc koftælighæ malæthæ. Ha*n* hafuer och eet fkønt finnerlicht mak mit udi fale*n*[51], fom [koftælig*ærœ* eer aff g*er*ni*n*g end[52] allæ tee andr*œ*, bigd[53] oppa tree pell*ærœ*, lighæ fom th*et* worr*œ* een aff woræ kyrker, [all fa*m*mæ*n*[54] forgilt m*et* ‖ fubtiil[55] g*er*ni*n*g. Ha*n* gaar fielde*n* ell*er* aldr*œ* 182 *b*
[udh aff th*et*[56] palatz; ha*n* gar ter innæ oc fpac*er*er, naar ha*n*nu*m* løfter, m*et* eeth tall fkønæ[54] io*m*ffruær[57], oc[58] te ledæ ha*n*nu*m* oc bær*œ* ha*n*nu*m* melløm [thøm oppa therræ he*n*dher[59], nar ha*n* nogher ftædh aff[60] fale*n* ud gar, fa at ha*n* j teffæ madæ oc j ma*n*gæ andr*œ* madhæ hafu*er*[61] fin løfth til allæ finæ feem[62] fin: Til fin døøn met[63] vell lucte*n*dæ yrtir oc [m*et* all[64] a*n*nit th*et*[64], fom vell[63] lucter; til fin følelfæ m*et* alt t*et*, fom leen oc bløt er, oc m*et* fkønæ io*m*ffruær, fom altid hoos ha*n*nu*m* æræ[65]; til fin tæff m*et* [wæl tæfuæ*n*dæ[66] madh och dryk [til fin welgæ; til ‖ fin feendæ met alt[67] t*et* 183 *a*

---

palacij, *lat.* [52] koftelig oc lyftelig er aff gierningh mere end *C.* [53] *Svarende til* bigd . . . g*er*ning *(l. 8) har lat:* quafi de fcemate noftra*rum* ecclefiarum cu*m* turribu*s* pilarijs *et* colu*m*nis in quibus nil prominet indigniuf auro. [54] *Mgl. i C.* [55] koftelig, *C.* [57] *Så må der vel læses.* udh th*et*, *A;* der aff famme, *C;* de fuo, *lat.* [57] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [58] *Svarende til* oc . . . ud gar *har lat.:* Nonnunq*uam* vult ferri geftorijs vel certe puellaribu*s* brachijs *et* vifitat fepiffime prefatum preciofius edificiu*m*. [59] *Så må der vel læses.* ther he*n*dher, *A;* paa hennder imellom fig, *C.* [60] i, *C.* [61] *Svarende til* hafu*er* . . . behau*er* *(s. 201[1]) har lat. kun:* excogitat delectare vifum pulchris auditu*m* fuauibus olfactum redolentibus. tactum lenibu*s* *(B msc.). et* guftum pafcere delicatis. [62] *Rettet.* feen, *A.* [63] *Indsat efter C; mgl. i lat.* [64] *Mgl. i C.* [65] *Indsat efter C:* erre; *mgl. i A.* [66] alt det fom vell fmager, aff, *C.* [67] Till fin villie oc til fin feng till

ſom løſtælicht oc [hans øuen behøfuælict[68] er; til ſin hørennæ met ſøder ſang oc lyufligh[69] ſnak[70] och [til talelſſæ[71], ſa at han entæ faar at høræ uden tet, hannum uel behauer. Han hauer och al tidh hoos ſek halfftrediæſinztyuæ udualdæ ſkønæ iomfruær, ſom hannum altid varæ tagher oc tiænæ effter all[72] hans velliæ, til hans bord, [til hans[73] drik, [til hans ſeng oc til hans løſth[74]. Nar han ſider ued ſith boer, tha bæræ tee hannum all tiid ſeem rettær til hobæ in met ſød ſang oc løſtælich, oc ſommæ aff thøm tee bytzæ foræ hannum oc ſkæræ hans mad[75] j ſma ſtikcæ, ſommæ
183 b ſtingæ madin udi ‖ hans mund, oc ſommæ ſtrigæ hans læbæ met eet rent clædæ, ty at hans egnæ hender ligghæ kwæræ oppa bordit[76]. Saa dan lefnit hauer han huer dagh. Han beuærer[77] ſek met engæ te ſtikcæ, ſom han kan hauæ vmagæ eller mødæ aff[78]. Sa lefuer han all ſin tiidh frem[79] udi legemmens velløſth [oc creſlichet oc ſkødher ty uer entæ ſiælen[80], oc forty han lefuer ſom eet ſwiin met kropphen, tha ſkal heluætæ tagæ ued ſiælen, nar han dør. Oc ſom iek ſadæ, at han leger hennernæ quæræ oppa bordit, [ta kan han[81] entæ tagæ eller hollæ met hennernæ, forty at hans neylæ æræ gantzæ langæ och chrogædæ voxnæ, thy at the ſkæres aldræ.
184 a Te hollæ tet ‖ foræ[82] ſtor ædlæhed ter udi rigit at ladæ

---

at, *C.* met *er indsat af udgiv.* [68] vel behageligt, *C.* [69] *A;* lyſtig, *C, og således måske oprind.* [70] *Efter C:* ſnach; ſang, *A.* [71] *A;* tale, *C.* [72] *Mgl. i C.* [73] oc till hans bords mad oc, *C.* [74] ad omne libitum, *lat.* [75] *C tilföj.:* for hannom. [76] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [77] *Så A.* [78] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [79] vd, *C.* [80] *Indsat efter C:* oc kreſſelighed, oc Skiøder difzuerre inthet om ſiellenn; *mgl. i A. Lat. har:* Delicioſius igitur quo valet deducit carnem et non curat animam. *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [81] *Således vel oprind.* han kan, *AC.* [82] *C tilföj.:*

finæ næylæ voxæ, oc meft *met*[83] thøm, fo*m* tiænæ*ræ* hafuæ, fo*m* thøm tiænæ mwæ. So*m*mæ te hafuæ fa langæ neylæ oc krogædæ, at the*r*ræ hender finæs, fo*m* te wor*æ* vapntæ, oc allæ ædlæ q*wi*nnæ hafuæ fma føder foræ[84] the*r*ræ ædlæhed. Te pleyæ at bindhæ the*r*ræ fødh*er* hordæligæ, [nar te liggæ j voggæ[85], fa at tee ey faa the*r*ris halfuæ vexift[86], fom tee ellers fo*n*git hadhæ[87].

Aff te*n*næ bogs famfettelfæ udi th*en* ædlæ ftad Leodienfi[1].

Ca*pitulu*m l*mum*.

Udy my*n* hie*m* wey ud aff for*nefn*de rigæ kom jek fra*m* at ma*n*gæ ‖ ftor*æ* øør[2], fo*m* hør*æ* til Tarta*ren*, j 181 *b*
huilkæ fo*m* jek fa ma*n*gæ fiælfinæ ti*n*g, vnne*r*ligæ oc utroligæ[3]. Iek hafue*r* ey fc*re*fuit hu*n*drede delin aff t*et*[4], fom jek faa oc hørdæ; ikcæ ku*n*dæ mek oc alt ko*m*mith j hw; jek haue*r* oc megit [oue*r* feet oc tauth[5] aff t*et*, fo*m* mek j hw ko*m*, for*æ* høfuifkhedh[6] fkild; jek vel oc ladæ thøm nogit fc*ri*fuæ, fo*m* for*æ* mek udi tee land hafuæ værit oc end effter mek ko*m*mæ fkullæ; thy vel jek her m*et* endæ ok kortæ mi*n*æ ordh ath the*n*næ tid[7].

Jte*m* te*n* tiid iek ko*m* til te*n* godæ ftad Leodij[8], fo*m* vor effte*r* vor ‖ he*r*ris byrdh[9] ar tufe*n*næ try 185 *a*

---

enn. [83] *A* (= blandt); for, *C.* [84] *Efter* °*C:* for; aff, *A.* [85] intus, *lat.* [86] *A har* voxt‖ift *eller* vext‖ift *med første* t *overstreget.* [87] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera.

Kap. 50. [1] *A;* leodicia, *C. Lat. B msc. har:* ciuitate leodien*fi;* ciuitate Leodij, *lat. A.* [2] prouincias, *lat.* [3] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [4] *A har:* tet tet. [5] offuefidt oc tager, *C.* [6] modeftia*m*, *lat.* [7] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [8] *A;* Leodicia, *C;* legie feu leodij, *lat.*

hu*n*drede halfft*re*diæſinztyuæ oc oppa t*et* feemtæ, ok dualdi*ff* th*er* aff ſyugd*om* udi[10] een gadæ, ſo*m* heter Baſeſa[11], ta hadæ iek [nagr*æ* lægæ ter aff ſtadin, oc[12] bland thøm ko*m* till mek een ga*m*mæl grahærit ma*n*, viiff oc forſøkt j ſin konſth. Ha*n* hed m*agiſte*r Ioh*anne*s [de barba*m*[13]. Sa longæ taled*is* vy vedh, at [vy ke*n*di*ff* af ga*m*mælt ve*n*ſkaph[14], ſo*m* vy fordom hadæ [til ſa*m*mæn[15] udi Kair[16] hoos ſoldane*n*, ſo*m* iek før [af rørth[17] hafuer. Th*e*n tiid han ſin konſt oppa*n*næ mek beuiſt[18] hadæ [och hulpit mek ud af my*n* ſyugæ[19], ta bad han ok 185 *b* raddæ mek, at jek ſkul‖læ til ſa*m*me*n* ſc*ri*fuæ naagr*æ* aff tee ſtikcæ, ſom jek ſeet oc hørt hadæ udi my*n* langæ pellæg*ri*ms reyſæ, ſo*m* folk matthæ hafuæ oc læſæ efft*er* my*n* dødh. Ta til ſa*m*mæ*n* ſettæ iek te*n*næ forſc*re*fnæ[20] bog, ſo*m* jek tok ikcæ hadæ tenkt at giør*æ*, før en jek hadæ hiem[21] ko*m*mit til England. Jek troer veſſæligæ, at t*et* vor [ſy*n*nerligæ gutz[22] ſkykcælſæ, [at iek udh for thennæ langæ reyſæ[23], forthi at ſien jek aff[24] ſtæd ford, ta hadæ too aff vor*æ* koni[n]gæ aff Engla*n*d[25] orloff melløm thøm och forderuædæ land oc ryghæ m*eth* roff oc brand och dødhſlagh[26]. [Hadhæ jek blefuit 186 *a* he*m*mæ, ta[27] ‖ vor*æ* iek langæ[28] død eller oc hadæ giort ma*n*gæ grofuæ ſinder, [huilkit jek m*et* gutz hielp vel

[9] *Indsat af udg.; mgl. i AC.* [10] *Rettet.* ude, *A.* [11] *A;* Baſzeſza, *C;* baſſeſauenyr, *lat. A;* baſſeſanemi, *lat. B;* ſanenyr, *lat. msc.* [12] *A;* der aff legernne hoſz mig ſom vorre der i Staden, *C.* [13] *A;* de Barban, *C;* de barba, *lat. msc.;* ad barbam, *lat. AB.* [14] no*ſ*tra inuice*m* renouabat*ur* a*n*tiq*ua* noticia, *lat.* venſkaph *er vel fejl for* kenſkaph. [15] *Mgl. i C.* [16] *A;* kriig, *C;* Cayr, *lat.* [17] om ſkreffuit, *C.* [18] forſøgt, *C* [19] *Mgl. i lat.* [20] *Mgl. i C og lat.* [21] *Indsat efter C; mgl. i A. Lat. har:* ad p*a*rtes p*ro*prias. [22] guds ſynderlige, *C.* [23] p*re*miſſa circa me, *lat.* reyſæ *er indsat efter C:* reyſze; *mgl. i A.* [24] *A har:* aff aff. [25] anglie *et* fra*n*cie, *lat.* [26] dødelige Slag, *C.* [27] inter quas niſi a d*omi*no cuſtoditus, *lat.* [28] *Så A;* lenge

nw quith er[29]. Tet eer nw ppa[30] trediæ oc træthyuæ
aar, siden jek ud ford, oc jek er nw udi thennæ for-
nefnde stad Leodij[31], huilkin som ligger fran thet
engelskæ haff too dags ferdh, oc jek hauer nw vesth
spurt, at te too fornefnde koningæ æræ nw vell for-
lictæ. Thy[32] faar jek nw heem[33] til England oc vil
met gutz hielph hauæ [roo och mak oppa minæ aller
dawæ[34] oc tiænæ then almektistæ gud til myn [siælff
saliched[35], som mek oc allæ te, som hannum troligæ
tiænæ, vell gifuæ ‖ euigh fred oc glædæ [met sek udi 186 *b*
hemmærigiff rigæ[36]. [Tet vndæ oc gifuæ off gudh
fader, søn oc then helli aadh[37], amen[38].

Finis.

Explicit[39] libellus, scriptus per fratrem Olauum Iacobi ordinis sancti Francisci, quem fecit scribi ffrater Johannes Michaelis, gardianus Nestuedensis. Anno domini Mcdl nono in profesto assu[m]pcionis virginis gloriose[38].

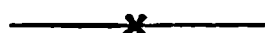
sidenn, C. [29] *Mgl. i lat.* [30] *Så A, men* o *er vel glemt foran.* [31] *A;* Leodicia, *C;* leodij, *lat. B msc.;* leodiensi, *lat. A.* [32] *Svarende til* Thy . . . amen *(l. 12) har lat.:* quapropter et spero ac propono de reliquo secundum maturiorem etatem me posse in proprijs intendere corporis quieti animeque saluti. hic itaque finis sit scripti in nomine patris et filij et spiritussancti Amen. [33] *Efter C:* hiem; heen, *A (jfr. kap. 49 not. 62).* [34] *Så må der læses.* mak oppa minæ aller dawæ roo och mak, *A;* ro oc mag paa min alderdoms dage, *C.* [35] fiell faligheds forbedring, *C.* [36] i himmerig, *C.* [37] *Indsat efter C:* det vnde oc giffue osz gud fader Søn och den helligaannd; *mgl. i A.* [38] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [39] Explicit . . . gloriose, *mgl. i C.*

Regifter[1] paa denne bog oc fum*m*en aff huert capittell.

---

[1] *Registret, der mgl. i A, er her aftrykt som det findes i C.*

VEJLEDER FOR PILGRIMME.

188 *a* Thettæ æræ the ſtædhe, ſom peregrime ſkule ſøghe for af-løſn af theræ ſynder j th*et* helliæ land.

Huaræ ſom kors[1] ſtaar ſcreuet, ther ær af løsn af alle ſynder; i thee andræ ſtædhe giues af vii aar ogh vii karener och xl daue..

For owæn Geruſalem ær eet hoſpital miget ſtoort; ther ſkulæ peregrime in gangæ ogh gialdæ theræ tol. Item ſidhen ſkulæ the in gangæ i Geruſalem til eet hoſpital; ther ſkulæ thee æde, drikke ogh ſowæ til een tidh. Gra brødh*er* boo a Syons biergh, ogh engæ andræ clærke æller preſter æræ i alt th*et* helliæ land. Thee brødhræ ſkulæ op wekkæ peregrime*n*[2], før æn daue*n* op gaar, ogh før peregrime thæthen gangæ, ſkulæ thee giælde, ſom ſydh ær. The brødhræ ſkulæ ledhe peregrime til templæt.

188 *b* Førſt vdwortes i ſønnæn for ‖ vden with kirkedørren ſkulæ peregrime gøræ een ſtakketh bøøn. Item hoos templæt geneſten ære iiii capellæ; af them ær een war fruæs, then anne*n* ſancte Ioh*ann*is bap*ti*ſte, then thredie alle enghls, then fiardh*er*[3] Marie Magdalene. I theſæ ſtædhe ogh alle andre, ſom p*er*egrime nw pleyæ

---

[1] *De kors, hvortil her sigtes, findes ikke i cod.* [2] *Vel fejl for* peregrime. [3] *Så cod.* = fiardhe ær *(jfr.* bodher = bodhe ær

at ledhes, ſkulæ the ſkøt gøræ theræ bønær, for thi at ma*n*ge wodhe æra a ferdhe, ſerleſtes at the ſkulæ ey lidhe noger ſkendſkap af hedni*n*ge. Myt j mellen templet ogh the firæ capelle, enſæ til lighe rum, enſæ xxx fødør tyl ſinnæn, ær then ſtædh, ſom Iudei toghæ korſſæt aff Iheſu for innæn Caluarie biargh. Item ſidhen ſkulæ p*er*egrime ledhes af thee brødræ nedher ad ſtadhen til øſter, enſæ eet ſteenkaſt til ſiar; ther er then ſtædh, ſom Ihe*ſus* hwiltæ lidet, ther han bar korſet. Ite*m* naggæt ‖ ſa ther vt fraan ær then ſtødh, ſom the nødæ 188 *c* Symonem at bæræ korſet eftær Iheſum. I then ſamme ſtedh ſtodhe the qui*n*ner, ſom grædhæ Ihe*ſ*u pine, tyl hwem Ihe*ſ*us ſaudhe: Græder ikke ower migh, græder ower edher ſelwe, *et cetera* Theſæ ſtædhe, ·ſom th*et* ſkedhe i, waræ tha for vden ſtaſſens portæ, tho hwer men at the ære nw for innen.

Somme wenthe ogh ſiæ, ad Geruſalems ſtadh war til foren bigd j een annen ſtedh, een han nw ſtaar bigd, ogh taghe the oord vd af leſten, ſom Ihe*ſ*us ſaudhe: Thynæ fiændæ ſkulæ ey ladhe een ſteen bliuæ ower een annen. Iegh ſiær, han ſtaar nw j then ſamme ſtedh, ſom han tha ſtoodh, ogh th*et* prøwer iach ſaa, forthi at Salomonis temple ſtaar en j daw i then ſamme ſtedh nw ſom tha, ogh then gyldenæ port, ſancte Staffens poort, probatica piſcina, Pyla‖tes hws ogh mange andre 188 *d* thilige ting, ſom hwer man ſee ma. Men Syons biergh wor tha for ynnen muren ogh thet ær nw for vden, Anne hws, Cayphe hws, Marie Ihe*ſ*u modhers hws, j hwilket hwn[4] op gaff ſyyn benediete[5] ond, ogh ma*n*ge andree hws ogh ſtædhe, hwelke meſtæ deel nw ødhe ogh farderwethe æræ, fra[6] Syons biergh waræ ogh tha

---

s. 224[4]*).* [4] *Cod. har* hvm. [5] *Kunde også læses* benedicte. [6] *Så cod. men sikkert fejl for* foræ *(eller* a*?). Om de*

yñnen muren ogh ñw vden. Then deel eer fargangen,
ſom pleyær ſo*mm*æ ſtedhe at bigges ogh ſomæ ſtædhe
at fardriues[7]; ſom aræn freem[8] gäa. Men ſom man
ma ſee, ey kunnæ ſtadhen Geruſalem widhes ogh ey
bigges annen ſtedh, een ſom han wor[9] ſkikket[10] af
æræſtæ. Men til templet, ſom then helliæ graf ær,
ær han wider ogh meræ giordh, ogh [engen ſtæd[11] a*n*nen
ſtedh, forthi ad a then ſydhe, ſom Salomo*n*is temple
189 *a* ær ogh andree foræ ſaude[12] ſtædhe, ther kunnæ[13] han
ikke[14] hauet wiidhs foræ dalaæ, ſo ſom æræ Ioſaphat
ogh Syloe, ogh forthi beholder han æn ſyn førſtæ ſtædh.

Fremdeles j talen ær th*et*, hwar lund Maria Ih*eſ*u
modher bedrowet ſtood til heuræ we[y]n øuermer ſo-
mighe[t] ſom xx føder, forthi hun kunnæ ey nærmer
ko*mm*a for bong, ther fulde[15] Ih*eſu*m. Then time hu*n*
ſaa Ih*eſu*m ſyn ſignethe ſøn bære korſet, ogh han ſaa
he*n*næ, tha gic drøwelſens ſwerdh gømmen he*n*næ hiartæ,
ſom gamle Symeon hafdhe he*n*ne ſaudh. For then
ſkyld ſtaar ther een hederligh kyrke j then ſtædh,
altidh luct af hedhninge. Item ſo ær thethe*n* een
ſtoor ſkedhning enſe eet arbørſte ſkud, ther ær then
engæ[16] frateres hws til høwræ weyn. Item ſythen
189 *b* ænſæ then ſa*mm*æ ſkeningh ‖ er Pylates hws til then
wenſtræ weyn, ogh th*et* hws ær mighet dyrligt giort
ogh beſcreuet, ogh thet ær ænſæ een half fiærding fra
Caluarie ſtedh, vd af hwilket[17] *Criſtus* bar ſyt korſ.

---

nævnte steders beliggenhed jfr. s. 215. [7] *Så cod. men vist fejl for* farderues. [8] *Cod. har* freē̄ī. [9] *I cod. ser* o *ud som* e. [10] *Cod. har* ſkiklet *d. v. s. krøllen af sidste* k *er glemt her som oftere i cod.* [11] *Som ét ord i cod. Samme udtryk nedenf. s. 217*[19]. [12] *Cod. har* ſā̄le. [13] *Rettet.* quinnæ, *cod.* [14] *Cod. har* ilke. [15] *Så må der vel læses.* fulge, *cod.* [16] *Så cod., for* ongæ? [17] *Cod. har* hwillet. [18] *Så må der læses (jfr. 210*[4]*).*

Ite*m* ydermæræ enſæ til halt ſo migh*et* rum[18] er Herodis hws, til hwilket *Criſt*us war ſend af Pylates, a then winſtre weyn. Ther hos a then høwra weyn ær templu*m* Salomonis ogh probatica piſcina. Ther ær Ioachims hws, j hwilket Maria Ihe*ſ*us modher war føød. Item ther ikke lant fran ær ſcolen, ſom man boogh . . .[19] Item hoos Salomonis templæ i ſtadhsſens mur ær then gyldenæ poort, gømen hvilken[20] Ihe*ſ*us infoor a palmæ ſøndau, hwilket[21] luct bliuer til yderſtæ dau af hedhningæ. Item inwortes ær ſa*nc*te ‖ Staffens poort, hwilky*n* 189 c ſa kallæs forthi, at Iudhæ mødæ[22] hanu*m* therræ, ogh wd wortes enſa til eet ſteens kaſt ther beydhæ han ſynæ knæ ogh baad for thee, hanu*m* ſteendæ, ogh anuordh*et*[23] gwd ſyn ſyæl. Item ſidhen i*n*nermeræ j ſtædh ær Ioſaphat dal; a hander øſter ſa ydermere ær Cedrons ſtrøøm. Item een ſtoor kyrke, hvylken Sarace*n*i likkæ, tho huer men at hwn ær graa brødhre giuen af pauen, i hwilken ſøghes war fruæ graf. Item af then ſtædh, ſom ſa*nc*te Staffen war ſteender, gonger ma*n* op til Oliue biergh. I vp gongen til øſter ſa lankt, ſom eet armbørſt ſkiuder, ær yrtægardhen, i huilkin the ſtoghe hand a Jhe*ſ*u, fongedhe ogh bunde[24]. Item noghet owermeræ ær then ſtædh, ſom hans diſcipuli ſofnedhæ[25], mæ‖dhen han baadh ſynæ 189 d bøner. Item fremdeles til ſynder enſæ een ſteens kaſt ær een hulæ i iordhen al ſteenegh, j hwilken Ihe*ſ*us intræt thredhiæ ſynnæ ogh baadh til ſyn helliæ fadher ogh ſwetes bloodh. Item ogh thære noghit owermeræ a høuræ weyn ar[26] then ſtædh, ſom ſanctus Thomas ſyk war fruæ ſuoor, then tidh hun op tooghs til hymelæn,

I cod. er der her og i ruum *214*[20], ræt *218*[30] *skrevet* E *for* r. [19] *Noget må her være forbigået i cod.* [20] *Cod. har* hwillen. [21] *Så cod. (jfr.* then naun *s. 214*[1], then altaræ *s. 218*[28]*).* [22] *Rettet.* medær, *cod.* [23] *Cod. har* annordhetdhet. [24] *Her er vel en fejl i cod.* [25] *Cod.*

ogh noghit owermeræ i ſtædh ær then ſtædh, ſom Ihe*ſ*us græt ower Geruſalem ogh ſaudhe: Om tu hafdhe kent, huad thigh ſkal ower gaa. Item at then ſame wey a heuræ weyn til øſter ær then ſtædh, ſom engelen førdhe war fruæ palm. Item [øwerſt a Oliueti biergh[27] enſæ eet ſteens kaſt til winſter vde*n* veyn ær then
190 *a* ſtædh, ‖ ſom kalles Galilea, ther ſom *Criſt*us obenbaredes ſinæ diſcipulis efter hans vp ſtandeleſæ. Ite*m* fra then ſtædh ræt vd a hander ſønder øwerſt a Oliueti biergh enſæ eet got armborſtæ ſkut ær een ſtoor kyrkæ och hans food ſpor, ſom han op foor til hemelen. It*em* a thet biergh ma ma*n* ſee Iordens floodh och th*et* døthæ haf, æn thoch the æræ fæm milæ thædhen. Item atter thædhen i ſynder bort eet armborſtæ ſkut ær een kyrki, ſom apoſtælæ dictædhæ credo. Frem at then ſa*m*me gang er een kyrki, ſom *Criſt*us kændhæ apoſtolæ at bedhe och læſa p*ate*r noſter. Item fremdeles ſom ma*n* faær[28] nedhær at bierghet, enſæ een ſteens kaſt, ær then ſtæd, ſom war fruæ hwiltæ ſik,
190 *b* then tiidh hu*n* ‖ thrætes, ſom hun daulighe daus ſøktæ theſſæ foræ ſaudæ ſtædhe. Ite*m* fremdeles neydher at bierghet, enſæ til twiggæ ſtenæ kaſt i nøør, ær een kyrke, ther ſom ſanctus Iacobus, ther heder mindræ, han fiældhæ ſigh then timæ, ſom Ihe*ſus* leedh ſyn død, ogh Ihe*ſ*us obenbareth ſigh[29] ha*n*nu*m* then daw, han op ſtoodh, ogh ther ær han och iordheth. Ther hoos ær Sacharie graff, ogh ſo ær ende*n* a Ioſaphat dal. Nota. Hoos ſancte Iacobs kyrke nedhre a Olíueti biergh ær enſæ een capellæ vt huggen i een ſteen, och wen[30] ær han ſkipdher[31] ænſæ een hat af andre ſteenæ, och ther ſiær man, at Joſaphat koning war iordh*et*[32], och

---

har f. ... *Så cod. jfr. 225*[5]. [27] *Så må der vist* ... *Cod. har* owert a biergh. [28] *Cod. har* faær. [30] *Så cod.* (= wden). [31] *I cod. er et først*

ther af hauer dalen then[33] naun, ogh ſommæ ſiæ,
Pharaos dater, koning Salomonis ‖ drodning, ligger ther. 190 c
Item fremdeles ſa ær Syloe dal thædhen ogh in i byæn
til thet biergh, ſom byen ſtaar bigd a. Item til ſynder
a then høuræ hand i ſtadh ær war fruæ keldæ, ſom[34]
ſo heder for thi, at war fruæ thoo[35] ſin ſignede ſøns
clude ther, then tith hun ſkulde offre hanum i mønſtret.
Fremdeles ſomiget ſom en ſteens kaſt a then ſame
hand er natatoria Syloe[36]; thet heder ogh ſo for thi, at
Iodhe thoe them ogh ſummæ ther i. Thet wædn ther
er behendelige bigd; thet er ſkikket fyrekant med mange
huelninger[37]. Owen til ær thet wit ſomigeth ſom
firæ ſynnæ tywæ føder[38] i længhen ogh bredhen. In-
wortes til øſtar ther er wandnnæt ſanket; thet er i
brædhen enſæ ti føder æller tolof. Nydher til wadnnæt
ær[39] otæ·traper, ogh thet wadn løber af war ‖ fruæ 190 d
keelde. Item fremdeles fra then ſtædh ſomighet
ſom een ſteens kaſt foræ ſtadhen Ieruſalem ær then
ſtædh, ſom the ſauedhe Yſayam prophete meth een træ
ſau. Item fremdeles til ſa miget ruum[40] ær Alchelde-
mach, then ager, ther køptes meth thee peningæ, Iheſus
war ſold foræ. Ther hos eer een ſtædh i ſtenæ miget
diwb, i hwilken ſanctus Petrus ogh nonghene[41] andræ
gudhs diſcipuli ſkiuldæ them, mædhen Iheſus leedh ſin
døøth. Item fremdeles til weſter ſomighet enſe tw
armborſtæ ſcud foræ ſtadhen ær then ſtædh, ſom
ſødher[42] wilde haue taghet war fruæs ligheme, then

---

skrevet l *senere rettet til* p. *Opr. måske* ſkapter. [32] *Cod. har* iordhedhet. [33] *Så cod. (jfr. note 21).* [34] *Indsat af udg.* [35] *Cod. har* theo. [36] *Cod. havde først* Sywe, *men den første del af* w *er ændret til* l. [37] *Eller* hueluinger. [38] *Herefter findes i cod. et overstreget:* æller tolf nydher *(jfr. l. 15).* [39] *Cod. har* æt. [40] *Jfr. not. 18.* [41] *Så cod.* [42] *I cod. ser* e *ud som* o.

thidh han bars til grauæ. Item ſo fremdeles attær tw armbørſte ſcud ær A*n*ne hws, ogh ther ær een kyrkæ,
191 *a* i hwilken ‖ then ſteen ær høwe altar, ſom ower war hærras graf laa; han ær otte fødher longer, fem fødher breedh ogh half anne*n*[43] fod thiøk. Item fremdeles at[44] then ſame wey ær Cayphas hws eet buæ ſcud lanct, i hwilket Iodhæ ſæthæ Ihesu*m* til om morwenen, then thidh the waræ mødhe. Item nw i gen til øfter enſe een ſteens kaſt ær then ſtedh, ſom ſ*an*ctus Ioha*n*nes ewangeliſta, war fruæ gømeræ, idhelege ſaudhæ meſſæ for war fruæ. Item ther vd fraan enſe til xx fødheres længæ ær then ſtedh, ſom war fruæ gaf op ſin ſingnedhe and. Item fremdeles i then ſame wey til øfter enſe til xl fiæd ær then ſtedh, ſom ſ*an*ctus Mathias war vd wold apoſtele i then ſtedh, ſom Iudas faredheræ før war, ogh vij meſſe diegne, af hwilkæ ſyw ſ*an*cte Staffn
191 *b* war ſteend i hæl, ogh Iaco‖bus then mindræ war ſkikketh biſcop ower Ierufalem[45]. Item ſo fremdeles ær a[46] Syons biergh ogh een kyrkæ, ogh then kyrkæ ær then ſtædh, ſom war fruæ giordhe ſin[æ] bøner, ſom hwn hwer dau ſøktæ the føræ ſcrifnæ ſtedhe a Syons biergh. Item ther vd fran xx[47] føders lengæ a wenſtræ weyn er then ſtædh, ſ*om* *Criſtus* *pre*dikedhe for ſin ſinghnedhe modher, ogh x fiæd[48] vd fran ær then ſtædh, ſom hwn ſad ogh høørdhe hans benedidhe oordh. Item a then ſame ſtedh forwittæ Ih*e*ſus ſine diſcipuli theræ vtroheed a hans op farelſes dau. Item a then anne*n* weyn kirken nordhen er then ſteedh, ſom the ſtektæ theræs paſcale lamb.

Hær eer nw at talæ om Syons biergh. Thet ær

[43] *Cod. har* annnen. [44] *Rettet.* ær, *cod.* [45] *Cod. har* ierafalem. [46] *Indsat af Brandt.* [47] *Foran* xx *har cod. et udløbet, mislykket* x, *der vist ikke skal medtages.* [48] *Herefter er i cod. vel glemt*

alt hellit; hoo kan thenke een hellieræ ſtedh? Ihe*ſ*us
war ſignedhe herra e[n]dedhe ther th*et* gamle teſtame*n*t ‖
ogh begynnedhe th*et* ny. Han endedhe th*et* gamle, 191 *c*
then thiidh han aad paſcale lamet m*et* ſine diſcipulis,
ogh ther efter til th*et* ny teſtame*n*tes bygynnelſe gaf
han them[49] ſyt ſignedhe legæmæ at æde ogh ſyt bloodh
at drikkæ til eet ewi*n*nelit amynnæ. Then ſtedh, ſom
thænnæ dyræ gærni*n*gh ſkedhe, ær th*er* j een kyrkæ,
ther ſom høwe alteræ ær, ogh ther vd fran x fedæs[50]
lengæ ær eet anne[t] alteræ til lighe heligh heet, ſom
Ihe*ſ*us war ſegnedhe meſteræ thoo ſine diſcipele føder,
ogh thee altæræ æræ bodhe widhe til een ewinnelygh
amynna. Owermeræ ær then ſtedh, ſo*m* apoſtele
v[n]dfinghe the*n* helliæ and pa pienſæ dau. Nedher j
omgonge*n* ær een capelle i the*n* ſtedh, ſom Iheſus
kom ‖ in til diſcipele, ogh dørrene bleue luctæ, ther the 191 d
ſade ſamen for Iødhe reſle, ogh ther ær ogh ſa ſtoor
helligheet ſom j thee ſtedhe, ſom forſcriſne[51] æræ,
ogh i then ſamæ ſtedh thedhe han ſigh attær ottende
dawen ogh beuiſte them ſine ſaar ogh lood ſ*an*cte
Thomes tæghe them ogh ſtadh feſtæ them fulleleghe i
troæn. I then ſame capelle myt i alteret ær eet ſtykke
af then ſtolpe, ſom Ieſus war til bunden then time, the
hannu*m* hwdſtrughe. Item in i cloſſteræt ær konig
Dauids graf ogh koni*n*gh Salema*n*ds graf ogh andræ
koning graue. Item then foræ ſaudhe ſtadh Syons
biergh ær alt hellyt for ret werſkyld. Ther boo thee
graa ‖ brødheræ ikke færræ i tal æn firæ ogh tiwæ, 192 *a*
fiælden færræ, godhe gamle brødhræ, gudheleghe ogh
erlege, ey beørn aller[52] folæ. Item førſte p*er*egrimæ
haue theſſæ ſtædhe beſeet, tha ſkal meſſæ heittidhelege[53]

ther (*jfr. l. 22*). [49] *I cod. skrevet* theȝ. [50] *Så cod.* [51] *Rettet.* foren, *cod.*, *vist fejllæsning for* forne. [52] *Så cod. jfr. s. 223*[24], [25]. [53] *Så cod.* (eit *fejl for* en? *jfr. 218*[15], [16]). [54] *Så cod. jfr.*

ſiæs i then ſtædh, ſom Ihe*ſ*us od nædwordh m*et* ſine diſcipulis, ogh i andræ ſtedhe, ſa wel a[54] p*er*egrims p*re*ſter ſom af theras eynæ brødhre[55]. Førſte thet ær ſyſt, tha ſkullæ p*er*eg*ri*me ſankes in i thera cloſter. Item ther efter ſkule p*er*egrime i gen kome til eet hoſpitale i nøør, i hwilken wey a wynſtre weyn tuigge ſteenæ kaſths lant ær een mettych[56] ſtoor kyrkæ ſ*anc*te
192 *b* Iacobs then meræ[57] i then ſtedh, ſom han war hals‖huggen ogh iordhet, ogh i ſtedh i weyen er then ſtedh, ſom Criſtus møttæ thee three Mariær ogh ſaudhe: Heel edher! ogh ther vdfran enſæ tuiggæ armbørſte ſkud ær hoſpitalet. — Thetæ ær thet ærſtæ p*er*egrimes trech[58]; om the wille, tha muæ the th*et* fulko*m*me j too dawæ.

Item then tiidh thet komer tha til aften, ogh templet, ſom then helliæ graf ær i, lades vp a Saracenis, tha ſkal hwer p*er*egrim giuæ fem ducata til ingang, vde*n* vm ther ær nogher gra brodh*er* ny kome*n*, han ſkal giuæ iij ducatæ, vm han ſkal [engen ſteedh annen ſtedh[59] giuæ pe*n*ninghe een ther; allæ andræ ſkullæ
192 *c* fult vt lægæ. Item womman[60] gar in i ‖ templet[61] fra ſøndher ret vd ogh ſa til dørren, enſæ xvi føder til ſiær, ligger een malmer ſteen, ſorter, viij føder long ogh tuiggæ ſiæde breedh. Pa ha*nnum* ſmo[r]de thee Jeſu leghyme, Ioſep ogh Nicodemus, och weuedhe thet i linet. Item lidet yndermeræ a winſtre weyn[62] i te*m*plet, enſe xxx ſiæd til ſiæ, ſtaar then helliæ graf. Th*et* temple, ſom ower then helliæ graf ær, th*et* ær circhils trijnt, ogh owerſt a[63] ær th*et* obet, men om ogh om ær

217[16], *219*[28], *224*[27]. [55] *Cod. har* brodhre. [56] *Eller* mectych. [57] *I cod. ser* r *ud som* t. [58] *Kunde også læses* treth *(Brandt), men* trech *er sikkert det rigtige*, = *mnt.* treck *(tog, optog, procession).* [59] *Jfr. s. 211*[7]. [60] *Så cod.* (= hwor man). [61] *Cod. har* tem ‖ templet. [62] *Herefter har cod.* eet. [63] *Så cod., jfr.*

thet lukt ogh hauer eykntæ[63] winduæ, men af then bigning ær bigd een a*nn*en bigning ſom een annæn kyrkæ, lengræ men ikke widhere, me*n* huor fauert ogh huor koſtælict[64] thet bigd war af op hooff, thet kan ey fulſyas, num thi wær thet er alt ødhelaut af hedhningæ; huat ‖ merkilich feyrende ther war ogh them behauædhe, 192 *d* hennæ hauæ the bort tæghet. Item hoos grauen ſkulæ p*er*egrime nouet ſa bidhæ. Then capellæ ſkulæ thi graa brødhre vp lade og lykkæ; ther ma enggen hedning in[65]. Theſſe lundæ ſkullæ p*er*egrime in gaa ogh ſee: Førſt ſkulæ thi ingangæ een wel ſkikketh[66] døør til een mighet liden capellæ; myt i then capelle ſtaar een trinder ſteen, høwer[67] enſa half femtæ foodh, fore grauens døør firæ fiæde lanct. Døørren in til then helliæ graf er til heuhedh iii fiæd ogh ii fiæd w[i]dh. Inuortes ær han[68] long otæ fiæd, widh vj fejæd, heu ti feiæd. A then heuræ weyn i then helliæ grafs capelle ær een ſteen tuiggæ feiæd long[69] ogh tuiggæ fiæd breedh. I wdgangan af then hel‖liæ graf enſæ til tiuæ fiæd ær 193 *a* then ſtedh, ſom Ih*e*ſus vppenbaredhes Marie Magdalene enſe een yrte meiſter, ogh ther vdfran ottæ fiæd, firæ trappæ høøt, ær een fauer capelle war fruæs i then ſtedh, ſom war herræ vppenbaredhes ſyn ſignethe modher efter ſiin vpſta*n*delſæ, ogh hoos alteret geneſten i muren ſtaar eet ſtikkæ[70] af then ſtolpæ, ſom ha*n* war hudhſtrugen til. For vden then capellæ fremdeles i omgongen til øſter, ey aldeles bagh høue altere, ær eet altæræ i then ſtedh, ſom the bytæ Ih*e*ſu clædher. I then altaræ eer een deel af then ſamæ ſtolpe, til hwilken han war hudhſtrugen, hauendes thorn crunæ a ſit houedh. Ræt[71] bagh høwæ altera eer een capelle i ſ*anc*te Elene æræ,

heyghndæ *s. 219*[9]. [64] *I cod. synes der at stå* koſtulut. [65] *Herefter er vel glemt* komæ. [66] *Cod. har* ſkikleth, [67] *Cod. har* hower. [68] *Så cod.* [69] *Indsat af udg.* [70] *Cod. har* ſtiklæ.

193 *b* ther ſom hun ſtoodh, then ‖ tiidh thet helliæ korſ, the
tre naulæ, ſpiudet ogh crunen ware vp hewedhe[72].
Thædhen geneſten a wenſtra weyn inwortes enſe føræ
tiwæ ogh ſex trapper nedher · at gaa eer then ſtedh,
ſom alle theſſæ foræ · ſaude ſtikke waræ gømdæ. Frem-
deles af then ſame ſtedh om[73] omgongen i then venſtre
ſidhe enſe tre ogh tiua trapper høøt ſtiær ma*n* vp til
Caluarie biergh. Ther ſkal man ſcudhe ogh actæ thet
hul, j hwilket korſeth ſtoodh, ogh Cr*iſt*us heyghndæ[74]
ther a. Thet hul ær trint ogh een ſpan wit owen[75],
men ſa wiit ær thet ikkæ nædhen; thet ær tuiggæ føder
diupt. Ther hos ma man wel ſe, hworæ ſteenen refnede,
ther gud leed ſin døødh, ogh a huer weyn ær eet alteræ,
193 *c* ogh thet ‖ thredhie ær a høuræ veyn, ther ſom var fruæ
ſtoodh bedrøweth met andræ qui*n*næ. It*em* enſæ man
gaar nidher til koret, ther ær then hulæ[76], war herræ
teghnedhe met ſiin finger ogh ſaudhe: Her ær myt i
wæreldhe. Siæn ſiær han, at ther war wel mange
handæ ting mer at tale om, ther han wilde ey at
the*n*næ ſynnæ beſcriue.

Then time p*er*egrime hauæ alle theſſæ tingh beſeet
ogh ſkwd meth gudheleghe bøner ogh ſang ogh læſen,
tha ſkule p*er*egrime al natæn ſøghe theſſe ſtædhe i
templet, ſa oftæ ſom theræ gudh fritelſæ · ſiær til.
P*er*egrime, the p*re*ſter æræ, the ſkule ſa ſkikke them,
at ſa braat ſom mi*n*nat ær gongen, tha ſkule the wæræ
redhe at ſiæ meſſæ ſom the brødhre, ther bo, haue
193 *d* makt a pauen ther a. ‖ So*m*me preſter holde meſſæ a
grauen, ſo*m*me a Caluarie biergh m*et* ſtoor gudh frytelſæ,
ſom wel ſømer; the ſen dau[77] holdæ een weyn, the
holdæ annen dauen a*n*ne*n* weyn. The p*er*egrime, ikke

[71] *Jfr. not. 18.* [72] *Cod. har* vp howedhe. [73] *Så cod.* [74] *Så cod., jfr.* eykntæ *s. 218*[1]. [75] *Cod. har* woon. [76] *Herefter måske glemt* ſom. [77] *Således bör der vel rettes.* andæn, *cod.*

æræ pr*e*ſter, the ſkulæ ſa ſkikke them, at thaghæ gudhs
lighemæ førſtæ dau æller anne*n* til førſte mæſſæ ællær
anne*n*. Item om prim time daus tha kome Saraceni
ogh lade te*m*plet vp, ogh p*er*egrime telliæs vd, ogh the
gonge heem til hoſpitalet ogh æde ogh drikkæ atter.
At aften ſkule the i geen kome til templet ogh bliuæ
ther attær til morghen ogh gøræ theræ gudhfritelſæ,
huat the meſt kunæ.

Ther efter ſkule p*er*egrime færdhes til Bethleem,
hwilkin ſtad ther leger fra Ieruſalem ‖ enſæ ij milæ 194 *a*
a hander ſynnen[78]. Ther i weyn ær th*et* hws, ſom the
helliæ konighe gæſte til, ogh ther thedhes them
ſtiærnen i geen, efter ad hun borthe war. Enſe til
lige a wenſtre weyn ær the*n* ſtedh, ſom engelen kun-
giordhe hyrdhenæ, at *Criſtus* war fødher, ogh ængele
ſungæ: Gl*or*ia in excelſ*is* deo; ther ær enſæ j milæ fra
Bethleem.

Item fore ingongen til kyrken th*er*[79] ær i Bethleem
en hul, i hwilken ſtierne*n* nedh*er* gik ogh wordh til
the*n* materia*m*, ſom[80] føræ war. Th*et* burdhe[81] p*er*e-
grime, then tidh the in gangæ i then ſame kyrkæ, at
the ſkule læte vp theræ hwuedh og ſe, huaræ[82] dyrlikæ
hun ær ſkykket j alle modhe. Myt i then dyre ogh
hedherleghe kyrkæ ær then ſtedh, ſom *Criſtus* war
boren. Til then ſtedh ‖ gonges nedh*er* enſæ at ſex 194 *b*
trapper ællær otæ j nør, ogh geneſten a then winſtre
weyn ær ſtade*n*, ſom han føder war, ower hwilkeen
ſtedh ær eet huult altaræ, ſa at ma*n* ma tæghe ogh
ſee ogh kyſſæ ſtædhen. Item ræt vd fran enſæ ti fiæd

[78] *Cod. mangler en m-streg i* nn. [79] *Cod. har først haft* thz (= th*et*); *senere er forkortelsestegnet for* e *tilföjet, uden at* z *er rettet til* r. [80] *Herefter er vel glemt* hun. [81] *Således må der vel læses, skönt tredje bogstav ikke ser ud som* r. [82] *Bet-*

fra alteret enſæ ower firæ trapper nedher at gangæ ær then hedherlighe iedæ[83], ſom Maria laudhæ barnet i foræ oxen ogh afnen, then tidh hun hafdhe hanu*m*[84]. Diuerſorium, then ſtedh ſa hedher, ſom migh thikker og andræ ogh ſiæ, at thet war een ſtedh, ſkikket for thet enæ, at Iodhe ginge ther in for modher ogh kunſth, for thi at han ær huggen j een ſteen; j lengæ ær han
194 *c* ſo mighet enſæ xl fødher, til widheet ‖ xx fødher, nom[85] ther[86] ſom war fruæ fødhe, ther ær hans widhe xxx føder, ogh ther ær iædhen, ogh ower then hulæ [h]auer weret thact, men nw ær ther migel beldæ ogh pryde. Vder mæræ fra then fore ſaudhe helliæ ſtedh ſo mighet ſom xx ſiæd til ſynder ær then ſtedh, ſom *Criſtus* Marie ſøn war om ſkaren a otte*n*de dagh. Ite*m* i*n*wortes i cloſteret ær een capelle, ſom ſanct*us* Ieronim*us* ligher i, ogh j om gongen liggæ wiſte bøørn[87], ogh[88] theſſæ ærige ſtedhe tæghe graa brødhree til waræ ſo wel ſom Syons biergh.

Enſæ man gaar vd af thetæ cloſter i weſter, ær then ſtedh, ſom Elyas p*r*oph*e*t*a* war føød, og th*e*r hos war Paula ogh Euſtochim[89] iordhedhe, ogh ther ær ogh
194 *d* Rachel graf. Ther hoos ær then ſtedh, ſom enge‖len bøø[d] Ioſep at føræ Mariam in i[90] Egypteland m*et* barn[e]t *Criſt*us, ogh th*e*r ær ſepulturæ xii p*r*opheta*rum*.

Fremdeles til weſter montana Iudeo fra Bethleem too milæ long wey ogh ſtenegh og mighet ſwaar, ogh ther ær een kirkæ pa ſtædhen, ſom guus koorſ voxtæ, ogh ther ikke lanct fra ær then gamle ræt wiſæ Simeons

tet. hauræ, *cod.* [83] *Cod. har* iodæ [84] *Herefter er vel glemt* fødh. [85] *Således må der vist læses (jfr. s. 21*[5]*, 223*[25]*). Cod. har nærmest* nem *(ikke* men, *som Brandt læser).* [86] *Rettet.* them, *cod.* [87] *Cod. har* boorn. [88] *I cod. ser* o *ud som* e. [89] *Så cod. (for* Euſtochium, *som navnet ofte findes).* [90] *Ind-*

hws, then ther toogh barnet Ihe*ſu*m i ſinæ arme i
mønſteret ogh ſaudhe: Lat nw thin ſwen faræ i frede.
It*em* fremdeles enſæ til [eet fiarrendes[91] wey ær . . . .[92],
ſom war fruæ com til Elizabeth ogh helſedhe hennæ
m*et* kerlich faunteit[93] ogh gleddes inbirdheghe af theræ
fruct. Ther hoos ær eet annet huus, ſom ſanctus Io-
ha*n*nes baptiſta war ‖ fø*ø*d, ogh ther hoos ær eet annet 195 *a*
hws, i hwilke*n* Zachias[91] ſancte Iohannis father, bedes
ſcrif reethæ ogh ſcreef[94]: Ioha*n*nes ær hans nawn. Item
fra thet hws ogh ſa in til Ieruſalem i nør ær een milæ
wey, men hwor oond ogh twngh han ær, th*et* lader
iegh them ſiæ, hanu*m* gonget hawer, ogh th*et* ſiær iagh
for thi, aad wi ſculæ actæ, hwat erwedhe ogh hwat for
actet heed war ſingnedhe fruæ hwn· tholde i then wey,
then thiid hun ſøcte Elizabeth, for thi aad hwerken
biæriænes harkicheet æller wey[en]s lonheet duolde henne,
then timæ hun hafde fonget thet benedidhe budh af
engelen.

Ther neſt gaar man til Nazaret. Then ſtadh ligger
i Galilea hæret ogh ær xij milæ fra Iher*uſa*lem, ogh ær
vmadens hard wөy, ‖ ogh meſt ower thre milæ i bland 195 *b*
biæriæn ther ær weyn al ſtenigh ogh hwas. Then wey
for war fruæ m*et* migel ſkind heed, then tiith hun
hafde fonget bud af engelen. I Nazaret ær een heutithe-
lich[95] kirkæ, j hwilke*n* ær eet altare j then ſame ſtædh,
ſom Maria ſaad ogh baadh a then timæ, ſom Gabriel
com ogh helſede henne ogh ſaude: Aue, gr*aci*a plena,
d*omin*us tecu*m*, *et cetera*. Et annet altaræ ær ther[96], ſom
engelen ſtoodh then timæ, han bebudhedhe Marie then

sat af udg. [91] *Så cod.* [92] *Noget må her være glemt, jfr. Mand. foran s. 53* 11-13. *På stedet findes endnu som tidligere et lille kapel.* [93] *Mulig* fauntect. [94] *Efter* ſ *har cod. endnu* t. [95] *For* -tit- *har cod.* -cti- *eller* -tti-. [96] *Rettet.* thet, *cod.* [97] *Ind-*

ærege thidhende. Ikke lanct ther fran ær then keldæ[97], af hwilke[n] Ihe*ſ*us thet edhelbarn oftæ hentæ ſin modher Marie wædn[98]. Ther i weyn ær eet caſtellæ[99] .....[100], ſom Maria com i hw, [at hun[101] hafdhe tabet ſin ſøøn Ihe*ſum*. Item fremdeles i Galilea ær then ſtedh, i
195 *c* hwilken ſanctæ Staffn ‖ war førſt iordh*et*. I Galilea er then brøøn, ſom hedher brøøn to Samaritanæ. Item then ſtadh Neapoleos eller Sycar, i hwilken Ioſephs been war iordhedhe. Item Sebaſten, i hwilken ſ*anc*te Ioha*n*nes bap*ti*ſta war i mørke hws ſet og hals hugen. Item thet caſtelle, i hwilket Iheſus reenſedhe x ſpytalſkæ men. It*em* ſa then ſtadh Nayn, i hwilken Criſt vp reeſde af døthe widuæns ſøøn, ogh ther ſom Iodhe wilde haue caſt Ihe*ſum* nedher af biæriæt, ſom theres ſtadh ſtoodh bigdar a, ogh ther ſom *Criſt*us gik mellen them bort. Ite*m* Cana Galilee ther ſom Iheſus wende wadn om til wiin. Item ſa Tabor thet biergh, pa hwilket Ihe*ſ*us lood ſin gudh dom til ſinæ. Ite*m* ſa
195 *d* then ſtadh Capharnau*m*, i ‖ hwilken gudh giordhe mange wnder. Item ſa Galilee haf, ther ſom gudh giordhe og ma*n*ge vnder, ogh heder[102] th*et* Galilee haf for thi, at thet[103] liger i Galilea; th*et* heder Tiberiadis haf for thi, at a ſtrand brinken[104] liger then ſtadh Tiberiadis. Ikke hedh*er* thet[105] haf for thi, at thet[105] ær [aller ſalt aller[106] beeſt, num thet hedher rætere een ſiøø

sat af udg. [98] *Herefter har cod.* af *og derpå* Ther *med stort begyndelsesbogstav. Mulig er der her fejl i cod. De følgende steder, der nævnes, ligger mellem Jerusalem og Nazareth. Måske er* af *rigtigt og* Th'r *fejl for* jhrlm *med forkortelsesstreg over* (= Jheruſalem). [99] *Så må der vel læses. Cod. har* cateſtellæ, *hvor det første* te *vel skulde have været overstreget.* [100] *Cod. har* abiaræ, *måske forvanskning af stedets navn* Elbir. [101] *Indsat af udg.* [102] *Cod. har* herde. [103] *Rettet.* ther, *cod.* [104] *Rettet.* brinker, *cod.* [105] *Rettet.* ther, *cod.*

for thi, at the*t*[107] flyder af Jordan ogh[108] ær ſøt wadn. Thys lengæ er ſo migel enſe til ottæ milæ, ogh thys widhe ær til tree milæ, ogh tys vdgong ær til· adhel hauet, ſom bodher[109] ſalt ogh beeſt. I then fore ſaudhe ſtadh Tiberias reeſde Ihesus vp Iodhe kyrkes fore mans dotær af dødhe. Item ſa then ſtædh, ſom war herræ calledhe ‖ ſanctu*m* Matheum 196 *a* til ſyn nadhe ogh aad ogh drac met hanum. Item ſa ær then ithkæn[110], j hwilken *Criſ*tus mettædhe fem thuſendæ men, ogh then ſtædh, ſom han mettedhe firæ thuſendhe mæn. Item ſa Widen[111] then ſtadh, i hwilken qui*n*nen ſaudhe til Ihe*ſu*m: Helligh ær then quidh, thigh bar. Item ſa Tyrus then ſtadh, i hwilke*n* *Criſtus* heelnedh the*n* quinnes dater, hwilke*n* calles Cananea i ſcriften.

Nw ær[112] at ſiæ af Betania; thit ſøghe ogh peregrime. Betania ær een ſtadh, ogh ær han fra Ihe*ruſa*lem[113] j øſter een ſtakkæt half[114] milæ, ogh ther boor æn folk, æn thoc ſtadhen ær meſtedeel ødhe laut. The*r* ær een kyrkæ ogh Lazarus graf, af hwilken war herræ calledhe ha*n*nu*m*, then tiith han ‖ hafdhe fyræ dauæ wæræt 196 *b* døøth. Then graf kunnæ hedhnigæ ikke for derwe. Half thrediæ ſin tiuæ fiædh ſtoodh Ihesus[115] fra grauen, then tiith han calledhe Lazaru*m* vp. Ther ower ſo mighet ſom vj føder til ſiær ær eet altere. I mellen Betania ogh Ieruſalem ær Betphage enſe a medhie wej a we*n*ſtre weyn, ther ſom *Criſtus* ſende wd two a ſine diſcipulis aat hente ſigh aſnen, a hwelken han reeth

[106] aller . . . aller, *cod.* (æller . . . æller) = enten . . . eller, *jfr. s. 61*[22], *78*[15]. [107] *Fejl for* ther? [108] *Skrevet to gange i cod.* [109] *Så cod.* = bodhe ær (*jfr.* fiardher = fiardhe ær *s. 209*[21]). [110] *Så cod.* = ythkæn? *eller fejl for* øthkæn. [111] *Så cod.* [112] *Indsat af udg., jfr. s. 215*[30], *225*[9]. [113] *Cod. har* ihlrm (*for* ihrlm) *med forkortelsesstreg over.* [114] *Rettet.*

til Iheruſalem. I Betania ær Symonis hws then ſpidalſkæ man, war herræ ood meth, then time ſancta Maria Magdalena græd a war herræs føder ogh ſmordhe hans howeth meth then diræ ſmøriælſæ[116]. Wden widh ſtadhen ar Marthe hws. Item wden ſtadhen wel ſo lanct ſom eet armbørſt ſcud ær then ſtedh, ſom Maria
196 c Magdalena com ‖ ſom mood[117] war herræ ogh ſaudhe: Hafdhe tu waret her, tha waræ ey min brodher døød.

Nw ær at tale om Iordan. Iordan ær fra Iheruſalem enſæ fæm godhe milæ. Thid ſøghe ogh peregrime for afløns[118] af therra ſynder. Ther ær thet bierg, pa hwilket war herræ faſtedhe i firæ tiuæ dawæ ogh fyra tiua natter, ogh ther effter hungredhæ hanum ogh lood ſikh freſtes af diauillen. Owerſt a bierghet ær then ſtædh, ſom han lood ſikh thredye ſynne freeſtes[119] . . . . . .

---

hwalf, *cod.* [115] *Indsat af udg.* [116] *Cod. har* ſmoriælſæ. [117] *Cod.* = omod, *s. 111*[12]. [118] *Jfr. s. 4*[7]. [119] *Herefter har cod. endnu et ord, som jeg ikke med sikkerhed har kunnet læse.*

—x—

Trykfejl og rettelser.

S.	X^{11}	Liège	læs i	Liège.
-	XLVII^{1}	*ty*	—	ty.
-	1^{15}	Aben	—	Åben
-	16^{34}	( )	—	(9)
-	21^{21}	fødelſæ	—	fødelſæ
-	41^{34}	ſacene (*w*)	—	ſacene' (*w*)
-	43^{32}	*om*	—	om
-	48^{12}	bodæ^{33}	—	bodæ^{30}
-	48^{13}	beg*rafuen*	—	beg*rafuen*^{33}
-	54^{7}	40 *a*	—	40 *b*
-	54^{20}	neſtb	—	neſth
-	54^{20}	40 *b*	—	41 *a*
-	62^{18}	eller	—	til
-	67^{10}	hans^{7}	—	hans^{1}
-	69^{25}	offtæ^{1}	—	offtæ
-	69^{26}	offtæ	—	offtæ^{1}
-	71^{7}	hofúeth^{43}	—	hofueth^{42}
-	74^{25}	hafuer•^{25}	—	hafuer•^{28}
-	75^{34}	ſkilckæ	—	ſkilchæ
-	97^{27}	*8*	—	*9*
-	104^{13}	ther j^{31}	—	ther^{31} j
-	107^{23}	9 *a*	—	89 *a*
-	119^{2}	giordæ	—	[giordæ
-	128^{15}	ter^{71}	—	ter^{81}
-	135^{7}	end^{57}	—	end^{27}
-	140^{34}	vlij	—	xlij
-	143^{32}	*C*:	—	*C*;
-	145^{17}	noget^{33}	—	noget^{32}
-	176^{34}	*C*	—	*A*
-	200^{24}	^{57} Så	—	^{56} Så

Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur.

Formand: Prof. Dr. **S. Grundtvig.** Platanvej. København V
Sekretær: Dr. **K. Kålund.** Kortadelersgade. København K
(Medlemsbidrag 5 Kroner årlig.)

For året 1880 er udgivet:

(I.) PEDER SMED, dansk rim fra reformatjonstiden. udg. af S. Grundtvig.
Bogladepris 4 kroner.

(II.) ÁGRIP af Noregs konunga sögum, diplomatarisk udgave ved V. Dahlerup. (Med 1 facsimile.)
Bogladepris 5 kroner.

(III.) EREX SAGA, efter handskrifterna utgifven af G. Cederschiöld.
Bogladepris 3 kroner.

For året 1881 er udgivet:

(IV.) RIDDARA-RÍMUR, efter handskrifterna utgifna af Th. Wisén. (Komplet i 2 hæfter.)
Bogladepris 5 kroner.

(V_{1-2}.) MANDEVILLES REJSE, på dansk fra 15de årh. efter håndskrifter udgiven af M. Lorenzen. (1ste og 2det hæfte.)
Bogladepris 5 kroner.

(VI.) GYÐINGA SAGA, efter pergaments-håndskrift udgiven af Guðm. Þorláksson.
Bogladepris 3 kroner.

Hovedkommisjonær: Gyldendalske Boghandels Forlag. København.

